

Földesi Ferenc

ERŐS HIT – ERŐS AKARAT

A Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző Intézet
1924–1944

Veszprém, 2010

VESZPRÉMI SZEMLE KÖNYVEK 3

Sorozatszerkesztő: Tölgyesi József

Szerkesztőbizottság:

Faa Judit, a kuratórium elnöke, Bándi László, dr. Csiszár Miklós,
dr. Tölgyesi József, a kuratórium tagjai

Szerkesztőségi titkár: Borbásné Horváth Mária

Technikai szerkesztő: Szurmay László

A címlap képe:

Csapatzászló, melyet Veszprém városa adományozta az altisztképzőnek

Illusztrációk:

Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest, Laczkó Dezső Múzeum Veszprém,
Balogh Gyula képeslap-gyűjteménye, magángyűjtemények

A kötet támogatói:

Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Székesfehérvár,
Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata

ISBN 978–963–06–9178–9

ISSN 2060–6109

Kiadja:

Veszprémi Szemle Várostitörténeti Közhasznú Alapítvány
8200 Veszprém, Május 1 utca 2/1.
Levelezési cím: 8220 Balatonalmádi, József Attila utca 101.

Felelős kiadó: Faa Judit, a kuratórium elnöke

Szerkesztőség:

8200 Veszprém, Május 1 utca 2/1.

Tel.: +36-30-600-9186

E-mail: tolgyesdijdr@gmail.com

Nyomda: OOK-Press, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
AZ ALTISZTI KÉRDÉS AZ ÚJJÁALKULÓ NEMZETI HADSEREGBEN	10
A JUTASI ALTISZTKÉPZŐ ISKOLA MEGALKULÁSA	13
AZ ALTISZTKÉPZÉS ÁTALKÍTÁSA, VÁLTOZÁSAI	19
Flígerosztály a Kinizsin 1943/44-ben	28
VESZPRÉM ÉS AZ ALTISZTKÉPZŐ	34
Az új katonakórház	34
Az iskola épülete	37
A város felajánlásai	41
A NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI CÉLOK	45
Pályázat és felvételi vizsga	45
A tan- és nevelőtestület kiválasztása	46
Az oktatókkal szembeni követelmények	47
Az iskola képzési-nevelési célkitűzései	48
Az altiszttel szemben támasztott követelmények	49
Oktatás, kiképzés az iskolában	51
A testnevelés szerepe a kiképzésben	54
A napirend	55
KAPCSOLATOK	56
Zászlószentelés	56
Egyéb ünnepek	61
<i>A jutasi építészlelem</i>	62
A balatonszőlősi templom építése	62
Az altisztképző kápolnáinak építése	63
<i>A jutasi iskola katolikus kápolnája</i>	63
A jutasi iskola új protestáns imaterme	64
<i>Rab Mária forrás és kegyhely</i>	64
<i>Évzáró ünnepek</i>	70

AZ INTÉZET ELNEVEZÉSEI	77
AZ ALTISZTKÉPZŐ ÉS NEVELŐINTÉZET PARANCSNOKAI	78
<i>Vajtafy (Vasek) Ottó ezredes</i>	78
<i>Csillagh Viktor Ödön ezredes</i>	79
<i>Matherny Ödön ezredes</i>	80
<i>Beöthy Dezső ezredes</i>	82
<i>Kiskéry (Komornik) Lóránd vezérőrnagy</i>	83
<i>Vitéz Markóczy János altábornagy</i>	84
<i>Vitéz Tóth Imre ezredes</i>	86
VISSZAEMLEKEZÉSEK	88
<i>Ismeretlen növendékek képeslapra írt sorai az altisztképzőről</i>	88
<i>Szűcs Sándor nyugállományú főhadnagy (1932)</i>	88
<i>Pálfy Balázs nyá. őrmester (1933)</i>	92
<i>Bertalan Gyula huszár tiszthelyettes (1934)</i>	92
<i>Németh Imre nyá. őrmester (1938)</i>	94
<i>Bunda József főtörzsőrmester</i>	97
<i>Bangó Bálint szakaszvezető (1940)</i>	97
<i>Illy József alezredes (1941)</i>	101
<i>Csala János szakaszvezető (1942)</i>	102
<i>Almási Mihály főtörzsőrmester (1943)</i>	105
<i>Trestyén Gábor őrmester</i>	109
<i>Tóth Imre ezredes, parancsnok (1944)</i>	110
<i>Koppányi Sebestyén főhadnagy</i>	113
<i>Kiképzés az iskolánál</i>	114
<i>Áttérés a karpaszományos tiszti kiképzésre</i>	118
<i>Dankházi Árpád szakaszvezető</i>	121
<i>Papp Sándor Ferenc őrmester</i>	
<i>(Lejegyezte Nagy Ferencné sz: Papp Julianna)</i>	123
<i>Hegedűs Ferenc őrmester</i>	124
<i>Gazdag Ferenc főtörzsőrmester</i>	
<i>(Lejegyezte Gazdag Ferencné sz. Németh Anna)</i>	128
<i>Vitéz Káplán György nyugállományú alezredes, oktató</i>	128
<i>Jutasra helyeznek</i>	128
<i>Az utolsó hónapok Magyarországon</i>	129
<i>Háború és béke</i>	130
<i>Áttelepülés</i>	133
<i>Kalandozások a Harmadik Birodalomban</i>	134

<i>Fehér zászló. 1945. április 23.</i>	137
<i>Magyar János (1965)</i>	138
<i>Fekete Pál</i>	139
<i>Pardi Attila őrnagy</i>	141
BEFEJEZÉS	144
Somfai Balázs: Új lakó a laktanyában: Levéltár	146
A Veszprém Megyei Levéltár ünnepélyes átadásán elhangzott beszédekből	151
A Jutasi Altisztképző és a Levéltár	151
Mementó – A veszprémi katonahősök emlékére	153
FELHASZNÁLT IRODALOM	156
<i>Honvédelmi miniszteri rendeletek (Hadtörténelmi Levéltár)</i>	156
<i>Anyakönyvi lapok:</i>	158
<i>Veszprém Megyei Levéltár</i>	158
<i>Veszprém Egyházmegyei Érseki Levéltár és Könyvtár</i>	159
<i>Könyvek, folyóiratok</i>	159
JEGYZETEK	162
A SZERZŐRŐL	172
KÉPMELLÉKLET	173

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség a társadalom szerves részeként – az utóbbi évtizedben – folyamatos átalakuláson, változáson ment át. A korábbi években a több lépcsőben végrehajtott átalakítások lényegesen érintették a tömeghadseregekre jellemző szervezeti felépítést. Átalakult a gazdálkodás rendszere, megváltozott a személyi állomány összetétele, jelentősen csökkent a vezetési szintek száma.

A Magyar Honvédségben 2002-ben egy újabb haderőreform kezdődött, ami jellegét tekintve is mérőkövetőnek számított. A kormányprogramban alapelveként fogalmazódott meg, hogy 2006-tól a katonai szolgálatot békeidőben csak önkéntes vállalás alapján hivatásos vagy szerződéses viszonyban lehet ellátni.¹ Ennek alapját az az országgyűlési határozat képezte, amely szerint erősíteni kell a hadsereg hivatásos jellegét, a korábbinál nagyobb jelentőséget kell kapnia a tiszthelyettesi és a szerződéses legénységi állománynak. Ezt a célkitűzést a tervezett időnél korábban, 2005. január 1-jétől sikerült megvalósítani, amit a 2004 decemberében elfogadott új honvédelmi törvény² is megerősített.

Az új, a még „csak hivatásos”, de reményeink szerint 2010-től már professzionális haderőben egyre jelentősebb szerepet kapnak a tiszthelyettesek – az altisztek –, akik az új szellemű Magyar Honvédségnek a gerincét kell, hogy képezzék. De nem volt ez másképp hadtörténelmünk korábbi esztendeiben, különösen a II. világháború éveiben sem. Nem véletlen, hogy Trianon után tanulmányok sora jelent meg, amelyek az altisztek szerepét, hivatásukat, valamint kiképzésüket elemezték.

Az altisztképzésről – története, oktatás, nevelés – a közelmúltban már több, igen színvonalas tanulmány is megjelent.³ Magáról az altisztképzés helyszínéről – Veszprémről – már csak utalások, széljegyzetek, esetleg újságcikkek készültek. Pedig Veszprém sokat tett az altisztképzőért és sokat adott az altisztképzőnek. E kiadványban elsősorban Veszprém város és az altisztképző kapcsolatát és szerepét, illetve a trianoni békediktátum utáni altisztképzés újjászervezését, majd fejlesztését kívánom bemutatni.⁴

És most vissza Jutasra, Veszprémre és az altisztképzésre!

Jutaspuszta kicsiny település, aminek helyét a Tisztelt Olvasó a térképen talán nem is találja meg azonnal, de azért tudja, hogy „azon a helyen” valami történt. Igaz, hogy kicsiny település, mégis nagy történelmi múltra tekint vissza, mert történetének kezdete a honfoglalás korától eredeztethető. Bár nem kapcsolódik szorosan az írás témájához, de meg kell említeni, hogy 1871-ben a jutasi vasútállomás építéskor értékes római leleteket, illetve 1905-ben és 1913-ban kiterjedt avar kori sírmezőket tártak fel.⁵ Gutheil Jenő kanonok Veszprémről szóló

könyvében írja: „*Helyneveink bizonyítják, hogy Ösbő és Szalók nemzetség veszprémi birtoklása csak átmeneti lehetett. Veszprém ura kisajátítás vagy más birtokrendezés útján talán már Árpád életében az ő nemzetsége, a fejedelmi Megyer törzs lett. Árpád fiának, Jutasnak a nevét őrzi Jutaspuszta, míg Jutas fia, Fajsz a Veszprémtől délnyugatra fekvő Fajsz községnek adott nevet.*”⁶

Egy jelentős ütközet is lezajlott Jutasnál, a Séd völgyében. István király a Bakony rengetegén áttörve a mai veszprémi vasútállomás, valamint az attól délre elterülő Táborállás közötti területen megsemmisítő vereséget mért a lázadó Koppány csapataira.⁷

De nevezetes arról is, hogy a Veszprém környéki települések közül Jutaspusztáról maradt fenn a legtöbb – összesen 141 – birtokviszonyról, tulajdonjogról, adózásról rendelkező oklevél is. Ugyanakkor az írásos emlékek szerint a Veszprémből Jutaspusztára vezető ún. „Jutasi út” – melynek mentén épült a későbbiekben részletesen ismertetett altisztképző –, a legrégebbiről elnevezett közút, amit 1275-től használnak.

Mint látható, Jutaspuszta nevét híressé tette Árpád vezér fia, de – hogy a szorosán vett témánál maradjak –, híressé tette a XX. században a közelében létesült és működött Európa-hírű altisztképző intézet is.

Ha egy társaságban szóba kerül Veszprém neve, két dolog biztosan eszébe jut mindenkinek: az egyik: „*A királynék városa*”, a másik: Veszprém, a katonaváros, ahol valamikor (egészen a 2000. év derekáig) igen sok laktanya volt. A város régebbi lakóiban mindez párosul a büszkeséggel is. Büszkék városukra, amely önzetlenül, hazafias indítatásból sokat tett a honvédségért, a honvédelemért. Röviden: Veszprém szerette a katonákat, de igaz ez viszont is: a katonák is szerették Veszprémet.

De nem maradhat el még egy – talán már közhelynek is számító – megjegyzés (főleg ha a társaságban „katonaviselt” férfiak beszélgetnek katonaélményeikről), a „*jutasi őrmester*”, ami mára már fogalomká vált. Az idősebb férfiak számára – főleg ha a második világháború alatt teljesítették katonai szolgálataikat –, az igazi katona eszményét képviselte a jutasi altisztképzőben végzett tiszt-helyettes.

Sajnos, a „jutasi őrmester” képe sokszor úgy él az emberek emlékezetében, mint faragatlan tuskó, bakafaló vadállat, pedig ez így nem helytálló. Éppen a követelménytámasztás, a katonás fellépés és a fegyelmezetség jellemezte az iskolából kikerülő altisztet.⁸ Az altisztképzőt oktatási-nevelési-kiképzési színvonalán alapján Horthy Miklós kormányzó „az ország egyetlen mintaszerű intézetének” minősítette. Történetek megemlékezések a „jutasi őrmesterek”-ről, az iskoláról, az ott folyó képzésről több tanulmány is megjelent. Azonban rehabilitásukról csak néhány kezdeményezést ismerek.⁹ Az altisztképző udvarán állt egy

emlékmű, amelyen a világháborúban elesett altisztek neveit örökítették meg. Valamikor valakik lerombolták, kitörölve az emlékezetből azokat a „Jutasi Hősök”-et, akik életüket áldozták a beosztottaikért, a bajtársaikért, az elveikért, a hazáért.

Az ezredforduló után már több örömteli esemény is történt, ami a Jutasi Altisztképzőre irányította a figyelmet. Szentendrén – a jogutód tiszthelyettesképző iskolán – 2003 májusában az újjászervezett Tiszthelyettes Szakképző Iskola felvette a Kinizsi Pál nevet, egyben zászlószentelésre és emléktábla-avatásra is sor került. A következő évben megkezdődött a veszprémi épület felújítása, amelyben a Veszprém Megyei Levéltár kapott helyet, majd 2004. november 8-án (kezdeményezésre) emléktábla-avatás történt, amit az altisztképzés magyarországi újraindításának 80. évfordulójára állított a szervező MATASZ (Magyar Tartalékosok Szövetsége) megyei szervezete, a Veszprém Megyei Hadkiegészítő Parancsnokság, valamint a Megyei Levéltár. A Jutással kapcsolatos legutóbbi esemény 2005 augusztusában történt, amikor az eredeti pompájában felújított volt Jutasi Altisztképző Intézetbe beköltözött a Veszprém Megyei Levéltár. Az épület avatásával egy időben – Veszprém városa ajándékként – a hősi halált halt jutasi iskolát végzett altisztek és oktatóik emlékére emlékművet állított a hálás utókor.

Elsősorban az utóbbi évek eseményei bizonyítják, hogy Jutas szelleme megerősödött, Jutas szelleme tovább él.

AZ ALTISZTI KÉRDÉS AZ ÚJJÁALAKULÓ NEMZETI HADSEREGBEN

Az I. világháborút lezáró békekötés után a Magyar Honvédség szervezését, szervezetét új alapokra kellett helyezni. Magyarország csak „zsoldos” hadsereggel rendelkezhetett, a katonai szervezetek kiegészítését csak önként jelentkezés útján lehetett végrehajtani. Hivatásos tiszt, tiszthelyettes, illetve katona csak az lehetett, aki legalább 12, illetve 20 évre vállalt katonai szolgálatot. Meg kellett újítani a tiszt-, valamint az altiszti képzést. A Nemzeti Hadsereg 1919-es megalakulása után a vezérkari csoportnál szervezett tanfolyamok keretében képezték az altiszteket. A hadsereg vezetése a kényszerítő körülmények hatására (trianoni békediktátum), valamint a világháború tapasztalatai alapján úgy döntött, hogy az altisztképzést a kor követelményei alapján átszervezi. Kényszerítő körülményként hatott az is, hogy a békediktátum minimális tiszt létszámot engedélyezett¹⁰. Ennek következtében megnőtt a hivatásos altiszti kar szerepe a kiképzésben, a legénység nevelésében. A harc eljárások módosulása, a harcvezetés bonyolultsága miatt megnőtt az alsó vezetési szint jelentősége is. Ugyanakkor hatalmasat fejlődött a haditechnika, számos új támadó- és védőfegyverrel gazdagodott a hadsereg arzenálja. A kiképzési ágak megszorodtak, ami a kiképző személyzet számának növelését, a kiképzés színvonalának emelését is szükségessé tette. Megszületett a hivatásos altiszti kar gondolata.

Egy 1919-ben a Honvéd Vezérkarnál készült, az altiszti kérdés megoldásával foglalkozó tanulmányban az altiszt szerepét a következő hasonlattal jellemezték: *„Ha a hadsereget az emberi testhez hasonlítjuk és az agy szerepét a tisztikarnak, a test szerepét a legénységnek juttatjuk, akkor az altisztekre az idegrendszer fontos hivatásának betöltése hárul, hogy az agynak minden akaratát a test legkisebb részecskéjébe átültesse és a test minden érzését, a testet ért belső és külső behatásokat az aggyal közölje.”*¹¹

A hadsereg már nem elégedett meg a „derék altiszt”-sémával, akinek szerepe csak a belszolgálat ellátásában merült ki, és a tudása sem sokkal haladta meg a legénységéét. Azért, hogy az altiszt ennek a megváltozott és minőségében újszerű hivatásának eleget tudjon tenni, megfelelő elméleti tudással (iskolai végzettséggel), műveltséggel és gyakorlati tapasztalattal kellett rendelkeznie. Az altiszttel szemben a követelmények megnövekedtek: vezetőnek, kiképzőnek és nevelőnek kellett lennie, mindezek mellett és ezek révén biztosítani kellett a társadalom megbecsülését is.

Milyen tulajdonságokkal rendelkezzen az altiszt? A Honvéd Altiszti Folyóiratban így ír erről Szabó Sándor tizedes: *„Legyen erős lelkű. A legheve-*

sebb rázkódtatások közepette se veszítse el lelkierejét; válságos pillanatokban és helyzetekben önuralmát tartsa meg, hogy biztosítva legyen az értelem működése; tetteire erélyesen nyilvánuljon meg.”¹² Vagyis: legyen szilárd jellemű, tudjon engedelmessé válni, tudjon akarni, tudjon parancsolni és tudjon követelni.

Világos volt, hogy – a tiszteken kívül – a „hasznavehető hivatásos altiszti kar képezi a hadsereg gerincét”.¹³ A honvédelmi miniszternek tett 1921. májusi előterjesztésben Willerding tábornok hadsereg-főfelügyelő megállapította: „Bármilyen alapon is legyen a jövőben a nemzeti hadsereg megszervezve (...) mindezenre törekednünk kell olyan keret létesítésére, és alapos kiképzésre, amelyek alkalmasak lesznek arra, hogy a nép zömét is vezessék és azt már béke idején a katonai szolgálatra előkészítsék. Fentiek alapján azonban csakis minden tekintetben kiváló altiszti karral oldhatjuk meg.”¹⁴

A honvédség vezetése az altisztképzést egy nevelőintézet keretén belül tervezte megoldani, amit még a Szövetségi Ellenőrző Bizottság sem kifogásolhatott. Az előterjesztésben foglaltak szerint azoknak a magyar állampolgárságú férfiak jelentkezésére számítottak, akik betöltötték a 17. életévüket, továbbá testi, szellemi és erkölcsi alkalmassági vizsgálaton megfelelnek.

Három, illetve négy éves iskolai képzés szerepelt a tervezetben, melynek során a hallgatók megfelelő katonai és különleges kiképzést kapnak, valamint az esetleges iskolai és általános műveltségi hiányokat is pótolják. A képzés befejeztével szakasparancsnoki végzettséget kapnak. A hivatásos altiszti kar szolgálati idejének 10-12 év szerepelt, amely idő leteltével a kiszolgált altiszteknek megfelelő polgári állást biztosítana a hadsereg, elsősorban a népoktatásban, valamint az állami közigazgatásban. Ezt azzal kívánták elősegíteni, hogy a szolgálati idő befejezése előtt 1-2 évvel az altiszteknek – elsősorban a hadsereg költségén – polgári szakképesítést biztosító tanfolyamokat szerveztek.

Az altisztképzés fontosságáról írt naplójában Schwoy Kálmán¹⁵ is, aki 1923-ban a honvédfőparancsnok vezérkari főnöke volt. Mint írja, a Főparancsnokság megállapította, hogy igen nagy szükség van – ugyanakkor nagy hiány is van – jól képzett altisztekre, akik – főleg a délutáni foglalkozások során – leveszik a terhet a tisztek válláról. Ezért a főparancsnokságon javaslatot dolgoztak ki egy altisztképző iskola felállításáról. Az iskolába 14-16 éves fiúkat vennének fel, akik 4 évig tanulnak. A képzés befejezésekor nem csak katonai ismereteket szereznek, hanem tanítói oklevelet is kapnak. Az iskola elvégzése után csapatgyakorlaton bővítenék szakmai ismereteiket, parancsnoki-vezetési jártasságot szereznének, majd 1-2 éven belül megkapnák az első, az őrmesteri rendfokozatot. Így meglesz a tudásuk arra, hogy a századoknál egyes tiszti feladatokat is átvégyenek.

Az elképzeléssel sokan egyetértettek – írja Schwoy Kálmán –, „csak a vezér-

karfőnökség, elsősorban Werth nem, avval az érveléssel, hogy ezekből soha nem lesz jó csapatfőnök”.¹⁶ Végül úgy döntöttek, hogy Jutason mégis felállítják az altisztképzőt, az oktatás 2-3 éves lesz, de a végzettek nem kapnak tanítói diplomát.¹⁷

A JUTASI ALTISZTKÉPZŐ ISKOLA MEGALAKULÁSA

Az I. világháború igazolta, hogy a fegyveres küzdelem a gépi korszakba lépett. Új fegyvernemek, új harci eszközök jelentek meg. Ez szintén megkövetelte a korszerű háború követelményeinek megfelelő és alapos tudással rendelkező altisztek képzését.

A csapatoknál végzett altisztképzés már nem felelt meg a kor követelményeinek. A békeszerződés által engedélyezett hadseregben zömében olyan altisztek vállaltak hivatásos és továbbszolgálatot, akik megjárták az I. világháború poklát. Nagyon megbízható katonák voltak, de nem rendelkeztek azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket a katonai vezetés megkövetelt: legyen jó vezető, kiképző, nevelő és társadalmi megbecsülést vívjon ki. Lényeges szempont volt még az aránylag kis létszámú tiszti állomány tehermentesítése a napi fárasztó kiképző és nevelő munka alól.

Ebben az időszakban – 1920 és 1924 között – a képzésre szóba jöhető állományt a jelentkezett tisztesekből válogatták ki. Az altisztek képzése a csapatokra volt bízva. Ennek a módszernek voltak ugyan előnyei is, de inkább hátrányai adódtak. Ez abban nyilvánult meg, hogy a kiképzést nem központi terv szerint hajtották végre, így a hadsereg altiszti ellátottsága nem volt megfelelő. Továbbá az oktatás is nagyon alacsony szinten folyt.

A katonai vezetés látva a hibákat, az egységes hivatásos altiszti kar létrehozása érdekében – első lépcsőként – 1924-ben megszervezte a központi altisztképző iskolát.

A honvédelmi miniszter 1924. május 20-án adta ki rendeletét¹⁸ az altisztképző és nevelőintézet felállításáról. Mint a rendeletben megfogalmazódott, a „Kormányzó Úr Ó Főméltósága folyó évi V/14-én kelt magas elhatározásával hozzájárult ahhoz, hogy a m. kir. honvédség altiszti karában beálló fogyatékok pótlására megfelelő sarjadék altisztképző- és nevelőintézetben neveltessék.”

A rendeletben foglaltak szerint az intézet megalakításának időpontja 1924. szeptember 1., a megalakulás helye Örkénytábor. Elnevezése: „Magyar királyi örkényi honvéd altisztképző és nevelőintézet”. Az intézet parancsnoka csapatparancsnoki hatáskörrel rendelkezett és a honvédség főparancsnoka útján a honvédelmi miniszternek volt alárendelve. Az intézet „gazdasági hivatallal ellátott külön számadótestet képzett”, a pénzszükséglet igénylése, elszámolása közvetlenül a Honvédelmi Minisztériumhoz tartozott. Önálló ruházati és közétkeztetési gazdálkodást folytatott. A növendékek részére a ruházatot a Honvédelmi Minisztérium biztosította, illetve az intézet önálló szabó- és cipésműhellyel is

rendelkezett. Az altisztképző intézet elhelyezésével kapcsolatos részletes intézkedéseket az 1. Budapesti Vegyesdandár-parancsnokságnak kellett megtenni, amely – egyebek mellett – felelt az intézet működtetéséért is.

Katonai szervezet	Létszám	Össz. létszám
Gyalog zászlóaljanként	2	84
Kerékpáros zászlóaljanként	2	14
Lovas osztályonként	1	8
Ütegenként	1	25
Aknavető századonként	1	7
Utászászlóaljanként	3	9
Összekötő századonként	1	7
Összesen		154

Az intézeti altisztképzés indulásakor a pályázati felhívásban csak egy évfolyam indítását határozták el, aminek fokozatos négy évfolyamú fejlesztését tervezték. Az évfolyamok számának növelését az elkövetkező három évben a kiképzés fegyvernemenkénti szétválasztásával szándékoztak megoldani. A tervzet szerint az első növendékeket 1924. október elsejével kellett felvenni, létszámuk a 154 főt nem léphette túl.

Az intézet állandó állománya 6 fő tiszt (1 ezredes, 2 őrnagy, 3 százados), valamint 6 fő közigazgatási alkalmazott (3 fő r.o.s.k.a. és 3 fő r.o.n.k.a.¹⁹), továbbá 12 fő segédszemély volt. Az érintetteket a HM (Honvédelmi Minisztérium), illetve más megszűnő táborfelügyelőség (pl.: Táborfalva) állományából vezényelték. Ugyanakkor minden vegyesdandár-parancsnokságnak 2 évre vezényelni kellett 1-1 fő nőtlen altisztet szolgálatvezetői és felügyelői beosztásokba.

A rendeletben a honvédelmi miniszter meghatározta a felvételi követelményeket is. E szerint azokat a magyar állampolgárokat lehetett felvenni növendéknek:

- akik 14. életévüket betöltötték, de még nem érték el a 18-at;
- 6 elemi vagy 2 polgári iskolai végzettséggel rendelkeztek;
- kifogástalan erkölcsi magaviseletűek;
- testi alkalmassági vizsgálaton megfeleltek;
- a törvényes gyám hozzájárul, hogy az iskola elvégzését követően a növendék 12 év kötelező katonai szolgálatot vállaljon.

A növendékek – a békeszerződés által meghatározott létszámokat figyelembe véve –, a csapatok rendfokozat nélküli állományába tartoztak. Ennek megfelelően a honvédelmi miniszter intézkedett, hogy a csapatok a felvett növendékek létszámával megegyezően nem tölthették fel a táblázatban feltüntetett beosztásokat.

Az altisztképzőt megalakító HM-rendeletre hivatkozva a HM 9. osztálya szeptember 2-án kiadott távmondatában a szolgálatvezetők és felügyelők vezénylését még úgy szabályozta, hogy a vegyesdandárok által kijelölt altiszteknek szeptember 10-én Örkényben kell jelentkezniük. Bár voltak bizonytalanságok is, amit a szegedi 5. vegyesdandár parancsnokság távirata is jelzett. Ebben pontosítást kértek az altisztek bevonultatásra, mivel a „rendeletből nem vehető ki, hogy mikor és kinél kell az altiszteknek jelentkeznie”.²⁰

Elhelyezési és infrastrukturális problémák miatta azonban hamar kiderült, hogy az örkényi tábor nem alkalmas az altisztképző számára.²¹ A HM építési – 11. – osztálya 1924. június 21-én felmérte²² az Örkénytáborban tapasztalható elhelyezési és egyéb körülményeket, az esetleges javításokat, azok szükségességét. A jegyzőkönyv felvételénél jelen voltak a HM 9. osztálya részéről Koós Dezső alezredes, a területileg illetékes 1. vegyesdandár részéről Falkay Gyula vkszt.-alezredes, Magerl Alajos építési aligazgató, Harnisch Henrik főelőadó, a táborfelügyelőséget Hadnagy Gyula főtanácsnok és Eperjesy Viktor tanácsnok képviselték. A 154 fős első évfolyam indításához szükséges elhelyezési feltételek és a meglévő állapotok vizsgálata után a bizottság megállapította, hogy az altisztképző Örkénytáborban való megnyitása után „...az intézet még ez évben felállítandó I. évfolyama is a tábor jelentékeny részét foglalja el, miért is a tábor már 1925-ben csak legfeljebb 2 zlj, 1 üteg vagy 1 lovas szd kihelyezésére lesz alkalmas. (...) előreláthatólag 1926. nyarától csapatok a táborba egyáltalán nem lesznek már kihelyezhetők.” Igen sok pénzt emésztene fel a tábor lakhatóvá tétele és az oktatás követelményeinek megfelelő átalakítása. Az előzetes számvetés szerint ez mintegy 140 000 aranykoronát tenne ki. Ez az összeg a Kincstár részére nem állt rendelkezésre. Várható volt, hogy az iskola elhelyezését más módon oldják meg, ami 1924. szeptember 16-án történt meg. A honvédelmi miniszter a szervezést egyenlőre felfüggesztette: „F.évi 8189/el.ok.924 számú s az Örkényi tábori alt. képző intézet elhelyezésére vonatkozó felterjesztése, miután az alt. képző intézet máshol való elhelyezése vétetett tervbe – egyelőre tárgytalan.”²³

Vagyis gyakorlatilag az oktatás megkezdése előtt a HM vezetése már megkezdte az alkalmasabb hely keresését. A honvédelmi miniszter egy bizottságot rendelt ki,²⁴ amely az altisztképző intézet Jutason történő elhelyezési lehetőségeit vizsgálta. A bizottság tagjai voltak: a HM 9. osztálya részéről Koós Dezső alezredes, a 11. osztály részéről Csécsy Andor főelőadó, a székesfehérvári vegyesdandár részéről Karner Árpád, az építési osztály vezetője, a veszprémi állomásparancsnokságról Salamon Béla, az altisztképzőt – a már kinevezett – Vasek Ottó alezredes, iskolaparancsnok²⁵ és Gorzó István főelőadó képviselte. A szeptember 15-én felvett jegyzőkönyv²⁶ szerint „A bizottság a tábor területét bejár-

va az összes épületeket megszemlélte és megállapította, hogy az altisztképző nevelőtestületnek f. évben felállítandó I., II., s III. évf-a (150+50+50 fő) számára ideiglenes elhelyezésül a tábor elegendő.”

Megállapításuk szerint javítani kell a barakkok mennyezetét, bővíteni szükséges a fűtési kapacitást, a mosdók számát. A tábor víz- és villanyellátása megoldott, azt a veszprémi vízművek és villanytelepei biztosítják. Növelni kell a lovak elhelyezésére szolgáló istállók számát. A tiszti és altiszti lakások építésére a tábor nyugati részén elegendő hely áll rendelkezésre. Addig is a tábor területén lévő tiszti üdülőtelepi lakásokból a veszprémi épületkezelőség állományába tartozó személyek kiköltöztetését kell elrendelni. Végül a bizottság megszabta, hogy az építési osztály vezetője szeptember 20-ig tegye meg a HM 11. osztálynak az átalakítási és karbantartási javaslatát.²⁷

Tanulmányozva a további HM-rendeleteket, minden jel arra mutat, – és néztem szerint is – hogy az altisztképző intézet 1924-ben nem Örkénytáborban, hanem Jutason nyitotta meg kapuit. Erre utal több, e tárgyban később kiadott HM-intézkedés is. Így a szeptember 17-i is, melynek tárgya²⁸ az altisztképző intézet új tanári állományának meghatározása volt. Ebben a tanári állomány létszáma megegyezett az eredeti (8773/Eln.9-1924) HM-rendeletben meghatározott létszámmal. De már itt olvasható: „A Honvédelmi miniszter úr önagyméltósága IX/10-én közölte az osztállyal azon rendelkezését, hogy az altisztképző intézet e g y évfolyama helyett h á r o m állítandó fel azonnal olyképpen, hogy a III. évfolyam 2 év alatt kiképeztessék.”²⁹ A továbbiakban az intézet tanári állományának emelésére tesz javaslatot, ami az eredeti létszám hat fő tiszti és 12 fő r.o.s.k.a. állománnyal való emelését jelentette. Ezzel együtt emelni tervezték a vezényelt altisztek számát is. A javaslat véleményezésre átkerült az Elnöki 1. osztályhoz, ahol jelezték, hogy az altisztképző „ *esetleg más helyre (Jutas?) való elhelyezése t. ban egy kormányzói jóváhagyásra van szükség. A kormányzói előterjesztést a kiadandó rendelettervezettel együtt az osztály 1685/titkos1-1924 szám alatt elkészítette.*” Majd megjegyzi, a megemelt vezénylésre tervezett létszám „ *az osztály nézete szerint a kormányzói elhatározás beérkezése előtt már vezényelhető.*” A vélemények beérkezés után a 9. osztály a tervezetet (a javaslatokkal együtt) a honvéd főparancsnokhoz terjesztette fel. Ebben úgy foglalt állást, hogy az „ *áthelyezések, valamint (...) a vezénylések olyképpen volnának foganatosítandók, hogy az összes személyek f. évi október hó 12-vel Jutas-táborba beérkezzenek.*”

A Honvéd Főparancsnok egyetértett a javaslatokkal, amit bizonyított több kiadott intézkedése is, melyek szerint október 12-re Jutas táborba vezényelte³⁰ a vegyesdandárok által kijelölt altiszteket.

Szintén a Jutason megnyíló intézetre utal – ami egybecseng az előzőekben

ismertetett rendelettel –, egy 1924. szeptember 30-i „Igen sürgős” jelzéssel ellátott távirat³¹, melynek címzettjei a vegyesdandár parancsnokságok és a „Honvéd Altisztképző és Nevelőintézet parancsnokság Jutas tábor” voltak. Ebben az altisztképző megalakítását elrendelő HM-rendeletben előírt altiszti létszámon felül további altiszteket (összesen 5 fő, tüzér, lovas, gyalogos, műszaki) kell vezényelni az altisztképző számára.³² A távirat befejező részében elrendeli, hogy „Nevezettek olykép indítandók útba, hogy október 12-én Jutason a táborban megalakuló altisztképző és nevelőintézet parancsnokságánál jelentkezzenek.”

A Jutason történt megalakulást támasztja még alá a 9. osztály által készített előterjesztés³³ is, amiben az osztály az 1924. szeptember 15-i jegyzőkönyvre hivatkozott. Ebben úgy foglaltak állást, hogy lehetségesnek tartják az intézet október 20-i megnyitását és az I. évfolyam behívását. A zökkenőmentes indításhoz azonban sürgős döntést vártak, amely vonatkozott az orvosi vizsgálatokra, a tantervre, az intézet belső tagozódására, a fegyvernemek szétválasztására. Azonban az előterjesztés készítője itt is hangsúlyozta, hogy az intézet Jutason történő megnyitása csak ideiglenes lehet. Végleges elhelyezésre javasolták az esztergomi gyalogsági laktanyát, valamint Pápát.

Végül a honvédelmi miniszter 1924. szeptember 27-i dátummal a következő döntést hozta:

- az intézet ideiglenes elhelyezésére Jutas tábort kell felhasználni;
- a pályázókat október 20-ra kell behívni Jutasra;
- az orvosi vizsgálat lefolytatására az intézet orvosain kívül Veszprémből is ki kell rendelni egy fő orvost, hogy egyszerre 2 bizottság tudjon működni;
- a soproni reáliskolai nevelőintézetből kirendelt Bálint Antal pszichotechnikus végezze a képességvizsgálatot;
- a képességvizsgálatokat alapul véve kell felvenni az I. évfolyamba 150, a II.-ba 50, a III.-ba 50 főt.

A felvett II. és III. évfolyamos növendékek közül 8-8 főt a tüzérséghez, a III. évfolyambeliek közül ezen felül 5 főt a lovassághoz kellett kiképezni.³⁴

A megnyitáskor meg kellett alakítani:

- a parancsnokságot teljes létszámmal;
- a növendékszázalókat 2 századdal és a lovasszakasz-keretet 5 lovassal;
- a műszaki osztály növendék üteg-keretet 16 tüzérral;
- gazdasági hivatalt teljes létszámmal.

1924. október 26-án kellett megnyitni³⁵ a tanévet, amelyet felosztottak téli és nyári időszakra. Az előbbi április 15-ig, az utóbbi a tanév befejezéséig tartott. A gyakorlati időszak a tanév kezdésétől december 20-ig, illetve július 1-jétől 31-ig tartott.

A Honvédelmi Minisztérium pályázatot írt ki a „154 teljesen díjmentes állam-

költséges hely”³⁶ betöltésére, amit a későbbiekben minden évben megismételt. Az első, 1924 augusztusában megjelent pályázatban a képzés helyének még Örkénytábort jelölték meg. A többi pályázaton a képzés helye már minden esetben Jutas volt. Az intézet négy évfolyamú, a felvettek 14 és 18 év közötti ifjak voltak, akik „katonai tapasztalatot” legfeljebb csak az 1921-ben életre hívott leventeintézmény keretei között lefolytatott katonai előképzés során szereztek.³⁷ Ennek a kiválasztásnak és az oktatási formának az volt az előnye, hogy a kiképzés nem terhelte még jobban a csapatok amúgy is leterhelt tiszti állományát, valamint egységes cél- és követelményrendszer alapján történt az oktatás. Hátrány volt viszont, hogy a növendékek serdülőkorban, tapasztalatok és csapat-szolgálat hiányában kerültek az intézetbe. De az idősebb, a háborút megjárt altisztikar sem „lelkessedett” a jutasi altisztképzőből kikerült fiatal tiszteseikért, leendő altisztekért. A csapatnál szolgáló idősebb, iskolát nem végzett altisztek előítéletekkel fogadták az iskoláról kikerülő igen fiatal és iskolázott altiszteket. Féltették beosztásukat, féltették állásaikat. Emellett le is nézték őket, mivel attól tartottak, hogy a tapasztalatlanságukból adódó baklövésikkel lejáratták az altiszti kar tekintélyét. A gyakorlati tapasztalat, amivel az idősebb altisztek rendelkeztek, lehetővé tette számukra, hogy nehéz helyzetbe hozzák a fiatal altiszteket a legénység előtt. Az utóbbiak jobb elméleti tudásuk birtokában más területen járatták le az idősebb kollégáikat.

A régebben szolgáló idősebb altisztek, ha nem is kimondottan, de „száműzték” a fiatal altiszteket az altisztek társadalmi egyesületeiből (kaszinó, könyvtár, dalárda stb.). Erről ír a 19 éves Asbóth István vf. szakaszvezető az Őrszemben.³⁸ *„A polgári társadalom éppúgy mint katonai elöljáróink elismerik, hogy a hivatásos altisztikar szellemi színvonala rohamosan közeledik ideális hivatásához, (...) nehéz munkával sikerült az altisztikarnak jogos helyet biztosítani magának a társadalomban.”* De hogyan tovább? A kapun kopogtatnak a gyermekek, tele fiatalos lelkesedéssel, de *„hol az altisztikar, melybe mi beléptünk? Mivel vétettünk oly nagyot, hogy észre sem vesznek bennünket, hogy – vagyunk? (...) Ha nem vagyunk méltók arra, hogy az altisztikar magáénak valljon bennünket, úgy ne halasszák a tiltakozó szó kimondását: Nem kell altisztnevelés, ezek nem méltók hozzánk!”* Az altiszti kar közömbössége oda vezet majd – véli Asbóth vf. szkv. –, hogy *„a fiatalságában magára hagyott 'jutasi tisztés' a környezettől eldurvul, szellemi nivója alacsonyabbra száll”*.

AZ ALTISZTKÉPZÉS ÁTALAKÍTÁSA, VÁLTOZÁSAI

A honvédelmi vezetés is érzekelte ezt a problémát, amit kezdetben úgy próbált orvosolni, hogy tervbe vette az intézetbe felveendő növendékek felvételi korhatárának felemelését. A HM 9. (Tiszti és altiszti nevelési ügyek) osztálya az 1929 szeptemberében készített tervezete szerint az eddigi 15-17 évi felvételi korhatárt 16-18 évesre kívánta felemelni. Ezt a rövidesen meginduló „K” toborzással³⁹ indokolta, amikor is 20 éves, vagy annál idősebbek is bevonulnak. A 10. (Legénységi ügyek) osztályon a tervezet támogatottsága vegyes volt. Egy része támogatta, mivel „... erősebb emberanyag kerülne az intézetbe...”, illetve egy vélemény szerint nincs összefüggés a „K” toborzottak és az altiszti növendékek életkora között. De már ekkor megfogalmazódott a 10. osztály véleményében: „célszerű megfontolás tárgyává tenni azt, hogy a Veszprém-jutasi altisztképző intézetbe a „K” toborzással kapcsolatban a jövőben kizárólag csak a csapatok állományából eszközöltessék a felvétel”.⁴⁰ Majd a döntés „Ág”⁴¹ szignóval: „Addig, még elég 16-17 éves van, 18 évesre nincs szükség. Ezek már régen elhagyták az iskolát, csavarogtak – sokon mentek keresztül, így kevésbé kívánatosak.”

Ágotha Árpád főtanácsos – balról hatodik – szemléje

Azonban az altisztképzés ellentmondásai egyre nagyobb gondot és esetenként súrlódásokat okoztak a fegyvernemeneken belül és a jutasi altisztképzőben végzett altisztek között. Ugyan az altisztképzést összevonták egy intézetbe, de továbbra is fenntartották az altiszti kar kiegészítését a betoborzott és a csapatoknál arra érdemesek kiválasztásának kiképzésével.

Az átszervezés előtt a HM 1/a osztálya részletes tanulmányt⁴² készített a létszámviszonyokról, valamint az új oktatási rendszerről. Ebben nem csak azt vizsgálták, hogy milyen létszámmal működjön az altisztképző intézet, hanem az is, milyen legyen a jövőben az altisztek aránya a csapatoknál, a honvédségnél.

A javaslatban az olvasható, hogy a jutasi altisztképző a jövőben térjen át a 4 évfolyamos képzés helyett a 2 évfolyamos képzésre. Továbbá a kiképzetlen 14-18 éves ifjak felvétele helyett át kell térni a katonai szempontból értékes, kiképzett és legalább 3-4 évet kiszolgált tisztetek vezénylésére, azok képzésére. Az 1934/35-ös tanévtől kezdődően – amit átmeneti évként javasoltak beállítani –, a Honvédfőparancsnok által javasolt 320-340 fő helyett csak 240 fő hallgató vezénylését tartották célszerűnek. Ez a létszám összefüggésben volt az altiszti utánpótlási szükséglettel is.⁴³

A honvédelmi miniszter – aki ebben az időben Gömbös Gyula volt –, elfogadta a javaslatot, és előterjesztést⁴⁴ készített kormányzói jóváhagyásra, amelyben részletesen megindokolta az altisztképzés régi rendszerének megváltoztatását, illetve az új képzési rend bevezetésének szükségességét. Érdemes az előterjesztést részletesebben megismerni, hiszen olyan elveket fogalmazott meg, amelyek a mai altisztképzés megszervezésénél is megállják a helyüket.

Előterjesztésének bevezetőjében részletesen elemezte az 1924-től működő rendszert. Ebben megállapítja: „Az intézet növendékei közvetlenül a polgári életből előzetes fölvételi vizsga alapján választattak ki. A fentiek szerint kiválasztott növendékek 1926-ban 2 évi, 1927-ben 3 évi, 1928. évtől kezdődően pedig 4 évi intézeti kiképzés után, elég fiatalon – egyesek 17 éves korban – kerültek, mint hivatásos altiszti sarjadék a csapatához.

Az intézeti altisztképzés és utánpótlás mellett és ennek kiegészítésére továbbra is fenntartatott az a rendszer is, hogy a csapat az állományában lévő és általa erre alkalmasnak talált betoborzottakból maga is végez hivatásos altiszti kiképzést és utánpótlást és ugyanezt a különböző közigazgatási szolgálati ágazatok is folytatták.

Ez a jelenleg is fennálló rendszer, amikor úgy a jutasi intézet, mint a csapat (közigazgatási ágazat) is képeznek ki altiszteket, arra vezetett, hogy ma altiszti karunk nem homogén.

A jutasi intézet működésével kapcsolatban szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a hivatásos altiszti kiképzésnek és kiegészítésnek mai vegyes rendszere nem vált be. Mert:

- A jutasi intézetbe a pályázók mindig túl fiatalon vétettek fel. Koruk, hiányos gyakorlati tudásuk és a csapatéletnek részükre teljesen idegen volta miatt nincs meg az alárendelt legénység előtt a tekintélyük és a bizalmuk.
 - Az intézet végbizonyítványa polgári iskolai végzettség IV. osztályának végbizonyítványával egyenlő értékű, így sok olyan tantárgyat is felölelni kénytelen, amelyekre az altiszti szolgálatban nincs szükség. A gyakorlati élet azt mutatja, hogy a jutasi altisztképzőben az oktatásnál a fősúly inkább a polgári irányú tárgyak oktatására terelődik át, így az intézet katonai szakiskolai jellege elhomályosodik.
 - A hivatásos altiszti rendszer általános követelményeivel nem egyeztethető össze, hogy oly 18-20 éves fiatalemberek éretlen, ki nem forrott korban az altisztek csoportjába véglegesen felvétessenek.
 - A 12 év tényleges szolgálat teljesítése után lehetőség van átmenni közigazgatási szolgálatba, így amikor az intézetbe belépnek, a tisztviselői rendfokozat elérését tűzik ki életcélnak, a csapatszolgálatot szükséges rossznak tekintik.
 - A jutasi intézetbe bekerültek magasabb életszínvonal közé kerülnek, ami megszokottá válik, olyan igényeket támasztanak, ami a csapatéletben nem teljesíthető.
 - A jutasi intézetből kikerültek a csapatnevelésű tisztesi és altiszti sarjadékkal szemben úgy kor-, mint rang szempontjából jelentős előnyben vannak és így kiküszöbölhetetlen ellenszenv keletkezett közöttük.
 - A jutasi intézetből kikerülő altiszti sarjadék előléptetése majdnem teljesen megakadályozza a csapatnál nevelt altiszti sarjadék előléptetését. Ezért az altiszti sarjadékok közül a csapatnál nevelt és kiválóan alkalmas része inkább leszerel.
 - A csapatnál nevelt altiszti sarjadék fentebb említett háttérbe szorulása a „K” toborzás életbeléptetésével ama hátrányos következménnyel fog járni, hogy a „K” legénység jobb és katonailag értékesebb, tisztesképzésre alkalmas eleme vissza fog riadni attól, hogy továbbszolgálatra jelentkezzen.
- Az eddigi vegyes kiegészítési rendszerrel szakítva a jövő leendő altisztjeit az új központi altisztképző iskola Jutason képezné ki és kizárólag a csapat választaná ki a maga nevelte és gyakorlatban már minden tekintetben bevált, a hivatásos altiszti pályát élethivatásul választott olyan tisztesekből, kik a következő feltételeknek kell, hogy megfeleljenek:
- 3 évi összefüggő csapatszolgálat az alosztálynál;
 - tisztesiskola megfelelő elvégzése;
 - szigorú orvosi vizsgálaton megfelelés, előreláthatólag több évtizedig tartó csapatszolgálatra alkalmas fizikum;

- erkölcsi tekintetben kifogástalanok;
- megfelelő szellemi képesség és legalább 2 polgári iskolai végzettség.

A kiegészítés ily új rendszere a múlttal szemben a következő előnyöket mutatná:

- katonai érték tekintetében még el nem bírálható gyermekek helyett érettkorú, katonailag teljesen kiképzett, kész tisztesek kerülnének az altisztképző iskolába, akik a gyakorlati életben már beváltak és katonai értéküket már bebizonyították;
- miután az altiszti sarjadékot a csapat maga választaná, meg is volna hozzájuk a bizalma;
- az által, hogy már kész, megfelelő elméleti és gyakorlati tudással bíró és csapatélelet ismerő tisztesek kerülnének az iskolába, az altisztte való továbbképzés nemcsak könnyebb és eredményesebb, de maradandóbb értékű is lenne, s így az altisztikar belső értéke is emelkedni fog;
- az iskolából kikerülő altisztek, kik a csapatéleletet előzőleg megismerték, s az altiszti hivatást – mert erre hivatottságot éreztek – életpályául választották, a csapathoz való visszatérésük alkalmával nem új, hanem megszokott, teljesen ismerős viszonyok közé kerülnek vissza. A befektetett fáradság és pénz időelőtti kiválás által nem vész kárba;
- az iskola hallgatói békében karhatalmi és belbiztonsági szempontból felette értékes erőtöbbletet jelentenének;
- az egyenlő kor, csapatszolgálat és katonai előképzettség megszüntetné azokat az ellentéteket, amelyek a jelenlegi kétféle származású altiszti karban épen az egységesség hiánya miatt keletkezett és a szellemre eddig felette hátrányosan hatottak.

Az összes hivatásos altisztek – beleértve a vámőrséget és folyamőrséget is – kiképzése a jövőben a honvédségen belül egységesen a jelenlegi jutasi intézetből megalakuló új központi altisztképző iskolában történék, melyben a kiválasztott tisztesek 2 éven át úgy elméletileg, mint gyakorlatilag teljes értékű altisztekké képeztetnének ki.

Az iskola megfelelő eredményes elvégzése után, mint kész altisztek az őrmesteri rendfokozatba lépnének ki a csapathoz és ott szolgálati idejük első felében csak csapataliszti minőségben teljesíthetnének szolgálatot, míg a szolgálati idő előrehaladottsága, illetve testi törődöttségük a közigazgatási altisztek csoportjába való áthelyezésüket szükségessé nem tenné.

Az új központi altisztképző iskola elsősorban katonai szakiskola lenne. Ennek következtében az iskolának az lenne a feladata, hogy hallgatóinak elsősorban megfelelő katonai gyakorlati szaktudást és kiképzést nyújtson, valamint az altiszt jelöltek jellemét, katonai erkölcsét és szellemét a legmagasabb fokra fejlessze.

Másodsorban nyújtana a hallgatóknak általános katonai ismereteket oly mérvben, mint azt az alosztály belső szolgálata megköveteli, hogy ezáltal az altisztek a légénység nevelése és kiképzése körül a tiszteknek megfelelően segédkezni képesek legyenek.

A hallgatók megítélésénél azonban döntő fontosságú a katonai kiképzésben elért eredmény. A tervezett új kiképzési rendszer a múlttal szemben a következő előnyöket nyújtaná:

- az altisztek általános és speciális szaktudása bővebb, alaposabb és marandóbb, főleg azonban egységes lenne;
- az által, hogy a polgári életből felvett, kiképzésének ideje alatt (...) a jutasi növendékek 4 évi intézeti kiképzése a kincstárnak fejenként 78.000 P kiadást okoz és ezzel szemben az új rendszerű altisztképzés 2 évi kész altisztekké való kiképzése fejenként csak 42.000 P-be kerül.

A fentiek szerint tervezett új központi altisztképzés alól kivétnének a különleges szakismereteket, illetve előképzést igénylő légi erőnek-, fegyvermesteri- és patkolómesteri szakágazatoknak altisztjei, kik nem a központi altisztképző iskolában, hanem a csapatnál képeztnének ki. És pedig:

- a légi erő összes altisztjeit a repülőgép és motorszerelő iskolában képezni ki;
- a honvéd–zenekarok összes – a műmesteri, fegyvermesteri és patkolómesteri, közigazgatási ágazatok altisztjeinek pedig 80%-a továbbra is a csapatnál, illetve a megfelelő szakágazatoknál nyerné altiszti kiképzését.

A most említett kivételektől eltekintve a jövőben mindennemű hivatásos altiszti kiképzés a csapatnál megszűnne és a hivatásos altisztek pótlása kizárólag csak a központi altisztképző iskolát elvégzett altisztekből történék.

Az előbb kivételként nem említett különböző közigazgatási szakágazatok (számvevő, írnok, nyilvántartó stb.) altiszti szükséglete kizárólag a csapatszolgálatban megrokkant altiszteknek e szakokra való átképzése és beosztása útján fedeztnének. (...) így az altisztikar zöme 40 évig a tényleges szolgálzatban megtartható lenne”.

Horthy Miklós kormányzó a javaslatot elfogadta és a honvédelmi miniszternek megadta a felhatalmazást az átszervezés végrehajtására. A honvédelmi miniszter a felhatalmazás alapján a kiadott rendeletében meghatározta, hogy a kiválasztott altiszti „sarjadék” – kiket a csapat maga választ –, 3 évi csapatszolgálat után 2 éves központi altisztképző iskolába kerül, mely kimondottan katonai szakiskola. A 2 éves központi altisztképző iskola elvégzése után mint őrmesterek kerülnek ki a csapathoz, s ott szolgálzatuk első felében kizárólag csapatszolgálatra lehet alkalmazni őket. Egyúttal a csapatnál jövőben a hivatásos altisztképzés megszűnik (kivételek: légierő, zenész, műmester, patkolómester). Az új

rendszerű képzés az 1934/35-ös tanévtől (pontosabban 1934. október 1-jétől) kezdődik, egyben az altisztképző új neve „Kinizsi Pál Csapataltisztképző Iskola” lett. Az átállás érdekében úgy rendelkezett, hogy az 1931/32-es tanévtől „1-2 évig a csapatnál torlódott altiszti sarjadék altisztté való kineveztetése érdekében új fölvetel a központi altisztképző iskolába ne legyen. A jelenleg jutasi 4-ik évfolyam teljes értékű altiszti sarjadéknak számítassék”.⁴⁵

Év	I. évfolyam	II. évfolyam	III. évfolyam	IV. évfolyam	Összesen
1932	–	180	172	147	499
1933	–	–	171	167	338

A csapataltisztképző iskola célkitűzései messzemenően igazodtak a kor hadsereg-szervezési elveihez, a haditechnika fejlődéséhez. E hármas célkitűzés a következő volt:

- olyan altisztek nevelése, akik háborúban és békében szaktudásukkal mint szakaszparancsnokok önállóan is megfelelnek;
- békében mint oktató az újonckiképzést teljes mélységében, a rajkiképzést szükségszerűen önállóan vezetni tudja. Képes legyen a beosztott tiszteket helyettesíteni a legénység nevelésében;
- feladatainak elvégzéséhez, tekintélyének fenntartásához általános műveltséggel rendelkezzen.

A honvédelmi miniszter rendeletében⁴⁶ – melyben a „Kinizsi Pál” csapataltisztképző iskola felállításáról és feladataira intézkedett –, külön felhívta az altisztképző parancsnokának és tanári karának a figyelmét arra, hogy az iskolán belüli nevelés során különös hangsúlyt helyezzenek arra, hogy a hallgatók részére az iskolában eltöltött időszak semmilyen vonatkozásban se jelentsen eltávolodást a csapatélettől és csapatszellemtől. E követelményeknek az iskolai belszolgálat kezelésében és a hallgatókkal való bánásmód útján kellett megfelelnie.

Az altisztképzőbe 240 fő tisztest vezényeltek, amelyek évfolyamonként megoszlása a következő volt:

Fegyvernem	Létszám	Megjegyzés
Gyalogos	70	testőrség, egészségügyi, páncélos, határőr stb.
Lovas	8	
Tüzér	14	
Műszaki	10	

Híradó	6
Vonat- és gépkocsivezető	4
Folyamőr	8
Összesen	120

A Csapatalisztiképző rendeltetése az volt, hogy a vezényelt tisztetek fegyvernemüknek megfelelő alapos elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzése mellett általános és egységes katonai ismeretekre tegyenek szert. Ezzel egy időben két polgári iskolai tanévről a végbizonyítványt is megkapták.

Az iskola szervezete a fegyvernemi kiképzés követelményeit szem előtt tartva a következőképpen alakult:

- Parancsnokság:
 - parancsnok
 - parancsnokhelyettes (számadótest-parancsnok)
 - Törzsosztály:
 - alosztályvezető (laktanyagondnok)
 - beosztott altiszt
 - beosztott legénység (mesterek, loápolók stb)
- Segédtsztek
- Lelkészek
- Orvosok
- Gazdászati tisztetek
- Állatorvos
- Az alosztályokhoz be nem osztott tisztetek (tanárok)
- Segédzemélyzet
- Gazdasági hivatal
- Közvetlen alosztályok
 - lovas osztag
 - tüzér osztag. Ennek keretében a tábori- és légvédelmi tüzérség hallgatói nyertek kiképzést. Az osztag Hajmáskéren működött
 - műszaki osztag
 - híradó osztag
 - vonat (gépkocsizó) osztag
- Gyalog zászlóalj
 - zászlóalj-parancsnok
 - segédtszt
 - beosztott altiszt
 - puskásszázad (2)
 - századparancsnok

- szolgálatételre beosztott tisztek
- segédoktató altisztek
- arányosan elosztott I. és II. évfolyamos hallgatók
- gyalogos gépkeret alosztály (1)
 - kiképzést vezető tisztek
 - segédoktató altisztek
 - géppuska, aknavető, kerékpáros, távbeszélő alakulatokhoz esetenként csoportosított I. és II. évfolyamos hallgatók.

Természetesen ezeken felül az intézet még rendelkezett az önálló működés feltételeit biztosító egyéb szervezetekkel, valamint a kiképzést segítő eszközökkel, berendezésekkel is.

Ennek a megreformált csapataliszt-képzésnek, ezen belül a kiválasztásnak és elsősorban a vezénylésnek óriási jelentősége volt. Az altisztképzés egységesítésének folyamatában ezzel az újrendszerű képzéssel már valóban megteremtődött az egységes altiszti képzés. Az egységes képzéssel – ti. el kellett sajátítani minden fegyvernem alkalmazásának elveit, ismerni kellett azok fegyvereit, valamint a kötelező csapatszolgálat által lényegesen magasabb értéket képviselő altisztek kerültek a honvédség kötelékébe. „Az egységesség révén (...) a rendszer lehetősége, hogy a kiképzés bevégzése után hosszú évekig mindenkinek a csapatnál kell szolgálnia, magával hozza azt az óriási erkölcsi értéket, ami katonai szempontból a legfontosabb, hogy minden altiszt elsősorban katona lesz, s átesvén a hosszú csapatszolgálaton, azt megtanulja becsülni”.⁴⁷ – írta egy katonai szakíró 1935-ben.

A csapatok a lehető legnagyobb gondossággal válogatták a tisztetek közül leendő altisztjeiket, hiszen az iskola elvégzése után ugyanazokat kapták vissza. Átérezték, hogy az egységes altiszti kar az alapja „a csapat helyes szellemének és eredményes munkájának”.⁴⁸ Emellett az sem elhanyagolható, hogy az altiszti utánpótlást a fegyvernemek igényei szerint tudták kezelni.

A Horthy-rendszer revíziós elképzeléseinek megvalósítása érdekében a háborúra való készülődés üteme felgyorsult. E célból hirdette meg 1939-ben a Darányi-kormány az úgynevezett „Győri Program”-ot, amely hatszáz millió pengőt irányzott elő a hadsereg fejlesztésére. A modernizálás és az átszervezések megkövetelték az altiszti létszám felemelését.

Mintegy háromezer fős hiányt kellett pótolni viszonylag rövid idő alatt. Az altisztképző iskola nem volt felkészülve ilyen nagy létszám kiképzésére, csak évi 120-160 fő végzős hivatásos altiszt kibocsátására volt képes.

1941 elején a Honvédelmi Minisztériumban megkezdtek az altisztképzés átszervezését, hogy a megnövekedett igényt a jutasi iskola biztosítani tudja. Több javaslatot is kidolgoztak. Így többek között az 1x1600 fős, valamint a

2x800 fős hallgató létszámú változatot, amely utóbbi esetben az iskola kettéosztását tervezték. Azonban a Huba-III hadrendtervezet jelentős csapataliszti szükséglettel számolt, így ezt figyelembe véve végül az egy éves képzési időtartamú és 1600 fős hallgatói létszámmal megalakuló iskola tervezetét⁴⁹ fogadta el a honvédelmi miniszter. Ebbe a létszámba beletartozott még az altiszti tanfolyam mintegy 250 fős létszáma is. Az új rendszerű képzést 1941. november 1-jétől kezdték meg.

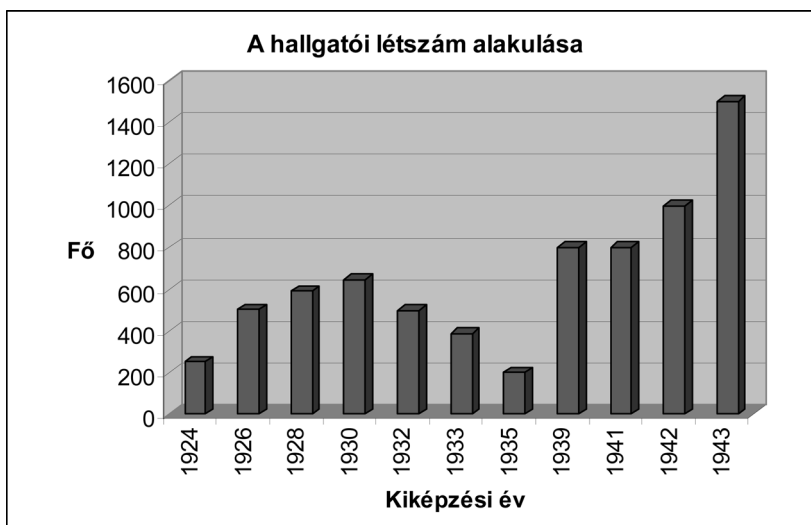
Az 1941/42. évre kiadott szervezési intézkedés már a gyorsütemű létszámnövekedést, így az altisztek számának emelését is szolgálta. A kiadott 41000/Eln.1a-1941. számú honvédelmi miniszteri rendelet szerint: „*A megnövekedett csapataliszti utánpótlás következtében a csapatalisztképzés az 1942. és 1943. naptári évben, eltérőleg az eddigi kétéves rendszertől, átmenetileg egyéves lesz. Ennek folytán 1942. és 1943. évben évente 1000-1000 fő kerül altiszti kiképzésre.*” E létszámban a nemtényleges viszonyból a hivatásos állományba már végleg átvettek is beletartoztak, akik a tényleges állományból felvettekkel azonos kiképzésben részesültek.

A honvédelmi miniszter a csapatok tehermentesítése céljából az iskola állományába 1000 fő továbbszolgáló szakaszvezetőt vezényelt mint hallgatót. A felémelt iskolai létszám elhelyezése zömmel Jutason, a tüzérosztály továbbra is Hajmáskéren volt elhelyezve.

Természetesen a hallgatók létszámának növelésével egy időben megnövelték a tanári állomány és a segédszemélyzet létszámát is, ami 80-100%-os emelkedést jelentett. Az iskola szervezetét is átalakították. Megalakítottak 2 gyalog zászlóaljat, zászlóaljanként 4 puskás századot, századonként 4 osztályt osztályonként 130 fővel, továbbá egy gyorsosztályt, egy tüzérosztályt, egy műszaki századot, egy híradó századot és különböző keret századokat. 1943-tól Jutasra helyezték a repülő-tiszthelyetteseket kiképző századot is, továbbá az állományban lévő nagyfokú hiányok pótlására a katonai vezetés továbbképzéseket és tanfolyamokat szervezett a hivatásos tisztesek, tiszthelyettesek, valamint a „póttartalékosok”, „karpaszományosok” részére.

A következő változást az 1942/43. évi szervezési intézkedés⁵⁰ hozta, amikor a honvédelmi miniszter az iskola parancsnokának beosztási rendfokozatát tábornokra változtatta, illetve az iskola elnevezését *csapattiszthelyettes-képző iskolára* módosította.

Érezhető volt, hogy a honvédség vezetése mindent megtett annak érdekében, hogy a hirtelen megnövekedett altiszti létszámot minden áron biztosítsa. Tudatában volt annak, hogy az altisztképző iskola hallgatóinak megkészszerződése igen nagy anyagi áldozattal járt, de – mint fogalmazott az előterjesztés készítője – „*Ha nem adjuk meg a megfelelő személyzetet és anyagot, akkor a Csakzõ.*”

iskola rendeltetésének megfelelni nem tud, már pedig a honvédségnek feltétlenül szüksége van arra, hogy az eddig is nyomasztó altiszti létszámhiány megszűnjön és a jövő szervezés rendelkezésére a megfelelő altiszt rendelkezésre álljon. Nem engedhetjük meg azt, hogy anyagiakon bukják meg a tervezett hadseregfejlesztés, melynek alapját feltétlenül a tiszti és altiszti hiányok pótlása és a tiszti és altiszti kar jövőbelátó állományemelése és kiképzése képezi.”

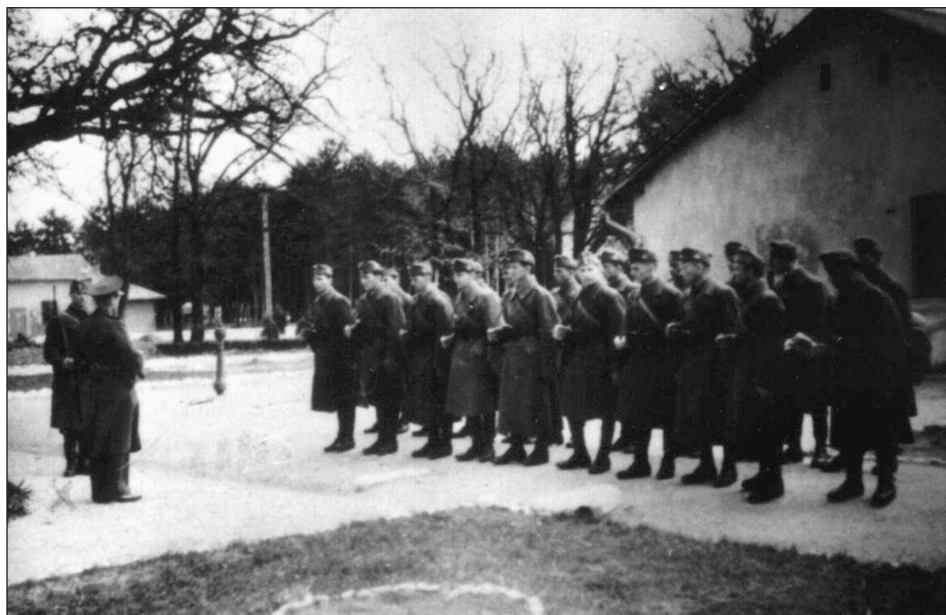
Az egyéves kiképzés mellett lehetővé vált egyes továbbszolgáló és tartalékos tisztetek és altisztek számára, hogy minden katonai előképzettség nélkül bekerüljenek a hivatásos altiszti karba.

A gyors létszámnövekedésre jellemző, hogy 1939-40-ben 7553, 1941-42-ben már 12 533 altiszt szolgált a hadseregben.

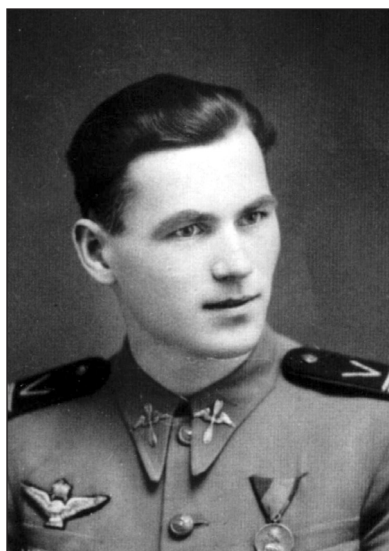
Flígerosztály a Kinizsin 1943/44-ben⁵¹

Az iskola hosszú és eseményekben bővelkedő múltjával több hadtörténeti és katonapedagógiai munka, tanulmány és cikk foglalkozik, amelyekből azonban szinte teljesen hiányzik egy rövid, ám a tanintézet történetét színező motívum: a jutasi kiképző-repülő-tiszthelyettes század krónikája.

A vitéz Markóczy János m. kir. honvéd vezérőrnagy, iskolaparancsnok parancsnoksága alatt működő katonai tanintézményben az 1942/43-as tanévben állították fel a repülő-tiszthelyettesi kiképzőszázadot. Az alegység felett haderőszerkezeti alá-főlérendeltségi viszonyrendszer alapján a M. Kir. Honvéd Légierő

Szolgálatba lépők

Ternyei József repülőgépvezető

Kirándulási emlékkép

parancsnoka, az 1. M. Kir. Repülő Hadosztályparancsnokság parancsnoka, valamint az M. Kir. Repülő Kiképződandár parancsnoka rendelkezett szemlejoggal.

A századparancsnok Nyárády Lajos repülő százados, helyettese Tóth Kálmán repülő főhadnagy volt, eredetileg mindketten repülőgép-vezetők. A kiképzőszakaszok élén Górnagy Jenő repülő hadnagy, Regős Pál repülő zászlós és Tóth Jenő repülő zászlós álltak. Korábban mindhárman pilótaként szolgáltak, Górnagy hadnagy és Regős zászlós mint DRT-sek a Délolasz Repülő Tábor növendékeiként 1938-ban a Taranto közeli Grottaglie-ben kaptak pilótakiképzést és nyerték el az olasz aranyaszt, azaz a büszkén viselt repülőgépvezető-jelvényt a magyar koronás aranyas mellé.

A kiképzőszázad szolgálatvezető számvivője Szigethy Lajos repülő főtörzsőrmester volt, az öt kiképzőraj rajparancsnoki karát pedig a pápai M. Kir. Honvéd 1. „Vitéz Bertalan Árpád” Ejtőernyős Zászlóalj tisztesei alkották: Bánkúti Lajos ejtőernyős szakaszvezető-mesterugró, F. Tóth János ejtőernyős szakaszvezető, Magyar István ejtőernyős szakaszvezető-mesterugró, Musza Károly ejtőernyős szakaszvezető és Oszlánszky Ferenc ejtőernyős szakaszvezető-mesterugró.

A század személyi állományát különböző repülőalakulatok földi és hajózó részlegeiből vezényelték Veszprémbe az ország területéről szinte mindenhol. A kiképzőszázad eredetileg is Veszprémben szolgált hallgatói korábban a 4. nehézbombázó-ezred II. osztálya 4/3. „Sárga vihar” és 4/4. „Buzogány” repülőszázadainak voltak a katonái. Több tiszthelyettest vezényeltek ide a szomszédos Zala vármegye tapolcai repülőteréről, akik ezt megelőzően ugyanezen bombázóezred I. osztályának 4/1-es „Isten nyila” és 4/2-es „Isten kardja” századainál teljesítettek szolgálatot. A veszprémi és tapolcai repülőszökök azelőtt Junkers Ju-86-os kétmotoros bombázókon repültek vagy e típus földi kiszolgáló személyzetének voltak a tagjai. Távolabbról érkeztek azok a beiskolázott tiszthelyettesek akik korábban a debreceni 3/5. „Boszorkány”, illetve 3/6. „Úz Bence” olasz Caproni Ca-135-ösökön repülő bombázószázadoknál katonáskodtak, de jöttek Szombathelyről a REGVI (Repülőgépvezető Iskola) egyes oktatószázadaitól, s még több más hely egyéb repülő csapattesteitől.

A kiképzést megkezdő hallgatói állomány rendfokozati szempontból szinte teljesen homogénnek mondható: egy-két repülő szakaszvezetőként szolgáló katonától eltekintve mindenki repülő őrmesteri rendfokozatban volt, tehát senki sem számított már újoncnak a saját fegyverneménél. A többség már több mint öt éve viselte az egyenruhát, s a kamgarn zubbonyokon ott fénylettek az országgyarapítási emlékérmek: a Felvidék egy része, Észak-Erdély és Székelyföld, valamint a Délvidék visszacsatolását eredményező hadműveletekben való részvétel látható jeleiként. Az emlékérmek sorát többeknél az egyenruhában töltött évek számát jelző szolgálati jelek keresztjei egészítették ki mint beszédes dekoratívu-

Útépítésre vonul a kiképzőszázad

mok. Mivel a hallgatók között voltak olyanok, akik 1941-ben már éles harci tapasztalatokat is szereztek a Szovjetunió ellen folyó keleti fronti harcokban, néhányan magyar és német harctéri kitüntetések birtokosai voltak, mint például a Nagyezüst Vitézségi Érmes Vadas Károly repülő őrmester, a tapolcai 4/2. „Isten kardja” bombázószázad hajózó rádiós lövésze, valamint a Másodosztályú Német Vaskeresztet elnyert szintén tapolcai Porkoláb Miklós repülő őrmester, hajózó szerelő lövész és egy repülőgép-vezető őrmester: Székely Sándor.

A tanévet megkezdő, változatos összetételű kiképzőszázad elméleti és gyakorlati képzésben részesült. A tantermi foglalkozások mellett gyalogsági harcászat, lögyakorlatok, tereptani gyakorlatok és fizikai erőnlétfeljesztés volt a jellemző mindennapi tevékenységi forma. A gyalogsági harcászaton belül külön hangsúlyt kapott a saját harckocsikkal támogatott kombinált lövész-páncélos harcászati eljárások begyakorlása. A lőkiképzés és a lögyakorlatok során a Magyar Királyi Honvédségen belül rendszeresített valamennyi lőfegyver és nehézlőfegyver kezeléséről, használatáról kimerítően alapos oktatást kaptak. Szemléletesen jellemezte mindezt néhai Tulipán Ernő repülő őrmester – aki korábban a tapolcai nehézbombázó-osztálynál szolgált földi beosztásban a fegyver- és bombaszerkezelőknél –, miszerint: „A kiképzés végén a Schwarzlose géppuskával már 800 méterről ellőttük a verebet a faágról.”

A harcászati oktatások kevésbé látványos, de annál izasztóbb etapjai voltak az állás- és fedezéképítési munkafoglalkozások, amelyeken a fegyvereket ásóra, lapátra és csákányra cserélve Veszprémben a mai Házgyári út és az északi város-szél közötti bokros, helyenként gyéren ligetes gyakorló pályán lőállásokat és futóárkokat mélyítettek a hallgatók a kemény, dolomitsziklás talajba. E terepfoglalkozásokat időnként útkarbantartó és útjavító feladatok egészítették ki a gyakorlótér területén és környékén, valamint a repülőtér felé eső terepszakaszokon.

A menetgyakorlatok és a teljes harcászati felszerelésben végrehajtott erőltetett menetgyakorlatok a fizikai állóképesség fokozását célozták, melyek fő irányai a Bakony környékbeli vonulatai és a keleti Balaton-felvidék voltak.

A kiképzési-tanulási feladatok teljesítése mellett a hallgatók az iskolakomplexum területén rendszeres kül- és belszolgálatot adtak, ideértve a fegyveres őrszolgálatot is. Ha azt mondjuk, hogy ez az egy rövid tanév, amely alatt a repülő-tiszthelyettesi osztály egy igazi színfolt a Jutasi Tiszthelyettesképző történetében, akkor a hajdani iskolai mindennapoknak is szokatlan színfoltjai voltak a Bocskai-honvédsapkás, bakancsos hallgatói tömegben őrszolgálatra vonuló repülő-tiszthelyettesek: elegáns kamgarn zubbonyban, jellegzetes fekete válllapokkal, nyakkendősen, élére vasalt pantallóban, félcipőben, kifényezett rohamsisakkal a fejükön, s 35 M. Mannlicher-Schönauer puskákkal a vállukon.

A kevés szabadidő eltöltésére katonáembernek kellemes lehetőségeket kínált Veszprém városa, de a városkörnyék is a maga természeti szépségeivel. A flígerosztály hétvégeken gyakran indult gyalogtúrákra a környéken: vagy a Bakonyba vagy a Balaton felé, Csopakra, Tihanyba.

A bajtársias szellemű, lelkes és kitűnő minősítéseket nyert repülő-tiszthelyettesi évfolyam a kiképzési év elteltével búcsút intett Veszprémnek, búcsút intettek egymásnak, és mindenki más-más repülő alakulatnál folytatta katonai szolgálatát és a háborút.

A következő év többeknek az utolsó életéve lett, mely sajnálatos módon éppúgy vonatkozott a tanárikarra, mint a volt hallgatókra. A háború hadieseményei elérték először Magyarország légtérét, majd a frontvonal ért mind közelebb keleti irányból. Akik a honi légvédelmi vagy frontrepülő alakulatokhoz kaptak beosztást, azok soraiból kerültek ki az első repülő hősi halált halt tiszthelyettesek. Közülük is első az első közt a korábban Tapolcán szolgált Kuthy István őrmester, hajózó rádiós lövész.

A Magyarország elleni első nagy amerikai légitámadás napján, 1944. április 3-án a tököli repülőtéren állomásozó, Budapestet védő vadászernél Nagy Kornél főhadnagy-pilóta Messerschmitt Me-210-esének rádiós lövészeként szállt fel a nyomasztó túlerővel szembeni légiharcra. Ennek során súlyos találatokkal kényszerleszállást kellett végrehajtaniuk és a már földön lévő harcképte-

len gépre a lecsapó amerikai vadászgépek céllövészetet rendeztek. A pilóta a záporozó lövések közben sebesülten még el tudta hagyni gépének roncsát, Kuthy őrmester azonban a lövészkabinban lelte halálát. Sümegi származású lévén, később ott helyezték végső nyugovóra és sírja mindmáig megvan a kisváros temetőjében. A volt tanári karból Nyárády Lajos repülő százados halt hősi halált 1944 nyarán. Mint repülésvezető, a veszprémi repülőtér elleni július 8-i pusztító erejű amerikai légitámadásban veszítette életét. Sírboltja az Alsóvárosi temetőben a Mártírok útja felőli főbejáratától balra őrzi hamvait.

A Jutasi „Kinizsi Pál” Csatartiszthelyettesképző Iskola repülő-tiszthelyettesi évfolyamának nem volt folytatása: egy rövid de, megörökítésre méltó iskola-történeti fejezet az intézménytörténeten belül. Egy napon talán emléktábla is jelzi majd a napjainkra levéltárként újjászületett épület falán ezen „repülő osztály” egykori létezését.

VESZPRÉM ÉS AZ ALTISZTKÉPZŐ

Az új katonakórház

Az iskola épülete eredetileg katonai kórház volt, amely a Veszprém város által adott területen 1915-1916-ban épült. Veszprém rendezett tanácsú város közigazgatási területén a honvédelmi tárca ebben az időben (1914-től) már rendelkezett katonai szükségkórházzal, amelynek parancsnoka dr. Zuber György ezredorvos volt. Az I. világháború során a harcok előre haladtával azonban egyre több sebesült érkezett a városba, akik elhelyezése már gondot okozott a kórház vezetésének. Többeket a közeli településeken lévő kórházakba, így Zircen, Balatonfüreden, illetve 1915. január 17-től Hajmáskéren⁵² helyeztek el. Emellett a könnyebb sebesülteket magánházaknál, illetve 50 fő sebesültet az Angolkisasszonyok zárdájában gondoztak.⁵³

Már 1914-ben, de főleg a következő évben elindultak a tárgyalások a város és a Honvédelmi Minisztérium között egy új kórház építésére, illetve a meglévő bővítésére. A korabeli sajtó⁵⁴ arról számolt be, hogy Veszprém r. t. (rendezett tanácsú) város vezetése vegyesbizottságot jelölt ki a tárgyalások lefolytatására. A bizottság – az újság értesülése szerint – a vasútállomáznál lévő üres földterületet jelölte ki egy 1000 lábadozó beteg katona befogadására alkalmas barakkkórház építésre. A Honvédelmi Minisztériumot a 1. sz. Pozsonyi Cs. és Kir. Katonai parancsnokság képviselte.

A korabeli veszprémi újságok nagy teret szenteltek az eseménynek, részletesen tájékoztatták a közvéleményt a tervezett építkezésről. Külön megemlékeztek a kórházparancsnok dr. Zuber Györgyről.

A katonakórház építésének kezdetéről így számolt be:⁵⁵

Veszprémből Jutas állomás felé haladva, pár száz lépésnyire Jutas állomáson innen terül el Veszprém város kis fenyves erdeje. A múlt évben, amikor a pozsonyi cs. és kir. katonai parancsnokság elhatározta, hogy Veszprémben katonakórházat építtet egyrészt, hogy a helyőrség honvéd csapata, a környék közös és honvéd tüzérezredeinek betegei, másrészt a harctérről betegen vagy sebesülten érkező katonák elhelyezhetők legyenek, gyakran lehetett látni azon az úton a veszprémi katonakórházak parancsnokát dr. Zuber György ezredorvost, aki majd a jutasi úton, majd a vasúti sínek mentén Jutas állomás felé haladva szemlélte a vidéket, az erdőt, hogy hol lenne a legjobb és legalkalmasabb hely egy modern katonakórház építési céljára. Mikor aztán megtalálta a legszebb helyet és erről, valamint Veszprém város részéről tapasztalt páratlan áldozatkészségről és előzékenységről, mellyel a kórház építését támogatta és ingyen telket bocsátott ren-

delkezésre, jelentést tett a katonai parancsnokságnak, röviddel azután kezdetét vette a terep szabályozása, az építési anyag szállítása.

A Honvédelmi Minisztérium Veszprém város területén egy 304 ágyas tartalékkórházat és egy 150 ágyas járványkórházat tervezett építeni favázis barakkrendszerben. A város vezetése örömmel vette a terveket, hiszen ebben az időben tárgyalt a képviselő-testület egy városi fertőző kórház építési terveiről is. A HM terveit megismerve úgy döntöttek, hogy „a város hajlandó áldozatokat is hozni, ha ezen építkezések nem ideiglenes jelleggel barakkszerűen, hanem akként építetnek, hogy az épületek állandó jelleggel téli tartózkodásra is használható módon nem favázis, hanem szilárd fallal (...) eternit palával fedetten építetnének és a hadi állapot megszűntével az összes épületek az azokban elhelyezendő betegek felgyógyulása után, de legkésőbb a hadiállapot megszűnésétől számított egy év alatt, az összes tartozékokkal együtt Veszprém r. t. város tulajdonába átadatnak”.⁵⁶

A város részéről a tárgyalásokat dr. Komjáthy László polgármester vezette, részt vett a bizottságban dr. Csete Antal főügyész és dr. Rósenberg Jenő városi főorvos, a Veszprém városi kórház részéről pedig dr. Csolnoky Ferenc kórházigazgató főorvos. Az 1. sz. Pozsonyi Cs. és Kir. Katonai Parancsnokságot Freller Jenő hadnagy építőmester, a katonai barakk-kórházat dr. Zuber György ezredorvos, kórházparancsnok képviselte. Pontosították, hogy a város mivel hajlandó hozzájárulni az építkezéshez, majd ennek ismeretében dr. Komjáthy László polgármester és Freller Jenő 1915. július 3-án a város polgármesteri hivatalában aláírta a megállapodást.

A megállapodás értelmében a Katonai Kincstár Veszprém város tulajdonát képező ingatlannak – melyet a város díjtalanul átad a Kincstár részére –, a jutasi vasúti állomásra vezető út jobb oldalán épít egy 304 ágyas kórházat minden tartozékaival együtt. Továbbá ugyanennek az ingatlannak az út bal oldalán megépít egy 150 ágyas járványkórházat, szintén minden tartozékaival együtt. A polgármester kijelentette, hogy amint a kórházi épületegyüttes a város tulajdonába kerül, úgy azt csak kórházi, katonai rokkantak és ezek árvái ápolására, vagy hasonló jellegű közcélokra használja. Ugyanakkor biztosítja az építkezésekhez a szükséges murvát, homokot, kiépíti a telek határáig a vízvezetékét,⁵⁷ a telek fásításához ingyen biztosítja a facsemetéket, segédkezik a betegek vasúttól a kórházig történő szállításában, az elhunyt katonák részére ingyen sírhelyet biztosít. Mindezekon felül Veszprém városa a kórház átvételekor a Katonai Kincstár részére még 35.000 koronát is fizet.

A megállapodásról lelkesedve számolt be a Veszprém megyei Újság 1915. július 18. száma is: „A Katonai Kincstártól Veszprém mintegy 600.000 korona értékű kórházat kap a város jutasi erdejében. Ez – azon felül, hogy biztosítja a

Jutasi katonakórház 1917-ben

betegek részére a szakszerű és kényelmes elhelyezést – megindul a város fejlődése Jutas pusztá felé is. Hiszen – írja az újság –, a tervek szerint itt fog épülni a város új tüzéraktanyája is.” A város új kórházát 1916. június 14-én adták át ünnepélyes keretek között.⁵⁸

Bár a kórház mindennapjainak története nem tartozik szorosan az altisztképző históriájához, azért a Veszprémi Hírlap krónikája nyomán nézzük, hol is épült fel a katonakórház, milyen volt a kórház egy napja:⁵⁹

„A város felől Jutas állomás felé haladva jobb oldalon találjuk a kórházat, baloldalon, a kocsi úttól mintegy 100 lépésnyire, benn az erdőben a katonai járványkórházat. A kapuk előtt éjjel-nappal fegyveres katona áll őrt. A kórházépület a kocsiúttól kb. 50 lépésnyire kezdődik, előtte igen szépen elkészített nagy park, oldalt sok virággal. A kaputól az épületig széles út vezet.

Az egész kórházépület 8 pavillonból áll, melyek közül négy a folyosó jobb, négy a folyosó bal oldalán van és pedig 2-2 a konyhán innen, 2-2 a konyhán túl. Minden pavillonban 2 betegszoba, egyenkint 19 ágygal. Minden két szobához egy fürdőszoba tartozik, továbbá egy szoba a betegszobákba beosztott ápolók részére. A nyolc pavillon 16 betegszobájában tehát 304 beteg nyerhet elhelyezést.

Az épületbe belépve találjuk a kórházparancsnok, a gazdasági tiszt és az ügyeletes orvos irodáját. Másik ajtón belépve találjuk a várótermet. Nagy tágas

helyiség, ide jut először minden felvételre kerülő beteg. Ezen szobából balra nyílik a felvételi iroda.

Ezen helyiségeken kívül van a kórháznak saját gőzmosodája, laboratóriuma. Az épülettől távolabb istálló két pár ló számára, melyek a kórházhoz beosztott tisztek és orvosok fuvarozására, a betegeknek a városból vagy a vasúti állomásról a kórházba való szállítására, továbbá a kórház részére érkező küldemények szállításához szükségesek.

A 16 betegszoba közül 10 szobában sebkezelést igénylő betegek, 6 szobában pedig belső bajban szenvedő betegek vannak elhelyezve.

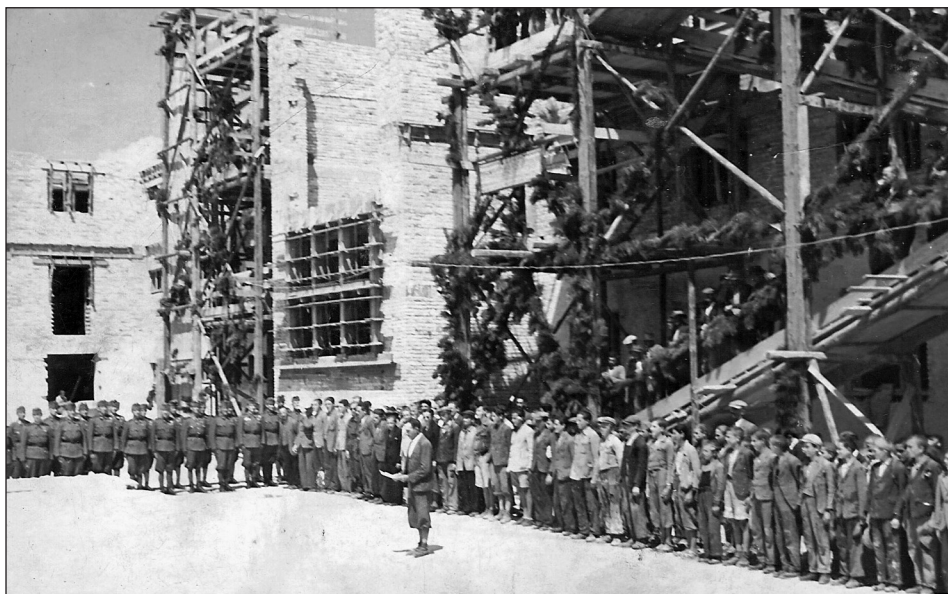
Az út baloldalán van a járványkórház, mely négy, egymástól teljesen elkülönített, különálló pavillonból áll. Míg a másik kórházban az egyes pavillonokat a hosszú folyosó köti össze, melyen át az összes betegek a műtőbe vagy a kötöző helyiségekbe juthatnak, anélkül, hogy az időjárás viszontagságainak ki lennének téve, addig a járványkórháznak minden egyes pavillonja teljesen el van különítve egymástól, nehogy az egyes betegek a más pavillonokba levők által fertőzésnek legyenek kitéve. A kapun belépve külön épületben van a felvételi iroda, az orvosi szoba, ezek mögött a kórház konyhája. A négy pavillon közül háromban vannak a ragályos betegek, a negyedik — melynek rendeltetése, hogy az esetleges kiütéses tifuszos betegek befogadására szolgáljon — egyelőre az ápolónők lakóhelyéül szolgál.”

A kórháznak az I. világháború után a város tulajdonába kellett volna átmenni, de még 1921. április 1-jén is mint kórház működött. Ezután egy rövid ideig a Nemzeti Hadsereg egyes alakulatainak elhelyezésére is szolgált, illetve tiszti üdülőtelepként működött. Majd – a már ismertetett – 1924. szeptember 15-én felvett jegyzőkönyv szerint a Honvédelmi Minisztérium a jutasi táborát az altisztképző intézet céljaira használta fel. A tábor területén tiszti lakások voltak, benne az épületkezelőséghez beosztott tisztek és polgári alkalmazottak laktak.

Az iskola épülete

A tábor területét – a rajta lévő ingatlanokkal – szeptemberben az intézet céljaira birtokba vették. Az ott lakó tiszteket ideiglenesen egyelőre meghagyták lakásukban, azonban ha szükségessé vált, az egyes helyiségeket az altisztképző parancsnoksága igénybe vehette.

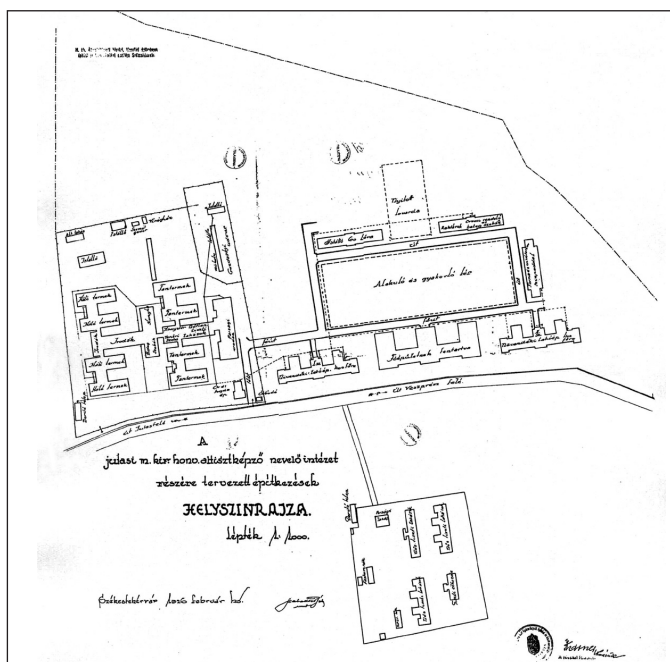
Amint az altisztképző intézet birtokba vette az épületegyüttest, szinte azonnal átalakítási-bővítési munkákba fogott. Az átalakítási és építési munkákat a székesfehérvári M. Kir. Államépítészeti hivatal kincstári építmények építési és karbantartási osztálya (vezetője Czverli Ernő okl. mérnök volt), illetve a M. kir.

A főépület építése

2. honvéd vegyesdandár parancsnokság építési osztálya koordinálta. Így 1927 szeptemberében engedélyt kértek és kaptak a városi tanácstól a növendéki konyha, konyharaktár, valamint a tornaterem átalakítására és bővítésére. Még ugyanabban a hónapban megkezdték az új löveg- és járműszín építési munkálatait. Az építkezések kivitelezésére Volentik Géza, valamint a székesfehérvári Bakos, Frölich és Leisz építőmestereket bízta meg az építkezések felelős kivitelezője.

Az altisztképző jellegzetes, ma is látható épületének felépítését 1928-ban kezdték meg. 1928-ban több versenytárgyalási hirdetmény jelent meg országos és természetesen Veszprém megyei napilapokban is. Az elsőt július 12-én a föld-, a kőműves, vasbeton, tetőfedő stb. munkák végzésére, majd október 18-án a burkoló, szobrász, villamos-berendezési, szobafestő-mázoló stb. munkák végzésére „nyilvános egészségáras írásbeli versenytárgyalás”⁶⁰-t tartottak. A versenytárgyaláson érvényesült az a megállapodás, hogy a veszprémi vállalkozókat előnyben kell részesíteni, ha egyébként megfelelnek a versenytárgyalás kiírási feltételeinek. Ennek megfelelően az I. számú növendéki épület munkáiban a következő veszprémi iparosok vettek részt: a lakatosmunkákat Paksi Gyula, a szobafestés-mázolást Márky József, az asztalosmunkákat Hajda Gyula és Hoffmann Géza végezte. Az altisztképző jellegzetes, ún. „vezérszobrai” is ekkor kerültek az épületre. A homlokzati részt Kinizsi Pál és Jutas vezér, a főbejáratot Árpád vezér, Szent László király szobra ékesítette, amelyek ma is láthatók. 1929-ben

Tervezett építkezések Jutason

egy új, a III. számú istállót építtette fel Gyökeres János veszprémi építési vállalkozó.

Az 1940-es évtől a fejlődés hatalmas iramban haladt. A gépkocsiszínt bővítették, a könyvtárat felújították, rajztermet építettek az oktatáshoz szükséges falitáblákhoz. A régi benzintárolók helyére nagyobbak kerültek. Újjáépült az új katolikus kápolna, melynek felújításában a hallgatók tevékenyen részt vettek. A kápolnát 1941-ben dr. Haász István római katolikus püspök szentelte fel. A protestáns imaterem⁶¹ is elkészült 1941-ben. Ezt dr. Soltész Elemér protestáns tábori püspök áldott meg. Sorra került a hallgatói konyha és az étterem felújítása, valamint az egész épület belsejének csinosítása.

Egymás után készült el a gyorsfegyvernem gépkocsijai részére a deszkából épült gépkocsiszín, majd a nőtlen tiszt épületrész átrendezésével új fürdőszobák és társalgó épültek. A könyvtárat is megújították, ezzel együtt tiszt és tiszteltyettesi olvasó és társalgó létesült. Helyet kapott a rajzterem is, ahol az oktatáshoz szükséges szemléltető falitáblák és rajzok, valamint az iskola felújítási tervei is készültek.

A főépület földszintjén a raktárak helyén tanári szoba létesült. Az iskola múzeuma is átalakult, illetve új helyet kapott.

1941-ben a főépület magasföldszintjén elkészült az iskola díszes címerfala, rajta az iskola jelmondatával:

„Erős akarat minden akadályt legyőz — Erős akarat csak erős hitből fakad”

A címerfalat a Legfelsőbb Hadúr (Horthy Miklós) és Árpád vezér szobra, Kinizsi Pál olajfestményű képmása és a visszacsatolt területek címerei díszítették.

Ugyancsak az 1941. évben megkezdődött az új hallgatói épület építése. Ettől az időtől a megnövekedett hallgatói létszám miatt ezt az épületet is igénybe kellett venni, noha 1943 elején még korántsem volt befejezettnek tekinthető. Sok erőfeszítéssel azonban 1943 januárban az épület lakhatóvá vált. Kivette részét ebben a munkában az iskola minden tisztje, tiszthelyettese és legénysége.

Jutas a hősi halottai emlékét is méltóképpen örökítette meg. 1943-ban bizottság alakult, amelynek feladata volt a jutasi hősök emlékének ápolása, a hozzátartozók segítése és Jutas hírnevéhez méltó emlékmű emelése. A munkálatok az eplényi kőbányában kezdődtek. A készülő emlékmű – melyről csak egy fénykép

Az elesett jutasi altisztek emlékoszlopa

maradt –, leírását olvashatjuk a *Honvéd Altiszti Folyóiratban*. E szerint: „Egyszerű lépcsős alapból égnék törő, hatalmas erőt jelképező hasáb, melynek három oldallapján márványba vésett aranyba fogják az utókornak hirdetni a hősi halottak áldozatos hősi szellemét”.⁶² A „Jutasi Hősök emlékéét ápoló bizottság” felhívása olvasható a *Honvéd Altiszti Folyóirat* 1943. 9. számában, melyben közölték, hogy az emlékmű felállítását 1943. október hónapban tervezték és egyben kérték, hogy akinek tudomása volt valamikori jutasi altiszt haláláról, azt feltétlenül közölje a bizottsággal.

Az 1942. év végére befejeződött a házi lövölde mellett a kb. 100 gépkocsi befogadására alkalmas, szerelő- és javítóműhellyel ellátott új gépkocsiszín. Ezzel egy időben kezdték építeni – a régi mellett – az új tiszti étkezdét, valamint az új ötszobás parancsnoki és a négyszobás segédtiszti lakást.

A régi hallgatói főépület sarkánál elkészült az új öreépület és a sportpálya mellett két hatalmas szétszedhető fabarakk, valamint itt helyezték el a különböző tantárgyak oktatásához beszerzett taneszközöket is.

A város felajánlásai

Veszprém több alkalommal is igen nagy áldozatot hozott az altisztképző bővítésére. Egy 1943. áprilisi előterjesztésen olvasható: „*Veszprém megyei város a honvéd tiszthelyettesképző intézetnek eddig 52 és ½ kat. hold erdőterületet engedett át ingyen, tisztára hazafias szándékkal, az átadás időpontjában kb 600.000 P. értékben*”.⁶³

Az átadott területekről részletes felsorolás található egy 1931. június 14-i „*Ajándékozási szerződés*”-en. A szerződést Veszprém város részéről dr. Berky Miklós polgármester, a Magyar Királyi Kincstár részéről Köller Albert írta alá. A szerződés szerint „*Veszprém megyei város közönsége áthatva attól a tudattól, hogy a honvédelem érdekeinek szolgálása minden polgárnak és minden közületnek hazafias kötelessége (...) hazafias áldozatkészségből ajándékba adja a Magyar Kir. Kincstárnak a M. Kir. Kinizsi Pál honvéd altisztképző és nevelőintézet fejlesztésének és ennek keretében három különálló épületből álló kórház építésének céljára*”⁶⁴ az 1998/a/1/a/1/c hrsz-ú ingatlanából 44 hold 842 négyszögöl, továbbá 3621 négyszögöl, valamint 2 hold 1103 négyszögöl kiterjedésű földterületeket. Ennek értéke az átadás időpontjában 504 200 P volt. Az épületegyüttes használatáért, illetve az azok után járó adókat és közterheket a M. kir. Kincstár (HM) 1924. január 01-től viselte. Egy 1942. április 2-i közgyűlési határozattal – szintén díjtalanul – újabb 2300 négyszögöl területet adott át a kincstárnak fejlesztés és építkezés céljára. Ebben a véghatározatban Veszprém

város képviselő-testülete már kikötötte, hogy az átadott terület és a meglévő tiszti lakások között 30 öl szélességben a városnak joga van parcellázni lakóházak és üzlethelyiségek céljára, mivel Veszprém természetes fejlődése ebbe az irányba esik.⁶⁵

Minden alkalommal a földterületek átadásakor a képviselő-testület meghatározta, hogy építéseket, bővítéseket csak a város építési hatósága engedélyével végezhetnek.⁶⁶ Cserébe a térítés nélkül átadott földterületekért a különböző iparos munkák végzésére kiírt pályázatok elbírálásakor – ha a feltételeknek egyébként megfelelnek –, továbbra is előnybe kellett részesíteni a veszprémi vállalkozókat. Mivel az átengedett terület a város erdejéhez tartozott, a kivágott fa a várost illette, illetve az altisztképzőnek helyette újakat kellett telepíteni. Mindezen felül a területet szilárd anyagú kerítéssel kellett körbeépíteni.

Az altisztképző parancsnoka, *vitéz Markóczy János vezérőrnagy* 1943. április 12-én arról értesítette a város vezetését, hogy a HM – tekintettel a tiszthelyettes képzés fontosságára –, az iskola fejlesztését, bővítését rendelte el.⁶⁷ Az intézet tüzértagozatát Hajmáskérről Veszprémbe szándékozta áthelyezni, ezért a külső-pályaudvar és a már 1928-ban felépített épület közötti területen kétemeletes lakótanyát (a már meglévőhöz hasonlót), továbbá „U” alakú gépkocsizó, raktárt és istállót kívántak felépíteni. Ez a „*Jutasi műút – Veszprém külső-pályaudvar – altisztképző intézet északi határa – Csomai téglagyár – Veszprém északkeleti határa*” által körülzárt területet jelentette. Úgyszintén igénybe kívánták venni az intézet jelenlegi keleti határa és a Győr-balatoni műút közti területet is. Ez több mint 50 kat. hold erdő, illetve erdősítendő területet jelentett.

A további bővítésekhez szükséges területek átadása fejében Veszprém r. t. város közgyűlése már térítési igénnyel lépett fel. Ezt azzal indokolta, hogy eddig is erdőterületének már 60-70 %-át átadta a telepített ipartelepek részére. Az altisztképző intézet részére igényelt terület forgalmi értéke 150 000 P, de a hatályos rendelet szerint a városnak új erdőtelepítést kell végrehajtani, ami újabb 100 000 P megterhelést jelentene a város költségvetésének. Ugyanakkor gondot jelent a megnövekedett vízigény biztosítása is. Új vízvezeték a nagy költségek miatt a város már nem képes kiépíteni.⁶⁸ A közgyűlés még be sem fejezte a fenti igény megtárgyalását, amikor a HM Építési igazgatósága újabb igénylést nyújtott be. E szerint a kincstárnak (vagyis az altisztképző intézetnek) szüksége lenne még a Győr-Veszprémi út által határolt területből közel 70 000 négyszögöl nagyságú területre. Az átirat már nagyon rövid és egyértelmű: „(...) *felkérem a Polgármester urat hadd hasson oda, hogy a város képviselőtestület (...) a jelzett területeket a honv. kincstár részére költség, per és tehermentesen, illetve 15.000 négyszögöl területet pedig ingyenesen átengedni szíveskedjen.*”⁶⁹ Már kevés szó esett a hazafias felajánlásról. A kincstárnak szüksége volt a területre, mert a ter-

vezett építési program elsődrendű honvédelmi érdek, és több millió pengős beruházás keretében valósult meg, közölte az igény előterjesztője.

Veszprém részéről a tárgyalásokat dr. Nagy László polgármester vezette. Arra való hivatkozással, hogy a szerény anyagi körülmények között élő veszprémi polgárság az előző években hazafias érdekből nagy értékű hozzájárulást vállalt a honvédelem érdekében, ellenszolgáltatást vár az átadott területekért. Ez 723 200 pengőt jelentett a mintegy 73 000 négyszögöl területért. Ezen felül kérte még, hogy a kincstár fizesse meg a kivágott faállomány értékét, illetve 50% erejéig járuljon hozzá a vízellátás kiépítési költségéhez is.⁷⁰

Hosszas tárgyalás után dr. Nagy László polgármester 1943. december 11-én olyan előzetes megállapodást írt alá a HM képviselőivel, amely alapján a város a kért területet 25 évre bérbe adja az altisztképző intézet céljaira, amely bérlet 1944. január 1-én kezdődik. A bérleti díj egy vagon szabvány minőségű búza, budapesti értéktőzsdei középárának megfelelő összeg, amelyet minden év november 1-5. között kell fizetni. Ezen felül az intézet csak a Veszprém város által szállított villanyáramot használhatja, illetve megtéríti a vízvezeték bővítési költség 50%-át.⁷¹

1944. május 31-én újabb tárgyalásra került sor a HM és Veszprém városa között. A honvédelmi tárca ragaszkodott a terület átadásához, de a bérleti szerződésben foglaltakat nem fogadta el, mivel az építendő területek olyan hatalmas értéket képviseltek, hogy arról a kincstár nem mondhatott le 25 év után. Így a Honvédelmi Minisztérium a kisajátítás mellett döntött azzal a kitételrel, hogy a város még 3 évig használhatja a kisajátított területen lévő 2 holdnyi csemetekertet, valamint az intézet biztosítja az altisztképző melletti Rab Mária kegyhelyhez a város lakosainak kijutását.⁷²

A kincstár az építkezéseket már a tárgyalások közben megkezdte. Veszprém város mérnöki hivatala 1944. szeptember 16-án jelentést készített a polgármester részére, amelyben jelentik, hogy az altisztképző a területeket birtokba vette. Több helyszínen az építkezés befejezés előtt áll, másutt megkezdték a földterület előkészítését. Egy 300 négyszögöl területre megépítettek egy óvóhelyet a tiszti családok részére. Vannak olyan területek, amelyet mezőgazdasági művelés alá vontak. Ugyanakkor a város használatában lévő csemetekertből is önhatalmúlag birtokba vettek mintegy 600 négyszögöl területet, ahol kutat fűrtak, illetve művelték.

Az építkezések és a kiképzések gyakorlatilag az intézet megszűnéséig folytak. Igaz, ekkor már „futószalagon gyártották” a frontra menő csapatok részére az altiszteket. A világháború eseményei, a harcok egyre közelebb kerültek Veszprémhez, így 1944 december első hetében megkezdték a jutasi altisztképző kitelepítését, majd december 26-án vitéz Tóth Imre ezredes parancsnok vezetésével

„Veszprém-külsőről kigördült a jutasi iskola negyedik szerelvénye (...). Jutas, mint a magyar tiszthelyettesképző bázisa, a fogalomká vált intézmény (...) megszűnt létezni.”⁷³

A harcok előre haladtával 1945 januárjától márciusig az épületben a német 501. SS-hadikórház működött. Az itt meghalt SS-katonákat a Temetőhegy (ma Dózsaváros) városrészben lévő temető nyugati végén kialakított SS Hősi Temetőben hantolták el.⁷⁴

Az altisztképző épületei napjainkig sok megpróbáltatáson mentek keresztül. A II. világháború után szovjet csapatok települtek a laktanya területére, majd 1951-ben megalakult a 15. honi légvédelmi tüzér hadosztály, amelyet a Jutasi úti laktanyában helyeztek el.

Az 1956-os forradalom után újra szovjet csapatok települtek a volt altisztképző épületeibe. Bontások és építések jellemezték ottlétüket. Lebontották az eredeti kerítést, helyette „betonkarámot” építettek. Tiszti lakásokat, kultúrházat építettek, de, hogy valójában mi történt a zárt területen belül, nem lehetett tudni. Miután 1989-ben Veszprémet és a volt altisztképző intézetet is elhagyta az utolsó szovjet katona, az épületet megkapta az ÁPV Rt. Egy rövid ideig az egyetem hasznosította, míg 2003-ban a megyei levéltár tulajdonába került.

Ekkor kezdődött meg az épület átalakítása, felújítása. Az átalakítás nem érintette a „külsínt”, csak a belső tereket. A munkálatokkal azt célozták meg, hogy eredeti formája, szépsége megmaradjon, eredeti pompájában legyen újjávarázsolva. Az, hogy ez megvalósulhatott, elévülhetetlen érdemei vannak az akkori igazgatónak: Madarász Lajosnak. Aki ma megtekinti az épületet, láthatja, talán szebb mint újkorában volt. Az épület felébredt csipkerózsika-álmából!

A NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI CÉLOK

Pályázat és felvételi vizsga

Az iskola nagyon hamar országos hírnévre tett szert. A *Pályázati Hirdetmény*⁷⁵ tényszerűen tartalmazta a jelentkezési feltételeket. Megfogalmazta az altisztképzés célját és rendeltetését, mely szerint a cél: „*a katonai szolgálat terén gyakorlati és elméleti kiképzés – az általános műveltség terén elméleti kiképzés révén biztos alap megteremtése ahhoz, hogy a növendékekből igen jól használható, derék csapataltisztek váljanak és idővel a honvédség közigazgatásában mint tisztviselők is alkalmazhatók legyenek. A hazafias és valláserkölcsi alapon való nevelésre különös gond fordítottatik*”.⁷⁶

Az 1924. szeptember 27-i HM-rendeletben⁷⁷ részletes intézkedés olvasható a tanév beosztásáról, valamint az oktatási rendről. A tanítandó tárgyakat csoportba sorolták: rendes és gyakorlati tantárgyakra. Ennek során a növendékek továbbhaladására döntő tárgyakat oktattak, míg a rendkívüli tantárgyak a növendékek rangsorolását volt hivatott eldönteni. Az elméleti tárgyak száma, elosztása és oktatása, valamint osztályozása a polgári fiúiskolákban szokásos formában történt. Ennek megfelelően a tankönyvek is megegyeztek a fiúiskolában használtakkal. A kiadott tanterv szerint az elméleti képzéseket a téli időszak alatt hajtották végre.

A gyakorlati időszak alatt történt – amely elsősorban a nyári tanidőszakot foglalta magába –, az újonckiképzés, ekkor hajtották végre a táborozási gyakorlatokat, valamint a nagyobb gyakorlatokat.

Az altisztképző iskolába a jelentkezés kérelem benyújtásával történt. A kérelmet a „Nagyméltóságú Honvédelmi Miniszter Úr”-hoz⁷⁸ kellett benyújtani. Felvételi követelmény volt az elemi iskola hatodik, vagy valamely középiskola (gimnázium, reálgimnázium, polgári iskola) I. osztályának legalább elégséges osztályzata. Az életkort 15-17 évben állapították meg.

Az 1934/35-ös tanévtől az altisztjelölt növendékeket már a három évet csapatnál szolgált hadkötelesekből válogatták ki. A pályázóknak szigorú orvosi vizsgálat után elméleti és képességi vizsgán is meg kellett felelni.

Az elméleti vizsga a következőkből állt:

- Magyar nyelv (egyszerű szöveg leírása tollbamondás után, rövidebb szöveg elolvasása és teljes előadása);
- Számtan (négy alpművelet, fejszámolás ezerig);
- Képességi vizsga:
 - Látás (szemmérték, látás terepen éjjel);

- Figyelem (helyzetkép, betűkihúzás stb.);
- Emlékezés (alakra, formákra, számokra);
- A test ügyessége (hajlékonyság, kitartás).

A jelentkezők közül a teljes árvaságra jutott és félárva polgárok előnyben részesültek. A felvett növendékek teljesen díjtalanul kapták a teljes ellátást, a ruházatot és a tanszereket. Igen nagy vonzóerő volt még, hogy az iskola 1934-ig négyéves képzésben működött és négy polgárinak megfelelő végbizonyítványt adott. Ugyanakkor 12 év szolgálat után biztosította a polgári pályára való átlátsást is: „*A polgári pályákra való előkészítés nyújtson oly teljes értékű szakkiképzettséget, hogy az elhelyezkedést megnyugtatóan biztosítsa, s a képzettség foka a polgári életben elérhető képzettséggel egyenértékű legyen.*”⁷⁹

Az ország súlyos gazdasági-szociális helyzete miatt a katonai pálya elismertése, szociális juttatásai döntő mértékben járultak hozzá a jelentkezők magas arányához. A megnövekedett jelentkezésről írt 1929-ban az *Őrszem* című szemle is. A 200 felvehető helyre 1929. július 15-ig 1469 fő felvételi kérvénye érkezett be. A sok pályázó közül „*gondos mérlegelés után a kétnapos felvételi vizsga letételére 1929. szeptember 9-10-re 462 növendékjelöltet hívtak be*”.⁸⁰ A behívott jelöltek közül végül 202 főt vettek fel. De ugyanez volt a jelentkezési arány a többi évben is.

Az altisztképző iskola – elsősorban a kezdeti oktatási rendszerben – főleg a szegényebb népréteg gyermekeinek biztosított felemelkedési lehetőséget.

A felvételizők származási megoszlása (1929-30)

Földműves	Iparos	Egyéb altiszt	Katonai altiszt	Tisztviselő
536 fő	368 fő	272 fő	124 fő	66 fő

A felvételi vizsgán a testi erőnlétet és a gyakorlatiasságot helyezték előtérbe, ezért a földműves családok gyermekei bizonyultak a „legjobb emberanyagnak”, hiszen a munkát, a nélkülözést otthon már megszokták. Ettől függetlenül, alkalmatlanság miatt kb. 30% kihullott a pályaalkalmassági vizsgálat során.

A tan- és nevelőtestület kiválasztása

Az oktató tisztek létszámát, névszerinti, iskolához való beosztását a honvédség főparancsnoka javaslata alapján a honvédelmi miniszter határozta meg. „*Tekintettel arra, hogy a növendékek oly korban jutnak az intézetbe, midőn a példanyújtás egészen különösen mély hatással van, továbbá arra, hogy a növen-*

dékek abból a néprétegből származnak, kiknek mondhatni nyelvén kell tudni beszélni, a tanári változások alkalmával súly helyezendő a tanár fellépésére, várható átadóképességére, jóakarató, durvaságmentes, szigorú egyéniségére.”⁸¹

Az oktatókkal szembeni követelmények

Az altisztképző nevelési eszköze, elve a saját példaadás volt. Saját példaadásal igyekeztek befolyásolni a hallgatók magaviseletét, megszerezni bizalmukat, ragaszkodásukat. „*Rideg szigorúság eredményre nem vezet*” – olvasható az intézet „*Szervi határozvány*”-ában és „*Szolgálati utasítás*”-ában.⁸² Ugyanakkor ebben az utasításban az eredményes oktatás érdekében követelményeket is megfogalmazott. Ezek:

- türelem (a hallgatókkal szemben): mert e nélkül eredményt elérni nem lehet. A fellobbanó heveskedés igazságtalanságokhoz vezet;
- nyugodtság, határozottság: ez az erény növeli a tiszt (tanár) személyes befolyásának hatalmát valamennyi hallgatóra;
- önuralom: ebben nyilvánul meg a magasabb fokú értelmi és lelki műveltség, mely a tiszt (tanár) hatásos befolyását a hallgatóra biztosítja;
- igazságosság: ez legyen a hallgatókkal szembeni követelménytámasztás, a bánásmód és a hallgatók megítélésének alapja;
- pontosság: amit nemcsak a hallgatókkal, hanem a tiszt (tanár) magával szemben is gyakoroltasson.

Az iskolában tanító oktatóknak kezdetben nem volt pedagógiai képesítésük, de kiváló tisztak voltak. Áadták harctéri tapasztalataikat, példamutató viselkedésükkel, magatartásukkal nevelték, oktatták az ifjakat. Pedagógiai képesítésük hiányát többségük lelkiismeretes munkával ellensúlyozta és eleget tett annak az iskolaparancsnoki intelemnek, miszerint: „*(...) tévúton van az a tanár, ki hivatását kimerítve látja abban, hogy tanóráit megtartja és ezzel munkáját befejezte. A tanár hivatása két részből áll: oktatás és nevelés.*”

A parancsnokok megkövetelték az oktatóktól, hogy hivatásuk ne csak az óradásból álljon, hanem ismerjék meg növendéküket, éljenek velük együtt, formálják jellemüket.

„*Az az oktatótisz, aki nem felelt meg a követelményeknek, a délutáni gyorsal utazhatott haza eredeti alakulatához.*” – emlékezett vissza vitéz Káplán György (a továbbiakban K. Gy.) nyugállományú őrnagy,⁸³ volt jutasi oktatótisz.

Az iskola képzési-nevelési célkitűzései

Az altisztképző nevelő-oktatási célkitűzései szintén az intézet „*Szolgálati utasítás*”-ában fogalmazódtak meg. Összefoglalva: „*A nevelő-oktatás olyan jellembeli tulajdonságoknak, erkölcsi érzésnek és testi kiválóságnak legyen szülője, amely mindenkinek dízére válik és a férfi értékét megalapozza.*”⁸⁴

- *Erkölcsei nevelés:* az önként jelentkezett növendékeket jellemében, erkölcsben és testben olyanná kell nevelni, hogy azok jövő hivatásuk becsületes, áldozatkész ellátása mellett hazánk vallásos, keresztény, hazaszerető polgárai legyenek.
- *Katonai nevelés:* a fenti célok szolgálatában a növendéket a szükséges általános műveltség megadása mellett katonai szakképzettségre és olyan szellemi önállóságra nevelni, mellyel jövő hivatásuknak közmegelegedésre meg tudnak felelni.
- *Testi nevelés:* az erkölcsi, szellemi és a testi nevelésnek karöltve kell járni, mert csak ép testű és az ezzel együtt járó katonai ügyességnek birtokában lévő növendékekből lehetnek az arcvonal előtt biztos fellépésű, a legénység tanítására és nevelésére alkalmas altisztek.

Később az átszervezés folytán az iskola célkitűzései is változtak. Ezeket már a háborúra való felkészülés követelményei határozták meg, vagyis olyan altisztek képzése:

- akik háború esetén mint szakaszparancsnokok, önállóan meg tudják oldani a rájuk bízott feladatot;
- akik békében az újonckiképzést önállóan tudják vezetni, képesek az alosztálynál a szolgálatot teljesítő tiszteket helyettesíteni és a legénység nevelésében a tiszteket támogatni;
- akik rendelkeznek a feladatok ellátásához szükséges általános műveltséggel;
- akik a fizikai fáradtságot, nélkülözést elviselni tudó katona képzettségét végre tudják hajtani;
- akik hivatásukat mind békében, mind háborúban be tudják tölteni.

A nevelési célok:

- hűség a „Legfelsőbb Hadúrhoz”, a hazához, a tisztikarhoz, a feltétel nélküli áldozatvállalás;
- engedelmisség, a parancsok kritika nélküli végrehajtása.

Az altiszttel szemben támasztott követelmények

A csapataltiszti karral szemben támasztott követelményeket a honvédelmi miniszter az altisztképző átszervezését elrendelő intézkedésében a következőképpen határozta meg: „*A csapataltisztikar az a testület, amelyben minden csapattiszt úgy a béke csapatszolgálat minden vonatkozásában, mintkülönösen háborúban egyik legszámottevőbb támaszát ne csak keresse, de meg is találja – a legnehezebb viszonyok között is. E testület bizonyos fokú általános szellemi alapok mellett reális erkölcsi értékeknek, magyaros becsületességgel párosult izzó hazaszeretetnek, katonás szerénységnek, istenfélelemnek és emberismeretnek, valamint általános – a lőfegyvernek sajátosságait felölelő tudás mellett a saját fegyvernem oly mérvű gyakorlati ismeretének kell jellemeznie, amely e testület minden egyes tagját megbízhatóan képesíti saját fegyvernemén belül az alantos tiszt kötelemeinek rövidebb tartamú, teljes értékű, önálló ellátására.*”⁸⁵

Az altiszti kar feladata:⁸⁶

- önálló alkotó munka a saját hatáskörön belül;
- tisztikar helyettesítése;
- szervező, összefogó, összetartó, ellenőrző munka a tisztikar utasítása szerint;
- bajtársiasság ápolásával egy olyan egység kialakítása, mely hatalmas erőtegyezőt képvisel az esetleg kívülről ható romboló befolyás ellen;
- végül az altiszti kar arra hivatott, hogy társadalmi egységbe összeforrva a polgárság hasonló rétegeiben a honvédség érdekeit képviselje és együttműködését a haza érdekében megalapozza.

A tisztikar és a legénység közötti kapcsolatáról vitéz Markóczy János így ír: „*A tisztikar elgondolásainak, parancsainak érvényrejuttatása a legénységnél, különösen akkor, amikor a tiszt nincs jelen. Az altiszt fegyvelmező ereje óriási, ha helyesen kezeli a legénységet. Egy jó altiszt sok mindent tapasztalhat a legénység lelki életéből, amiről a tisztnek nem lehet tudomása és amit kiválóan értékesíthet.*”⁸⁷

„*Viszont a tiszt is becsülje meg altisztjét, és ennek adja jelét is a legénység előtt. Elvárandó, hogy az altiszti kar társadalmilag is egy egységet alkosson. (...) Érintkezésben az altiszt tanúsítsa azt a rátartiságot, amellyel hivatása tekintélyéhez tartozik, de óvakodjék a gögtől. Büszke lehetsz honvéd altiszt a hazafias társadalom kialakítására gyakorolt fontos szerepedre. Becsüld meg az étellel nehezen küzdő polgártársaidat is, hogy ők viszont becsülhessenek Téged!*”⁸⁸

Hogyan emlékszik vissza mindezekre Káplán György?

„*Jutason az alapvető célkitűzés az volt, hogy jól képezzük ki a tisztek helyetteseit, akik összekötő kapocsként szerepeltek a tisztek és a legénység között.*

Markóczy vezérőrnagy mint parancsnok szigorúan meg is követelte és be is tartatta ezeket az irányelveket. Mindenre kiterjedt a figyelme, a beosztottokról, a növendékekről, a legénységről való hallatlan gondoskodásról, de ugyanakkor vasfegyelmet követelt.

Az altiszteknek békében a belszolgálat irányítása és az újoncképzésben való aktív részvétel volt a fő feladatuk. Rendelkezniük kellett általános műveltséggel, erős akarattal, ugyanakkor legyen határozott és tisztelettudó. A harctéren kapott feladatokat pedig legjobb tudásának megfelelően oldja meg. A kitolás, a káromkodás tilos volt.

Az erkölcsi nevelésnek is nagy jelentőséget tulajdonítottak. Erről így ír vitéz Markóczy János vezérőrnagy iskolaparancsnok a fenti könyvében:

„Ne akarjunk tehát erkölcsöket csak nevelni, hanem teremtsünk a csapattestben - illetve a ránk bízott alakulatban - azt a megfelelő talajt, melyben az erkölcsök természetesen, észrevétlenül, tudat alatt fejlődhetnek. Harcosnak születik az ember ősi ösztöneivel: katonává a beléje nevelt erkölcsi tényezők teszik. Az az igazi, erkölcsileg erős ember és katona, aki a rászabott feladatokat ellenőrzés nélkül és tökéletesen végrehajtja.”⁸⁹

A Jutason folyó képzés és nevelés ezeknek a szempontoknak tökéletesen megfelelt.

„Az itt végzett tiszthelyettesek a harctéren (Don-kanyar) is bizonyították rátermettségüket, bajtársiasságukat, haza iránti szeretetüket. Igazi katonák voltak a szó szoros értelmében.” (K. GY.)

A parancsnokokkal szemben támasztott követelményről vitéz Markóczy János így ír: *„A parancsnok és oktató nemcsak „KATONA”, hanem „EMBER” is legyen. Ennek alapfeltétele: kérlelhetetlen erős akarat az egyik oldalon, emberismeret, megértés a másik oldalon.”⁹⁰*

Az iskolában minden szintű parancsnoktól, oktatótól szigorúan megkövetelték a személyes példamutatást, a pontosságot, precizitást, hiszen nevelni csak személyes példaadással lehet. Az iskola szellemiségét nagyon jól tükrözi az 1930-31-es félévi főértekezlet parancsnoki értékelése. *„Legyenek az Urak szigorúak és következetesek, de jóakaratók. Az egyszerűet jellemezze minden cselekedetüket úgy a nevelésben, mint az oktatásban. Elnézők nemcsak az oktatás szempontjából nem lehetünk, hanem a nevelés szempontjából sem. Ezért szükséges, hogy a növendék minden egyes cselekedetét elbíráljuk, és a célnak legjobban megfelelő eszközökkel engedékenység nélküli és következetesen, a fejlődő jellemet helyes útra tereljük.”⁹¹*

Oktatás, kiképzés az iskolában

Az oktatásban a cél kétirányú volt. Egyrészt az általános műveltség emelése a polgári iskolákban szerepelő tananyag oktatásával, másrészt katonai, amelynél a kitűzött cél az volt, hogy a honvédség altiszti karának színvonalát emelje, a hallgatókkal általában mindazon katonai elméleti és gyakorlati ismereteket elsajátíttasson, amelyekre mint leendő altisztekre szükség van. Vagyis:

- Oktatóvá való kiképzés. Ez magában foglalta az egyes ember- és részben a rajkiképzővé való kiképzést.
- Vezetővé való kiképzés. Magában foglalta a rajparancsnoki kiképzést és az önálló szakaszparancsnoki kiképzést.
- Belsőszolgálat, anyagkezelés és anyagkarbantartás végrehajtására való kiképzés.

Az oktatás során igyekeztek megteremteni a fegyvernemek közötti összhangot, valamint törekedtek az egységes és egyöntetű kiképzésre. A kiképzésben a gyakorlati szempontok érvényesültek. Különösen nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a hallgatók a tüzfegyverek kezelését és használatát tökéletesen elsajátítsák. A fegyvernemi hallgatók tüzvezetői kiképzést is kaptak. Követelmény volt, hogy a fegyvernemen belül rendszeresített minden fegyvert kezelni tudjanak. Így pl. a puskás alosztálynál tanuló hallgatók a gyalogsági fegyverismertekben – mint kezelők, oktatók és tüzmeisterek – tökéletes és alapos kiképzést kaptak. A gyalogsági nehézfegyverekhez (géppuska, aknavető, páncéltörő ágyú stb.) mint kezelők kifogástalan kiképzést nyertek, sőt szükség esetén a nehézfegyverek kezelésének oktatásánál mint oktatókat is fel lehetett használni őket. Arra is törekedtek, hogy a különböző harceszközök megismertetésével megadják a fegyvernemi együttműködés alapját raj-, illetve szakaszkötelékben.

A kiképzés teljesen a gyakorlatiasságra épült. Az oktatásnak igen egyszerű volt az alapelve: „*Sok gyakorlat, kevés elmélet*” – mondta Móri János nyá. dandártábornok⁹², volt oktató. Az embereket olyan helyzetbe kellett hozni, amelyben igazi harcfelelősséget a szabad elgondolásuk szerint felelősséggel megoldhattak. Ez fejlesztette az önbizalmat, a munkakedvet, és öntevékenységre nevelt. Az oktatók kötelessége volt, hogy mindig feladatok elé állítsák az embereket. Ugyanakkor „*Az oktatásnál meg kell tiltani hosszabb elméleti fejtegetéseket és párbeszédeket. A kérdéseket az egész csoporthoz kell intézni, gondolkodási időt adni és azután egy embert felszólítani a válasz megadására. Meg kell tiltani a körmondatokban való oktatást. Csak olyan egyszerű vagy rövid bővített mondatokkal szabad oktatni, amilyen egyszerű mondatokban az újonc beszélni szokott.*” – határozta meg az oktatók feladatait vitéz Markóczy János ezredes, iskolaparancsnok.

A növendékeket a feladatok végrehajtásában nem lehetett zavarni, hanem a gyakorlat után kellett az oktatóknak értékelni a végrehajtott feladatokat és rámutatni a hiányosságokra.

Az oktatás (kiképzés) fő módszere a bemutatás volt. Mindig bemutatták a helyes, illetve a rossz végrehajtást. Ennek az oktatási módszernek óriási előnye volt, hiszen érzékeltette mindkét végletet. Például a fegyver szétszerelésénél bemutatták a helyes és a helytelen szerelési, illetve összerakási sorrendet is, amely a hallgatók számára gyakorlatiasabbá tette a feladat végrehajtását. Az elméletre csak annyi időt fordítottak amennyi szükség volt és a gyakorlat elsajátítását segítette elő. Az oktatás alatt szigorúan tilos volt a sértő, lekicsinylő gorombáskodás, a kiabálás és a káromkodás. Az oktatónak mindig hajszálpontos, tiszta kérdéseket kellett feltenni. Kerülni kellett a hosszú, végletekbe nyúló fejtegetéseket.

A jutasi iskola legfőbb oktatási irányelve az volt, hogy: *„Tanítsuk meg katonáinkat arra, hogy minden helyzetben legyen az bármily kétségbeejtő, segítségünk magunkon, mert bizalom és erős akarat minden akadályt legyőz.”*⁹³

Ilyen szempontok szerint folyt az oktatás és a kiképzés, amely alapvetően téli és nyári időszakra tagozódott. A téli októbertől márciusig tartott. Ez utóbbi időszak alatt tantermi foglalkozások voltak az általános katonai tantárgyakból, illetve a polgári iskola tananyagából. De nemcsak tanteremben, hanem terepen is tartottak foglalkozást a gyakorlatiaság elsajátítása céljából. A nyári kiképzési időszak áprilistól augusztusig tartott. Tulajdonképpen ekkor történt meg az igazi szakaszparancsnoki, valamint az oktatóvá és nevelővé való képzés.

„A kiképzési időszak komplex gyakorlattal zárul. A nyári kiképzés befejezésével a Ludovika akadémikusai és a jutasi iskola hallgatói közös gyakorlaton vettek részt. Az egyik intézmény a kék fél, a másik a piros fél tevékenységét alakította.” (K. GY.) Ezeknek a gyakorlatoknak igen sok előnye volt, mert megismerték egymást a tiszti, illetve az altiszti hallgatók, valamint a terepen való tájékozódást is megtanulták.

Az iskolának voltak saját kiadású tankönyvei, amelyet az iskolán tanító tanárok írtak. Ilyen volt pl. *Horváth Andor: Tereptan a csapatiskolák számára; Szatlmayer János: A magyar nyelvoktatás Jutason; dr. Rácz Béla: Kinizsi Pál.* Ezek az iskola nyomdájában készültek, közérthetőek, szemléletesek voltak. A kiképzés érdekében műszaki és közelharcpálya, távíró és távbeszélő géptermekek, fizikai és természettani szertár, lovardák álltak a növendékek részére az elméleti és a gyakorlati tudás elsajátítása céljából.

Az intézetben egyes évfolyamokra pontos, precíz kiképzési terv állt rendelkezésre. Arra is törekedtek, hogy a kiképzési tervezetek ne legyenek merevek. A tanterv konkrétan tartalmazta a tancélt, az óraelosztást, az általános pedagógiai követelményeket. Például a hallgatóknak a szakmai ismeretek mellett meg kel-

lett tanulni a csapatpedagógia tantárgyat is, amely tartalmazta a legénységgel való gondoskodást, a helyes bánásmódot, a tisztek távollétében az alárendeltek vezetését.

A növendékeknek igen sok tantárgyuk volt, amelyből külön kiemelendő a szépírás, az illetmen és a vezetővé való kiképzés arcvonal előtt és harcban. Az olvasható írásnak óriási jelentősége volt a térképek, vázlatok, jelentés készítésekor. A vezetővé való képzés pedig az alakzat előtti vezénylest, illetve a harcászati gyakorlatokon történt parancsnoklást tartalmazta, amelyet szigorúan osztályoztak. Az illetmen oktatása is fontos volt a társadalmi érintkezés szempontjából.

Az évfolyamrang megállapítása és jóváhagyása a főértekezlet feladata volt. Ezen részt vett az iskolaparancsnok, valamint a tan- és nevelőszemélyzet állománya. Az értekezleten személyre szólóan minden növendéket értékelték, javaslatot tettek az elbocsátásra, pótvizsgára, illetve a parancsnok útmutatást adott a következő félév feladataira vonatkozólag. Nem ragaszkodtak minden növendékhez, aki nem felelt meg a követelményeknek, elbocsátották, vagy visszaküldték eredeti alakulatához.

„Téves hit az, hogy ha valaki az intézetbe fel van véve, annak azt el is kell végezni. Ha évek folyamán oly jellem és testi tulajdonságok fedeztetnek fel a növendékeknél, melyekkel az intézet céljának nem tudnak megfelelni és neveléssel sem küszöbölhető ki, akkor az intézeti nevelésben való meghagyása csak az ügy kárára van.”⁹⁴

A magaviselet- vagy szorgalomhiány miatt bejelentett növendéket az iskolaparancsok kihallgatáson figyelmeztette. A megrovás módszerét is alkalmazták, amelyet a tan- és nevelőszemélyzet előtt hirdettek ki. A kizárás határideje rossz magaviselet esetén 3 hónap, gyenge tanulmányi eredmény esetében a legközelebbi osztályértekezletig tartott. Ha szakmai tantárgyból volt gyenge a növendék, átirányították a gyalogsági fegyvernemhez. Amennyiben a megrovás nem hozott pozitív eredményt, a honvédelmi miniszterhez felterjesztették az elbocsátási javaslatot. Természetesen alkalmazták a fenyítés más módszereit is, pl. fogás, szünidő elvonása. Ezeket a növendékek *„Büntetési jegyzőkönyv kivonat”*-a tartalmazta, amely az *„Osztályozási kivonat”* része volt.

Az iskola parancsnoka minden év októberében felszólította a hallgatókat, amennyiben nem érznek kellő hivatástudatot, azt december végéig jelentsék. Ez volt az ún. „csendes eltávolítás”. A parancsnok megkövetelte, hogy az elbocsátási javaslat nagyon megfontolt legyen, *„nehogy lelkiismeretünket a félbeszakadt egzisztenciák átka terhelje”*.⁹⁵

A főértekezlet határozata alapján készült el minden év végén a „rangsorozati jegyzék”. A jegyzék évfolyamonként alfabetikus rendben készült, s a végén sze-

repeltek azok a növendékek, akiket pótvizsgára, illetve elbocsátásra javasolt a parancsnok. A tanulmányi eredménynek fontosabb szerepe is volt: az avatási rendfokozat megállapítása.

A rangsorolás – különösen az 1934/35. tanévtől kezdődően – a hallgatók fegyvernemére, csapatnemére való tekintet nélkül egységesen történt. A rangsorolásnál a katonai értékelésen volt a hangsúly. A rangsorolás gyakorlati végrehajtásának elveit a következők adták:

- általános és katonai erkölcsi érték;
- a saját fegyvernembeli gyakorlati és elméleti tudás értékelése;
- általános katonai ismeretek értékelése;
- a polgári ismeretek értékelése.

Az osztályozó értekezleten még külön hangsúlyt kapott a századparancsnok minősítése az iskolából kikerülő végzős hallgatókról. Ebben „*helyes és találó leírást*” kellett készíteni a hallgató jelleméről és magatartásáról. Ez a leírás is szerepet játszott a rangsorolás megállapításában.

Az altisztképző és nevelőparancsnokság az „osztályozási jelentést” félévente felterjesztette a Honvédelmi Minisztérium felé. Ez tartalmazta évfolyamonként az osztályzatokat, illetve az elégtelen eredményt elérő növendékek névsorát és a parancsnokság javaslatait a nem megfelelő teljesítményt nyújtó hallgatókkal szemben.

Végzett növendékek száma:⁹⁶

1928	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1937	1938
114	91	146	147	108	167	161	121	141

A testnevelés szerepe a kiképzésben

A katona fizikai állóképesség nélkül semmit nem ér. Háborúk sokasága bizonyította be, hogy a katonának mindent el kell viselni: a hideget, a meleget, a nélkülözést stb. A gyenge fizikumú ember könnyen kiesik a harcból. Az iskola nagy hangsúlyt fektetett a testnevelésre, szakképzett oktatók segítségével folytak az atlétika, lovaglás, közelharc stb. kiképzések, de gyakran rendeztek sport- és katonai versenyeket, illetve meghirdették a „legjobb sportoló – tanuló” címet is. Előszeretettel rendeztek sport- és katonai terepversenyeket. Így rengeteg olyan altiszt került ki a jutasi iskolából, akik nem ismerték a fáradtságot és a nélkülözést.

A napirend

A napirend is szorosan hozzá tartozott a katonai kiképzéshez, neveléshez, a fegyelmezett életvitelhez. A hallgatónak szinte minden perce be volt osztva. Külön ki kell emelni az ún. „pajtásági vizsgát”, ami tulajdonképpen a reggeli rajszemlének felelt meg. Ekkor ellenőrizték a katona felszerelését, gázálcát, általános megjelenését stb.

Az istentiszteleten vasárnap 9.00, illetve 11.00-kor kötelező volt részt venni (még a fenyített állományoknak is). Az a növendék, aki tanulmányi okból fenyítés alatt állt, vasárnapi kimenő helyett a tananyag ismétlésével foglalkozott.

A tanítási órák 50 percesek voltak 10 perces szünetekkel. Az utolsó, a 8. tanóra 17.00-kor ért véget. Utána 18.00-tól egyéni tanulás (kötelező ismétlés), vacsora, majd 21.00-kor takarodó. A napirendben szerepelt az énekkari gyakorlat (szerdánként), illetve katona- és menetdalok tanulása, amelyeknek nagy jelentősége volt a bajtársiasság érzésének kialakításában, illetve az egészséges életmód fejlesztésében.

KAPCSOLATOK

A jutasi altisztképzőt több szál fűzte Veszprémhez. A város vezetése túl azon, hogy bizonyos gazdasági érdekek is szerepet játszottak a kapcsolatokban, érzelmileg is kötődött az intézethez.

Az évek során az intézet rendezvényein többször is vendégül látta a város lakosságát. Kedvelt városi kirándulóhely volt a Rab Mária Kegyhely, amit az intézet növendékei 1937-ben felújítottak és az intézet megszűnéséig gondozták.

Bensőséges kapcsolat alakult ki a veszprémi püspökséggel is. Dr. Rott Nándor és dr. Czapik Gyula veszprémi megyés püspökök több alkalommal is részt vettek az altisztképző által rendezett ünnepségeken és misét mondtak. Dr. Rott Nándor püspök megjelent az intézet legnagyobb ünnepén, a zászlószentelésen is.

Zászlószentelés

A csapatzászlót Veszprém városa adományozta, amivel bizonyította, hogy minden területen magáénak vallja az altisztképzőt.

Minden katonai szervezet tagjainak – legyen az harcoló alakulat vagy tanintézeti –, a zászló különleges jelentőséggel bírt és bír napjainkban is. A zászló védelmezése minden harcosnak szent kötelessége, a katonának pedig harci dicsőségével egybeforrott legszentebb jelvénye. A lényeg a zászló belső értéke.

1938-ban az ifjúság nevelésére kiadott kézikönyv a következőképpen fogalmazott: „*A zászló a hazaszeretetnek és a hűségnek jelképe és egyúttal dicső záloga annak a bizalomnak, melyet a Haza és a Legfelsőbb Hadúr harcosainak vitézségébe vet.*”⁹⁷

A jutasi altisztek tetteikkel bizonyították hűségüket a csapatzászlóhoz. Az alábbi mondatokban nagyszerű megfogalmazást olvashatunk a zászló iránti hűségről. Ezekben a mondatokban sűrítve olvasható mindazon magatartás, tulajdonság, amely a jutasi altisztek döntő többségét is jellemezte.

„*A zászló iránti hűség: a katonabecsület talajából fakadó áldozatkészség, hűség az államfőhöz, az elöljárókhöz, a teljes katonaközösséghez, a HAZA földjéhez és népéhez, a nemzeti és katonai hagyományokhoz. A zászló iránti hűség olyan fokú áldozatkészséget követel, amilyen az általános hűség keretében csak kivételesen várható el. A katonának az élete árán is hűségesnek kell maradni. Mindez elméletileg rá van írva a zászlóra. Ha a katona föltekint rá, lelki szemei előtt ezt kell látnia, illetve ezt kell éreznie. Föltétel nélküli betartásuk jelenti a zászló iránti hűséget.*”⁹⁸

A zászlóadományozás, valamint a zászlószentelés különleges esemény egy katonai szervezet életében. A jutasi altisztképző jelentőségét, kiemelt helyzetét mutatja az is, hogy a zászlószentelési és adományozási ünnepélyen Magyarország kormányzója, Horthy Miklós, valamint felesége, Horthy Miklósné Purgly Magda és több, a honvédség vezetéséhez tartozó személy is megjelent.⁹⁹ A zászlót Veszprém városa adományozta, a zászlóanya Horthy Miklós felesége volt.

A korabeli veszprémi lapok lelkendezve számoltak be erről az eseményről.

„Méreteiben impozáns, hatásában örökbecsű ünnepélyek színhelye volt az elmúlt vasárnap Veszprém városa. A jutasi Altisztképző iskola zászlószentelési ünnepélye és a MOVE [Magyar Országos Véderő Egylet] országos sportversenyei zajlottak le az elmúlt napokban.”¹⁰⁰

A zászlószentelés programja a következő volt:

- zenés ébresztő 5 órakor;
- a Kormányzó fogadása;
- tábori mise;
- zászlószentelés;
- eskütétel;
- sportünnepély.

Minderről a Veszprémi Hírlap a következőképpen számolt be: *„A gyönyörű fekvésű jutasi katonai tábor a legfőbb Hadúr várásában ünnepi díszet öltött. (...) A tábort reggel ötkor zenés ébresztő költi fel. Még az utolsó simítások következnek és a vitézeink készen állnak a fogadásra. Elsőnek József főherceg érkezik. (...) Megjelentek a megyei és városi hatóságok fejei és képviselői, dr. Magyar Károly főispán, dr. Komjáthy László polgármester, Keczer Imre alispán helyettes, Kránitz Kálmán felsz. püspök, Strausz Antal plébános-kanonok, Csajághy Károly kuriai bíró, Horváth Károly miniszteri tanácsos, Czövek István tanácsos, Hanitz Gáspár műszaki tanácsos, dr. Horváth Béla, Bokrossy Jenő, Rozsos Károly, Szigethy Ferenc városi tanácsnokok, dr. Tóth Béla tiszti főügyész, dr. Kiss Ernő kir. ügyész, dr. Szentés Anzelm zirci perjel, Witz Béla a Cserkész szövetség országos elnöke, dr. Pusch Ödön főgimnáziumi igazgató, hogy résztvegyenek annak a művészi kivitelű zászlónak felszentelésén, melyet Veszprém városa adományozott az altiszti iskolának.*

A katonaság és a polgári hatóságok képviselői a zászlódíszbe öltöztetett jutasi állomásra vonultak a Kormányzó Úr és a zászlóanyai tisztséget betöltő Kormányzóné Főméltóságos Asszony fogadására. Kevéssel 10 óra után futott be méltósággteljesen a Turán vonat, melyből a magas vendégek és a kíséret szálltak ki a közönség lelkes éljenzése közben. A kormányzó ellépett Kozdelka százados vezetése alatt kivonult díszszázad előtt, majd dr. Magyar Károly főispán lépett eléje és a következő beszéddel üdvözölte:

– *Hódolattal köszöntöm Főméltóságokat nemes Veszprémvármegye nevében, hogy minket magas látogatásukkal kitüntetni kegyesek voltak. Amikor Főméltóságod először lépett a vármegye területére, még ítéletidő volt, még a nyitott sebek folytán lehetetlen volt az élet megmozdulása. Azóta néhány eszten-dő telt el csak és a Bakony aljának népe, követve Főméltóságod útmutatását, igyekezett a romokat eltakarítani, s örömmel jelenthetem, hogy a villámsújtott fa, a magyar nemzet újra csodát művelt és az üszkös törzsből új hajtások fakad-nak. Ezek az új hajtások a jutasi altiszti nevelő és a MOVE¹⁰¹ ifjúsága. Ezek a magyar fiúk óhajtanak Főméltóságod előtt bemutatkozni és adja a magyarok Istene, hogy Főméltóságod atyai szíve örömét lelje bennük, csekély kárpótlásul azon áldozatokért, melyeket Főméltóságod a magyar nemzetért hozott.*

A főispán után Komjáthy polgármester a következő beszéddel köszöntötte a Kormányzó Urat:

– *Ősi Veszprém város közönségének nevében mély hódolattal és alázattal üdvözlöm Főméltóságú Kormányzó urat és Főméltóságos hitvesét és legmélyebb hálánkat tolmácsolom azon legmagasabb kegyért, hogy szerény városunkat leg-felsőbb megjelenésükkel kitüntetni kegyesek voltak.*

Feledhetetlen ünnepnapjaink azok a napok, amidőn Őfőméltóságát körünk-ben fogadhatjuk, mert mindegyik nap olyan intézménynek megvalósulását jelen-ti, amelyből a Jövő biztató fénysugarai áradnak szét. Isten hozta, Isten éltesse a Kormányzó Úr Őfőméltóságát és Főméltóságos Asszonyunkat.

A Kormányzó Úr a következőképpen válaszolt:

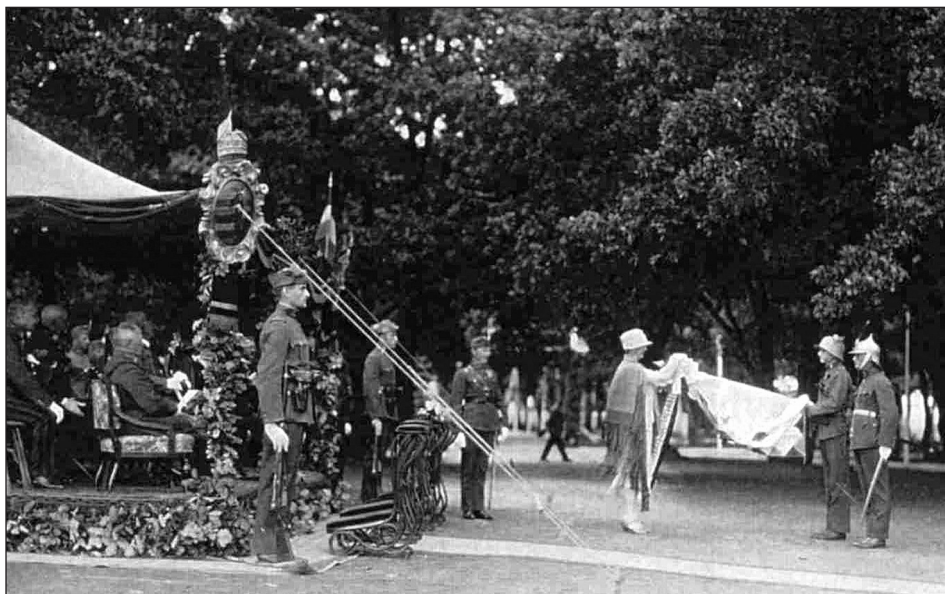
– *Mikor egy évvel ezelőtt itt voltam, múzeumot avattunk fel. A vármegye és Veszprém város közönsége ekkor a múltnak hódolt. A mai nap ünnepe a jövőnek, az új magyar nemzedéknek szól. Mindkét eset, ami idehozott, azt bizonyítja, hogy a vármegye és a város közönsége ifjúságunk törekvéseit dicséretreméltó szeretet-tel támogatja. Ezt, és ezt a kedves fogadtatást szívből köszönöm!*

A beszédek elhangzása után Erdős Ilike lépett a Főméltóságos asszony elé és pompás élő virágcsokrot nyújtott át.

A magas vendégek és a közönség ezután kocsiba ültek és az intézet kapujához hajtottak. Itt a katonai nevelésügyek vezetője fogadta a kormányzói házaspárt vitéz Vajtáfy Ottó alezredes, az intézet parancsnoka kíséretében.

A kormányzó megsejmelte a kivonult csapatokat, a Főméltóságú Asszonynak az Intézet nevében két növendék virágcsokrot nyújtott át. A magas vendégek elfoglalják helyeiket a részükre felállított dízsátorban, megszólal a volt 31. gya-logezred ezüstkürtje – a város ajándéka – és kezdetét veszi a táborig mise, melyet a gyönyörű oltárnál dr. Rott Nándor megyéspüspök pontifikál. Mise alatt a kato-nazenekar, a Veszprémi aranyérmes Dalegyesület és a gimnáziumi énekhar temp-lomi énekeket és a Himnuszt adják elő. A dísztüzet az Intézet kistüzérei adják.

Mise után Komjáthy polgármester a városi tanács élén felajánlotta a Kormányzó Úrnak Veszprém város képviselőtestülete által az Intézet részére ajándékozott zászlót. A közgyűlés – mondja – ezen tényével kifejezésre akarja juttatni azt a jó viszonyt, mely a polgárságot a katonasággal összefűzi, de a tény egyszersmind a mélységű hála jele akar lenni, hogy e katonai intézmény a város területén létesült. A Kormányzó Úr elfogadása után a Főméltóságos Asszony nemzetiszínű szalaggal övezett koszorúval díszíti fel a zászlót, amelyet az oltár-hoz visznek, hol a megyéspüspök felszenteli azt. A szertartás után a szegbeverés vette kezdetét. [Az ezüst szegeket a zászlórúdba verték.] Dr. Rott Nándor megyéspüspök az isten dicsőségére három szeget vert be. Utána a sorrendben: a katolikus táborigazgató püspökség képviselőjében Árvai Nagy Bálint esperes, a protestáns püspökség képviselőjében vitéz bátorkeszi Kiss Sándor, a Kormányzó Úr, a Kormányzóné, mint zászlóanya 'Hazádnak rendületlenül...' – jelmondattal, József főherceg 'Magyarország feltámadásáért!' jelmondat kíséretében.

Horthyné Purgly Magda a zászlóanya

Következtek az előírt rendben és számban az egyes katonai és polgári hatóságok képviselői, akik az erre az alkalomra készült díszalumba beírták neveiket. A szegbeverés szertartása alatt az említett két dalárda alkalmi énekekkel gyönyörködtette a hallgatóságot. Igen nagy tetszést keltett Nováky József honvéd huszár főhadnagynak hazafias mély érzésű ódája, melyet a zászlószentelésre írt

'Lobogj magasan hófehér zászló!'. Ezt dr. Keller Lajos főgimnáziumi tanár zenésítette meg és a veszprémi kegyesrendi főgimnázium énekkara énekelte.

Árvai Nagy Bálint kath. esperes, vitéz bátorkeszi Kiss Sándor tábori lelkész mondtak magasan szárnyaló szentbeszédet, mely után a Kormányzó Úr rövid beszéd kíséretében átadja a zászlót az intézetnek, méltatván a zászló jelentőségét.

Horthy Kormányzó beveri az első ezüstszeget a zászlórúduba

A végzett növendékek a felavatott zászló elé vonulnak és leteszik az esküt. Az egész ünnepélynek talán ez a legmeghatóbb része. A tisztek kivont karddal állnak körben, háttérben löveg és a növendékek feszes állásban, felemelt kézzel mondják el az eskü harsányan felolvasott szavait. E szertartás lebilincselő ünnepélyességét pompásan egészítik ki vitéz Vajtafy Ottó intézeti parancsnoknak a felavatott növendékekhez intézett szavai. Keményen, katonásan pattog a beszéd, tele intellemmel a kötelesség terhes jövő iránt, tele szeretettel a szárnyukra kelő, végzett növendékek iránt. Kicsendült belőle a kötelességtudóan végzett nehéz munkásság bátor, férfias öntudata.¹⁰²

Az egyes alakulatok díszmenetben vonultak el a Kormányzó Úr előtt. A vármegyei vitézeket, a világháború eme megkülönböztetett, kipróbált harcosait vitéz Érdy Kálmán ezredes, vitézi székkapitány vezette. A Kormányzó Úr a derék harcosokhoz külön beszédet intézett.

Rövid szünet után program szerint a sportünnepély következett. Amit láttunk,

az több mint sportünnepély, bíráló szemek a lebilincselő látványt bátran nevezhetik tanulságtételnek. A növendékek itt adtak számot az elvégzett munkáról. Páratlan fegyelem, nagyszerű ügyesség, csodálatos összhang jellemezték a gyakorlatokat. Az oktatók büszkék lehetnek munkájukra, melynek nyomán a szakértőben és laikusban egyaránt az a meggyőződés válik úrrá, hogy az intézet növendékei a képzett, bátor nemzeti hadseregnek komoly, megbízható tagjai lesznek. Impozáns méretű szabadgyakorlatokat, pompás lovasmutatványokat, precíz, kiválóan alapos tüzergyakorlatokat, nehéz kerékpár mutatványokat, fejlett technikájú rádió gyakorlatokat, érdekes vonatcsapat hajtást és a tüneményes gyorsaságú bámulatos hidépítési (9 perc alatt készült el) kiválóan szakszerű vezetéssel mutatták be a növendékek. Élőkép zárta be az ünnepélyt.

A gyönyörű gondolatú, kiválóan stilszerű rendezésű életkép a csonka ország feltámadását szimbolizálta és a hatása annyira megkapó volt, hogy nem egy embernek könny szökött szemébe.

Egy órákor a magas vendégek tiszteletére díszebédet adott az intézet vezetősége, amelyen Bulcsi vitéz Jankó Kocsárd lovassági tábornok, honv. főparancsnok köszöntötte fel a Kormányzót. Ebéd után a vendégek Veszprémbe mentek át, hogy részt vegyenek a MOVE sportünnepélyen.

A kiváló rendezésért őszinte elismerés és dicséret illeti meg az Intézet kiváló tanári karát és különösen vitéz Vajtafy Ottó parancsnokot, akik pompás munkájuk eredményeit ilyen fényes formákban és annyi meggyőző erővel tudták fölötteseiknek és a hazafias közönségnek bemutatni. Az ő nemes egyéniségük, alapos tudásuk és kiváló férfiasságuk legyen az Intézet növendékeinek világitó fáklyája.”

Egyéb ünnepek

Az altisztképző parancsnoksága, oktatói valamint a növendékek igyekeztek jó kapcsolatot kialakítani nemcsak Veszprém város vezetésével, lakóival, hanem a környező településeken élőkkel is. Minden évben ünnepeket rendeztek, amelyre meghívták a város lakosságát is. Egy ilyen ünnepről számolt be az 1925. június 14-én megjelent Vasárnapi Újság. Tudósításában írja, hogy június 11-én az „az árnyas szép fenyvesben” rendezték meg a jutasi Altisztképző és Nevelőintézet majálisát, amely reggelig tartott. A növendékek műsoros esetet rendeztek, ahol volt szavaltat, ének, bohócjelentek, lampionos felvonulás. Az altisztképző vezetésén kívül részt vett dr. Rott Nándor püspök, Zadravec István táborig püspök, dr. Magyar Károly főispán, Kránitz Kálmán püspök, vitéz Schamshula Rezső tábornok, dr. Komjáthy László polgármester, valamint Pintér Aladár Veszprém városi parancsnok is.

A jutasi építészellem

A balatonszőlősi templom építése

„Erős akarat minden akadályt legyőz, erős akarat csak erős hitből fakad” volt az iskola jelmondata. Ennek szellemében – vagyis nincs olyan akadály, amit erős akarral nem lehet legyőzni –, végeztek különböző közmunkát az iskola növendékei, tanári kara, parancsnoka. De hogyan is támadt a különböző munkák megindításának a gondolata?

Az iskola alosztályait a kiképzések során – kihelyezések alatt – a környező falvakban szállásolták el. A jutasi szellem megkövetelte azt, hogy még abban az esetben is, ha a falu házaiban csak egy napra vagy csak órákra vannak is elhelyezve, az elhelyezési körletnek mindenképpen méltónak kellett lenni az iskola hírnevéhez. Ez természetesen munkával járt: a ház udvarán lévő jármű, gazdasági eszközök, kő- és farakások elrendezése, az udvar felsöprése, általában a körlet lakályossá tétele. Ezt a munkát minden egység kötelességszerűen végezte el. Így, ha a kihelyezett század napokig maradt egy faluban, akkor természetesen megismerkedett a falu népével is.

Az iskola egyik százada 1941 szeptemberében egy Balaton melletti községben, Balatonszőlősen volt elszállásolva. A falu tekintélyes része katolikus vallású volt, azonban templomba egy távol eső szomszéd faluba jártak. Ugyanennek a falunak volt egy düledező, tanításra alkalmatlan iskolája. Ez a körülmény adta a gondolatot a századnak, hogy – mivel az iskola kérdése más módon is megoldható volt –, az iskola helyébe egy templomot építsenek.¹⁰³ Az iskola bontásáig, illetve az új templom építéséig a Fodor Gyula és Fodor Imre által felajánlott Mária-szobrot a meglévő harangláb közé helyezték imahelynek.

Mivel a munka a kiképzési érdekek szem előtt tartása mellett folyt, 1941-ben a század csak az iskola lebontásáig és az alapkő letételig jutott el. Az új iskola-év kezdetével új hallgatók, új századok folytatták a munkát. Ez most már az egész iskola szívügye volt. Az iskola parancsnoka, vitéz Markóczy ezredes¹⁰⁴ személyesen is ellenőrizte a munkát. A századok felváltva dolgoztak az építkezésnél. A templom terveit az iskola tanára, Horváth Andor százados készítette. A munkákat meglátogatta dr. Czapik Gyula veszprémi megyés püspök, Haász István tábori püspök, Grósz József szombathelyi megyés püspök is.¹⁰⁵

A Veszprémi Hírlap terjedelmes írással¹⁰⁶ emlékezett meg a templom felszenteléséről. A templomszentelésen részt vettek a jutasi iskola növendékei, a környező falvak, és természetesen Balatonszőlős lakossága is. „A közönség lassan gyülekezik – írja a Veszprémi Hírlap –, a katonák felvonulnak és sorakoznak a templom melletti téren, megérkezik az ifjú menyasszony, akit itt, az új templom

felszentelése után vezet oltárhoz Kürti László őrmester, aki a templomépítés munkáját nagy lelkesedéssel végezte.”

Megérkezett vitéz Markóczy ezredes is, majd az egyház képviselői: dr. Niszler Theodor pannonhalmi perjel, dr. Gidró Bonifác tihanyi apát, a veszprémi megyés püspök képviselőjében dr. Megyesi Schwarcz Róbert püspöki titkár és Szemes József udvari káplán.

A templomot a tihanyi apát áldotta meg, majd a szentmise után került sor az esküvőre Kürti László őrmester és Horváth Ilonka között. Az esküvő után vitéz Markóczy János ezredes mondott beszédet: *„Ezt a templomot nem téglából, nem betonból, nem kőből építettük, hanem jutasi szellemből, akaratból! És erős akarat csak erős hitből fakadhat! Jelszavunk a segítség és a jutasi katona ott segít, ahol tud.”*

Ünnepi napiparancsában megemlékezett az építést vezető Kürti őrmesterről és a tervet készítő Horváth századosról, majd emlékérmeket és okleveleket adott át a munkálatokban résztvevő növendékeknek. Végül a templom kulcsát átadta Fodor Gyulának, a község polgármesterének.

Emléktábla hirdeti tevékenységüket az iskola falán, valamint a református templomnál is. A katolikus templom és az iskola falán még ma is látható a Jutasi Altisztképző címere: egy pajzs, amelyen egy szablyát tartó páncélos kard válsztja el a holdat és a csillagot.¹⁰⁷

Az altisztképző kápolnáinak építése

A jutasi iskola katolikus kápolnája

A nemzeti hadsereg minden katonai egységénél a szabályzatokban előírt hitélet folyt. Lehetőség szerint mindenütt létesítettek a felekezeteknek megfelelő imahelyiséget, kápolnát. Így volt ez Jutason is. Megalakulása után az iskola területén lévő helyiségekből alakítottak ki imahelyet.

A katolikus kápolna egy, még a világháború alatt hadikórháznak épült barakk-helyiség volt. 1924-ben, amikor az iskola megalakult, a későbbi kápolna raktár, majd tornaterem volt, egyben vasárnaponként az Isten háza szerepét töltötte be. Majdnem 20 évig csak 4 kopár fal volt az iskola kápolnája. A kápolnát csinosítani, illetve újraépíteni az I. világháború utáni nagy anyagi nehézségek miatt nem lehetett. Az iskola közben állandóan bővült. A tiszt és a tiszthelyettesi kar, valamint a hallgatók létszáma évről évre nőtt. 1941 júniusában végül is az iskola parancsnoka, vitéz Markóczy János ezredes kezdeményezésére hozzáfogtak a munkához. A munkálatokat az iskola hallgatói részben szabad- és pihenőidejü-

ket is felhasználva végezték. Ki mint kőműves, ki mint szobafestő, ki mint asztalos. Az építés, valamint a belső díszítési munkálatok terveit Horváth Andor főhadnagy, az iskola tanára készítette el. Az iskola újjáalakított római katolikus kápolnáját dr. Czapik Gyula veszprémi megyés püspök áldotta meg.

A Honvéd Altiszti Folyóirat a következőképpen írja le a kápolna építését:¹⁰⁸
„Nehéz volt az idomtalan barak-falakat, főleg pedig a tartógerendázatokat és vasakat rendbe hozni, illetve eltüntetni. Eme gátló adottságok ellenére mégis nyugodt, komoly, némileg modern stílust tudott a tervező elérni.

A szentélyt, amely arányos a hajóhoz, komoly diófa-oltár uralja egyszerű, de művészi vonalaival. Az oltárt Szabó Mátyás ht. szkv. készítette el; ez méltó keretet ad az oltárképhez, mely Szent Imrét ábrázolja, akiről a kápolna nevét is viseli. Kétoldalt egy-egy kovácsolt vas kandeláber szórja fényét a szentélyre. A szentélyt művészi megoldású kovácsoltvas kerítés választja el a hajótól.

A hajónak a szentély felé eső jobboldalán Szent Borbála, a tűzérék védőszentjének képe látható. A sarokban Jézus-Krisztus szobra áll érdekes, rejtett megvilágításban. Emellett Szent László, a gyalogság védőszentjének képe függ. A másik oldalon Kis Szent Teréz művészi festménye, illetve a sarokban rejtett világitással a Szűz-Anya szobra. Emellett egy díszes pergamen, amely a kápolna újjáépítését, illetve megáldási aktusát örökíti meg.

A hajót 20-20 kényelmes, simavonalú padsor tölti be. Ez Csitkei István őrmester munkája. A falakon kovácsoltvas falikarok felett stáció-képek függenek. A hajó tetőzetéről három nagyméretű csillár ontja fényét. A tető vastartói között szintén kovácsolt vasból egy-egy vallásos és hazafias jelige áll, miáltal a tartószervezet eltűnik, s így az egész kápolna stilszerűvé, harmonikussá válik. Ez utóbbiak Szotyori István ht. szkv. munkái. A hajó hátsó kétharmadában a hősök táblája egy egyszerű vaskereszttel, alatta az írás: „A hősök tiszteletére”. Új karzat zárja be a szentélyt, melyről az iskola négyyszólamú énekkara dicsőíti az Istent.

A bejárat szép tölgyfa-ajtó, fölötte egy tünpanon megoldású tetőzettel, kereszttel. Ez Kis Nemes József őrmester munkája. A kápolna külseje különben egyszerű összhangban van a belső részekkel. Az ízléses festői munkálatokat Balogh Tibor őrmester végezte. Az anyagbeszerzést és munkairányítást Nemes Ottó és Sárán László szakaszvezetők végezték nagy odaadással és szaktudással.”

A jutasi iskola új protestáns imaterme

Újjáépült a közös protestáns imaterem is, szintén az iskola akkori parancsnoka, vitéz Markóczy ezredes kezdeményezésére és szintén Horváth Andor főhadnagy tervei alapján. A protestáns imaterem az iskola megalakulása után szintén

az egyik barakknak egy kis része volt. Szegényes, szűk kis terem volt. Berendezése alig állott valamiből. Férőhely alig volt, többnyire álltak benne.

Az építkezéseket 1941 nyarán kezdte meg az iskola harminc hallgatója, akik gyors ütemben, főképp szabad idejükben dolgoztak és az esetleg mulasztottakat különórákon pótolták. Három hónap múlva kész volt a munka. A közös protestáns templomot dr. Soltész Elemér tábori püspök avatta fel.

Az imateremről szintén a Honvéd Altiszti Folyóirat közölt részletes leírást:¹⁰⁹
„Az építkezés előtt egy harmadrésznyi kis terem állott csak rendelkezésre. Első lépés volt: kivenni a közepén álló falat. Ezt négy-négy sima oszloppal pótolták. Így egy tágas, templomszerű, oszlopos termet kaptak. A termet, melyet a két oszlopsor három részre oszt, komoly, egyenes vonalú szószerű uralja, impozáns vonalaival. Ez előtt diófából készült Úr-asztala. Ezt Csillag István ht. szkv. és Németh József őrm. csinálta. Az úrasztalán hatalmas könyv, a képes Sylvester Biblia. A szószerű felett majdnem kétméteres Krisztus-kép (Munkácsi: Ecce Homo-jának Krisztus alakja) uralja a termet. A szószerűtől jobbra és balra egy-egy papiszék, bordó, aranyrojtos szegélyű terítővel. Somogyi József és Szentkereszti Miklós őrmesterek munkája ez.

A termet 10-10 kényelmes padsor tölti be. A két hosszabbik fal mentén szintén egy-egy padsor teszi lehetővé, hogy minden hallgató leülhessen. A padok Fenyvesi Károly, Rékási István, Köles István és Szilágyi Ferenc őrmesterek munkái. A falakon kovácsoltvas falikarok, a terem közepéről pedig két hatalmas vascsillár ontja fényét. Új karzat zárja be az imatermet. Ez Csernya Mihály, Törő Antal és Zádorfalvi János őrmesterek munkája.

A világos okker fal, az ülőhelyek, az ablakok kis csillagos mintájú homályos üvegei, szép szószerű, díszes úrasztal, karzat, izléses összhangban vannak egymással.

A falak, valamint a bútorzat izléses festését Rozsnyái Ferenc, Tóth Lajos, Szilágyi István és Vidi Vendel őrmesterek végezték.

Az imaterem külseje is teljesen összhangban van a belső részekkel. A bejárat egyenes, modern betonépítmény, melynek minden része erős hitet és akaratot sugároz. A pompás bejárat Lelkes János, Győri György, Kürti László, Magyar József, Szondi József és Tósoki Kálmán őrmesterek munkája. Széles lépcsők vezetnek fel a tölgyfaajtóig, melynek egyik szárnyán a Biblia, a másikon a kehely van.

A nagy építkezés belső és külső munkálatainál oroszlánrésze volt Tatai Imre mű. őrmesternek, aki odaadó, lelkes, fáradságot nem ismerő tevékenységével alaposan hozzájárult eme szép imaterem megépítéséhez.”

Rab Mária forrás és kegyhely

Külön említést érdemel a növendékek azon tevékenysége, amit az iskola közelében és területén lévő forrás és kegyhely megmentésén, majd gondozásában végeztek. Mindez elsősorban az intézet és a lakosság kapcsolatát tette szorosabbá, hiszen a környék lakossága is eljárt a kegyhelyhez, a város vezetése pedig hivatalosan is kérte az intézet vezetésétől, hogy lakosai részére tegye lehetővé a kegyhely látogatását. Az iskola mindig egy kicsit a magáénak is tekintette a kegyhelyet. Mária tisztelete és a segítségért érzett hála sokak részéről kis emléktábla kifüggesztésében nyilvánult meg. A hallgatók az egész kegyhelyet az idők során átalakították. Magát az emlékművet teljesen átépítették és megnagyobbították, az ott folyó kis ér fölé egy keresztet emeltek, padokkal és kis pihenő lugassal látták el. Az oda vezető erdei utakat megnagyobbították és kicsinosították.

A „Rab Mária forrás” története az 1919-es Tanácsköztársaság napjaira nyúlik vissza. Egy asszonyt hiányos és téves tanúvallomások alapján életfogytiglani fegyházra ítélték. Az asszonyt a veszprémi fogház kertjében – mely a jelenlegi forrás közelében volt –, foglalkoztatták. Lelkét megérintette a hely csendje, és ezért különböző ürüggyel naponta erre a helyre szökött imádkozni, kérve a Szűzanyát, hogy derítse ki ártatlanságát. Ez rövidesen be is következett és az asszonyt felmentették. Mivel nem tudta másként leróni háláját, a fogságban töltött nehéz napjai emlékére megfestette a Szűzanyához való könyörgését, a képet pedig a jelenlegi kegyhelyen egy fára akasztotta.

Ez a történet a maga valójában némileg elhalványodott, de a környék hívői lelkében és ajkán megmaradt az erős hit és a Szűzanyába vetett bizalom. Mind többen és többen keresték fel a most már „Rab Mária” néven ismert helyet, amelynél kisebb-nagyobb képekkel, emléktárgyakkal juttatták kifejezésre hálájukat. A „Rab Máriának” szép kultusza fejlődött ki, eddig azonban senki sem volt, aki a kegyhely felelős gondozója lett volna. Ezt a szerepet vették át az iskola növendékei, akik 1944 végéig gondozták a kegyhelyet.

De vissza a kezdetekhez! Már 1929-ben rendszeres zárandoklatokat tartottak a kegyhelyhez, mint arról Zsittvayné¹¹⁰ ír a Veszprémi Hírlapban. Csodálatos környezetben található a kegyhely, forrásvizek mellett. „Egy kis hídron át fára erősített Mária szoborhoz értünk, alatta Nagymagyarország térképe fából kifarragva, az altisztképző növendékei ajándéka.” A kegyhely felújul – mint írja –, mert a „jövő iskolaév kezdetén a jutasi altisztképző intézet növendékei rendezni fogják a forrást és környékét”.

A forrás 1941-ben újjáépült, így a kegyeletes gondolat újabb lendületet kapott. Az átalakított forrást 1941-ben Kisasszony napján szentelték fel. Azóta özönlik ide az ájtatos hívő sereg, de igen nagy számban látogatják és helyeznek el kegyszereket a hallgatók is.

*Ünnepségek a Rab Máriánál*¹¹¹

Nagyboldogasszony napján, verőfényes ragyogó napsütéses délelőttön a „Rab Máriánál” tartott tábori misén vettek részt a jutasi M. Kir. Kinizsi Pál honvéd csapataltisztképző iskola tisztikara, élén vitéz Markóczy János ezredessel, növendékei és a környék polgári lakossága.

Rab Mária szobra a sziklaüregből néz reánk, a kis pataknak olyan finoman halk csobogása, mintha abból a szép ezüst serlegből csörgedezne, amely a forrás felett áll – szimbólumaként a magyar katonaszíveknek, melyekből a mise alatt harmónium kísérete mellett a legszebb egyházi ének száll az égre. Boldogasszony Anyánk ... ne feledkezzél meg szegény magyarokról ...

Az iskola tisztikara, növendékei s a polgári lakosság éneke összecseng, a természet ölen közelebb érezzük magunkat a Mindenhatóhoz.

Mise után Németh József tábori lelkész felolvasta a kegyhely hiteles történetét. Megilletődve hallgattuk, hogy a Kinizsi Pál honvédcsapat altisztképző iskola parancsnoka, vitéz Markóczy János ezredes és növendékei, egy, már szinte legendaszerű eseményben Mária csodatevő segítségét látva, mély tiszteletüket kifejezésre juttatták azáltal, hogy a kis kegyhelyet a mai méltó és áhítateltő alakjában megépítették és a környékét megszépítették.

Az emlékbeszéd felolvasása után az intézet növendékei nevében Foltin János

örmeister mondott megkapóan szép és figyelemreméltó beszédet. Köszönetet mondott Isten szabad ege alatt az oltár előtt a Magyarok Istenének s azoknak, akik a magyar katona szívében a hazaszeretet mellett hitet is ültetnek: Tanáraiknak s elsősorban vitéz Markóczy János ezredesnek. Az iskola jelszava: „Erős akarat minden akadályt legyőz – Erős akarat erős hitből fakad.”

Ma újra harcol a magyar nemzet. A mai magyar katona méltó akar lenni őseihez s az iskola jelszavához s nem lehet hűtlen a Szűz Máriás magyar lobogóhoz. A magyarok Isten győzelemhez segít bennünket, mert: „Erős akarat minden akadályt legyőz – Erős akarat erős hitből fakad”. A Himnusz eléneklése után egy felejthetetlenül szép ünnep emlékével tért haza mindenki.

Hogy milyen nagy vonóereje van Rab Mária kegyhelynek, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az a százakra menő ünneplő közönség, akik szerencsések lehetnek folyó hó 8-án, Kis Boldogasszony napján viszontlátni Rab Máriánál az újra feldíszített oltárt s újra részesülve az ott tartott szentmise kegyelmében.

Mise után meghatóan kedves aktus folyt le az oltár s Rab Mária szobra előtt: itt keresztelte meg Németh József táborigazgató lelkész Nagy Ferenc százados és neje újszülött leánygyermekét, a kis Emese Máriát. A keresztszülők Palócz György százados és neje voltak.

Vitéz Markóczy János ezredes a boldog szülőket Rab Mária kegyhely és a serleg alapító okmányával ajándékozta meg és bejelentette, hogy a kis Emese Mária nevét a serlegbe véseti. A forrásból merített s az alapító serlegbe tartott víz hullott malasztként a kis lányka fejére.

Könyörgő ájtatosságokat tartottak 1942. szeptember végén a jutasi erdőben a kegyhelynél a hadbavonult honvédekért, „*ahol derék jutasi honvédeink páratlan áldozatkészségéből áll a kedves ájtatossági hely: a Rab Mária sziklagrottája*”.¹¹²

A háborúban lévő hozzátartozókért minden évben több alkalommal tartottak zárandoklatokat a kegyhelynél. Ezeket minden esetben a Boldog Margit és a Szent László templom plébánosa szervezte.¹¹³ Ami még állandó volt, az altiszt-képző jelenléte. Évről évre nagy volt azok száma, akik kizárándokoltak a kegyhelyhez. 1943-ban az altiszt-képző növendékei egy keresztet készítettek, amelyet Kisasszony napján állítottak fel ünnepi szentmise keretében.¹¹⁴

A Rab Mária kegyhely történetéhez tartoztak – és így teljes – a következő események is: A Veszprémen átvonuló világháborús események – és az orosz katonák is – kárt tettek a Rab Mária forrás és kegyhelyben. De 1945 végén az Árpád-házi Szent Margit plébánosa, dr. Szenes József már egy új Mária-szobor átadását tervezi szentmise keretében. Ennek megtartására kér engedélyt¹¹⁵ 1945. augusztus 31-i dátummal dr. Czapik Gyula veszprémi megyés püspöktől.

Mint a kérelmében írja „*Veszprém város közönségének kedvelt zárandokhelye a jutasi erdőben lévő u.n. 'Rab Mária' forrás, mely az oroszok bejövetelekor ugyancsak sok kárt szenvedett. Kedvelt Mária szobrát darabokra törték, fogadalmi tárgyait pedig megsemmisítették.*

Nemrég karrarai márványból Szűzanya szobrot kaptam az üresen maradt grotta részére, melyet szeptember hó 9-én, vasárnap délután ünnepélyes keretek között szeretnék átadni rendeltetésének”.

A megyés püspök örömmel tesz eleget ennek a kérésnek¹¹⁶, majd megjegyzi: *„Őszinte örömöm az volna, ha veszprémi híveim minél nagyobb számban megjelenének plébániája ezen ünnepségén, mely a Szűz Mária tisztelet elmélyítéséhez ismételt alkalmat nyújt.”*

Az engedély kézhezvétele után megindult a szervezés, a templom plébánosa meghívót¹¹⁷ küld minden templomba, hogy a hívek minél nagyobb számban vegyenek részt az ünnepségen. *„Az Árpád házi Szent Margit plébánia rendezésében Veszprém város mindhárom egyházközsége szeptember 9-én vasárnap délután 4 órai kezdettel zárandoklatot vezet a jutasi erdőben lévő úgynevezett RAB MÁRIA forráshoz”*–írja meghívójában dr. Szenes József plébános. A körmenetet Babics Endre kanonok vezette, aki egyben felszentelte az új Mária-szobrot is. A szentbeszédet Kerényi József esperes tartotta az egybegyűlteknek. A zárandoklatot felajánlották *„fogoly magyar testvéreink mielőbbi sikeres hazatéréséért”*. Így – mint a Szent Margit templom plébánosa fogalmazott –, *„igazság szerint egyetlen férfinak sem szabadna hiányoznia”*, ki azért, mert sikeresen visszatért a fogásból, ki azért, mert elkerülte azt.

Évzáró ünnepségek

Az évzáró ünnepségek különleges és nevezetes eseményei voltak az altisztképző intézet életében. Ezen a napon avatták a végzett növendékeket, adták át a legjobbaknak – a rangelsőknek – az arany, illetve az ezüst Kinizsi emlékgűrűt. Az ünnepség jó alkalom volt arra is, hogy szorosabbra fűzze a kapcsolatokat a város, a megye egyházi és világi vezetése, valamint az intézet tiszti és hallgatói állománya között. Egy ilyen évzáró ünnepélyről tudósított a Veszprémi Hírlap újságírója A veszprémi altisztképző intézet ünnepe¹¹⁸ címmel.

„Bérmálás és a végzett növendékek eskütétele. Vasárnap, július 28-án folyt le a jutasi altisztképző intézet katolikus növendékeinek bérmálása és a végzett növendékek eskütétele. Ezen alkalomra ideérkezett dr. Haász István tábori püspök és Kéhler István tábornok.

A tábori püspök dr. Rott Nándor megyés püspök vendége volt. 27-én este a székesfehérvári katonazenekar szerenádot adott a tábori püspök tiszteletére, aki meghatott szívvel mondott köszönetet és tettekben megnyilvánuló hazaszeretetre buzdította a püspöki palota előtt nagy számban összegyűlt közönséget.

28-án d.e. 10 órakor érkezett a tábori püspök a megyéspüspök négyesfogatán

a jutasi iskolába. dr. Wéber Pál veszprémi püspöki iroda igazgató, Wlassits Géza őrnagy, lelkész, tábori püspöki titkár és dr. Langmár Lipót püspöki titkár kíséretében. Az intézet kapujában Kéhler tábornok, Csillagh Viktor ezredes, iskolaparancsnok, Érdy Kálmán ezredes, a vitézi szék kapitánya, Schlemmer Ödön őrnagy, helyőrségi parancsnok és a segédpapság fogadta.

Az intézet udvarán végzett tábori mise után – mely alatt a zenekar egyházi énekeket adott elő – a püspök mintegy ötven növendéket részesített a bérmálás kegyelmében, majd gyönyörűen felépített, megkapó példákkal illusztrált beszéddel buzdította az ifjúságot a lelki harcra, ami sokkal nehezebb a külső ellenséggel szemben folytatandó küzdelemnél, de amely lelki harcban kivívott győzelem záloga és biztosítéka a harctereken megszerzendő győzelemnek. Az ifjak nevében az egyik megbérmált lépett a püspök elé, hogy köszönetet mondjon a bérmálás kegyelmének kiosztásáért.

Az egyházi ünnepséget a végzett negyedévesek eskütétele követte. Az eskü szavainak elhangzása után a tábori püspök fejtegette az eskütétel nagy jelentőségét, s buzdította az új altszteket, a magyar hadsereg reménységét, a haza iránt tartozó hűségre, s ha kell, életet és vért áldozó szeretetre. Kéhler tábornok a kormányzó üdvözlétet tolmácsolta, majd Csillagh ezredes az intézet tanári kara nevében megható szavakkal vett búcsút távozó növendékeiktől. Válaszbeszédében az egyik növendék mondta: (...) a csapatot növelni akarjuk abban a szellemben, melyben bennünket itt vallás erkölcsi, humanisztikus és katonai tekintetben emberré neveltek. Nemcsak altsztképző volt és iskola részünkre, hanem az emberré levés fontosabb iskolája is. A görögöknek a Szép ember kellett, a rómaiaknak a jó szónok, a középkornak a lelkiség túlsúlya; a mai embertípus a sokoldalú, a gépmember. Akaraterő, lelkierő nélkül a gépek is megállnak és mi itten az erdő koszorúzta táborban lelki és technikai felkészültséggel megyünk ki az életbe, hogy magunk is, meg az általunk nevelendő legénység is át legyen hatva öntudatos, fontos kötelességtudástól.

– Köszönjük Ezredes úr, Parancsnok urunk velünk szemben mindenkor és mindenben tanúsított atyai szeretetét. Ha nem is mondta, hallottuk jó szándékú szívének-lelkének mondatait, melyekkel javunkat akarta; éreztük a melegséget, mely az atillán keresztül is sugározta a szeretetet; tapasztaltuk bölcs intézkedéseiben, még a fenytéseiben is megnyilatkozó és javunkat célzó szeretetét.

A beszédek után az intézeti növendékek díszfelvonulása következett, majd az intézet tisztikara a tisztai étkezőben bankettet rendezett a tábori püspök és a vendégek tiszteletére.

A tábori püspök külön kifejezte háláját és elismerését Csillagh Viktor ezredesnek, Horváth Dénes intézeti tanár, tábori főlelkésznek s az egész tanári karnak, hogy az intézetet oly szép szellemben vezetik.

E dicsérethez Veszprém város egész közönsége elismerését fűzi, mert mindnyájan büszkék vagyunk a jutasi altisztképző intézetre, annak vezetőségére és növendékeire”.

Szomorú volt az évzáróünnepély az 1930. év zárásakor. Ebben az évben az intézet parancsnoka, Csillagh Viktor ezredes váratlanul elhunyt. „*A jutasi gyászbába borult zölderdőbe a reggeli nap sugara hívogatta a vendégeket, akik sorakozva vonultak fel a sporttérre, hogy július 27-én – az intézetparancsnok váratlan elhalálózása folytán – szomorú keretek között megtartott ünnepélyes avatáson részt vegyenek.*”¹¹⁹ – írta tudósításában Pálffy Mihály jutasi számvevő főmester. Az ünnepség 10 órakor vette kezdetét. A honvédelmi minisztert Matherny Ödön ezredes (a későbbi parancsnok) képviselte.

Hasonlóan nagyszabású évzáró ünnepségről tudósít Horváth Endre tüzmaster a Honvéd Altiszti Folyóirat 1939. októberi számában.¹²⁰

„A jutasi iskola évzáró ünnepélye

A m. kir. „Kinizsi Pál” honvéd csapataltisztképző iskola az évzáró ünnepélyt és iskola emléknapot folyó évben július hó 30-án tartotta.

Leírásomban igyekszem hű képet adni arról a felejthetetlen, gyönyörű napról, amelyen minden tiszt, altiszt és hallgató szereplésével és magatartásával az iskola jó hírnevét csak fokozta és a közismert „jutasi szellem” ragyogó példáját állította a nagyközönség elé. Az ünnepély tulajdonképpen már július hó 29-én kezdetét vette, amikor a magyar rádió helyszíni közvetítést adott a záróünnepély főpróbájáról.

Július hó 29-én zenés takarodó volt. A m. kir. „Szent István” 3. honvéd gyalogezred menet-zeneosztaga a főépület előtt játszott, majd körüljárta az iskolát. Mindenki boldog izgalommal várta a holnapot.

Gyönyörű, napsütéses időre virradtunk július hó 30-án a zenés ébresztő patogó indulóira. Mintha még a jó öreg nap is kedvezni akarna, ragyogóan küldötte tüzes sugarait a tiszta kék égről. Lázás készülődés töltötte be az egész iskolát. A hozzátartozók nagy számban sétáltak az árnyas utakon. Szinte ki lehetett olvasni szemükből a büszke örömet.

Az ünnepélyt 8 órakor vallás szerinti istentisztelet vezette be. Az istentisztelet után 10 órakor kezdetét vette a díszkivonulás. A kivonult csapatok Sárosy Ödön alezredes úr parancsnoksága alatt keményen tisztelegtek a Himnusz hangjai mellett először az iskola zászlója, majd a hivatalból megjelenő legmagasabb elöljáró, vitéz Zalay Károly tábornok úr öméltósága, a 7. gyalogdandár parancsnoka előtt. Fogadás után az iskola segédtiszte az emelvényre lépett és felolvasta az „Iskola emlék-napiparancs”-ot.

Az emlék-napiparancs 1. pontja a Felvidék és Kárpátalja visszacsatolása alkalmával hősi halált halt volt jutasi hallgatók emlékének áldozott, akiknek neveit az iskola parancsnokság emléktáblán fogja megörökíteni. A kivonult csa-

patok és a megjelent közönség egy néma, imádságos percet szentelt a magyar feltámadásért küzdeni és meghalni tudó hős jutasi hallgatók megdicsőült emlékének.

Az emlék-napiparancs 2. pontja a honvédelmi miniszter úrnak a II. évfolyamot végzett hallgatók hivatásos állományba való felvételét elrendelő rendeletét tartalmazza, majd azt az utat jelöli meg, amelyen minden hallgatónak hazafiúi hűséggel tántoríthatatlanul haladnia kell, amelyet az isten, a haza, legfelsőbb hadurunk és a magyar becsület kijelölt mindannyiunk részére.

A 3. pont az iskolaparancsnok Úr elismerését tartalmazza a tiszti és altiszti karnak, valamint a II. és I. évfolyambeli hallgatóknak a fáradságos, minden akadályt leküzdő munkásságért, majd névszerint kiemeli azokat a hallgatókat, akiknek általános magatartása és munkája az átlagot is felülmúlta.

A 4. pontban a II. évfolyamot rangelsőnek végzett Csirke János szakaszvezetőnek arany, az alosztályok osztályelsőinek végzett Pribélyi Pál, Németh Imre, Pánczél Béla, Horváth Ferenc és Bartal Imre szakaszvezetőknek ezüst „Kinizsi” emlékgyűrű adományozását tartalmazza.

Az 5. pont a folyó tanévben megtartott sportversenyek eredményeit közli.

Ezután az emlék-napiparancsban felolvasottak és a sportversenyek alapján tiszteletdíjban részesülő hallgatók és csapatbajnokságot szerzett csapatok alosztály parancsnokai a díjakkal feldíszített asztal elé léptek és Kiskéry Lóránd ezredes úr, az iskola parancsnoka átadta részükre a tisztelet- és vándordíjakat.

A díjak kiosztása után Kiskéry Lóránd ezredes úr a feldíszített emelvényre lépett és fennkölt szellemű, magasszárnyalású beszédben búcsúztatta a II. évfolyamot végzett hallgatókat és átadta a rangelsőnek végzett Csirke János szakaszvezetőnek az arany „Kinizsi” emlékgyűrűt.

Az iskolaparancsnok úr búcsúszavaira Csirke János szakaszvezető válaszolt, megköszönve a tiszti és altiszti karnak fáradozását. Beszéde végén felhívta a II. évfolyambeli hallgató bajtársait az ünnepélyes fogadalomtételre, mely fogadalmat a II. évfolyambeli hallgatók „Ígérjük, megtartjuk!” felkiáltással pecsételték meg.

Csirke szakaszvezető beszéde után vitéz Zalay Károly tábornok úr intézett buzdító beszédet a hallgatókhoz.

A beszéd után a kivonult csapatok díszmenethez alakultak és Sárosy Ödön alezredes úr parancsnoksága alatt lélekemelő, kemény és feszes díszmenetben vonultak el a zene pattogó indulóira a közönség lelkes ünneplése között a díszemelvény előtt.

12 óra 30 perckor altisztek és hallgatók részére közös díszbéd következett, melyen részt vett vitéz Legény Béla alezredes úr zászlóaljparancsnok, Gaál Iván őrnagy úr ütegparancsnok és alosztályonként 1-1 tiszt. Itt vitéz Legény Béla

Kinizsi emlékgyűrű

alezredes úr felköszöntötte a Kormányzó Úr őfőméltóságát, Csirke János szakaszvezető az iskola tisztí és altisztí karát, majd a legidősebb I. évfolyambeli hallgatú, Olasz Ernő szakaszvezető búcsúzótt az I. évfolyambeli hallgatúók nevében a távozú II. évfolyambeli hallgatúóktól.

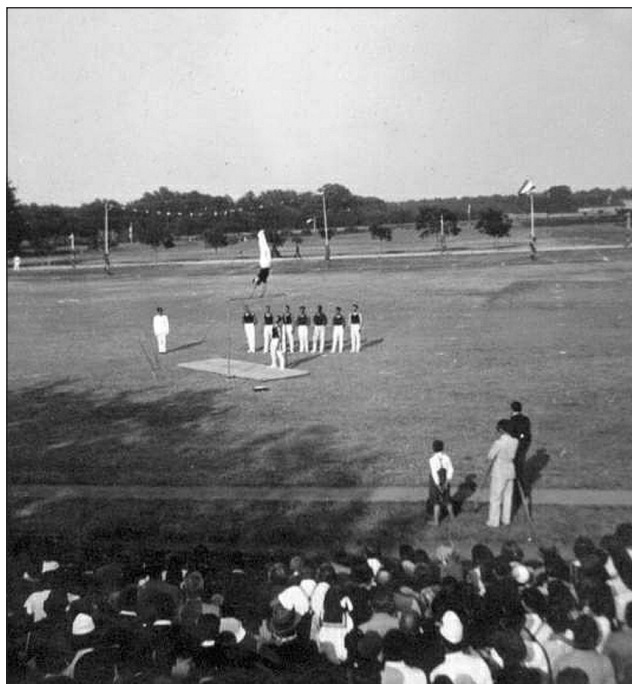
A délutáni sportünnepélyre, mely 16 órakor vette kezdetét, már 14 órakor özőnlött a környékről a nép. Veszprémből végeláthatatlan sorban kígyózott a tömeg. Mindenki igyekezett magának jó helyet biztosítani és a rendezők fáradságot nem ismerő munkája lehetővé is tette, hogy a mintegy 7-800 főnyi érdeklődő zavartalanul élvezhette a minden kritikát kiálló, igen magas színvonalú sportünnepélyt.

A sportünnepélyen megjelent Kánya Kálmán úr őnagyméltósága, Magyarország volt külügyminisztere és még más számos polgári előkelőség.

Pontban 16 órakor megérkezett vitéz Zalay Károly tábornok úr és a Himnusz ünnepélyes hangjai után kezdetét vette a sportünnepély. (...)

(...) A megjelent közönség egy gyönyörű nap emlékével, a magyar honvédet, ha lehetséges még jobban a szívébe zárva, távozott az ünnepély színhelyéről abban a biztos és felemelő tudatban, hogy a jutasi iskola kiváló altiszteket nevel a dicső magyar hadseregeknek."

Az ünnepségek sorában különleges helyet foglaltak el az iskola névadója,

Jutasi sportnap

Kinizsi Pál emlékére rendezett ünnepek. Külön kultusza volt Kinizsi Pálnak, a csatát soha nem vesztett hadvezérnek és a molnárlegényből országbíróvá lett nemzeti hősnak. Tünelmes pályafutását mindenkor az iskola hallgatói elé állították, igazolva az erős akarat és erős hit szerepét. Egy ilyen ünnepről tudósított a Honvéd Altiszti Folyóirat 1940-ben.¹²¹

„A m. kir. „Kinizsi Pál” honvéd csapataltisztképző iskola 1939. november hó 29-én ünnepelte névadójának emlékét, legendás hírű nemzeti hősünk halála napjának évfordulóján. Az emlékűnnep során az ünnepi beszédet dr. Rácz Béla protestáns főlelkész mondta, melyben Kinizsi Pál legendás életét méltatta, halhatatlan emlékét példaképpen állítva az iskola hallgatói elé.

A Kinizsi-ünnepély keretében 10 óra 30 perckor indult a Hajmáskér-Nagyvázsony között rendezett kegyeleti staféta. A stafétát Hajmáskértől Jutasig a tüzérsztály lovasai lovagolták, Jutason kerékpárosok vették át és folytatták Nagyvázsony keleti szegélyéig, onnan pedig gyalogos staféta a Nagyvázsony-i hősi emlékműig, ami egyúttal Kinizsi emlékmű is. Párhuzamosan két staféta futott, az egyik Kinizsi Pál emlékének, a másik a Nagyvázsony-i hősöknek adózott kegyelettel, a hősi emlékművön elhelyezett stafétakoszorúval.

A staféta befutása Nagyvázsony községbe ünnepélyes keretek között történt. Az ünnepélyhez az iskola részéről díszszázad vonult ki az iskola zászlójával. Langyos, ragyogóan szép őszi napsütéses időben Nagyvázsony község ünnepi díszet öltött, a házak fellobogózva és bár hétköznapi volt, a község apraja-nagyja ünneplőbe öltözve várta a jutasi vendégeket. A község vezetői, a frontharcosok, lövészek, leventék, tűzoltók zászlóik alatt felsorakozva gyülekeztek össze a hősi emlékműnél rendezett ünnepélyhez.

A jutasi díszszázad 11 órakor érkezett gépkocsi szállítással, példás és feszes rendje méltó tetszést váltott ki a község lakosságában.

11 óra 15 perckor fogadta a díszszázad az iskola parancsnokát, Kiskéry Lóránd ezredesét, akit ezután a község főjegyzője üdvözölt. Kiskéry ezredes a díszszázad tiszteletadása közben helyezte el a csapat altisztképző iskola koszorúját a hősi emlékművön. (...) majd a csapat altisztképző iskola részéről vitéz Variházy Oszkár százados mondott emlékbeszédet.

Az emlékbeszéd után a Hiszekegy eléneklése közben futott be a staféta, melynek Kinizsi koszorúját az évfolyamelső Olasz Ernő szakaszvezető helyezte el az emlékművön.”

AZ INTÉZET ELNEVEZÉSEI

Magyar királyi örkényi honvéd altisztképző és nevelőintézet (csak az intézet megalakítását elrendelő miniszteri intézkedésben)

Magyar királyi jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézet – 1924 – 1927.

Magyar királyi Veszprém-jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézet – 1927 – 1929.

Magyar királyi „Kinizsi Pál” honvéd altisztképző és nevelőintézet – 1929 – 1934.

Magyar királyi „Kinizsi Pál” honvéd csapataltisztképző iskola – 1934 – 1941.

Magyar királyi „Kinizsi Pál” honvéd csapat-tiszthelyettesképző iskola – 1942 – 1944.

AZ ALTISZTKÉPZŐ ÉS NEVELŐINTÉZET PARANCSNOKAI

VAJTAFY (VASEK) Ottó ezredes

Az intézet parancsnoka volt 1924–1926-ban
Született: Budapest, 1882. 10. 11. Anyja neve:
Görlich Franciska. Meghalt: 1967. 02. 15.

Eltemetve Budapest, Farkasréti temető

Apja: miniszteri számvizsgáló

Névváltozás: BÜM 231474/IX-1925. (Vasek –
Vajtafy)

Iskolái:

Gimnázium 1-4 osztály,

Ludovika Akadémia: 1897-1901.

Nyelvismerete: német (jó), tót (szolgálati nyelv),
francia (gyenge)

Szolgálatának kezdete: 1901. nyugállományba

vonult: 1936. 05. 01.

Vitézzé avatták: 1925. 08. 15.

Előléptetései: Hadapród tiszthelyettes: 1901. 08. 18., hadnagy: 1902. 11. 01.,
százados: 1914. 08. 01., őrnagy: 1918. 11. 01., alezredes 1923.
09. 01.

Szolgálati út: 1901. 08. 18-1904. 10. 01. M. kir. Trencsényi 15. honvéd gyalog-
ezred, század szolgálat

1904. 10. 01-1905. 02. 28. Cs. és kir. Katonai vívó tanfolyam,
hallgató

1905. 03. 21. Cs. és kir. 15. honvéd gyalogezred, század szol-
gálat

1918-1919. Ludovika Akadémia, tanár

1919-1923. Ludovika Akadémia, akadémikus századparancs-
nok, tanár

1924-1926. 11. 19. Jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézet,
parancsnok

Kitüntetései: III. osztályú katonai érdemkereszt hadidíszítmény kardokkal

Bronz katonai érdemkereszt szalagján a kardokkal

Ezüst katonai érdemérem

Magyar Érdemrend tisztikeresztje

III. osztályú magyar érdemkereszt
Sebesülési érdemérem 3 sebesülési pánttal
Károly csapatkereszt
Légoltalmi jelvény
Nemzetvédelmi kereszt

CSILLAGH Viktor Ödön ezredes

Az intézet parancsnoka volt 1926. július 01. – 1929.¹²²

Született: 1879. 10. 22. Pancsova, meghalt: 1930. 07. 20. Veszprém.

Apja a M. kir. honvédség ezredese volt. A volt. cs. és kir. temesvári hadapród iskolát jó eredménnyel végezte. 1899. augusztus 18-án mint hadapród tiszthelyettést avatták fel és beosztották a Graczbán állomásozó 7. gyalogezredhez. Hadnaggyá 1900. június 01-jén avatták, majd 1903. október 16-án áthelyezték Szegedre a 46. közös gyalogezredhez ezred utásztiszti beosztásba. Közben 1910-1911 között elvégezte a Bruck-i hadsereg-lőiskola géppuska tanfolyamát.

Főhadnaggyá 1907. május 1-jén, századossá 1914. május 1-jén léptették elő.

Géppuskás osztag-parancsokként 1914. július 27-től az orosz hadszíntéren vett részt az I. világháborúban, majd sebesülése után előbb Szegeden, majd Brassóban pót század-parancsnok 1916. április 30-ig. 1916. május 1-jétől az olasz hadszíntéren század- és védelmi szakaszparancsnok. Ismét megsebesült, újra Szegeden lábadozott, majd felgyógyulása után 1917. február 17-től 1918. szeptember 16-ig újra az olasz hadszíntéren teljesített katonai szolgálatot.

Őrnaggyá 1918. szeptember 1-jével nevezték ki, majd szeptember 16-tól Szegeden pót század- parancsnok. 1919. február 1-től a Szegedi 5. honvéd gyalogezred 1. sz. tiszti századának a parancsnoka. Ezt a beosztást töltötte be 1920. március 1-jéig, amikor áthelyezték Budapestre a IV. Kerületi Karhatalmi parancsnoksághoz karhatalmi osztag parancsnoknak.

Beosztását 5 hónapig töltötte be, amikor kinevezik a hajmáskéri volt tanyalogezredhez lőtörzstisztné, majd 1921. február 14-től az inotai géppuskás-tanfolyam parancsnoksághoz parancsnoki beosztásba. 1920. szeptember 1-jével kinevezték alezredessé. Örökényben a gyalogsági harcvezetési és lövőiskola nehézfegyverek csoportjának parancsnoka 1925. április 1-jétől 1925. augusztus

8-ig, majd Várpalotára került a csapatgyakorlótér parancsnoksághoz géppuskás szakelőadónak. Ezt a beosztását töltötte be 1926. július 1-jéig, amikor kinevezték a Jutasi Altisztképző és Nevelőintézet parancsnokának. Közben 1925. május 1-jén előléptették ezredessé.

Közvetlen, egyenes, puritán fellépésű, szerény törzstisztnak jellemezték. Kizárólag hivatásának élt. Az altisztképző parancsnokaként részt vett törzstiszti harcászati gyakorlatokon, illetve 1929-ben tábornoki előléptetését megelőző csapatszolgálaton is. Azonban – valószínűleg a háborúban szerzett sebesülései miatt –, 1930-ban meghalt.

Háborús kitüntetései: Ezüst és Bronz katonai érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján a kardokkal az ellenség előtt tanúsított bátorságért
Károly csapatkereszt
II. oszt. katonai érdemkereszt.
Békében megkapta a III. osztályú tiszti szolgálati jelet, a Katonai jubileumi keresztet és az 1912/13. Emlékkeresztet.

MATHERNY Ödön ezredes

Az intézet parancsnoka volt 1930–1935 között.
Született: Szurcsin, 1882. 10. 26. Anyja neve: Conrád Dorottya. Apja neve: Matherny István
Meghalt: 1955. 03. 29. Sírja a debreceni köztemetőben található

Tényleges szolgálat kezdete: 1902. 08. 18.
Nyugállományba vonult: 1938. 11. 01.

Nyelvismeret: német, horvát (jó), szlovák (gyenge) francia (jó) magyar (1906-ban már tökéletes)

Iskola: 1-5 gimnázium, Vinkovce

Cs. és kir. gyalogos hadapródiskola 2-4 évf. 1899-1902. 08. 18. Kamenitz: 1904-1905.

Előléptetései: Hadapród tiszthelyettes 1902. 08. 18., hadnagy: 1903. 11. 01., főhadnagy: 1909. 11. 01., százados: 1915. 01.01., őrnagy: 1920. 09. 01., alezredes: 1921. 11. 01., ezredes: 1930., tábornok: 1936. 05.01.

Szolgálati út: 1902. 08. 18-1903. 01. 03. Cs. és kir. 26. gyalogezred, század szolgálat

1903. 01. 03-1903. 03. 31. Cs. és kir. 26. gyalogezred, altiszt-képző iskola tanára
1903. 04. 01-1904. 10. 03. Cs. és kir. 26. gyalogezred, század szolgálat
1904. 10. 03-1904. 11. 28. Cs. és kir. 12. gyalogezred, póttartalékos újonc szakaszhoz vezényelve
1904. 11. 28-1905. 05. 01. Cs. és kir. 12. gyalogezred, Komárom
1905. 05. 01-1906. 05. 01. Cs. és kir. 26. gyalogezred, század szolgálat
1906. 05. 01-1920. 02. 28. Cs. és kir. 26. gyalogezred, 4. tábori zászlóalj, zászlóalj segédtiszt
1920. 03. 01. Győr vármegyei katonai parancsnokság, törzs alosztály
1920. 12. 13. Győri gyalogezred, 8. század
1921. 01. 31. Győri gyalogezred, 6. század
1921. 09. 03. 3. gyalogezred, II zászlóalj törzsbeosztott
1922. 05. 11. 1. kerékpáros zászlóalj, zászlóalj-parancsnok
1923. 10. 26. Egyesített csendőriskola
1925. 10. Budapesti Honvéd közigazgatási tanfolyam, harcászati tanár
1928. 03. Budapesti Honvéd közigazgatási tanfolyam, tanulmányvezető
1930. 07. 01. „Kinizsi Pál” honvéd altisztképző és nevelőintézet, parancsnok
1935. 05. 01. 2. Vegyesdandár, közigazgatási vezető
1936. 04. 15. 2. Vegyesdandár 2. gyalogezred parancsnok, Győr
1937. 08. 01. Hadilevéltár, főigazgató-helyettes.
Az I. világháborúban arcvonal-szolgálat: 42 hónap, hadra kelt alakulatnál: 6 hónap, mögöttes területen 5 hónap.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztje
III. osztályú Vaskoronarend hadidíszítmény kardokkal
I. osztályú tiszti vitézségi érem
I. osztályú Ezüst vitézségi érem tiszték számára
III. osztályú katonai érdemkereszt
Ezüst és bronz katonai érdemérem szalagján a kardokkal
Bronz katonai érdemérem a piros szalagon
Károly csapatkereszt
Sebesülési emlékérem 1 sebesülési pánntal

II. osztályú Vaskereszt
 II. osztályú legénységi szolgálati jel
 1912-13 Emlékkereszt

Egyéb:

Kitelepítve Dombrádra 1951. 06. 30.

HM igazoló bizottság 1946. 07. 09-én „rendfokozatának közigazgatás útján való megfosztását rendeli el” 6954/ig.biz-1945.

BEÖTHY Dezső ezredes

Az intézet parancsnoka volt 1935 – 1938 között.
 Született: Püspökladány, 1885. ápr. 2. Meghalt:
 Veszprém, 1956. márc. 11.

Apja, Beöthy Gábor Veszprémben törvényszéki bíró volt. Veszprémben járt középiskolába. 1905-ben végzett a Ludovika Akadémián, majd hadnagyként a munkácsi 11. gyalogezredhez, innen a 17-es honvédekhez került. 1912-től a 31. honvéd (Veszprém) gyalogezred felállításától a kötelékében szolgált az I. világháború alatt. A 79. menetzászlóaljjal mint az 1. század parancsnoka szállt harcba az oroszok ellen. Részt vett a II. lemergi csatában (Rawaruska), 1916-ban a Stochod melletti harcokban,

az olasz hadszíntéren a konstanjevicai állásharcokban, a 10., 11. és 12. Isonzó-csatákban, valamint a Montellóval szemben lévő frontszakasz harcaiban. Beosztásában volt század-, zászlóaljparancsnok, ezred első segédtsiszt és egyidejűleg pótszázad-parancsnok. 1919-től csapattiszti beosztásokat töltött be. 1927-ben a Veszprém-jutasi altisztképző tanára, 1935-1938 között ezredesi rangban az iskola parancsnoka. 1938-ban tábornoki rangban nyugállományba helyezték.

A Magyar Élet Pártja elnökeként aktívan vett részt a város közéletében, országgyűlési képviselőnek is megválasztották. A 2. világháború után nyugdíját megvonták, kitelepítették Felsőörsre.

Előléptetései: Hadnagy: 1905. 08. 18., főhadnagy: 1910. 05. 01., százados: 1915. 01. 01., őrnagy: 1921. 09. 01., alezredes: 1926. 05. 01., ezredes: 1933. 05. 01., tábornok (címzetes vezérőrnagy): 1938. 11. 01.

Kitüntetései: III. osztályú katonai érdemkereszt hadiékítményekkel
 Ezüst és bronz Signum Laudis

Károly csapatkereszt
III. osztályú magyar érdemkereszt
Háborús emlékérem
II. osztályú porosz Vaskereszt.

KISKÉRY (Komornik) Lóránd vezérőrnagy

Az intézet parancsnoka 1938–1940 között.
Született: Ács, 1888. június 02. Meghalt:
Balatonfüred, 1965. október 23.¹²³
Apja neve: Kiskéry Emanuel (Manó), uradalmi
mezőőr. Anyja neve: Csernó Melinda.
Iskolái: gimnázium 1 – 4. oszt.; honvéd hadapród
iskola 1- 4. évf. (1902–1906) Nagyvárad.
Nyelvismerete: német (jól) francia (gyengén),
orosz (gyengén)
Rendfokozata: hadapród tiszthelyettes 1906. 8. 18.,
hadnagy: 1907. 11. 1., főhadnagy: 1912. 11. 1.; száza-
dos: 1915. 7. 1.; őrnagy 1925. 5. 1.; alezredes: 1932.
5. 1.; ezredes: 1936. 11. 1.; tábornok: 1940. 9. 1.

Életút: 1906-1913. 3. 1.: M. kir. 17. honvéd gyalogezred; 1913. 3. 1-1916: M.
kir. 31. honvéd gyalogezred; 1916-1920: orosz hadifogság; 1920-
1921: M. kir. 31. honvéd gyalogezred; 1921. 6. 15-1922. 6. 27.: II.
csendőr kerület beosztott; 1922. 6. 27-1923. 4. 23.: Tiszaföldvári járás
csendőr parancsok; 1923. 4. 23-1926. 3. 1.: a Zala megyei csendőr-
iskola parancsnoka; 1926. 3. 1-1928. 10. 15.: a ceglédi csendőr gyalog
tanosztály parancsnoka; 1928. 10. 15–1929. 10. 15.: M. kir. 2. honvéd
gyalogezrednél próbaszolgálatos, 1929. 10. 15-1936. 10. 1.: M. kir.
„József nádor” 2. honvéd gyalogezredben.; 1936. 10. 1.—1938. 8. 1.:
I. hők. parancsnokhelyettes; 1938. 8. 1-1940. 8. 1.: a M. kir. „Kinizsi
Pál” csapatalisztiképző iskola parancsnoka; 1940. 8. 1-1942. 2. 1.; VI.
hadtest közigazgatási vezető, illetve a 6. honvéd kerület parancsnoka.;
1942. 5. 1.: nyugdíjas; 1946. 5. 17.: HM áll. igazoló bizottság 506/ig.
biz -1946. Igazolt; 1950-ig gazdálkodó; 1950-1957: alkalmi munkás,
napszámos; 1957-: éjjeliőr.

Vitéz *MARKÓCZY János altábornagy*

Az intézet parancsnoka 1940. augusztus 01.–1944. március 01. között.¹²⁴

Született.: Nagyszeben, 1890. március 17.
Meghalt: Zürich (Svájc) 1956. március 26.¹²⁵

Tanulmányai:

Gimnázium 1-4 osztály; hadapród iskola 1904–1908 Nagyszeben; cs. és kir. katonai akadémia Bécsújhely 1908–1911; Hadiakadémia 1920–1921.

Nyelvismerete: német (tökéletes), francia (jól), román (jól), angol (gyengén), olasz (gyengén)

Katonai előmenetele: zászlós: 1908. 08. 18.; hadnagy: 1911. 09. 01.; főhadnagy: 1914. 08. 01.; százados: 1918. 09. 01.; őrnagy: 1928. 11. 01., alezredes: 1934. 05. 01.; ezredes: 1939. 05. 01., vezérőrnagy: 1942. 10. 01. (1942. 09. 29-i rang), altábornagy: 1944. 09. 11. (1944. 07. 01.-i rang)

Beosztásai: 1911. 08. 18-1917.: Cs. és Kir. 69. gyalogezred, 1917. 03. - 1917. 05.: vk. tanfolyami hallgató, Laibach, 1917. 05. 17. Cs. és kir. 16. gyaloghadosztály vezérkari tisz, 1918.-1919. 03 - 05. 06.: 5. székely hadosztály, vezérkari szolgálatot teljesítő százados a székely hadosztálynál; Debrecennél román hadifogságba jutott, 1919. 05. 06 - 09. 14: román internálás, 1919–1920.: miskolci hadosztály-parancsnokság; 1920–1921: Hadiakadémia; 1923-1924. 08. 30. 6. vadász dandár parancsnokságon beosztott vezérkari őrnagyi helyen; 1925. 09. 01 - 1926. 09. 01. 11. honvéd gyalogezred; 1926. 09. 01 - 1928. 09. 01.: 7. gyalogezred; 1928. 09. 01 - 1932. 08. 01.: Ludovika Akadémia I. főcsoport, szolgálati szabályzat tanár; 1932. 08. 01. - 1934. 06. 09.: Vác, M. kir. „Damjanich János” 1. kerékpáros zászlóalj parancsnokhelyettes; 1934. 06. 09 - 1937. 08. 01.: Vác, M. kir. „Damjanich János” 1. kerékpáros zászlóalj parancsnok; Közben 1935. 05. 07-1935. 07. 04. törzstiszti tanfolyam, Franciaország.
1937. 08. 01 - 1939. 10. 01: törzstiszti tanfolyam tanára, Budapest
1939. 10. 01 - 1940. 08. 01 - 1. gépkocsizó dandár parancsnokhelyettes

1940. 08. 01. - 1944. 03. 01: Veszprém-Jutas „Kinizsi Pál” honvéd tiszthelyettesképző iskola parancsnoka

1944. 03. 01 - 1944. 06. 01: Vkf. törzsosztály, megbízva a honvéd kiképzés vezetésével. Közben 1944. 03. 30-tól tartósan vezénylik a 13. gyalog hadosztályhoz Újvidékre

1944. 06. 01.-1944. 10. 01. a 24. gyaloghadosztály parancsnoka Ungváron

1944. 10. 01. - 1944. 10. 16: Budapest, gyalogsági főfelügyelő

1944. 10. 16. – 1944. 11. 15. kinevezik a VII. hadtest parancsnokának és vezénylő tábornoknak

1944. 11. 16 - 1945. 01. 01. Honvédség gyalogsági felügyelő

1945. 01. 01 - Áthelyezik a HM és a Honvéd Főparancsnoksághoz. Közben 1944. 11. 15-től a Belügyminisztériumba vezénylik, ahol Németországba való áttelepülési osztályvezető

1945. 03.- 1945. 09. Németország

1945. 09.- 1945. 11. amerikai hadifogoly

1945-1956 az Oerlikon gyár katonai tanácsadója, Svájc

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztje csillaggal

Magyar Érdemrend tisztikereszt

Kormányzói dicsérő elismerés kardokkal (3 alkalommal)

Tiszti kereszt

2. o. német Vaskereszt

Károly csapatkereszt

Sebesülési érem 1 sávval.

A felsorolt kitüntetései mellett szükséges megemlíteni díszpolgári címét is, amit Balatonszőlőstől kapott áldozatos munkájáért. Az átadásról tudósított az 1943. március 3-i Veszprémi Hírlap. Emellett dr. Czapik Gyula veszprémi megyés püspök 1942-ben a „Pro Ecclesia et Pontifice” pápai kitüntetésre is felterjesztette. Sajnos a háború – illetve a Szentszék semlegességi politikája – megakadályozta, hogy megkapja ezt a kitüntetést.

Vitéz Markóczy János vezérőrnagy áthelyezése és Tóth Imre ezredes kinevezése közötti időszak alatt BECSEY Dezső alezredes megbízott parancsnok vezette az iskolát.¹²⁶

Vitéz TÓTH Imre ezredes

Az intézet parancsnoka 1944. július 1.–1945. április 23. között.¹²⁷

1889. október 19-én született Gyömörén. 12 gyermekes zsellér családból származott. Az elemi iskola elvégzése után 16 éves koráig hónapos cselédként dolgozott, majd MÁV pályamunkás volt 21 éves koráig. Munkája mellett végezte el polgári iskola 1-4 osztályát, illetve magántanulóként a felső kereskedelmi iskolát. Közben besorozták és 1911. októberében bevonult a 19. gyalogezredhez mint 3 éves újonc. 1911-1916 közötti katonai szolgálati ideje alatt tette le az érettségét.

A 3 éves békeszolgálat alatt szakaszvezetői beosztást ért el. Az I. világháború alatt őrmester, majd törzsőrmesteri, illetve önkéntes karpaszománnyal zászlós, majd hadnagy rendfokozatot ért el. Először raj- és szakaszparancsnoki, majd szakasz- és századparancsnoki beosztásokat töltött be. A háborúban tanúsított helytállásáért arany vitézségi érmet kapott. Érettségi után kinevezték zászlóssá, majd hadnagy és főhadnagyi rendfokozatot kapott.

1917-ben beosztották a hátszágban működő pótkeret-parancsnoksághoz, majd 1918 márciusától novemberéig a Cattaró-i öbölben (Durazó és Fierinél) partvédelmi századparancsnok.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása után csatlakozott a forradalmi megmozdulásokhoz, Győrben századot, majd zászlóaljot szervezett a „Kisalföld” gyalogezrednél. Ezzel a megalakított zászlóaljjal 1918 novemberében részt vett a Vend-vidék szerbektől való megtisztításában, majd a Mura mentén a védelmi harcokban.

1919 áprilisában zászlóalját a hajmáskéri táborba irányították. Rövid kiképzés és hadfelszerelés kiegészítés után 1919. május második felétől a Sajó völgyében a cseh intervenciók elleni hadműveletekbe vett részt. Vezetése alatt a zászlóalj elfoglalta Tornalját, Pelsőczöt, Rozsnyót, majd a Dobsina mellett Ökörhegyet, ahol megsebesült. Sebesülése után a győri hadikórházban ápták, ahol 1919 augusztusában elfogták és 3 hónapig fogságban volt. Mint arany vitézségi érem birtokosát amnesztiában részesítették és visszarendelték katonai szolgálatra.

1919. november 5-től 1921. május 1-jéig a Győri Honvéd gyalogezrednél teljesített katonai szolgálatot mint géppuskás szakaszparancsnok, majd a M. Kir. 4.

honvéd gyalogezrednél századparancsnoki beosztást töltött be 1934. augusztus 1-jéig. 1934. augusztus 1-től a kecskeméti testnevelési és népgondozói kirendeltségen, majd Kalocsán a megyei jogú város testnevelési vezetője 1937. november 1-jéig. Ezután Nagykanizsán a 3. határőrkerület parancsnokhelyettese, majd parancsnoka 1939. január 23-ig.

1939. január 24-től Nagykanizsán a M. kir. 17. honvéd gyalogos ezredhez helyezték, ahol a 17/I zászlóalj parancsnoka volt 1940. december 1-jéig. Ekkor kinevezték a M. kir. „Kinizsi Pál” honvéd altisztképző iskolába zászlóaljparancsnok tanárnak. Ez a beosztását töltötte be 1942. november 1-jéig, amikor a M. kir. 19. honvéd gyalogezredhez kerül lö- és fegyver-törzstiszti beosztásba.

Harctéri szolgálatait mint az ezred parancsnoka teljesítette 1943. április 2-től 1944. július 1-jéig. Ekkor megsebesült és július 30-ig kórházi kezelésen volt.

1944. július 1-jétől 1945. április 23-ig, az iskola fogságba eséséig a M. kir. „Kinizsi Pál” honvéd altisztképző intézet parancsnoka.

Rendfokozati előmenetele: főhadnagy 1920. 09. 01.; százados 1924. 09. 01.; őrnagy 1935. 05. 01.; alezredes 1939. 11. 01.; ezredes 1942. 10. 01.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztje a hadiszalagon a kardokkal (1944. Elő-Kárpátok-i harcokban)

Magyar Érdemrend tiszti keresztje a hadiékítménnyel a kardokkal (1943. évi Pripjat-mocsarak környéki harcokért)

Magyar Érdemrend lovagkeresztje

Magyar érdemérem a hadiszalagon a kardokkal (Ruszinkó elfoglalásáért)

Arany vitézségi érem (1914. 08. 23-i Krasznik-i ütközet)

I. oszt. ezüst vitézségi érem (1916. Lemberg-i ütközet)

Bronz vitézségi érem (1915. évi kárpáti harcok)

2. osztályú Német Vaskereszt,

illetve több emlékérem és dicsérő oklevél.

VISSZAEMLÉKEZÉSEK

Ebben a fejezetben a céloom az volt, hogy a még fellelhető és Jutason végzett altisztek és oktatóik visszaemlékezésein, valamint már megjelent írásos emlékek közlésén keresztül mutassam be az altisztképző szellemiségét, az ott folyó munkát. Sajnos, nagyon kevés még élő szemtanút sikerült felkutatnom. Ennek oka elsősorban az idő volt. Az idő, amely lassan, de biztosan tüntette el azokat az embereket, akik valamit mondani tudtak volna erről a csodálatos helyről. A sikertelenség másik oka abban a rendszerben keresendő, amely évtizedekig nem engedte, hogy a Jutason végzett tiszthelyettesek elmondják élményeiket, gondolataikat. Talán nem túlzás, illetve nem járok messze az igazságtól, ha azt mondom: bűn volt az, ha valaki jutasinak vallotta magát.

Ez a kevés számú visszaemlékezés is mutatja, hogy mennyire büszkék voltak ezek az emberek, hogy tagjai voltak a magyar honvédség ezen egyedülálló, európai hírű és *igazi katonát* nevelő intézetnek.

Legyünk büszkék rájuk!

*Ismeretlen növendékek képeslapra írt sorai az altisztképzőről*¹²⁸

1931. november 21. Címzett vitéz Mészáros István, Veszprém: „*Tanulni való éppen elég van. De nemsokára itt a karácsonyi szünidő és kipihenjük magunkat úgy-ahogy. December 19-én kezdődik és január 4-ig tart. Ez a hely a kertünkéből egy részlet.*”

1937. március 11. „*Igen jól érzem itt magam. Sokkal jobb itt lenni, mint ott, mert itt egész másképp megy minden. Az igaz, hogy itt kell csak igazán katonának lenni, mert itt igen nagy a fegyelem. Még meg kell azt említenem, hogy itt a koszt igen jó. Igen szép a laktanya, mint a kép is mutatja. Jó levegő is van, mert körül erdő veszi körül. Béla*”

*Szűcs Sándor nyugállományú főhadnagy (1932)*¹²⁹

Az Ajka melletti Bódén születtem 1914-ben. Heten voltunk testvérek, én voltam a legidősebb. Apám bányászként dolgozott éjjel-nappal, hogy a sok éhes száját etetni tudja. A hat elemet katolikus iskolában végeztem. A jó tanulók közé tartoztam. Szerettem volna egyházi gimnáziumban továbbtanulni, de mint bányász gyerek, erre nem volt lehetőségem, mert a bányászokat abban az időben

kommunistaként tartották számon. Az elemi elvégzése után elhelyezkedtem az ajkai üvegyárban, ahol kitanultam az üvegcsiszoló szakmát. Itt folyton munka nélkül voltunk, előfordult, hogy hónapokig állt az üzem, ebből kifolyólag szinte alig kerestünk valamit. Közben szegénységi bizonyítvánnyal tandíjmentesen elvégeztem a négy polgárit. 1932-ben elhatároztam, hogy valami mást próbálok! Az apám az I. világháborúban törzsörmeister volt, sokat mesélt a katonaságról. Akkor én már sokat hallottam Jutasról, amit 1925-ben alapított a honvédség azzal a céllal, hogy a hadiárvékat ott taníttassa. Ennek az volt a háttere, hogy így az államnak nem kellett az árvek után fizetnie, mert teljes ellátást kaptak, másrésről a tiszthelyettesek utánpótlását is megoldották. Természetesen mindenkit nem vettek fel automatikusan, kemény felvételi követelményeket támasztottak, hogy tényleg csak a legjobbak, a rátermettek kerülhettek be. Az iskolában nem csak hadiárvek tanulhattak. Így kerültem be én is a jegyző közreműködésével. Akkor még négyéves volt az iskola, amit 1936-ban kitűnő minősítéssel végeztem el, tüzér szakon. Szakaszvezetőként kerültem Komáromba, az ottani lovastűzerekhez. Rövid idő múlva kiképző őrmester lettem, én irányítottam a gyakorlatti kiképzést, de a tantermi foglalkozásokon a tiszteknek is besegítettem a tüzérkiképzésbe. 1940-ben a háború miatt visszavezényeltek Jutasra kiképzőnek. Ekkor már csak egyéves gyorstalpaló tanfolyamok voltak, az itt képzett állomány nagy része egyenesen a frontvonalba ment. Két évet töltöttem itt, közben a komáromi alakulatom a fronton harcolt és teljesen szétesett. Győrbe kerültem, ahol összevont tüzérkiképzés folyt, három megye tüzereit oktatták.

Én még annak idején Jutason elvégeztem a távbeszélői iskolát is, így rám bízta a híradók, a távbeszélők képzését. Ezen idő alatt a komáromi tüzérek újra felálltak, 1944-ben velük mentem Nyugat-Ukrajnába a frontra. Távbeszélő szakaszparancsnokként a parancsnokság közvetlen közelében voltunk elhelyezve. A németektől kapott új híradó eszközöket nem nagyon ismerte rajtam kívül senki, így sok időt töltöttem azzal, hogy a tiszteket, tiszthelyetteseket megismertessem ezzel a technikával. 1944 telén az oroszok már annyira előrenyomultak, hogy az Uzsoki-hágón kénytelenek voltunk visszavonulni. Nagy nehézségekkel kellett szembenéznünk annak ellenére, hogy a magyar hadsereget kisebb erőkkel támadták, mint a németeket, nyilvánvaló volt, hogy az oroszok előbb akarnak Berlinbe érni, mint az angolok vagy amerikaiak.

A visszavonulást nekem kellett fedeznem egy kisebb osztaggal. Jól, nagyobb áldozatok nélkül végrehajtottuk a feladatot, ezért előléptettek főhadnaggyá. Az oroszok rövidesen elfoglalták Romániát. Már félő volt, hogy átkelnek a Tiszán. Minket levezényeltek a Tiszához, hogy akadályozzuk meg az átkelést, ne tudjanak a magyar csapatok elé vágni. Itt megsebesültem, egy szilánk bement a hátamon, a hátgerincem és több csigolyám megsérült, ráadásul a mellkast és a has-

üreget elválasztó rekeszizmokat kiszakította. Csoda volt, hogy egyáltalán életben maradtam. Sebesültvonattal a szombathelyi katonakórházba irányítottak minket, de az oroszok ekkor már szinte egész Magyarországot felszabadították, ezért Bécsen keresztül Bajorországba vitt bennünk a vonat. München környékére voltak kitelepítve a magyar katonakórházak.

A háborúban való részvételem és a Jutason töltött idő a továbbiakban is meghatározta életem, hol pozitívan, de 1949-ig negatívan. A múltam miatt nem alkalmaztak sehol. Aztán véletlenül találkoztam Szombathelyen egyik unokatestvéremmel, aki valaha suszter volt, de akkor főhadnagyi rangban a minisztériumban szolgált. Egy hét múlva telefonált a feleségem munkahelyére, hogy menjek be a szombathelyi közraktárba és keressem a személyzeti vezetőt. Másnap elmentem, már vártak. A személyzetis tudott a múltamról, ennek ellenére irodai munkát kaptam, ami meglepett, a fizetésem 200 forinttal több volt mint a többieké. A főnököm azt mondta, hogy megbízik a munkámban, hisz egy jutasi tiszthelyettes mindent tud.

Jutas többet jelentett nekünk egy iskolánál. Abban az időben az volt az irányelv, hogy a hadsereg részére szakmailag és emberileg is kiváló tiszthelyetteseket kell nevelni és képezni. Azt az időszakot igazolja a mai honvédség átszervezése is, most kezdenek rájönni, hogy az elmúlt évtizedekben túl sok volt a tiszt, a tiszthelyettesek pedig alulképzettek voltak, tisztelet a kivételeknek. Jutasra annak idején a legjobbak kerültek. A felvételi vizsgán számot kellett adni logikai ismeretekből, alkotó készségből, memóriából és általános ismeretekből — gyakorlati és elméleti szinten egyaránt. A felvételi, majd a kiképzés is kemény volt, de csak annak, aki nem volt való katonának. Az iskolában nem csak katonai tantárgyak voltak, ugyanúgy tanultunk mindent, mint egy gimnáziumban, vagy talán még többet. Katonás rend volt, minden percre pontosan működött napirend szerint. Minden fegyvernemnek külön osztálya volt századparancsnok irányításával. Gyalogsági szakon voltak a legtöbben, három század.

Jutas épületeit egy régi kórházból alakították ki, csupán egy épület volt új, a kórtermekből alakították ki a tantermetek. Napi nyolc óra elméleti oktatást kaptunk szeptembertől márciusig, délelőtt öt órát, délután három órát ültünk az iskolapadban. A fegyverismerettől a testnevelésig minden belefért. Ha valaki valamilyen tantárgyból rossz jegyet kapott, az a következő órán automatikusan kérte, hogy javíthasson. Senki sem akarta, hogy kirúgják az iskolából, hisz itt biztosan volt reggeli, ebéd és vacsora. Nem jártunk foltos ruhában, mint előtte. Az akkori viszonyokhoz képest mi nagyon jó ellátást kaptunk, például nem csajkából ettünk, terített asztaloknál költöttük el az étket. Megtanítottak minket a helyes, intelligens viselkedésre is. Miként kell viselkedni étkezések során, asztaltársaságban, mikor lehet rágyújtani, zakót ki- és begombolni. Két hétig például

Budapesten voltunk, az állam pénzén jártunk a Városligetbe, éttermekbe, kávéházakba, színházakba. Mindezek mellett rendszeresen jártunk tánciskolába a helyi színházba, amit az iskola fizetett. Megtanított minket Jutas az intelligens életre, olyan embereket nevelt, akik nemcsak a kaszárnyában, hanem azon kívül is megállták a helyüket. Az akkor természetes volt. A katonáembereknek volt presztízsük, megbecsült részei voltak a társadalomnak.

Csapatgyakorlat! Akkor ilyen nem létezett. Nem csapatokhoz jártunk, hanem az elméleti tanulás után, tavasszal vagy kora nyáron kihelyeztek minket, akár a cserkészeket. Különböző iskolákban laktunk, két hónapon keresztül az iskola saját terve szerint gyakorlati kiképzésen vettünk részt. A hallgatók az elméletben tanultakat itt ültették át a gyakorlatba. Felváltva szolgáltunk a különféle parancsnoki beosztásokban, volt gyakorlatvezető, század- és szakaszparancsnok. Sőt a hallgatók közül jelölték ki az döntnököt is. Ez rotációval működött, mindenki megfordult a különböző beosztásokban. A nap végén elmondhattuk a véleményünket egymásról, mit csináltunk jól, vagy esetleg rosszul. Természetesen a századparancsnokaink szava volt a döntő, az ő értékeléseik voltak a mérvadóak.

Kedvezmények és kimaradás? Hetente háromszor, szerdán és vasárnap este tízig, szombaton éjfélig lehetett kimaradásra menni. Ez is, mint minden, nagyon jól meg volt szervezve. Ki- és befelé is buszokkal utaztunk, amelyek a hallgatókat a városba szállították. Abban az időben a kimaradás egészen mást jelentett. Például vasárnaponként a főtéren, sétáló-utcákon a hivatásos és sorállományúak díszöltözékben korzóztak. Érdekességként mondom el, hogy ha egy kávézóban, étteremben tisztek mulattak, oda tiszthelyettes vagy sorállományú nem léphetett be. A vasárnapok voltak a legcsodálatosabbak. Délelőtt a katonazenekar felvonult a főutcán, indulókat játszva, utána szentmise következett. A tisztek és tiszthelyettesek feleségeikkel, a hallgatók alakzatban jelentek meg. A misén általában a katonai kórus énekelt, és nem is akárhogyan.

A vizsgák! Nem volt külön vizsga, az évek során elért eredményeket összegezték, eszerint kaptuk a bizonyítványt és a rangot. A Jutason tanultak felérték egy gimnáziumi érettségivel. A bizonyítvány kézhezvétele után kerültünk az alakulatokhoz, ahol nagy tisztelettel fogadtak minket. A parancsnokok örültek, ha Jutason végzett tiszthelyetteseket kaptak, mert tudták, hogy ők többet tudnak, mint a többiek.

Intelligensebbek voltunk, nem szívattuk a katonákat, próbáltuk egyszerűen és érthetően megértetni magunkat, ezért a katonák is tiszteltek minket. Az alakulatnál jó fizetést kaptunk, mellette megvolt a koszt és a lakás is. Ha valaki albérletbe akart menni, annak kifizették az albérleti díjat. Visszatérve Jutasra, mi voltunk az utolsó fecskék, akik négy évig jártak ide. Aztán átálltak a kétéves képzésre, de ekkor már azokat iskolázták be, akik legalább 3-4 évet leszolgáltak. Az

akkori hadvezetés úgy érezte, hogy ezeknek a továbbszolgálóknak szükségük van a jutasi képzésre.

Még utoljára egy történetet: 1940-ben vagy 1941-ben Magyarországon járt a német hadügyminiszter és mielőtt visszautazott, interjút adott az egyik újságnak. Ebben a következőket mondta: „Két dolgot irigylek az önök hadseregétől, az egyik a hajmáskéri tüzérségi lőtér, a másik a Jutason lévő tiszthelyettesképző iskola.”

***Pálfy Balázs nyá. őrmester (1933)*¹³⁰**

Az iskola megalakulásakor a kiképzési idő 4 évben volt meghatározva, és 14-15 éves, legalább 4 polgárit végzett növendékekből tevődött össze. Ezt azért tudom, mert én is jelentkeztem, de nem feleltem meg.

A gyorsosztályhoz tartozott (...) a gépkocsizó lövészsorozat, kb. 40-50 fő. Ez az alosztály a gépkocsizó lövész és a kerékpáros zászlóaljaktól vezényelt hallgatókból tevődött össze. Parancsnokunk nemes Aszalay Bodnár Sándor százados úr volt. A kivonulás a gyakorlatra kerékpárral, de ha nagyobb távolságra mentünk, gépkocsival történt. Az intézet a reá bízott feladatot megoldotta. A hadsereg részére olyan tiszthelyetteseket képzett ki, akik a csapathoz kikerülve a következők szem előtt tartásával végezték munkájukat:

- az általános és önfegyelem megtartása;
- egymás megbecsülése és segítése;
- a parancsok gyors és maradéktalan végrehajtása;
- a beosztottakkal való emberséges bánásmód;
- példamutatás.

Még sorolhatnám tovább az alapelveit a katonai nevelésnek. Ezeket a tulajdonságokat a „jutasi” tiszthelyettesekbe szigorúan belenevelték. Az iskolában mindenki viselte a csapattól hozott rendfokozatát, de a kiképzők és a hallgatók megkülönböztetése miatt kétféle jelvény volt rendszeresítve. Az egyik a „Kinizsi” jelvény. Ezt az állományilag az iskolához tartozó kiképzők viselték a zubbonyra kitűzve. A másik a mesterlövészbojt, ezt az iskolához vezényelt kiképzők viselték.

***Bertalan Gyula huszár tiszthelyettes (1934)*¹³¹**

Gyökeres változás következett be 1930-ban, mikor a zsoldos huszárok többségét szélnek eresztették. Helyüket a kaszárnyában sorozott fiatalok, főként falusi legények, újoncok foglalták el. Ezt igazolja egyik 1908-ban született mence-

helyi férfi, Bertalan Gyula emlékezése. Ő másfél évtizedet töltött a pápai huszárok között, akiket 1938-ban Munkácsra, majd Nagyváradra helyeztek. „Huszon-egy éves koromig otthon dolgoztam apám gazdaságában. Mikor besoroztak, a huszárokhöz jelentkeztem. Mi voltunk az első sorozottak. Az előttünk szolgálókat teljesítőket toborzott zsoldos katonák voltak. A mi számunkra a katonai idő öt hónap volt. 1929-ben soroztak bennünket, a bevonulásra 1930. január 20-án került sor. A leszerelés pedig június 20-án volt.”

A fegyverzet a század elejétől a magyar huszárságnál nem sokat változott. Erről így vall Bertalan Gyula egykori huszár tiszthelyettes: „1930-ban rövidcsövű karabély volt a huszár legfontosabb fegyvere. Ezt a hátán keresztbe fektetve vitte még gyalogmenetben is. A huszároknál hátul a derékszíjon volt egy szíj, azzal csatolták a huszár hátához, nehogy lovaglás vagy ügetés közben a hátát a fegyver feltörje. Aki nem jól csatolta fel, annál ez bizony előfordult. Másik fegyverük a kard volt, ezt a nyereg mellé kellett felszerelni. Ennek már abban az időben nem volt harcászati jelentősége. A lövészetet meg kellett tanulni, a kardhasználatot is megtanították. Sor került kézigránátdobásra és kispuska lövészetre is.”

Az első és a második világháború közti korban csak az lehetett altiszt, vagy ahogy később nevezték: tiszthelyettes, aki Jutason tanfolyamot végzett. Ez két-éves volt, de a tehetséges tisztesek gyorsított módon egy év alatt elvégezhettek. Főként a fiatalabbakat tartották ott két évig. Erről az iskoláról hiteles képet ad Bertalan Gyula tiszthelyettes, aki ott végzett. Emlékezésében síkra száll azon vád ellen, hogy ott durvaságra, brutalitásra nevelték a jövő tiszthelyetteseit: „Közben a katonai szolgálat ideje megváltozott. Az öt hónapból egy év, két év, majd végül három év lett. 1934. szeptember 1-vel Jutasra kerültem. Ekkor állt át a jutasi altisztképző iskola a négyéves tanfolyamról kétévesre. Egyszerre hívták be a létszámot. Az oda bevonulóknak egy része mindjárt másodéves lett, vagyis kétéves anyagot végzett el egy év alatt. A fiatalabb korosztály a kétéves tanfolyamra került. Így ment Jutason egészen 1944-ig, csak akkor történt valami változás.

Az élet szigorú volt, kemény volt, de aki szorgalmasan tanult és becsületesen elvégezte a munkáját, annak nem volt problémája. Az elitebb alakulatokra: a lovasságra, tüzérségre, híradósokra egyáltalán nem volt jellemző a durvaság. A gyalogságnál inkább akadt egy-egy durva szolgálatvezető. A kiképző tisztekre csak a legjobbat tudom mondani. Egyikükre névszerint is emlékszem: Variházy Oszkár, a 2. gyalogos iskolaszázad parancsnoka. Ő lett később a Budai Önkéntes Ezred parancsnoka. Vele kapcsolatban személyes élményem is volt. A háború végén én a demokratikus hadsereg 1. hadosztályának vezérkari irodájában voltam irodavezető Pápán. Variházy ezredes ekkor Szergény környékén volt elhelyezve, gyakran bejött Pápara a parancsnokságra. Itt azonnal megismert, s ked-

vesen elbeszélgetett velem a régi jutasi időkről. Jutason a tisztok mind kifogástalan emberek voltak.

Nem mondom, akadt egy-két durva tiszthelyettes, főként a régiek, a k. u. k. hadsereg volt altisztjei közül, de egészében ott nem nevelték durvaságra az embereket.”

*Németh Imre nyá. őrmester (1938)*¹³²

1924–28-ban itt, Csepregen jó eredménnyel elvégeztem a polgári iskola négy osztályát. Szerettem volna Jutasra kerülni a „JAKI” intézetbe. Kérésemet szépen támogatta iskolám igazgatója, de még nagyobb nyomatékkal cserkészparancsnokom. Kétszer próbálkoztam sikertelenül, de be kellett látni az elutasító döntések igazságos voltát, mert sok volt országosan az I. Vh-s hadiárva, akiknek még elsőbbségi joga volt. Nagyon megértettem. Majd a múltó évekkel elérkezett a sorköteles időszakom.

Pannonhalmáról – ahol belső cseléd, majd idegenvezető voltam – 1936 januárjában a Győr 2/III. határőr zászlóaljhoz kerültem behívásra. Kiképzési előmenetelem alapján, majd a tisztos iskola kiváló elvégzése után júliusban már őrvezető, októberben tizedes, 1937 tavaszán már szakaszvezető voltam. Így megnyílt

Jutasi altisztek

előttem a jutasi lehetőség, ahol valamikor 1933-tól megszűnt a gyerekiskola, és az ország egész területéről a jelentkező jó minőségű szakaszvezetőkkel folytatódtott az altisztképzés, kétéves kemény tanulással. A két év alatt a polgári iskolák anyagát is el kellett sajátítani és abból levizsgázni.

Kemény munka volt. Igaz, úgy tudom, hogy sehol máshol, csak Jutason 50%-kal megemelt élelmezési pénz volt biztosítva, amiből átlagosan 3000 kalória kellett naponta. Ezzel szemben reggel hattól este tízig szinte minden percet ki kellett vagy inkább ki lehetett használni. Bár a takarodó kilenckor volt, vacsora után tíz óráig nem kötelező szabadfoglalkozás volt a tantermekben, s ilyenkor kaptuk a legjobb előadásokat a harcászat, hadászat, hadtörténelem stb. nem is kötelező tantárgyakból – első világháborús élményekkel alátámasztva.

Az egyik tüzér alezredes tanárunk az aknavető és lövegek (ágyú, tarack) löelem képzését mint hadirokkant fél szemmel, de kiváló tehetséggel tanította. A neve: Legényi alezredes úr volt.

A szolgálati szabályzatot egy olyan pedagógiai tehetséggel ellátott alezredes tanította, hogy nála nem tudni nem csupán a hallgató szégyene volt, hanem az egész osztályé. Verést ígértünk annak, aki az alezredes úrnál nem tudott. Itt muszáj volt tanulni és tudni. Az alezredes úr már megjelenésével tekintélyt követelt. Végtelenül tisztelte a hallgatókban az embert. Többes számban mindig csak „emberek”-nek szólította a hallgatókat. Örökké tisztelni fogom, és tisztelik mindazok, akiket tanított. A polgári iskola földrajz anyagát egy vonatos (trén) százados tanította a tanterv szerint. Kérdései azonban mindig a volt Monarchia anyagával foglalkoztak. Például: Fiuméből szállít Csernovitzba. Sorolja fel a legrövidebb vonalon lévő vasúti góccokat. Vagy Linzből Brassóba, Kolozsvárról Terezienstadtba; könnyebb kérdés, például: Újvidékről Lembergbe vagy Prágába.

No, eddig inkább a tanterem, most következzen a katonásdi. Ébresztő hatkor, mint az országban általában. Öt perccel később már az alakulótéren kezdetét vette a reggeli gyakorlat, ami legtöbbször kb. 5 km-es futásból állt a tornatanár úr (főhadnagy volt) által kijelölt terepszakaszon. Hétfig még belé kellett férni a szobarendnek, a mosakodásnak, az átöltözésnek és a reggelinek. És hétkor kezdődött az alakulótéren a megjelölt felszerelésben való sorakozás a következő órákra. A kiképzés sorrendjét nem mindig lehetett megérteni, mert a külső gyakorlathoz már csak az „Indulj!” hiányzott, helyette „Öt perc múlva tanterem”. Tanterem: számtan, mértan, magyar, földrajz, történelem stb. vagy tereptan, hadtörténelem, szolg. szab.

Esti, nem kötelező továbbképzésnél: napóleoni háborúk, első világháború részletesen, Przemisl, Doberdó, Isonzó, kárpáti harcok, Románia belépése, vagy nyugaton Verdun. Aztán ömlesztve görög, római hódítások, Nagy Sándor, majd

a magyar ügyek: honfoglalás, tatárjárás, török 150 év, szabadságharc. Közben a rendes órákon az első világháború részletesen, Tanácsköztársaság, Trianon. Az akkori magyar királyi hadsereg tagozódása. A hét vegyes dandár, vagy egy óra közbeni riadó, amelynek végén gázkiképzés. Ki bírja tovább. Sokszor persze az akarat túltette magát az egészség határán és orvos kellett.

A komoly, rázós kiképzés mellett azonban voltak rendkívüli, kivételes, szép dolgok is. Jutas az elsők között ismerkedhetett a haditechnika új eszközeivel. Az első kis olasz „Anszaldó” tankokkal, a Papodtető alatt megjelent kis kétfedelű Fokkerekkel. A Győri Vagonygyárban készült „Botond” névre hallgató fantasztikus kis teherkocsival.

Ezek voltak a kiemelkedően szép, emlékezetes napok, de sajnos voltak szomorú eseményeink is.

Valamikor 1938 nyarán. Gyalogos, kerékpáros kiképzés. Feltevés: gyors segítség egy támadó egység megsegítésére. Élraj Bánd falut elhagyva erős tüzet kapott, lejtőmenetben kb. 30 km-es sebességgel vissza. A csatazajra az élszakasz előre, szintén lejtőmenetben sebesen. A Bánd falu melletti horhosban kút itatóvályúval, gazdák és lovak. A szénával megrakott szekerek az országúton és éppen a kanyarban, amiktől nem lehetett látni, és a szekerek mellett 30-40 kerékpáros egymás hegyén-hátán. Sok sebesült, három halott. Gyakorlat lefűjva.

Ugyanezen a napon a tüzekek éleslövészete Hajmáskéren. A világháborús löveg nem bírta tovább. Csőrobbanás, három sebesült, két halott.

A huszárszakasz: menetgyakorlat, Jutas–Komárom és vissza. Délután egy és két óra körül fürdés, lovak mosása a Dunában. Szakaszelső: szívroham, halál. Sötétedett már, mikorra az alakulótéren díszben állt az iskola. Hat halott az ágyútalpon és egy a dobogón. A dolgoknak már a katonai vonalakon híre futott, és Veszprémből, a reptérről, Hajmáskérről már érkeztek tisztek. A jelentések leadása után Beőthy tábornok úr, az iskola parancsnoka köszöntötte az iskolát, tiszteket, tiszthelyetteseket és hallgatókat. Elakadt a hangja és vigyázzállásba merevedve sirtak a hallgatók, a tisztek, tiszthelyettesek, a kisegítő osztagok tagjai. És az istállók fala előtt a polgári személyek, tisztii és tiszthelyettesi családok. Sírt Jutas.

Aztán a korábban kiadott nyári szabadságig még vizsgálatok. A halottakat az anyaegységeik hazaszállították. Az élet nem állt meg, és három héttel később már újra az Északi-Bakony déli lejtőin gyakorlatoztunk a Ludovika Akadémia hallgatóival.

Bunda József főtörzsőrmester¹³³

Kőművesnek tanultam, és aztán azt is folytattam itt Pesten, innét vonultam be katonának a budakeszi József főherceg Szanatóriumába mint egészségügyi katonára, majd ottan rangot szereztem és a Nádor laktanyába kerültem, már mint tizedes. Innét kerültem el Jutasra altisztképzőbe két évre. Akkoriban az volt a honvédelmi miniszter álláspontja, hogy ezeket a jól felszerelt és jól kiképzett jutasiakat ki kell helyezni azokra a területekre, amelyeket abban az időben visszakapott Magyarország. Gondolok itt Kassára, meg Nagyváradra és egyéb helyekre. Hát oda voltunk mi zömmel kihelyezve, példamutató katonáknak...

Bangó Bálint szakaszvezető (1940)

A csapataltisztképző iskola tüzértagozata¹³⁴

„Szeretnék néhány baráti szót intézni ahhoz a leendő tüzéraltiszti bajtársaimhoz, akik élethivatásukat szintén a jutasi csapataltisztképző iskolában akarják megalapozni. Jelenleg ideiglenesen Hajmáskéren vannak elhelyezve. Talán nem lesz érdektelen számukra, ha néhány pillanatkép formájában előre is betekintést nyernek jövődjük otthonukba, abba az iskolába, ahonnan honvédségünk egyik hatalmas pillére, a magyar altiszt kerül ki.

Jó, ha egy kicsit benézünk és néhány percig szemlélődünk ebben a tüzér birodalomban, vajon hogyan is nevelődik, mit is tanul itt a mi altiszti sarjadékunk? Hogyan készül fel testben-lélekben magasztos hivatására és éri el azt a színvonalat tudásban és szívben is, ami erre őt alkalmassá teszi.

Lépjünk be hát abba a körletbe, ahonnan a legszebb kilátás nyílik a festői Bakonyra, az Öreg Futónéra, meg a Kőrishegyre. Hiszen mind megannyi kedves ismerőseink ezek, annyit találkozunk velük a tüzérellet folyamán, mert úgy vagyunk mi tüzérek Hajmáskérrel, mint a hithű muzulmán, aki meggyásolja, ha csak egy évben is nem záródokolhat el az ő Mekkájába.

Lám, mindjárt észreveszi szemünk, hogy itt katonás rend uralkodik. Bizonyára a szorgoskezű jutasi hallgatók munkája! Mert mi tagadás, ezek még a seprőtől és az ásótól sem riadnak vissza, hogy ezáltal csinos, virágos környezetet varázsoljanak maguk köré, ahol aztán örömmel pihen meg a test és a lélek egyaránt.

Az épület körül zöldellő pázsit hirdeti, hogy itt reményteljes ifjúság honol, aki a komoly katonai tanulmányok mellett a szépet és nemeset is szereti és kész azért dolgozni is, mert 'A rend a lelke mindennek!' jelszót követi.

A főépület utcai oldalán a rózsafák és virággyepek között szemünkbe tűnik egy nagy pajzs. Iskolánk névadójának címere: egy kardot markoló kar, mintegy éber-

ségre intve unokáját, az örök magyar katonát. Mellette a kőpadon egy lehajtott fejű ifjú ül, kezében könyvvel, nem tudni lelke hol bolyong. Talán a dicsőséges magyar múltnál időzik egy keveset, vagy talán azon töri a fejét, milyen rendszerű lehet az a sok aknagránát, amiből a kegyeletos utód Kinizsi-pajzsot hordott össze?

De nézzük csak meg belülről is azt az épületet, amely talán többet is elárul, mint a homlokzatára szegelt „E. 74.”. A napostizedes, aki alkalmasint szakaszvezető, feszesen tiszteleg és katonásan jelentkezik. Majd kérésünkre kinyit egy ajtót. Ez a tornaterem, legalább is az iskolából már olyan jól ismert bordásfalak, nyújtó, korlát, kókuszszőnyeg stb. erre engednek következtetni.

Bemutató a Kormányzónak

Egy másik terem ajtaján tábla hirdeti, hogy ez a tábori üteg II. évfolyamának tanterme. Bent az iskolapadokon mintegy piramisszerűen összerakva állnak a hallgatók tankönyvei, írószerei és rajzeszközei. A falakon szemléltető képek a lovagról és a laposékű zárakról. De érdemes közelebbről is megnézni, mit tanulnak itt a hallgatók,

Az egyik könyv címe: 'Lőutasítás a Tábori Tüzérség' számára, a második 'Egészségtani Alapismeretek', majd a 'Lovaglás-hajtás-málhás' állat vezetés. Nem hiányzik a logaritmuskönyv sem, de ki győzné mind végignézni, amint békésen megférnek egymás mellett a 'Gépkocsi-szerkezettan', meg az 'Állat- és növénytan' meg a többi katonai szakirányú, valamint polgári általános ismereteket tartalmazó könyvek, jegyzetek, vázlatok. Ezeknek elsajátítása ma már elen-

gedhetetlen követelménye a korszerű hadsereg altisztjének. A polgári társadalomban való elhelyezkedés is megköveteli, hogy az altiszt nemcsak szakember, de művelt társadalmi lény is legyen.

Van azonban a polgári vagy művelődési tantárgyak tanulásának készpénzre felváltható előnye is, nevezetesen az, hogy a két évfolyam elvégzése a polgári iskola II. osztályának elvégzésével egyenértékű. Erről bizonyítványt kap a hallgató; lényegében azonban ennél jóval többet jelent. Hogy tovább ne menjek, itt van például a logaritmus, a síkháromszögelés tan (trigonometria), melyek a középiskolák felsőbb osztályának anyagát képezik. Tehát bőségesen gyümölcsöző talentum az a tudás, amit itt magába szív az altisztjelölt.

Az ami az embernek értéket ad, a tudása. Ezt nem veheti el tőle senki. Csak tudással és a szakma teljes ismeretében állhatja meg helyét az altiszt a megsokszorosodott követelményekkel szemben.

Most végigmegyünk a folyosón. Örül az ember lelke, látva azt a sok csillogó puskát példás rendben felakasztva. Már is elképzeli az ember, hogy milyenek lehetnek akkor az igazi tűzfegyverek (lövegek), amikben gyönyörködni még lesz módunkban.

Az éttermen áthaladva lelkesítő képek tűnnek szemünkbe. Az egyik falon a már felavatott hallgatók táblái. A másikon, a harmadikon történelmi sorozat nemzeti nagyjairól. A negyediknek nagy nyitott ablakain a tavaszi friss levegő árad be. Itt látni a tűzérelmékmű és Szent Borbála-szobrok kicsinyített mását is.

Kellemes meglepetés, hogy itt láthatjuk a díjlovaglás vándordíját is, ami a lóidomítás és a lovaskiképzés magas fokáról ad bizonyítékot. De a másik oldalon felfedezzük az iskola labdarúgó-vándordíját is, ami meg a sportkiképzés terén elért kiváló eredményekről tanúskodik.

Amíg szemlélődünk, a rádió a politika legújabb eseményeit közvetíti. Mellette a napilapok és az altiszti folyóirat legújabb számai fekszenek. Egy szekrényben különböző szépirodalmi, tudományos és egyéb irányú könyvek sorozata látható.

Aztán tovább megyünk a hálótermekbe. Minden szoba napos, tágas, szellős és csinos. Minden hallgatónak szekrénye van, benne az evőeszközök és aprólékos kéziszerszerek láthatók. Szinte azt hinné az ember, hogy még a fogkefék is egy irányba néznek Ezeknek a szobáknak mindegyikét a rend és a tisztaság jellemzi. De nem is lehetne ez másképpen. Képzeljük csak el, ha a hallgatók nem maguk vetnék meg ágyukat és nem maguk takarítanák szobáikat, vajon tudnák-e ezt helyesen követelni majd beosztott alárendeltjeiktől? Ugye nem? Mert megtanítani valamit, de még kritikát gyakorolni is csak az tud, aki mesterségének teljesen ura. Így van ez az iparosnál is, hát akkor mennyivel inkább nálunk, ahol a hiányos kiképzés, vagy félmunka nemcsak hogy keveset ér, de mindannyiszor meg is bosszulja magát.

Innen lemegyünk megnézni az istállókat, löveg- és gépkocsi- színeket Ezek azonban a kivonulás miatt nagyrészt üresek. Csupán a légvédelmi üteg lövegszínében állnak ponyvával letakarva a hatalmas légvédelmi ágyúk, gépágyúk és egyéb műszerek. Mellette a gépkocsi-színben a Pavesi és Hoffer vontatók, valamint néhány gépkocsi. Az egész körletet a rend és tisztaság uralja, de itt különösen szembetűnik az öntudatos anyagszeretet és anyaggondozás. Ezekre a hatalmas és jól karbantartott tűzfegyverekre igazán büszkék lehetnek a hallgatók.

A teleptérre most hajt be délelőtti foglalkozásának végeztével a táborig üteg. Önkéntelenül is feltűnik, hogy a tiszt és altiszt beosztásokban is mindenütt hallgatók lovagolnak. De lám a többi helyen is. A parancsnoki szakaszban, a hatosfogatokon, de még a lövegeken is csupa szakaszvezető ül. Ugyanaz a kép az üteg végére felzárkózó gépvontatású szakasznál is. Mindegyik arcáról a büszke öntudat és felelősségének érzete tükröződik vissza. Munkájukon és vezényszavaikon az önállóság, a csiszolt agy, az éleslátás és a gyors ítélőképesség nyilvánul meg. Tehát ezek az emberek alaposan készülnek a komoly munkára. Itt látszik meg, hogy minden egyes hallgató a kiképzés milyen magas fokát éri el. Nem is lehet a tüzér szakmában olyan munka, olyan beosztás, amelynek minden csinját-binját tökéletesen ne ismerné minden altiszt, aki innen kikerül. Ennek bizonyítékául nézzük meg csak egy délelőtti lövészetüket, ahol az ütegearancsnoki és egyéb parancsnoki beosztásokat mind hallgatók töltik be. Gyors, határozott és mégis nyugodt elem-meghatározások, intézkedések után biztosan küzdik le a célt.

Ezt a munkát, ezt a nagy átalakítást végzik el rajtuk tisztjeik, tanáraik, szinte önmagukat megfeszítve, fáradságot nem ismerve. Tudásukat és sok-sok értékes tapasztalataikat átplántálják ezekbe a magyar fiúkba, hogy azok úgy állhassanak majd oda szolgálati helyükre, mint aki tudatában van annak, hogy testbenlélekben, de főleg tudásban tökéletesen megfelel annak a kötelezettségnek, melyet akkor vállalt, amikor az altiszt pályát választotta élethivatásul.

De nem csupán katona az ember, hanem ember is a katona. Épp ezért a hallgatók számára is eljön minden este, sőt délben is a jól megérdemelt pihenés ideje. Ilyenkor mindenki kipihenheti napi fáradsalmait, de bőséges alkalma nyílik a szellemi felfrissülésre is. Kivehet a könyvtárból egy-egy képességének és egyéniségének megfelelő – akár szépirodalmi, akár egyéb irányú – művet és kiülhet vele ide a kertbe, vagy kisétálhat a Lorx-ligetbe. De talál még sok más egyéb helyet és módot is a szórakozásra. Pl. moziba megy, vagy az Altiszt-kaszinóba, ahol a biliárd, a sakk, vagy ping-pong és tekepálya áll rendelkezésére. De nem marad el a társadalmi megmozdulásoktól sem. Részt vesz az altiszt bálók megrendezésében, szerepet kap annak műsorában, de szabadidejében társadalmi életet is élhet.

Ezek után nyugodt lélekkel állapíthatjuk meg, hogy a mi altiszt sarjadékunk a

tudásnak és az értelemnek olyai magas színvonalán mozog, melyet elérni a tudni akaró és akarni tudó hallgatóknál is csak a neveléstechnika legkorszerűbb eszközeivel lehet. A tananyag mindent felölel, sokoldalú, párhuzamos gyakorlati kiképzéssel ahol sem a szellem, sem a test nem szenved hátrányt a másikkal szemben, így mind a kettőben meghaladhatja az átlagos emberi teljesítményt.”

Illy József alezredes (1941)¹³⁵

„Tekintettel arra, hogy 1938. óta jóformán családommal együtt huzamosabb ideig együtt élni nem tudtam, felkértem bátyámat, Illy György ezredest, aki akkor a Honvédelmi Minisztérium beosztási irodájában teljesített szolgálatot, hogy ha egy lehetősége van annak, hogy helyezzenek át olyan helyre, ahol végre nyugodtan szolgálhatok. Mivel Jutason megalakult a gépesített század és oda tisztekre szükség volt, így neki is módja volt ahhoz, hogy áthelyeztetésemet feletteseivel jóváhagyassa. Így a miniszter rendelete alapján 1941. októberével Jutasra helyeztek át. Beosztásaim a következők voltak: 1941. december végéig a gépkocsizó századhoz beosztott tiszt, mivel Lakándy nevű százados vezette a századot addig, s az volt a vélemény, hogy vezesse ő végig az évet. Őt elhelyezték s utána 1942. január 1-től 1943. februárig gépkocsizó századparancsnok voltam. Egyben elméleti oktató számtan, földrajz és történelemtanár. 1943. márciusától 1943. decemberig osztályparancsnok helyettes, mivel a parancsnokot elvezényelték, az új parancsnok meg nem volt kijelölve, s a gépesített kiképzésű tisztek között én voltam a legidősebb. 1944. januártól 1944. március 15-ig a gépkocsik parancsnoka voltam. Az iskola állományában volt kb. 10 drb. személygépkocsi, 15 drb. Botond gépkocsi (csapatszállításra), 10 drb. tehergépkocsi, 65 tangépkocsi, 10 drb. motorkerékpár, 8 drb. kisharckocsi, 2 drb. páncélvadász hernyótalpas jármű, 5 drb. páncélgépkocsi, valamint 200 drb. kerékpár. A gépkocsik parancsnokának feladata volt a járművek ellenőrzése minden tekintetben. Menetlevelek aláírása, üzemanyag fogyasztásának ellenőrzése, kiutalt gépkocsik átvétele, járművek bejáratása, igénylés esetén a jármű rendelkezésre bocsátása, javításra kerülő járművek ellenőrzése, valamint a különböző gépjárművek vezetőinek kiképzésének ellenőrzése és a vezető vizsgákon való részvétel. 1944. március hó 18-tól július hó 10-ig beosztottak a Veszprém állomásparancsnok-helyettesi helyre (...) Felsorolt beosztásaimból egyben ténykedéseim is adódtak.

Ezen felül részt vettem társadalmi munkában is. Az iskola hallgatói valamint tiszteiből alakul brigád önként jelentkeztek, és közreműködtünk abban, hogy felépüljön Balatonszőlős község katolikus temploma, renoválva legyen a református templom és tisztességes állapotba kerüljön az ottani iskola is. Javaslatomra úgy gépkocsival, mint kerékpáron kirándulásokat rendeztek”.

Csala János szakaszvezető (1942)

Mit kaptam Jutastól¹³⁶

„Két szóval megmondhatom: Új egyéniséget!

Az altiszti folyóirat hasábjain már sok bajtársam írta le ezt a szót: „Jutas!” De, hogy mit jelent, mit kell, hogy jelentsen ez a szó a magyar katona lelkében, arról még keveset olvastam.

Annyit tudtam róla, míg meg nem jártam, hogy minden hallgatójelölt tisztnek lúdbőrözött a háta, amikor Jutas nevét emlegették. Dehát miért? Erre még nem kaptam feleletet.

Engedtessék meg nekem, hogy szerény írói képességeimmel leírjam, bemutassam a még Jutast nem látott bajtársaknak ezt a szörnyű helyet:

Bajtársaim!

Rend! Fegyelem! Munka! Összesen Jutas, a magyar katona-paradicsom!

Aki megkapja a menetleveleit, amellyel útbaindítják Jutasra, annak a szívében, lelkében ott égjen a kikristályosodott szent cél, a nagy elhatározás: – Katona akarok lenni! – Az is leszek! – Tanulni akarok és fogok is!

Ilyen felkészültséggel megújhódás lesz Jutas minden bajtárs számára és minden végzett bajtárs megújhódás a hadsereg számára. Mert nem elég Bajtársam, ha bizonyos eltöltött katonaidő után esetleg felvarrhatjuk a hivatásos háromszöget és az ezüstgombokat! Mert azokat tudni kell ám viselni is!

Tehát megérkezik a vonat az új hallgatójelöltekkel a jutasi állomásra. Végtelen szorongás, heves szívdobogás és efféle vegyes érzelmek környékezik a férfiakból ideiglenesen nebulókká vedlett jövődöbeli tiszthelyettes kar tagjait. Hallgaton cipelik csomagjaikat a tízperces úton végig az iskoláig. A kapuban rögtön meglátják a szabályos őrhelyet; a felszegett fejű éber őrt, akivel bizony nem lehet beszélgetni, vagy tőle cigarettát kérni! Azután, felvezetik őket az elhelyezési körletekbe. És majd csomagjaikat lerakva, az az első: sorban és rendben az étterembe vonulnak, – ha éjfél van is. Az étterembe levett sapkával vonulnak be, mint a templomba és meglepetve látják a hatalmas, modern, tiszta éttermet. Abrosszal letakart hosszú asztalokon, rendes kéttányéros úri teríték, kés, villa, kenyérkosárban felszeletelt kenyér, só-paprikatartó, kancsóban tiszta friss víz és mindenkinek ragyogó tiszta üveg pohár.

Ízletes, elegendő étkezés után az étteremből való kivonuláskor már lehet hallani a suttogást: – Nem is olyan rossz itten! meg: – Nem is gondoltam volna! stb.

Azután következik a lefekvés: szép, világos, tágas, levegős legénységi szobákban.

Reggel ébresztő után, ha kinéznek az ablakon, szorongás nélkül látják, hogy milyen természetáldotta tündéri helyre kerültek. Alig várják a percet, hogy a déli pihenőidőben „ellóghassanak” körülnézni.

Megállapításuk csak a következő lehet:

Az iskolaépület mellett csodálatosan szép, ezernyi színpompában díszelgő kert van, amelynek útjait vadrózsabokrok szegélyezik. Ezt a kertet gyönyörű fenyőerdő öleli körül. Különben is az egész iskola területe javarészt fenyő, tölgy és hársfaerdőkkel van borítva, miáltal a levegő nehéz, az ózondús tökéletes egészségtől. Bátran állíthatom, hogy bármely szanatórium nem nyújthat tökéletesebb kellékeket az emberi szervezet megacélozásához.

Kezdődik az élet. Mindenben tetszetős egyöntetűség. Szigorúság! Hogy ez miből áll? Erre kérdéssel felelek: – Mond Bajtárs! – Nagy baj-e az, ha megtiltják Neked, hogy lelógatott fejjel, nadrágzsebekbe sülyesztett kezekkel, lötyögő járással, félreacsapott sapkával, kigombolt ruházattal járkálj az udvaron, vagy bárhol? Baj-e ez Bajtárs? Ha ügyelnék arra is, hogy a drága bakancsot ne csak hetenként egyszer tisztítsd meg, csak azért, mert Te már szakaszvezető vagy; meg aztán, hogy a cigarettavéget ne dobáld szét a folyosón meg a szobában stb. stb. Ugye ez nem baj Bajtárs? ... Hát ha mindezeket a csapatnál szerzett betegséget sietsz levetni, akkor már nem is érzed a fegyelem szigorát, sőt később sóvárogsz utána.

Az elméleti időszak alatt azt tapasztalja a hallgató, hogy tanárai, akik tökéletesen képzett, kiváló tanerők, tudásuk minden titkát a legnagyobb odaadással igyekeznek átadni a hallgatóknak s a kérdések bármilyen özönét meghallgatják, és arra a legkimerítőbben válaszolnak is.

A gyakorlati kiképzés a létező legkorszerűbb, legtökéletesebb, ami nem is ütközik nehézségekbe, hiszen rendelkezésre állanak az iskola korszerűen berendezett minden szakú gyakorlótere. Saját kispuska házilövöldéje, saját tökéletes hadipuska-lőtere. A sportpályája, nem túlzás, ha azt mondom, hogy az országban, de talán még azon túl is a legszebbek, a legtökéletesebbek egyike. A sportpálya körül, szép sima műút van képezve, amely kiválóan alkalmas a gépkocsivezető hallgatók képzésére, mert van az iskolának nagyszerű külön gépjármű vezetőképző tanfolyama is a tanterven belül.

Feltűnő a tökéletes, példás bajtársiasság!

Az emberi gyengeségek kiküszöbölése, a társadalmi szokások állandó alkalmazása és ébrentartása magával hozza a tökéletes, tiszta, acélos, ellenálló, megdönthetetlen, a lehető legkevesebb hibával rendelkező férfiideál kialakulását.

Van az intézetnek egy egyszerű, de meghatóan szép katolikus kápolnája és egy hasonló református temploma, ahol vasárnaponkint felekezetek szerinti istentiszteletek vannak, amelyeken szintén kiváló hitszónokok (katonapapok) ápolják a

hallgatók hitéletét. Az istentiszteleteken bárki részt vehet, tehát nem egyoldalúak.

A nemzeti érzés magávalragadó! Úgy a tiszti, mint a tiszthelyettesi kar magartatása, példamutatása mindent felülmúló. Ezt rövid példával szeretném bizonyítani:

Az elmúlt télen, december 13-án Luca napján, a foglalkozási tervezet előírta részünkre a gyalogcsatár-kiképzést. Itt megemlítem, hogy én légvédelmi tüzér vagyok. Szörnyűséges idő volt, a hideg 20 C fok körül lehetett, orkánszerű szél fűtyült, mely vonatelállító torlaszokat hordott össze a méteres hóból. Mosolyogva gondoltuk magunkban: – Na, ma nem vonulunk ki, hiszen lehetetlen embernek kibírni ezt az időt... Azonban nagyot csalódtunk. Sorakozó volt reggel 7 órakor, majd jött a mi atyai idomítónk, a törzsőrmester úr és mosolyogva jegyezte meg: – Kitűnő idő van! Ma nagyszerű csatározást csinálunk! ... Elszörnyedtünk: mire azonban magunkhoz tértünk, már kint tapostunk a derékig érő hóban, és amikor azt láttuk, hogy a törzsőrmester úr nemcsak kiabálni és parancsolgatni tud, hanem a századparancsnok úrral együtt mindenütt előttünk jár és nem rest levágódni a méteres hóban és tízmétereket hasoncsúszni benne, akkor már a hét poklokon keresztül is utánuk mentünk volna.

Kezünket, lábunkat nem éreztük a hidegtől és biztosra vettük, hogy nagyrézsünk megbetegszik. De mikor négy és félórai gyakorlat után bevonultunk, kipirult arccal teljes életvidámsággal vitattuk a gyakorlat hibáit, apró ügyetlensége-

Kirándulás Badacsonyba, 1941.

it. Majd másnap, harmadnap, amikor ugyanilyen időben távbeszélő vonalakat építettünk, kellemes csalódással láttuk, hogy még csak náthás sem lett senki.

Tavasszal eljártunk a Balatonhoz gyakorlatozni és szebbnél szebb élmények halmozódtak bennünk a hasznos, céltudatos komoly munka keretében és szabadidőnkben is. Ami a kimenőt illeti, abból bizony kevesebb jut mint esetleg a csapatnál. De a komoly tanulás és a különben is sok érdekességet nyújtó tanulmányi kirándulások, szép gyakorlatok annyira lekötik az embert, hogy a kimenőkülönbség nem is hiányzik.

Valahogy így nézne ki Jutas (...)

Szabad legyen megjegyeznem, hogy én nem tartozom évfolyamtársaim első soraiba, mert hiszen mindenki első nem lehet, de tudom, érzem, hogy az első egyéves tanév elegendő volt ahhoz, hogy elhozzam a lelkemben, a véremben a jutasi szellemet, a legendás Kinizsi Pál verhetetlenségét és azt őrzöm és ápolom.

Hidd el nekem kedves Bajtárs, nincs a legcsekélyebb okod félni Jutastól, sőt meleg vonzódással közeledj az „Alma Mater” felé, hogy onnan kikerülve, példaadásod elejét vegye a csapatnál még mindig előforduló kisebb hibáknak is. Mert az mind csak a Te hibád, a Te bűnöd, csillagot viselő tisztas Bajtárs, ha egy honvéd az utcán nem teljesíti a kötelező tiszteletadást, vagy zsebetett kézzel jár az utcán stb. Az nem megnyugvás, ha ezeket az apróságokat a parancsnokságok fenytésekkel kénytelenek ellensúlyozni. A megnyugvás az lesz, ha majd a továbbszolgáló hivatásjelölt tisztas visszatérve Jutasról, elsősorban a személyes példamutatás erejével, kifogástalanul mintakatonákat nevel nemzetének.”

Almási Mihály főtörzsőrmester (1943)

Jutas megtanított¹³⁷

„Közel húsz évig voltam csapattiszthelyettes. Ez az idő emlékeztet örökké a katonaéletem legszebb napjaira. Különféle osztályú, de válogatott és egészséges embert nevelni és hadrafogható harcossá képezni mindenképpen felett legszebb élmény a katona számára. Ha visszagondolok az elmúlt húsz éves csapatkiképző szolgálatomra, arra a meggyőződésre jutok, hogy még tovább kellett volna folytatnom. Mert úgy érzem, hogy az eddig összegyűjtött tapasztalatok, gyakorlatok, valamint az idővel járó komoly alaposra fektetett tudás ez idő után adná meg a lehetőséget az igazi és jó kiképzés eredményesebb gyümölcsötetéséhez.

Azonban egészségi okból kifolyólag a sors úgy döntött sajnos, hogy a csapat-szolgálat fársztó, de gyönyörűséges munkáját nem folytathatom tovább. De ennek kárpótlására itt volt Jutas, ahol az utóbb eltöltött nyolc év soha el nem

múló szeretettel és büszke katona öntudattal ajándékozta meg lelkemet. Büszke vagyok, hogy ott lehettem, tanulhattam és taníthattam. Igen, tanulhattam és tanultam, mert úgy akartam.

Az országban az egyedülálló katonaintézmény Jutas, ahol a honvéd nemcsak mint hallgató, tiszthelyettes jelölt, hanem mint kiképző is a legalaposabban föl-készülhet és rögzítheti tudását. A törekvő és tanulni vágyó tiszthelyettes a megengedhető körülményekhez képest törekedjen Jutasra, mert itt az önképzés lehetőségét igen nagymértékben kihasználhatja. Már pusztán csak az iskolai tanítási rendszer, a honvédség keretéből kiválogatott igen értékes és alapjában véve intelligens jutasi hallgatóval való érintkezés ösztökélője, kényszerítője a kiképző jutasi tiszthelyettesnek az önképzés fokozására.

Boldog voltam, amikor több és különféle beosztást kaptam, ami szintén nagy mértékben elősegítette továbbképzésem sokoldalúságát. Talán a legértékesebb tapasztalatokat a szolgálatvezető tiszthelyettesi beosztásomból eredő munkaköröm adta. Itt mindjárt megjegyzem, hogy nem mindegy Jutason, vagy a csapatnál szolgálatvezető tiszthelyettesnek lenni.

Elsősorban is ez volt az igazi munkám. A szolgálatvezetői beosztásban mes-ternek kell lenni a jutasi szolgálatvezető tiszthelyettesnek. Az alosztályhoz beosztott hallgatók, leendő szolgálatvezetők kritikus szemmel figyelik minden mozdu-latát, ténykedését és lépését. Itt nem lehet fél-, vagy negyedmunkával elütni a dolgot, mert az, aki órabéres és hiányos munkát végez, nem való szolgálatve-zetőnek, különösképpen nem Jutason. Az alosztályparancsnok úr és a beosztott tiszt uraknak rendkívüli nagy elfoglaltságuk miatt, akik egyébként is majdnem kizárólag szellemi vezetők, nem igen áll módjukban az alosztály belszolgálati ügyeivel való foglalkozás, ami különben is tiszthelyettesi munka. Ószintén szól-va nehéz és kemény munka, amit nyolc éves szolgálatvezető ténykedésem alatt tapasztaltam. Az ór- és ügyeleti szolgálat igazságos vezetése mellett első helyen áll az anyaggal való gazdálkodás. A G-54. utasítás határozványai szerint külön-külön és egyénileg, gyakorlatias oktatás keretén belül meg kell tanítani a jutasi hallgatót a raktár rendre, az anyag előírászerű tisztogatására, raktárolására és anyagkezelésére, nemkülönben pedig a használatra kiadott ruházat és egyéb föl-szerelési cikkek észszerű, gazdaságos forgatására és megjavítására a rendelke-zésre álló cserekészlet ügyes alkalmazásával.

A szolgálatvezető tiszthelyettes a csontig menő belső rend és a fegyelem megalapozója Jutason. Az ő kemény, igazságos és megértő bánásmódja mintaképpül szolgál a fiatal hallgatónak. Az ő munkájának az eredményességétől függ a szá-zad jó közszellemmel párosult bajtársias élete. A szolgálatvezető készíti fel lelki-leg elsősorban is a sport nemes versengésére a jutasi hallgatókat. Szolgálat-vezető nélkül Jutas nem életképes. Jó szolgálatvezető nélkül nincs büszke és

keménykötésű hallgató, nincs küzdés, harc és öntevékenység, de van az első akadémától már megtorpanó parancsteljesítő, anyámasszony katonája, amit az Iskolaparancsnok úr is többször hangoztatott a jutasi tiszthelyettesi karnak. Itt nagymértékben fennáll az, hogy az iskola elvégzésével minden egyes hallgató a jutasi szolgálatvezető tiszthelyettesének az egyéniségét tükrözi vissza. Jutason megtanul a tiszthelyettes, sőt meg kell tanulnia felügyelet és ellenőrzés nélkül dolgozni és mintaképpül viselkedni. Mert ellenkező esetben nem való a ma már fogalomná vált nagyhírű jutasi iskola nevelő és kiképző keretébe, de különben is elbukik előbb vagy utóbb, ha nem alkalmas e méltó és komoly helyre.

A jutasi szolgálatvezető tiszthelyettes elsajátítja az irnoki teendőket, mert az ügymenet lelkiismeretes elvégzéséért is ő a felelős személy.

A kiképzési rendszer több esetben magával hozza azt, hogy a jutasi szolgálatvezető, vagy kiképző tiszthelyettes a tiszt urak kivonásával egész napon át magára hagyatva a kiképzést zökkenő mentesen kell, hogy vezesse, ami rendkívül emeli önbizalmát, de egyszersmind körültekintést, tudást és öntevékenységet kíván meg tőle.

Mindannyiszor kitűntetve éreztem magam, valahányszor betegség vagy más szolgálati elfoglaltság miatt távollevő tanár úr helyettesítésére, óráinak megtartására kaptam megbízatást. Nem az elbizakodottság, hanem a hivatással járó önérzetes katonabüszkeség fogta meg lelkem annak tudatára, hogy különböző tantárgyak elkészülésével, megtanulásával ezúton is gyarapodhat tudásom.

Különösen a terepen végbemenő gyakorlati kiképzés nyújt nagy lehetőséget a vezetés elsajátításához a jutasi kiképző tiszthelyettesnek. Általában mint segédoktató vagy döntnök szerephez jut a harc kiképzésnél, de gyakran megesik az is, hogy az egyik vagy másik félnél parancsnok vagy mint vezető kell, hogy közreműködjön. Kimondhatatlan örömet szerzett számomra az a körülmény, amikor raj- vagy szakasz harcgyakorlatnak a vezetésére kaptam engedélyt. A gyakorlat megtervezése, átgondolása és gondolatban lefolyt végrehajtása a célnak legjobban megfelelő terepen, élményszerű foglalkozás volt számomra. A gyakorlat beállítása, levezetése és megbeszélése ugrásszerűen növelte harcászati érzékem kifejlődését, ami a vezetéshez igen nagy mértékben szükséges.

Van aztán Jutasnak minden héten egy lélekemelő napja, a vasárnap. A heti jól végzett munka után e napon van a jutasiak istentisztelete. Az iskolaparancsnok úr saját kezdeményezésére a maga egyszerűségében, de mégis gyönyörűen berendezett és részben átalakított kápolnában olyan meghatóan szép katona istentiszteleteken vehet részt a jutasi kiképző s szolgálatvezető tiszthelyettes, ami párját ritkítja az országban. Bátran ki merem jelenteni, hogy én is ott tanultam meg igaz szívből énekelni egyházi énekeket. A lelki felfrissülésnek igazi megnyilvánulása tehát a jutasi istentisztelet.

Az iskola altiszti kara

Az istentiszteletek után az ebéidő elérkezéséig kezdődnek az úgynevezett szakasziskolák, ahol igen gyakran a szolgálatvezető tiszthelyettes felügyelete mellett a hallgatók által önállóan választott és az általános tudás fejlesztésére igen hasznos témájukat adják elő. E téren is igen sokat tanulhat a jutasi tiszthelyettes, ha komolyan veszi ezen előadás fontosságát. Nemcsak a hallgatónak, hanem neki is el kell készülni az előadás megtartásához. Még pedig úgy, hogy az előadott témához mint idősebb és tapasztaltabb ember a szükséghez képest kibővítve hozzá is tudjon szólni. Ennek előfeltétele a hallgató által kidolgozott és előadásra szánt anyag előző napi áttanulmányozása.

Az ünnepnap délutánokat sehol sem tudtam olyan kellemesen célravezető hasznossággal eltölteni, mint éppen Jutason. A bajnoki vagy barátságos labdarúgó-mérkőzések, vagy másirányú sport versenyek megtartása a legjobb szórakozást nyújtotta számomra. Mindenek előtt ezt találtam a szolgálatmentes idő legmegfelelőbb kitöltésére úgy a hallgatók, mint a beosztott tiszthelyettesek részére. Az itt lezajló sportverseny nemcsak a hagyományos jutasi jó szellemnek volt alapvető ténye, hanem az összetartozandóság és a bajtársiasság fokozott mértékben való megerősödését is eredményesen elősegítette. Íme, ez tehát Jutas a kiképző és szolgálatvezető tiszthelyettesnek.

Végezetül engedtessek meg, hogy e folyóirat hasábjain át ezúton is búcsúzhassak tanító 'mesteremtől', Jutastól, amire mindig örök hálával fogok gondolni."

Trestyén Gábor őrmester

Az alábbi rövid kivonattal¹³⁸ egy Jutason végzett tiszthelyettes példamutató helyállását szeretném ismertetni, aki egyike volt azoknak a katonáknak, akik az egész háborút végigharcolták. 1938 októberében vonult be a székesfehérvári légvédelmi tüzérekhez, majd rövid idő múlva Hajmáskérre vezényelték. Az újonckiképzés alatt érvényesült jó fizikai képessége és a sportban élenjáróvá vált. Alig volt néhány hónapig újonc, amikor részt kellett vennie az ütegének a felvidéki bevonulásban, majd 1939 márciusában az északkeleti felvidék visszacsatolásában. 1940-ben az ütege már az erdélyi bevonulásban vett részt.

Többször leszerelték, de egy-két hónapos otthonlét után mindig behívták katonának. Novemberben már szakaszvezető, majd részt vesz a délvidék megszállásában

1941-ben egy kísérleti üteggel került a keleti frontra. Három hónapig volt az orosz fronton, ahol folytonosan kellett változtatnia az ütegállást. Bajtársai közül sokan sebesültek meg taposóaknáktól. December 20-án táján az üteget visszavezényelték Sopronba.

A parancsnoka, Lánicz István százados javaslatára továbbszolgáló lett, majd 1942 januárjában már a jutasi altisztképző iskolán tanult. Hajmáskéren a gépvontatású ütegben kapott kiképzést.

A kiképzés befejezése után visszakerült Sopronba, ahol felkészültek a bevonulásra: irány újra a keleti front.

Az üteg Szaguny falunál érte el a Don folyót. Az üteg a folyót kísérő dombvonulaton foglalt tüzelőállást, a kikülönített részleg parancsnoka lett. 1942. január 14-én az üteget egy nagy támadás érte. Egységével 5 T-34-es és egy Shermann páncélost lőtt ki. A hadsereg egésze azonban vereséget szenvedett és parancsot kaptak a visszavonulásra és a lövegek megsemmisítésére. Állandó harcok között értek Novioszkolba, amit nehezítettek a szervezetlenség, a hóvihár, a fagy és a partizántámadások.

Az üteg maradék állományával 1943. január 16-án ért vissza Sopronba. Itt vesztegzár alá kerültek, majd 1943 őszén – mint oktató – újonckiképzésen vett részt. 1944 januárjától újra a jutasi altisztképzőben találjuk, de csak rövid ideig, mivel újra a soproni alakulatához vezényelték. Alakulatával harcolva vonultak vissza, majd az üteg utolsó tüzelőállását a schönbrunni kastélyparkban foglalta el és innen adta le az utolsó tüzét is.

Trestyén őrmester a katonai helyállás példáját tanúsította, amelyért megkapta az I. osztályú tűzkereszt érdemérmét.

Tóth Imre ezredes, parancsnok (1944)

„1944. évi május hó 4-én történt sebesülésem és felgyógyulásom után 1944. augusztus 2-án mint rokkant a Jutason elhelyezett karpaszományos iskolának lettem a parancsnoka. Itt kizárólag kiképzés folyt.¹³⁹ A kiképzés folytatására 1944. december 4-én a karpaszományos iskolával együtt kb. 2100 fő zárt szállítmánnyal Németországba lettem kihelyezve. (...)

Ebben az időben (...) a helyzet rosszabbodott, mert az iskolához betelepített nyilas propaganda szervek erős agitációt fejtettek ki a célból, hogy önként jelentkezőket gyűjtsenek a Hunyadi magyar SS hadosztály részére, valamint a Dunántúl és Polgárdinál dúló erős harcok megerősítésére. Minthogy az iskolánál a hallgatónak kb. 30%-a nyilas érzelmű volt, így a jelentkezők száma elég nagy volt. Én ezt azzal ellensúlyoztam, hogy az iskola területéről kitiltottam a nyilas propaganda szerveket, az önként jelentkezőket pedig az első szerelvéennyel útba indítottam

1944. augusztus 1-jétől Jutason a tiszthelyettesképzés megszűnt. Szeptember 1-jétől másodéves karpaszományosok szakasparancsnoki kiképzése folyt. Ugyanekkor karpaszományos újonc és rajparancsnoki kiképzés is kezdetét vette. Ezen kiképzés Németországba való kitelepüléséig folyt. Ezen idő alatt a másodéves karpaszományosok (karpok) hadapród őrmesterré való előléptetése után részben csapattesteikhez lettek irányítva az 5. vkf parancsára. A karpok újonc kiképzése tovább folyt a németországi kitelepülésig. Kb. december elején az újonc karpok közül kb. 400 főt az 5 vkf. a Dunaföldvár-Solt hídfőbe akarta bevetni, ezt azonban a kiképzetlenségre hivatkozással megakadályoztam.

1944. december 12-én a HM 5. vkf parancsára az iskolának Németországba való kitelepülését rendelte el. A kitelepülés négy vasúti szállítmánnyal történt, mely szállítmányok december 12-től 1945. január 3-ig terjedő időben indultak Jutasról.

Én az első szállítmánnyal indultam. A szerelvények 1944. december 24, 1945 január 12-ig terjedő időben érkeztek be a wanderni kiképző tábor Gross-Kirsbaumi altáborába. Itt 1945. január 29-ig kiképzés folyt csekélyszámú magyar fegyverekkel (rajonként 1 puska, századonként 2 golyószóró és zászlóaljanként 2 géppuska). Ezen idő alatt a kiképzésért felelős közvetlen előljáró a német hadsereg gyalogsági szemlélője volt, aki két ízben is megsemmisítette az iskolát és elrendelte január 20-val egy karp-os zászlóalj összeállítását azzal a céllal, hogy Posen térségében bevetésre kerüljenek és egyben elrendelte, hogy az iskolánál lévő 120 hadapród őrmestert a poseni német törzsiskolába útba indítsam. Az újonc karp-osok kiképzetlenségére való hivatkozással sikerült a bevetéstől megmenteni, azonban a 120 hadapród őrmester iskolára vezényléséhez ragaszkodott és elrendelte, hogy egy német tisztet küld ezeknek az előállítására.

Én a szemlélő eltávoztása után Fürstenwaldba siettem a németországi magyar felügyelőséghez, hogy a hadapródok elszállítását akadályozzák meg, mert benyomásom szerint az ottani harcokba akarják bevetni. Ott a vezérkari főnök és Major vezérezredes azt a parancsot adta, hogy ezeket a követeléseket teljesíteni kell. Saját felelősségre és saját hatáskörömben úgy intézkedtem, hogy a nő hadapródokat (kb. 40 fő), mint szükséges kiképzőkeret tagjait megtartottam. A hadapródokért megérkező német százados követelte a teljes létszámra való kiegészítést, de én különböző ürügyek alatt ezt neki nem adtam át, mire ő kijelentette, hogy erről jelentést tesz. Ezen hadapródok parancsnokául Detrich folyamőr alezredest rendeltem ki, kinek olyan utasítást adtam, hogy a bevetés ellen mindent kövessen el és visszaszivárgással esetleg vonják ki magukat ez elől, majd további sorsukról nekem távbeszélőn jelentést tegyen megérkezés után. Január 25-én Detrich alezredes nekem távbeszélőn jelentette, hogy az oroszok Posent 7 km-re közelítették meg, majd a bevetést a németek elrendelték. Én parancsot adtam a visszavonulásra, de további részletintézkedést adni nem tudtam, mert a távbeszélő összeköttetés megszakadt. Erre én Kőrös gk. vonat csapatbeli századost egy személygépkocsival útbaindítottam azon parancssal, hogy Detrich alezreddessel az összeköttetést vegye föl és adja át parancsomat, hogy a bevetést minden körülmények közt akadályozza meg és vonuljon be az iskolához gyalogmenetben. A százados nem érkezett vissza és ő, valamint a hadapródok további sorsa még a mai napig is ismeretlen.

1945. január 29-én éjjel meglepő orosz páncélos támadás érte készületlenül az iskola Gross-Kirsbaum-i táborát, melynek oka a német és magyar előljáró parancsnokságok félrevezető és a helyzetet fel nem ismerő utasításai voltak. Ezen meglepő páncélos támadás hatalmas pánikot idézett elő és, hogy a veszteségeket elkerülhessem, ellenállás nélkül az iskolát Malkendorf-Sternbergen át Reppenbe vonultattam vissza. Reppenben lévő SS parancsnokság követelte tőlem az iskola azonnali bevetését, ezt megtagadva letartóztatott és csak hosszas huzavona után sikerült az iskola bevetését megakadályozni. Innen az iskolát Frankfurt am Oderba vezettem, itt ismét bevetésre kaptam parancsot, ennek is ellenszegülve Pilgramba vezettem az iskolát, majd innen hosszú tárgyalás után szerelvényt kapva Grafenwöhr–Westlagerba lett az iskola irányítva, hova február 5-én érkezett be. Itt 1945. április 14-ig kiképzés folyt, időnként kikölcsönzött csekélyszámú német fegyverzettel, mert állandó fegyverzettel való ellátását az iskola megbízhatatlansága miatt a németek nem eszközölték.

Ismeretlen feljelentések alapján a nyilas vezetőség is bizalmatlan volt, amelynek folyományaként március közepén a Kőszegen állomásozó HM-től egy vizsgáló bizottságot küldtek ki Heszlényi repülős százados vezetésével, aki megállapította, hogy nem folyik hungarista szellemű nevelés az iskolánál és tudomásomra hozta, hogy ezen tényt Beregffy vezérezredesnek jelenteni fogja.

Amidőn az amerikai erők Nürnberg térségét elérték, a XIII. Wehrkreiskommandatur az iskolát április 14-én Nabburg térségébe rendelte, ahol az iskolát a Kossuth hadosztálynak rendelte alá. Kossuth hadosztályparancsnokság német parancsra az iskolát a Naab folyó védelmi harcába akarta bevetni. Ezen bevetésnek is ellenszegültem és amikor az amerikai erők a Naab folyó környékét megközelítették, az iskolát Niedermurrach faluba és környékére vontam. Itt 1945. április 23-án az iskola minden tagja, anyaga, loállománya minden ellenállás nélkül a 3. amerikai hadsereg 11. páncélos hadosztályának fogságába került. (...)

(...) Niedermurrachban¹⁴⁰ 1945. április 23-án az iskolának minden tagja, anyaga, loállománya stb. – minden ellenállás nélkül – a 3. amerikai hadsereghez tartozó 2. (?) páncélos hadosztály fogságába esett.

1945. április hó 24-én már mint hadifoglyok zárt egységben, családtagokkal együtt Chamba irányítottunk és még aznap oda be is érkeztünk. Chamban az asszonyokkal és gyerekekkel együtt amerikai parancsra egy mezőre lettünk telepítve, ahol szabad ég alatt táboroztunk 2 napig. Kérésre egy amerikai ezredes az asszonyok és gyerekek részére egy házat kiürített és őket oda helyezte el.

Az egész iskola tisztikarát és legénységét április hó 27-én reggel a családtagoktól elválasztva a Cham melletti egy másik rétre, a hadifoglyok részére kijelölt helyre irányítottak. Mielőtt ez megtörtént, az anyag védelme érdekében az amerikai parancsnokhoz angolul beszélő tolmácsot küldtem ki mint összekötőt, azon rendeltetéssel, hogy a visszamaradt kincstári és magánjavak érdekeit képviselje úgy, hogy ez, mint kincstári és magántulajdon megmenthető legyen. A kincstári javakat képező járműveket, lovakat és egyéb anyagokat zárt tömbben, teljesen rendben hagytam az első településen helyéül szolgáló réten. (...) 28-án délelőtt folyamán az összes legénység és tisztek autószállítással messze fekvő táborokba lettünk irányítva.

(...) legjobb emlékezetem szerint, az általunk visszahagyott kincstári anyagot a következőképpen részletezhetem:

- Kincstári ló 32 (hat nehéz Nónius, 4 szürke Lipicai, a többi nagyobb részét kis Nónius, Gidrán Furioso)
- Saját ló 1 (kis Nónius pej, arabs keverék)
- Fogatolt országos jármű 21 (honvédségi szabvány tartalékanyaggal felszerelve, járművenként 2 ponyva, 6 napi lótap, 2 napi széna, 3 járművenként 1 tartalék hámszerszám)
- Homokfutó 2. (sárga színűek)
- Hintó 2. (fekete színűek)
- Autóbusz 1. (32 személyes, lengyel származású, honvédségi kocsi)
- Mozgókonyha 1. (rész mozdony nélkül)

- Sebesültszállító országos jármű 2 (tele gyógyszerrel, kötszerrel, műszerrel)
- Motorkerékpár 1. (honvédségi kis gép)
- Nyereg 32 (tishti és legénységi)
- Kincstári sátorfelszerelés 1 parancsnoki sátor
- Kerékpár 4
- Főzőláda 2
- Írógép 5 kisebb két nagy
- Rádió 1
- Mozgó patkoló kovácsfelszerelés 1 készlet.”

Koppányi Sebestyén főhadnagy

A magyar királyi „Kinizsi Pál” honvéd tiszthelyettesképző iskola¹⁴¹

„1943 májusában kerültem az iskolához. Nehézfegyver században nyertem beosztást, az aknavető és páncéltörő egység parancsnoka lettem.

Szükségesnek tartom, hogy miután az iskolát – különösen a 2. világháborút követő időszakban – mint egy brutális, kizárólag „drill” fegyelemre nevelő és kényszerítő intézményt, tehát kizárólag negatív értelemben jellemezték, abban a megvilágításban mutassam be, mely a kiképzést európai hírűvé tette – nem „hírhedté” – mely körülmény az 1943. évi kiképzés során az iskolánál megjelent katonai attasék tanulmányi látogatását is indokolta.

1943 nyarán bemutatót tartott az iskola – az akkor itt megjelenhető – baráti katonai attasék számára, de ennek a magasfokú katonai kiképzésnek volt az is eredménye, hogy 1944. március 19-n a német megszálló csapatok Veszprémtől Északra és Nyugatra megálltak, természetesnek vették azt, hogy az iskola riadó-készültségben van. Ismerték az iskola katonai erejét és csak délután 15 óra után, miután az iskola parancsnoka megkapta a felsőbb Vezérkari Főnöki utasítást a német csapatok átengedésére, kezdték meg a német csapatok a Veszprémen történő átvonulást, akkor is úgy, hogy az útvonal mentén a bekötő utcákat lezáró jutasi egységek között kellett átvonulniuk. Noha Veszprémet nem szállták meg, három nappal később tudomásul kellett venni, hogy egy német páncélos ezred Veszprémben is elhelyezést nyer.

Minden hadsereg alapja a fegyelem, ez nemcsak erkölcsi-morális értékét határozza meg, de megmutatja, hogy a nehéz feladatok végrehajtásánál miként állja meg a helyét. Nem vak fegyelemre az ésszerűtlen végrehajtásra nevelte az iskola azokat a katonákat, akik kiképzésre odakerültek, hanem, hogy mindenkor a helyzetnek megfelelően a gyakorlati kiképzés vezetői, a rájuk bízott honvédek

ről mindenkor helyesen gondoskodó alparancsnokokként működhessenek. Sajnálatos, hogy különösen a háborút követő időszakban sokat jellemeztek úgy, hogy a 'hírhedt jutasi iskola tanára' – vagy egyszerűen 'jutasi őrmester'. (...)"

Kiképzés az iskolánál

A kiképzés az iskolánál általában két irányban történt:

- gyakorlati kiképzés
- elméleti kiképzés

A gyakorlati kiképzés az egyes fegyvernemek szakmai felkészítését kellett, hogy eredményezze. Ezen a szinten minden hallgatónak el kellett sajátítani a teljes anyagismeretet, a fegyverek stb. tökéletes ismeretét (nemcsak a sokszor szatirizált szétszedős és összerakás) és alkalmazási területe, a terep jelentőségének felismerése, a társesegységekkel való összműködés lehetőségeinek elsajátítása, különös tekintettel a harceljárások függvényében.

Az elméleti kiképzés keretében a:

- gyakorlati szabályzatok
- harcászati szabályzat
- tereptan
- hadseregszervezés
- szolgálati szabályzat stb.

voltak az elméleti oktatás tárgyai. Természetesen a katonai szaktárgyakon túl a polgári tantárgyak is jelentős szerepet kaptak, mint történelem, irodalom, matematika, földrajz stb. A gyakorlati és elméleti területet egyaránt érintette a sport, magatartás és talán legegyszerűbben kifejezve az illetan oktatása is.

A kiképzésnek eredményeznie kellett, hogy szükség szerint a szakasz, esetleg századparancsnoki teendők ellátására is képes legyen a kikerült tiszthelyettes, általában őrmesteri rendfokozatban.

A gyakorlati és harcászati kiképzés mellett, különösen vitéz Markóczy János vezérőrnagy parancsnoksága alatt különös súlyt kapott a Tereptan kiképzés. Szállóigévé vált: 'A Tereptannak négy bunkója van! Térképolvasás, Álláspont meghatározás, Vázlat készítés, Metszetszerkesztés.'

Az előzőekben elmondott egyes részletekkel természetesen csak néhány jellemző adatot mutathattam be. Szeretném megemlíteni, hogy szinte minden parancsnokomnak – bármely csapattestnél, egységnél, vagy iskolánál is – volt valamilyen különösen magasra értékelt témája, melyet kiemelten kívánt kezelni. Így az iskolánál egyik jellemző a tereptan oktatásra vonatkozott az előzőekben elmondottak tükrében.

Nem hanyagolható el annak kihangsúlyozása, hogy az elméleti és gyakorlati

szak mellett az általános emberi magatartásra nevelés is különös fontossággal bírt. A katonai fegyelem nem lehetett ellentétes a kulturált viselkedéssel. Alapműveltséget kellett biztosítani, meg kellett tanulni ékeznit, ruházkodni a tisztelyettesnek. A tisztek helyetteseiként kellett társaságban is a követelményeknek megfelelni.

A kiképzést alapján az egyes század/egység parancsnokai irányították, készítették el a részletes kiképzési terveket. A kiképzési tervek minden időszakra tartalmaztak kihelyezéseket, több napos, esetleg hetes sátor táborozásokat, amikor az egyes századok egymás elleni gyakorlatokat hajtottak végre, vagy a századok önállóan kerültek kihelyezésre.

Minden esetben fel kellett készülni arra, hogy az iskola parancsnoka, vitéz Markóczy vezérőrnagy váratlanul megjelenik a helyszínen – még ha a gyakorlat hajnali 3-4 órakor kezdődött is – és az ébresztőtől a gyakorlat lefűvásáig megszemlélté, a gyakorlat befejeztével pedig értékelte a eredményt. Természetesen ezek a gyakorlatok az összevont iskolai nagygyakorlatoktól függetlenek voltak.

A századok létszáma 120–180 fő között mozgott, így nem minden foglalkozást lehetett az egész egységgel összel végrehajtani. A kiképzésnek éppen a későbbi beosztások, feladatok miatt a csapatkiképzés gyakorlatának kellett megfelelni.

Az iskolának esetenként voltak olyan feladatai is, különleges bemutató gyakorlatok, melyek magának az iskolának megismertetését, módszereinek, oktatási rendszerének ismertetését célozták (...) 1943 őszén Várpalotán megszervezett összefegyvernemi együttműködést, „Tűzösszpontosítást, központi lőeljárást” oktató tanfolyam kezdődött. A kiképzés 1943 őszén és 1944 tavaszán (a német megszállás idején néhány napos megszakítással) folytatódott. A tanfolyam résztvevőit két turnusban hadnagytól alezredesig vezényelték a tanfolyamra, köztük Révay Kálmán huszárszázadost, a későbbi Kossuth Akadémia parancsnokát is.

Az erre vonatkozó rendelet megérkezése után vitéz Markóczy vezérőrnagy parancsára aknavető egységemmel Várpalotára kerültem. Ott a gyakorló egység a löiskolától kiegészült páncéltörő ágyúkkal és géppuskákkal. Én a gyakorlati kiképzést vezettem. A zárógyakorlatot '44. áprilisában Horthy Miklós kormányzó is megszemlélté, jelen volt a tábornoki kar több tagja is. A gyakorlat igen jó eredménnyel zárult. Befejezésül még be kellett mutatni a jutasi aknavető kezelőkkel az irányzék nélküli, közvetlen irányzással történő tüzelést. A kiképzés olyan fokon volt, hogy a célt a terepen a második, de legalább a harmadik aknagránáttal meg kellett semmisíteni.

1944. március 19.

Talán nem írok le valótlanul, ha azt írom, hogy a német katonai megszállás a tisztikar jelentős részét teljesen váratlanul, meglepetésszerűen érte.

A hír vételekor vitéz Markóczy János altábornagy, az iskola parancsnoka azonnal riadókészültséget rendelt el, és elrendelte a Veszprémbe vezető bakonyi átjárók lezárását. A német csapatok – ismerve azt a katonai erőt, melyet az iskola képviselt – megálltak és előnyomulásukat nem folytatták.

Dél előtt 11 órakor hírvivő jött az iskola parancsnokságtól és jelentette, hogy az iskola parancsnoka délután 4 órára rendkívüli tiszti gyűlést rendelt el. Délután 3 órakor indultam ki Jutasra és ahogy a fő utcára leértem, az Angolkissasszonyok zárdájánál láttam, hogy német csapatok vonulnak, ugyanakkor a keresztező utca két oldalát azsalai Bodnár Sándor százados parancsnoksága alatt a gépkocsizó század zárja le. (A többi keresztutcat a páncélosok, huszárok stb. zárták le.) Bodnár századoshoz mentem, hogy megérdeklődjem, mit tud. Közölte, hogy őket reggel riadóztatták, menjek az iskolához, 4 órakor az itteni tisztiek is ott lesznek, az alatt a parancsnokságot a tiszthelyettesek veszik át.

A tisztigyűlésen Markóczy János altábornagy rövid beszédet tartott; (visszaemlékezésem szerint idézem): 'Uraim! A német csapatok a mai napon megszállták az országot, ezért riadóztattam egységeinket, hogy adott parancsra a német csapatokkal történő szembenállásra és azok visszaverésére az iskola készenlétben legyen. A nap folyamán a honvéd Vezérkar Főnökétől azonban ezzel ellentétes intézkedés érkezett, az ellenállást meg kell szüntetni és a német csapatokat nem lehet megtámadni, azok átvonulását Veszprémen át biztosítani kell. A német csapatok Veszprémet nem szállják meg, átvonulnak a városon. Az iskola tovább folytatja a katonai kiképzést. Köszönöm Uraim!'

A harmadik napon a Vezérkar Főnöke közölte Markóczy altábornaggal, hogy egy német páncélos ezred Veszprémben nyer elhelyezést. Tudomásul kellett venni.

A német páncélos ezred parancsnoka bemutató látogatáson megjelent az iskola parancsnokánál. Egyidejűleg bejelentette, hogy a kapott parancs értelmében Veszprémben az állomásparancsnokságon (Markóczy altábornagy a helyőrség parancsnoka is volt), valamint az iskola bejáratánál is – miután a páncélos ezred részben az iskola melletti területen nyert elhelyezést – őrséget kell állítania.

Ez már túlment azon a határon, melyet Markóczy altábornagy el tudott viselni. Hívatott – néhány napig nem mehettem vissza Várpalotára, ahol folyamatban volt a beérkezett tisztiek részére a nehézfegyverek ismertetése – és parancsot adott, hogy az iskola ügyeletes tiszti szolgálatot vegyem át és a nehézfegyver szá-

zad válogatott legénységéből (mind őrmester vagy szakaszvezető) állítsak fel őrséget az iskolánál, éppúgy, mint az állomásparancsnokságon, bent a városban. Őrségünkben a legalacsonyabb hallgató is legalább 170 cm volt, keményen kiképzett katona.

Tudjuk, hogy a német megszálló csapatok nem voltak sem jól kiképzettek, sem válogatottak. Legnagyobb részük a megszállt területek, a bánáti és bácskai németajkú lakosságból beöltöztetett utánpótlás volt. Így amikor az örök egymás mellé kerültek – a magyar örök legalább fél fejjel a németeknél magasabbak voltak. Másnap reggel, amikor az iskola parancsnoka az iskolához közeledett, az őrség – miután a tábornok és ennél magasabb rendfokozatú tiszt közeledtek az őrségnek fegyverbe kellett lépnie – fegyverbe lépett, az ügyeletes tiszt és az őrség parancsnoka jelentést tett. A német örök kettesével az udvar felé jártak, de nem tiszteltek.

Ekkor, ahogy kísértem parancsnokomat, váratlan parancsot adott: 'Főhadnagy úr a két őrt tartóztassa le!' Az őrséget utasítottam, hogy a két őrt vigyék a fogdába, a német katonák nem mertek ellenállni. Néhány perc múlva megjelent Markóczy altábornagnál a német őrség parancsnoka, egy Wehrmacht százados. 'Nem megfelelő hangot használt' – közölte vele, hogy ő a helyőrség parancsnoka és a szövetséges csapatok itt előtte kötelesek a magyar előírások szerint jelentkezni. Utasította, hogy azonnal távozzék és jelentkezzen saját parancsnokánál.

Mintegy félóra múlva a német őrséget eltávolították az iskolától.

Hasonlóan alakult az állomásparancsnokságon az őrség sorsa is. A két ór a mozgási körlet két szélén állt fel. Megindultak egymás felé, középen visszafordultak. Ezt folytatva a rendnek megfelelően. De amikor a rendnek megfelelően középére értek és a kemény, mérges képet vágó jutasi lenézett a németre, az egészen hirtelen fordult vissza. Ez a jelenet a lakosságnak is feltűnt és egyre nagyobb csoportok álltak és nézték az örök „sétáját.” A derűtség nőtt, az emberek nevettek és ennek volt természetes következménye, hogy a német őrséget itt is nagyon gyorsan megszüntették.

A városban a hangulat a német megszállás és az egyre gyakoribb légiriadók miatt egyre romlott. Markóczy altábornagy valamilyen formában a lakosságot meg akarta nyugtatni, ezért úgy döntött, hogy a magyar katonai jelenlét reprezentálására helyőrségi díszszemlét rendez. Május végén, csütörtöki ünnepnapon az iskola alakulatait felvonultatta, erre az alkalomra a Hajmáskéren állomásozó tüzérosztályt is berendelte, de csatlakozott a Veszprémben állomásozó 4./III. zászlóalj is.

Amikor a német páncélos ezred parancsnoka megtudta, díszszemle készül, jelentkezett Markóczy altábornagnál és kérte, hogy a „lakosság megnyugtató-

sát célzó diszszemlén” a német páncélos ezred is bemutatkozhatnék. Markóczy az engedélyt megadta, úgy, hogy a németek a magyar egységek után tiszteleghetnek előtte.

A németek is mosták, tisztították járműveiket, harckocsijaikat és elvonultak a helyőrség parancsnoka előtt. Ezt követően a németek a városban ritkán voltak láthatók, ritkán és kevesen jöttek a város belterületére.

1944 nyarán a Bakony-hegység és Pannonhalma térségében az iskola nagy hadgyakorlatot tartott, melyhez a győri helyőrség egységeinek egy része is csatlakozott. Ezzel a hadgyakorlattal gyakorlatilag a tiszthelyettesképzés Jutason megszűnt. Az utolsó kiképzett altisztek visszakerültek csapattesteikhez.

Új altisztképzés nem indult be, mert a csapatok meglévő tisztos állományukat már nem tudták nélkülözni, az altisztekre szükség volt a csapattesteknél, a harc-
téri események új követelményeket támasztottak.

A több éve tartó háborús cselekmények, a tisztai állományban bekövetkezett nagyarányú veszteségek szükségessé tették a tisztai utánpótlás biztosítását is. Az utánpótlás biztosítás érdekében első ütemben az ún. „Főtiszthelyettesi átképző tanfolyam” beindítására került sor. A tanfolyam 1944 tavaszán indult be.

A főtiszthelyettesi átképzésre jelentkezettek a fiatal, kiválóan minősített, jól felkészült és nagy csapatgyakorlattal rendelkező altisztek, általában fiatal törzs-
őrmesterek voltak. A jelentkezők a továbbképző tanfolyam keretében gyorsított ütemben, természetesen rövidített tananyaggal, a tisztai szolgálat teljesítéséhez szükséges szolgálati és általános ismereti oktatásban részesültek. A tanfolyam tantermi és gyakorlati kiképzésből állt, és ahhoz az oktatógárdát részben az iskola, részben a különböző csapatoktól ideiglenesen az iskolához vezényelt tisztikar szolgáltatta. A tanfolyam végeztével mintegy harminc hallgató a záróvizsgán sikeresen, jó eredményt ért el, akik ennek alapján zászlósi rendfokozatot kaptak.

Áttérés a karpaszományos tisztai kiképzésre

A háborús helyzet folytán a csapoknál a korábbi gyakorlat szerinti karpaszományos tisztai iskolák megszűntek, a szovjet csapatok az ország területén álltak, így az ilyen jellegű tartalékos, póttartalékos tisztai képzésre összevontan, a jutasi iskola kapott rendelkezést.

A csapatoknál szükség volt – főleg az alacsonyabb beosztásokban – a szakaszparancsnoki állományban bekövetkezett súlyos veszteségek pótlására. Miután a tiszthelyettesképzés megszűnt, a karpaszományos, ’önkéntes’-ek kiképzését kellett gyorsítani.

Így 1944 őszén az első rövidített kiképzésre a még kiképzetlen, szolgálatot még nem teljesített póttartalékosok 24-30 éves korig kerültek behívásra. A kiképzés

valóban 'gyorstalpaló' kiképzés volt, és két hónap után már visszakerültek csapatsteikhez.

1944 novemberével már a sorköteles karpaszományosok kerültek behívásra. Sokan már egyetemi hallgatók, vagy a polgári életben tisztviselőként dolgozó fiatalok voltak, akik közül sokan már többet láttak az életből és a katonai szolgálatot, különösen a nyilas hatalom átvétel után, rendkívül ellenszenvvel vették tudomásul és nagyon 'civiliek' voltak.

Ekkor a növendék állomány mintegy 1200 karpaszományosra növekedett és ez indokolta az iskola szervezeti átalakítását is két zászlóaljra.

Az I. zászlóalj parancsnoka: Pásztor Lajos alezredes, a II. zászlóalj parancsnoka: Saáry Endre alezredes, a korábbi törzsparancsnok lett. És ezzel a gárdával megkezdődött a kiképzés részben a tantermekben, részben a gyakorlati kiképzés a környező dombvidéken, a „Veszprém-Kádárta-Gyulafirátót” területén levő kopár dombokon. Az arcvonal már Székesfehérvár-Balaton térségében volt, így a kiképzés már gyakran szovjet-román és amerikai vadászgépek 'felügyelete', illetve géppuska tüze alatt kellett, hogy folytatódjék, amikor még a sivár, kopár területen fedezéket sem lehetett találni. Így szükségessé vált az iskola közvetlen környékén és a gyakorló tereken óvóhely építése és a kiképzés valóban harcszerű körülmények között folyt.

És ezzel a gárdával, ilyen körülmények között kellett fel készülni most már az egy éves kiképzésre, illetve előkészülni a Németországba történő kitelepülésre, hogy a kiképzést német területen folytassuk.

1944 novemberében a Honvédelmi Miniszter elrendelte az iskolák kitelepítését Németországba és a kiképzés Németország területén történő folytatását.

Az iskola tisztikara rendkívül vegyes érzelmekkel fogadta a kitelepítési parancsot, végül is a legnagyobb rész a családtagokkal együttesen történő kitelepítést tudomásul vette. A kitelepülésre az iskolától harctéri szolgálatra vezényelt, vagy közben a harctéren elesett tisztek családrait, özvegyeit is felszólították, hogy az iskolával együtt ők is kitelepüljenek.

A nyilas hatalomátvétel után Beregffy vezérezredes honvédelmi miniszter elrendelte a Hunyadi és a Szent László hadosztályok felállítását. 1944. november végén megjelent az iskolánál az akkor szervezés alatt állott Hunyadi páncélos hadosztálytól (Hadosztályparancsnok vitéz Grassy József vezérőrnagy) Temesváry Gerő ezredes és megkísérelte az iskolától tisztek és tiszthelyettesek toborzását a hadosztály részére. Közölte, hogy a hadosztály a legkorszerűbb új fegyverekkel kerül felszerelésre stb. A kísérlet azonban nem járt a várt eredménnyel, mert se a tisztikarból, sem a legénységi állományból nem akadt jelentkező. Ez jellemző volt az iskola szellemére, amely nem kötelezte el magát a nyilas uralomhoz. Amikor a fellendített karral való tisztelgést rendelte el a honvédelmi

miniszter; ez az iskolánál nem vált általános gyakorlattá. Temesvári ezredes közölte, hogy a hadosztályhoz mindenki jelentkezhet, még a katonaszökevények is.

A kitelepítési rendelet az iskola állományába tartozó nehézfegyverek leadását is elrendelte, hogy az akkor már Székesfehérvár-Balaton térségében folyó harcokhoz azokat is a harcoló egységekhez lehessen biztosítani. Így a páncéltörő ágyúkat, aknavetőket a 4./III. zászlóaljhoz adtuk le. Veszprémben a zászlóaljnál folyt a teljes feltöltés. A géppuskákat az iskola megtartotta, azok az egyes szerelvények biztosítására maradtak vissza, valamint a további kiképzésnél kerültek felhasználásra.

Az iskola kitelepítése négy lépcsőben történt. A parancsnokság meghatározta a sorrendet. (Emlékezetem szerint az alábbi megosztásban.)

1. szállítmány: Parancsnokság, törzs alosztály, Gazdasági Hivatal, (első részleg) az ellátáshoz szükséges élelmezés és egyéb anyag. E szállítmánnyal kerültek kiszállításra a családtagok is.
2. szállítmány: Saáry Endre alezredes parancsnoksága alatt a II. zászlóalj kétharmada.
3. szállítmány: Avemaria Brunó százados parancsnoksága alatt a II. zászlóalj visszamaradt része és az I. zászlóalj két százada,
4. szállítmány: Pásztor Lajos alezredes parancsnoksága alatt az I. zászlóalj fennmaradt része, a karhatalmi egység és visszamaradt anyag, stb.

Az iskola 1944 novemberében a biztonsági feladatok elvégzésére karhatalmi egységet is alakított ki, melynek parancsnoka az I./4. század parancsnoki feladatainak elvégzése mellett lettem. Az első szállítmányból az anyag bevagónirozása (a családok csomagjaival együtt) Veszprém külső pályaudvaron, Jutason történt.

A családokat autóbuszokon és tehergépkocsikon szállították a bevagónirozási körletbe, Pápa-Nagygyimót-Béb-re, ahova az anyagszerelvény is beérkezett és 1944. december 5-én a szerelvény elindult. A további szállítmányok december végéig kerültek elindításra. A 4. szállítmánnyal 1944. december 22-n indultunk gyalog menetben Pápa térségébe, ahova 23-n beérkeztünk. December 29-n érkezett a parancs, hogy Szanyba meneteljünk, ott 1944. december 31-n berakodunk.

1945. január 1-re virradóra indult szerelvényünk. Útvonalunk Bécsújhely (Wienerneustadt)-Brünn-Olmütz-Breslau (Wrocław)-Pössen (Poznan)-Schwiebus (Swibodzin)-Meseritz (Miedzyrzeiz)-Wandern-Grosskirschbaum katonai körzet. Wandern a német katonai kiképzés, elsősorban a páncélos kiképzés egyik központja volt Frankfurt am Oder-tól mintegy 60 km-re Keletre.

A környező falvak is szinte kiürültek, hogy a kikerkező magyar iskolák, egyéb egységek kiképzéséhez a körletet biztosítsák.

Az iskola utolsó szerelvényével 1945. január 9-n érkeztem Grosskirschbaum-

ba. Ezt a falut is teljesen kiűritették a németek katonai kiképzés céljára. A Wandern-i központi páncélos iskolához tartozott, parancsnoka Oberst von Bodenhausen ezredes volt. A korábban ide kitelepült összevont egyesített Hadapródiskolát Grosskirschbaumból a jutasi iskola elhelyezése érdekében áttelepítették a középnémetországi Harz hegység vidékére, Wetzlarba.

Mindössze a falu végén, Keleten maradt vissza egy orosz hadifogolytábor, valamint a térmesteri szolgálat ellátására egy Wehrmacht őrmester.

Családom a templom melletti volt paplak első emeletén kapott elhelyezést, és több mint egy hónapi távollét után én is együtt lehettem családommal.

Az iskola a község területén berendezkedett, a Nyugati részen az I. zászlóalj, a Keletin a II. zászlóalj. Az iskola parancsnokság a templom alatti volt iskola-épületben rendezkedett be. Távbeszélő összeköttetés Wandernnel volt, és közvetve a kitelepült egységek németországi főfelügyelőjével, parancsnokával Fürstenwaldeban is meg volt az összeköttetés.

Az iskola újból megkezdte a kiképzést, mindenütt csak elmélet, a terepen is, hiszen a beígért eszközökre, nehézfegyverekre semmiféle kilátás nem volt. (...)”

Dankházi Árpád szakaszvezető¹⁴²

„Jutasinak érzem magam, mert a tényleges katonai szolgálatom nagyobb részét Jutason töltöttem.

1942. október 5-én bevonultam Sárbogárdra, onnét 1943. január 5-én áthelyeztek Jutasra. Ott többféle beosztás, tornaterem, konyha, tisztí étkeзде, majd újra tornaterem, és ezen belül, mint a sportot vezető Száraz százados úr legénye én jártam ki a lakására takarítani. Közben jött egy lehetőség, lehetett jelentkezni az Iskolaparancsnokságra írnoknak. Többen jelentkezünk, nekem is sikerült a felvételi, ettől kezdve ott dolgoztam.

Elvégeztem 1944. február 1-től július 1-ig a tisztis iskolát, utána előléptettek őrzetőnek majd tizedessé. 1944 őszén lejárt a két év szolgálati idő, de nem szereltünk le, visszatartottak még egy évig.

Nekem nagyon jó dolgom volt az irodavezető Nagy főtörzsőrmester úr mellett. Beosztottak hárman voltunk abban az irodában, mi csináltuk a változás kimutatásokat és a Népmozgalmi nyilvántartókkal leveleztünk és egyéb munkákat végeztünk.

Mikor Jutasra kerültem, Markóczy vezérőrnagy úr volt az iskolaparancsnok. Őt elhelyezték, Becsei ezredes úr; majd ha jól emlékszem Tóth ezredes úr volt a parancsnok.

Az idő járt és egyre komolyabbá vált a háborús helyzet. Lehetett hallani, hogy

valószínűleg kivisznek bennünket Németországba. Így is történt, az első szerelvényen december közepén el is indult. Én a második szerelvényen december 24-én szenteste indultam. Ezzel meg is szűnt a tiszthelyettes képzés Jutason.

Mielőtt kimentünk Németországba, előtte Édesanyám meglátogatott, nagyon bánatos volt, de bánatát fokozta, hogy a bátyám már akkor kint volt a Szovjetunióban és 1943 óta nem adott életjelt magáról. Édesanyám a Rab-Mária közbenjárását is kérte, és ha hazajövünk, egy kis Szűz-Mária szobrot elhelyez a Rab-Máriánál. Sajnos ezt a körülmények nem engedték, így a kis szobrot itthon őrizzük.

Drezdában vagonérozottunk ki és mentünk Gross-Kirsbaumba. Innét menekülni kellett. 1945. január 29-én jöttek az oroszok, így kerültünk Westlagerba. Ott tovább folyt a kiképzés, de 1945. április 23-án amerikai fogságba estünk. Gyalogoltunk 40 km-t Kám városba, onnét tehergépkocsikkal szállítottak bennünket Nürnberg mellett Fürstbe, egy nyolcvanezres lágerbe körülkerítve a szabad ég alatt.

Pár hónap után felszámolták, én is több helyre kerültem, végül visszakerültem újra Westlagerbe. 1945. december közepén nagyon megbetegedtem, gyengélkedőre, majd kórházba (kerültem) Amberg városába. Itt működött a debreceni kórház. A tüdőmmel volt baj, próbáltak tölteni, végül 1946. január 25-én megműtöttek, a jobb tüdőlebenyemet lekapcsolták. Hála Istennek, jól sikerült, még életben vagyok. 2004. április 15-én töltöm be a 83. évet.

A fogságból 1946. április 17-én értem haza, két évig nem dolgozhattam, de utána megkezdtem a kemény munkát, kovács a szakmám.

Nyugdíjazásom után a fiammal többször jártam Jutason, de csak az őrségig jutottunk, be nem mehettünk. Legutóbb kb. 2 éve voltunk. Meglepetésünkre egy kis lakótelepet találtunk az iskola területén. Bementünk, körülnéztünk mivel régi szép emlék fűzött a Rab-Máriához, az édesanyám ha meglátogatott oda mindig ki kellett vele menni, ezért most is felkerestük. Szomorú volt a látvány, mert ezen a szép helyen csak piszkot és szemetet láttunk. Abban az időben, amikor még ott szolgáltam, szépen kialakított partfal, rajta elhelyezett márványlapocskák Hálából felirattal, csodálatos gyógyulások emlékére. Ezért aztán hiányolom is, hogy nem tudok többet a létezéséről. Örülnék, ha többet megtudhatnék a kegyhelyről.

Visszatérve 1944-re mikor megkezdtük a harmadik év szolgálatot, úgy volt, hogy előléptetések lesznek. Ez nem történhetett meg az egyre komolyabbá vált háborús helyzet miatt. Így aztán csak Németországban 1944. szept. 6. körrendelet alapján 1945. márc. 1-ei ranggal előléptettek 41 hallgatót és 9 törzsalosztálybeli tisztet. A törzsalosztályosok nevét leírom. Én jómagam szakaszvezető lettem. Tizedesek: Pető György, 1921. Ő volt az egyik írnoktársam. A másik egy

miskolci fiú, ő már Gross-Kirschbaum-ban elvált tőlünk, a karpaszományosokkal együtt vezényelték őket valahová. Vele tartjuk a kapcsolatot, levelezünk. A következő, Horváth Jenő, 1920. Ő volt a törzsalosztály írnoke. Horváth József, 1922. Keller Ernő, 1920. Őrvezetők: Avas Emil, 1921. Mándli Zsigmond, 1922. Pető Gyula, 1922. Pillók Károly, 1921.

Szép volt Veszprém, a vár, a viadukt, a Rab-Mária és a külső, az iskola szelleme, magasabb rendűsége megtanított viselkedni, az életre felkészülni s a következő nehéz gondterhelt éveket elviselni.

Papp Sándor Ferenc őrmester

(Lejegyezte Nagy Ferencné sz. Papp Julianna)

„Papp Sándor volt jutasi őrmester 1910-ben született a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Kunmadarason. Szülei dolgos, egyszerű emberek voltak, földműveléssel és állattartással foglalkoztak. Elemi iskoláit Kunmadarason végezte, jó tanulmányi eredményével kitűnt társai közül. Szigorú, de igazságos szülei és iskolai tanítói – akikre mindig nagy szeretettel gondolt vissza – megtanították az emberségre, vallásos hitre, szeretetre, kitartó akaratra, embertársai megbecsülésére.

Az elemi iskola befejezése után ács-kőműves szakmát tanult.

1932. évben Szegeden kezdte katonai pályafutását, majd Budapesten folytatta szakaszvezetőként. Budapesti katonai évei alatt megismerkedik édesanyánkkal, akit 1937. évben feleségül vett. Édesanyánk Vincze Erzsébet kunmadarasi születésű, jólelkű, családcentrikus, szerény és szorgalmas volt.

Édesapánk szerette hazáját, a katonaeletet, a fegyelmet, a bátorságot, a becsület belső értékeivé váltak és végig kísérték életét.

Erős akaratával kitartóan próbálta elérni célját.

Katonai pályafutását Veszprémben a jutasi Magyar Királyi „Kinizsi Pál” Honvéd Tiszthelyettesképző iskolában folytatta. A legjobbak közé tartozott úgy a katonai ismeretek elsajátításában, mind a gyakorlati kiképzésben.

A Magyar Királyi „Kinizsi Pál” Honvéd Tiszthelyettesképző iskolában 1942. évben végzett légvédelmi tüzér hallgatói közé tartozott.

Kisgyermekként nem sokat tudtunk Veszprémben, Jutason töltött éveiről, később pedig megfontoltsága óvatossá tette: családja védelmében nem mesélhetett katonai életéről, 'jutasi' élményeiről.

Elbeszéléseiből a következőkre emlékszünk vissza:

– annyi karika volt a légvédelmi ágyú csövére helyezve, ahány repülőgépet lelőttek;

– egyik körlettársa a körlet takarításakor a kályha körül rendetlenséget hagyott. E miatt a szobaparancsnok nem engedte eltávozásra, hanem megparancsolta neki, hogy telefonáljon haza a kályha csövébe beszélve. Másnap megjelent az édesanyja és egy csomagot hozott a fiának.

Az évek múlásával is, ha a Jutas szót meghallotta, megcsillant a szeme. Vitéz Markóczy János vezérőrnagyot és tanárait emlegette, szeretettel beszélt katonatársairól.

Sajnos, a háború kettévágta pályafutását. Hadirokkantként érkezett haza Kunmadarasra 1944. év késő őszen a kórházból, gránát találat által vesztette el jobb kezének négy ujját. Hazaérkezéssel családját védelmezte, óvta a háború borzalmaiktól. Későbbi években megtanult bal kézzel írni, dolgozni.

Vitéz Markóczy János vezérőrnagy lánya, Markóczy Éva (helyesen Angéla – Földesi) a Megyei Gyógyszertári Központnál dolgozott, férje gyógyszerészként helyettesítette egy időben Kunmadarason. Édesapánk felkereste őt és egész délután beszélgettek a Jutason töltött éveiről.

Mi gyerekek köztiszteletben álló emberek lettünk Kunmadarason szüleink nevelése révén. Édesapánk nyugdíjasként a Kunmadarasi Református Egyház gondnoka volt. Istenfélő emberként élt, 1977. június 26-án Kunmadarason hunyt el.”

Hegedűs Ferenc őrmester

Huszárból lett harckocsizó¹⁴³

„A Honvéd Hagyományörző Egyesület Területi Szervezeténél Kecskeméten van két olyan hadastyán is, akik egykoron Jutason kapták meg alapos katonai kiképzésüket. Életük javát leélve még ma is katonás léptekkel, emelt fővel, szálfagyenes derékkal járnak közöttünk. Magam is kíváncsi voltam, honnan ez a katonás magatartás, az elmélyült katonai tudás.

A Kecskeméten élő 89 éves Hegedűs Ferenc obsitos harckocsizó őrmester nem mindennapi katonai élményeket tudhat magáénak. A veterán harcos élemedett kora ellenére még ma is aktívan dolgozik. No, nem otthon! Állandó munkahelyel rendelkezik, naponta jár dolgozni. A munkahelye számít rá, várják pontossága, tisztessége miatt is. A volt hivatásos katonának a háború után nem volt könnyű elhelyezkednie, de szívósságára, kemény akaraterejére vall, hogy a polgári életben is mindig helytállt, bárhová sodorta az élet.

Hegedűs Ferenc 1914. július 10-én született. Iskoláit Szajolon és Kecskeméten végezte, majd a Magyar Államvasutaknál helyezkedett el. A behívóparancs alapján 1937. október 5-én vonult be Kecskemétre a Magyar Királyi I. Ferenc József

Jász-Kun I. Honvéd Huszárezred II. huszárosztályához. Itt kapta meg az újonckiképzést, majd letette a katonai esküt, részt vett a Felvidék és Kárpátalja, valamint az erdélyi részek visszafoglalásáért indított hadműveletekben, majd a II. világháborúban is.

A kecskeméti huszárosztálynál alapos lovaskiképzést kaptunk – kezdte a beszélgetést Hegedűs Ferenc. Alapvető fegyverünk volt a karabély, golyószóró, géppuska és a jókora lovassági kard. A kard forgatásához nagyon erős, izmos kar kellett, de hozzáedződtünk. Én több alkalommal is sikerrel szerepeltem lovasversenyeken és különböző akadályugrató lovaglásokon. 1938. május 1-jén őrvezető, október 1-jén pedig tizedes lettem.

Elég mozgalmas volt a sorideje is.

Igen, részt vettem a huszárokkal rajparancsnokként a Felvidék és Kárpátalja visszafoglalásáért indított hadműveletekben. Főleg felderítő-járőr feladatokat hajtottunk végre, természetesen lóháton. Szolgálataim elismerésül lovasdandár parancsnoki dícséretet kaptam.

Hogyan került Jutasra?

Nagyon szerettem a huszáréletet, a parancsnokaim is felfigyeltek rám. Révai Kálmán huszár főhadnagy, a huszárosztály egyik kiváló tisztje – a később mártírhalt honvédtábornok – ajánlott engem az altisztképző intézetbe. 1939. október 7-én vonultam be Jutasra. Huszonhatan voltunk egy osztályban. Az osztályfőnökünk Hadházy József százados, helyettese Mádikovács Boldizsár főhadnagy, szolgálatvezetőnk Kuruc Ferenc tiszthelyettes, szakaszparancsnokunk és oktatónk vitéz Marzsó Lóránt százados, szakaszparancsnok helyettes és oktatótisztünk Hais Tibor főhadnagy, az osztályelső Máthé Lajos őrmester volt.

A tanintézetet éveken keresztül vitéz Markóczy János vezérőrnagy úr vezette. Rendkívül jól szervezett volt a kiképzésünk és az oktatásunk, kiváló ellátást kaptunk a kétéves kiképzés egész ideje alatt. Az én időmben három gyalogos-, egy híradó-, egy műszaki és egy gyorsosztály képezte a hallgatói létszámot. A gyorsosztály állt a méneskari osztályból 25 fővel, ejtőernyős csoportból 15 fővel és páncélos osztályból 26 fővel.

Milyen tantárgyaik voltak?

Sokat kellett tanulni, főleg az első évben. Ugyanúgy bántak velünk, mintha újoncok lennénk. Az alaki kiképzéseink nagyon erősek voltak. Teljesen más közegben éreztem magam az iskolán, mint amit a csapatnál megszoktam. Az iskolán minden előírászerű volt. Különlegesen oktattak bennünket a vigyázállásra, a fordulatokra, a tisztelgésre, a menetelésre. A testtartás is más volt, magas fokú, egységes követelményrendszer alapján tanultunk. Módszertani oktatás keretében sajátítottuk el a vezénylés rendjét, a kiképzés tematikáját. Az elsajátított tananyagot pedig napokig, hetekig sulykolták belénk. Az iskolán a katonai

tantárgyak mellett polgári képzést is kaptunk: magyar nyelvet, történelmet, irodalomtörténetet, számtan-mértant, valláserkölcs és illemtant, motortant, járművezetést tanultunk. A katonai tárgyak közül a szolgálati szabályzatot, a harcászati szabályzatot, a tereptant, az alaki szabályzatot, a testnevelést, a gázkiképzést, a vegyvédelmi ismereteket, a lökiképzést, a fegyverismeretet, a felderítést, a műszaki ismereteket, valamint a harcászati elméleti és gyakorlati kiképzést kell megemlíteni. Természetesen a hallgatók a kiképzés mellett ór- és belszolgálatot is elláttak.

Milyen változás történt a képzésben?

1940-ben a huszárosztály parancsnoka kikért az iskoláról, így részt vehettem az erdélyi bevonulás hadműveleteiben. Óriási élményt jelentett érzelmileg az ottani magyar lakosság hangulata, az a határtalan öröm, amit az arcokon láttam. Soha nem feledem el. Visszatérve Jutasra, a huszárokat átképezték a páncélosszakmára. Engem nagyon érdekelt az új fegyvernem alkalmazásának lehetősége, hatékony tűzereje. Alapos ismereteket kaptunk motorelméletből, a páncélgépkocsik és harckocsik típusleírásából, a harckocsik harci alkalmazásáról, az alegységek bevetéséről. Ott tanultam meg az Ansaldo páncélgépkocsi és a Toldi harckocsik szerkezetét, vezetését, a beépített rádió és telefon használatát.

Megtanították a támadás, a védelem fajtáit, a harcbiztosítás szabályait, a harckocsik harci alkalmazásának lehetőségeit éppen úgy, mint a harcjárművek üzemeltetésének szabályait. A gyakorlati ismereteknél főleg a támadás végrehajtása szerepelt. De a védelmet is megtanították, külön gyakoroltuk a bekerítő hadmozdulatokat. A löelem- és irányzékállítás is szerepelt a programban. A második évben olyan képzést kaptunk, hogy önálló alegységparancsnoki feladatokat is képesek legyünk ellátni. Szükség esetén, főleg háborús körülmények között, a tiszteket kellett tudnunk helyettesíteni.

Az avatás hogyan történt?

A kiképzést befejezve 1941. június 29-én nagyon szép ünnepség keretében avattak bennünket az alakulótéren. Megjelent Kállai Miklós miniszterelnök, Grósz József szombathelyi püspök és vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke is. A püspök szentmisét celebrált és beszédet mondott. Szólt az avatandókhoz a vezérkari főnök és az intézet parancsnoka. Engem akkor hivatásos szakaszvezetővé léptettek elő. Az avatásra megkaptuk a páncéljárművezetői igazolványt, amely érvényes volt – ma is megvan – az Ansaldo és a Toldi típusú harcjárművekre. Ezenkívül megkaptuk a honvédségi gépjárművezetői igazolványt is.

Mit adott önnek Jutas?

Nehéz ezt így megfogalmazni. Egyfajta erkölcsi tartást, nagyon szép nemzeti, hazafias érzést, emberséget. Önfeláldozásra, hazafias cselekedetre kész katoná-

kat bocsátott ki a kiváló intézmény. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ott tanulhattam és elvégezhettem a katonai iskolát. Nekem életre szóló ismereteket, jellemet, becsületet adott. Megtanított arra, hogy fegyelemben éljem le az életem, még ha időnként nehéz is volt.

Hasznát vette-e az iskolán tanultaknak?

Különösen a háború alatt, de a polgári életben is. Az avatás után hamar a mély vízbe dobtak. Július 4-e és december 24-e között orosz hadműveleti területre kerültem önálló oszlopparancsnokként az 1. páncélos hadosztály kötelékében. Zsákmányanyagok szállítását hajtottuk végre az alegységgel. Ekkor léptettek elő őrmesterré. 1942 elején Németországban kaptunk átképzést a Panzer IV. típusú, igen korszerű harckocsikra. Ezt követően a magyar királyi 30. harckocsi-ezred II. zászlóalj (Cegléd) kötelékében ismét a frontra vezényeltek. Urivnál rendkívül véres harcokban vettünk részt, melyek során a zászlóaljparancsnokunk is hősi halált halt. Ideiglenesen én vettem át az alegység vezetését. Ezt jelentettem Lux Péter századosnak. Zászlóaljunk a túlerő ellen vívott harcban csaknem elvérzett. A veszteségek után megbízott századparancsnok-helyettes lettem. A hídfő birtoklásáért vívott harcok során óriási veszteségeink voltak, a 200 harckocsinkból télire már csak 80 darab maradt hadrafogható állapotban.

Hogyan úszta meg a doni áttörést?

Az 1943. január 12-i orosz támadás idején a mi alegységünk Osztrogozsszk és Korotojak között volt állásban. Halogatóharcral lassítottuk a szovjet csapatok előrenyomulását és harctevékenységét. Márciusban váltottak le minket. Később másik alakulattal kerültem ki Németországba s ott fejeztem be a háborút, majd angol hadifogságba estem. Hazakerülve egy évig nem tudtam elhelyezkedni. Nagyon nehéz volt, mert én igazán katonának készültem. Még bántottak is azért, mert részt vettem a háborúban.

Járt-e azóta Jutason?

Az 1960-as években egyszer elmentem a laktanyába. Nagyon fura érzés kerített hatalmába. Az ismerős falak között, a jól ismert gyakorlótéren senki ismerőssel nem találkoztam. Olyan üresnek éreztem mindent. Úgy éreztem magam, mintha idegen bolygón tartózkodnék. Nem esett jól a nosztalgizálás! Néhány éve beléptem a Honvéd Hagyományörző Egyesület területi szervezetébe. Itt sok régi katonával találkozom. Elbeszélgetünk a háborúról, a hadseregről és sok egyéb más témáról is. A programokra mindig szívesen járok.”

Gazdag Ferenc főtörzsőrmester
(Lejegyezte Gazdag Ferencné sz. Németh Anna)¹⁴⁴

„Én egy 81 éves asszony vagyok, aki 22 évesen Jutason lakott másfél évig. 1944-ben jöttek az oroszok és mindenki menekítette a családját. Engem 1944. december 2-án a férjem az egy éves kislánnyal felrakott a vonatra és hazaküldött a szüleimhez Vas megyébe, Kemestarodfára. A bútorunkat meg bevitte Veszprémbe a Hosszú utcába egy Deák nevezetű civil emberhez. Férjem a hozzám írt levelében megírta, hogy karácsony előtt egy egész vonat szerelvényt megraktak és elindultak Németországba. Stettinbe értek, ahol lebombázták a vonatot, égett minden. Ők kiugráltak a vonatból és ott el is fogták őket. A tiszték nagyon megijedtek, azt mondták, ők nem mennek Szibériába. Egy Gundelfidel nevezetű százados az egész családját lelőtte. Feleségét, két kisgyereket, anyósát, utoljára önmagát. A férjem, aki egészségügyis volt, társaival mosdatták meg őket. Azután a foglyokat a házakba küldték pakolni. Egy nagy ládába, bőröndökbe kellett belerakni külön a női és férfiruhát, majd vitték az állomásra, felrakták a vonatra, és elindult a rakomány Oroszországba.

Mikor ennek is vége lett, elindították a foglyokat is Oroszország felé kit vonaton, kit gyalog. A Ladoga tó partján kötöttek ki. Ott volt valami kórház és ott a férjemet sok mindenre fel tudták használni, még bútort is faragott nekik. Sok osztrák és német katonával megismerkedett. Egy esztendőt letöltött a fogságban és 1945 karácsonyán mint betegkísérő hazajöhetett.

1949-ben kérte magát vissza a katonasághoz. Levél nem jött, hanem behívaták Szentgotthárdra a rendőrségre, és ott úgy elverték, ahogy csak tudták, bedobták a fogdába és rá akarták beszélni, hogy legyen besúgó, de nem vállalta. Akkor még jobban elverték, éjjel engedték haza.”

Vitéz Káplán György nyugállományú alezredes, oktató

Jutasra helyeznek¹⁴⁵

„Egy szép májusvégi napon kint foglalkozom új katonáinkkal a Kis-Rákosi gyakorlótéren, mikor kirobog értem egy oldalkocsis motorkerékpár, és jelenti a vezetője, hogy a páncélos hadosztályparancsnokságról keresnek telefonon. 'Itt X.Y alezredes, meg szeretném kérdezni a hadnagy úrtól, hogy mint haditapasztalatokkal rendelkező hivatásos páncélos tisztnek, volna-e kedve a jutasi tiszthelyettesképző iskolában oktató tisztként tanítania?'

Villámgyors gondolkodás. (Itt kell hagynom Pestet, szüleimet, teljes ellátásomat stb. és az ismeretlen, félelmetes Jutas!)

'Alázatosan jelentem, igen!'

'Jól van, majd a zászlóalj-parancsnokságon megkapja az áthelyezést. Köszönöm. Sok sikert új beosztásához. Végeztem!' Mi, katonák, annakidején így beszélgettünk, ez volt az előírás.

'Mit akartak?' – kérdezi izgatottan a segédtsízt. Elmondom. Jól hátbavágnak, micsoda mázlista vagy! Ő is gratulál, s egyben sajnálkozását is kifejezi, hiszen alapító tagja voltam az 51. pc. vadász zászlóaljnak. Néhány nap múlva, mikor megjött a papír, kocsimmal és egy kis tehergépkocsival kora reggel indultunk Veszprémbe, illetve Jutasra.

Lejelentkezés – soron és renden kívüli díszben – az iskolaparancsnokságon, vitéz Markóczy János, a hírek szerint az ország legszigorúbb tábornoka barátságosan fogad és közli örömét, hogy végre egy 'igazi' páncélos tisztet kapott, mert minket a Ludovikán erre képeztek ki.

Lakást szerezni Veszprémbe hamar lehet, találtam is egy kis villában, a Kórház utca 4-ben, jó központi fekvésű.

Még Pestről történő elutazásom előtt megkaptam a Signum Laudist a hadiszalagon kardokkal és a Tűzkeresztet, büszkén viselem a szívem felett; az előbbi tábornoki kihallgatáson már így jelentem meg.

A jutasi iskolában rengeteget tanultam oktatási módszerekben, rendszeretben, pontosságban, stb. – nemhiába volt a maga nemében a leghíresebb intézmények egyike.

Kemény munkával, de kellemesen éltünk, szabad időben sokat lovagoltunk, úsztunk a Balatonban, néha lóval is.

Az utolsó hónapok Magyarországon¹⁴⁶

(Veszprém, 1944. október-november-december)

A II. világháború vége felé közeledett, de a béke még nagyon messze volt. Október 15-e délutánján már megkezdődött a szánalmas, értelmetlen, véres nyilas hatalomátvétel. A hadi helyzet 'reménytelen, de nem kilátástalan' volt, mint a korabeli szlogen megállapította. November 29-én elesett Pécs, december elején a Balatontól délre szinte az összes terület már szovjet kézen volt.

A Veszprém melletti Jutason, a volt Kinizsi Pál tiszthelyettesképző iskolában viszonylag még békésen folyt a kiképzés. Az intézmény nevét át keresztelték KIK-FEK-re, ez a szép betűszó azt jelentette: Kiképző és felállító keret. A hallgatók mind (néhány oktató kivételével) bevonultak csapattestükhöz, mi pedig futószalagon gyártottuk a frontra menő alakulatokat.

Én ez idő tájt főhadnagy voltam, az iskola páncélos századának (...és huszár szakaszának!) közös parancsnoka, a fegyvernemekkel való együttműködést ok-

tattam; a bevonulók nagy része még nem is látott közről harcokcsit. Általában havonta cserélődött az állomány, a gyorstalpaló tanfolyamokon kiképzett századokat két autóbuszok hosszú sora vitte a frontra, egy-két órai kocsikázás után már ott is voltak ágyútöltelékként. Szomorúan integettünk egy-egy ilyen buszkaravánnak. Volt olyan eset is, hogy a tömött autóbust érte telitalálat.

Veszprémben az ún. békebeli élet kétségbeesetten igyekezett tartani magát. A muzik zsúfolt házak előtt játszottak magyar és német limonádékat. Amerikai Liberátorok menetrendszerinti pontossággal bombázták Budapestet.

Időnként – ködmentes napokon – az iskola területe felett is végigviharzik néhány kéttörzsű Lighting amerikai vadászgép esztelenül tüzelve, de nem sok kárt okozva. Két Nimródomb van, ezekkel változó helyeken foglalunk tüzelőállást és gépágyúinkból oda-oda eresztünk egy négyes sorozatot, de nincs olyan szerencsénk, mint kint a fronton, ezek a gépek sokkal gyorsabbak.

Egyik este a hangulat javítása céljából elvittem páncélosaimat – és huszáraitam – a Veszprémi Színházba, az Ártatlanok c. darabot adták. Hogy miről szólt, arra már nem emlékszem, de arra igen, hogy odafelé és visszafelé úgy meneteltek és énekeltek 'fiaim' (kik általában idősebbek voltak mind egy-két évvel nálam), mint a legszebb békeidőben.

Két alkalommal néhány jutasi tiszttel kirendelnek az Ostkommandóra, a visszavonulás útvonalait szemrevételezzük a Bakonyon keresztül útrobbantási tervekkel kombinálva. Egyáltalán nem tetszett, pláne a német tiszt pökhendisége. (De Uram, az a mi földünk, a mi hazánk!)

Jutasra egyre-másra érkeznek a Szigorúan Titkos parancsok. Vitéz Tóth Imre ezredes, akit a frontra vezényelt csodálatos vitéz Markóczy János altábornagy (tulajdonképpen csupa nagy betűvel kellene írnom a nevét) utódjául neveztek ki, tisztii gyűlésen ismerteti, hogy az iskolát Németországba telepítik át, itt felszerelnek új fegyverekkel és majd visszatérünk. Győztesen persze.

A menetkésztséget N. napon X. órára el kell érniük. Mindenre komoly feladat vár. Nagy 'verkli' ez az iskola. Mintegy 2000 fő, kocsik, lovak, fegyverek, lőszer, élelmiszer, oktatási segédletek, étkezdé, konyha, egy táborig kápolna és még sok minden, ráadásul legalább 80 családtag, szülők, feleségek, gyerekek és ezek holmijai. Felér talán két ezreddel, vagy egy könnyű hadosztállal.

Négy vasúti szerelvényel fogunk kitelepülni. Én a IV. szerelvényel megyek.

Háború és béke

A szovjet csapatok Dunaföldvárnál átkeltek a Dunán, hatalmas ék közeledett Veszprém felé. A 4. gárdahadsereg csapatai erőltetett ütemben nyomultak előre. A német hadvezetés viszont mindent elkövetett, hogy megakadályozza a Balaton

és a Velencei tó vonalának, az ún. Margit vonalnak az áttörését. Minden rendelkezésre álló erőt ide összpontosítottak.

Egyik reggel – úgy december 3-án, vagy 4-e körül – gyanútlanul megyek be az iskolába (külön busz vitte és hozta a Veszprémben lakó tiszteket), s itt a Riadó! izgalma várt. A szovjetek állítólag már elérték Siófok-Enying-Lepsény vonalát. Indulás azonnal bevetésre. Ez egy kissé váratlanul ért. Van két Toldi könnyű harckocsim, két Nimród páncélozott gépágyúm és a Csaba páncélgépkocsi, két teherautó. 26-30 ember, én vagyok a parancsnokuk. S velünk szemben az 5. gárda lovashadtest és a 18. harckocsi hadtest.

Bevetették az iskola néhány gyalogszázadát is (puskákkal és golyószóróval) a hajmáskéri tüzer és a várpalotai gyalogos lökiképző táborát az előrenyomuló ellenség feltartóztatására.

Harckocsijaimmal azonnal indultam; lőszerünk is volt, legalább egy „csatnapra” elegendő. Útközben beugrottam veszprémi lakásomba „hadiruhába” öltözni. Mentünk a jól ismert Balatonalmádi-Füzfő-Kenese útvonalon. Sehol lélek. A lakosság bebújt házaiba, pincéibe, várták a végzetet. Német alakulatot még hírmondónak sem láttunk. Itt-ott mindenféle vegyes csoport szaporázta lépteit puskákkal felszerelten, a legtöbbjének sisakja sem volt.

Balatonkenese. Itt voltunk 1940-ben az Akadémiával terepfelmérési gyakorlaton. Megállítottam páncélosaimat rövid pihenőre a vasútállomás előtt. Pihenő után visszamegyek páncélosaimhoz: Motort indíts! Borzasztóan szerettem azt a mozdulatot, amikor a felemelt tárcsát lassan előre leengedtem, az összes jármű egyszerre indult.

Jelentkeztem a kijelölt ideiglenes hápon; mindjárt telibe talál a (lehet, hogy tudatlanságból fakadó) rosszindulat: Igaz-e, hogy a páncélosaim civil ruhában vannak? Azt hittem, hogy ott üt meg a guta. Szó nélkül kifutok az egységemhez: Motort állíts! Harckocsiból! Hozzám!

Pillanat múlva ott sorakozik előttem félkörben, feszes vigyázállásban – ahogy kell – pompás, fegyelmezett egységem, vállukon keresztben a géppisztoly, szürke kezeslábasuk nyakánál világít a kék parolis rangjelzés, mindegyik őrmester vagy szakaszvezető, két törzsőrmester, karjukon a továbbszolgáló háromszög. A szürke szerelőruhát nézték a 'mószerialók' civil ruhának. Úgy látszik még nem láttak ilyent. Mind jutasi, kemény, kisportolt, edzett katona volt.

Nem szóltam egy szót sem a védőkörlet kijelölt parancsnokának, ő rám mosolygott: 'Köszönöm! Jól van fiúk! Végeztem!' Süvitve vágódtak a kezek a sapka széléhez, mintha dróton mozgatták volna, csapódott a hátraarc és rugalmasan, szabályosan már bent is ültek a harckocsiban. Nem tudták, hogy miért volt ez a kis közjáték, én meg nem mondtam.

Fülén, a református templom melletti házakban szállásoltunk el, egyelőre

készültség, helyben pihenő. Előttünk húzódott az ún. Margit vonal (Margareten Linie), cérnavekony futóárok; a lakossággal, gyerekekkel ásatták ki. Nem tanulunk semmit a Don-i védelem óta! Németek egyelőre sehol, mindenféle vegyes magyar alakulat vonulgat ide-oda, az idő kellemetlen, a havas eső sem ösztönöz a védelem műszaki megerősítésére.

Másnap reggel erőszakos felderítésre rendelnek ki. Kérdés, mi a helyzet Siófokig? Tehát addig előre, ameddig tüzet nem kapunk. A Csaba tornyában állok, mögöttem jönnek a lánctalpasok. Egyelőre semmit sem látni. A köd is nehezíti a felderítést. A páncélkocsi tornya sem valami biztonságos, mint említettem ez csak látszatra páncél, valójában acéllemezekből készült kísérleti darab, s az agyongyakorolt fegyverzete sem pontos, a géppuska folyton elakad. Fázik a arcom, kissé lehúzódok a kocsim belsejébe, egyszer csak püff! nagy csattanás, egy puska lövedék, melyet valamelyik út menti házból lőhettek ki, úgy átment a tornyon, mintha kartonból lett volna. Megállunk egy viszonylag biztonságos helyen. A Csaba a menetoszlop végére sorol, átszállok az első Toldiba. Polgárdiig semmi baj. Nézelődünk jobbra-balra, a helyzet nyugodtnak látszik, itt-ott a fűben, az út árkában fekszik arcra borulva egy-egy holttest, feketeruhás, csizmás bácsi, arrébb két orosz katona, a kerítésnél egy sokszoknyás paraszt néni, mellette elgurult kosár ... Talán az unokájának akart vinni valamit.

Ezen méláztattam, mikor a Polgárdi benzinkútnál elég közletről tüzet kapunk. Durr – csinn – phiu- süvítenek a lövések, villognak a torkolattűzek, árnyak mozognak a kerítéseknél. Éles csattanás: szemből eltalálták a Toldit, a vezetőm jajgat, szívja a fogát, repeszt kapott a lábába. A lövedék (szemből, hosszú páncéltörő puskából lőhették ki) a kocsi alsórészébe fúródott, a sebességváltó mozgó-rudazatát roncsolta, mert a motor jár, de se előre, se hátra. A kezelők kiemelek a sérült vezetőt, közben a Gebauerrel szórom az előteret, hátulról az egyik Nimród nagyokat durrog bele a gyanús bokrok közé, a másik minket biztosít, mert felül a kimászás a toronyból eléggé bizonytalannak látszik, de sikerül. Futás a legközelebbi házba. Csak úgy porzik a gyenge hó előttünk-mögöttünk a géppisztoly sorozatoktól. Időnként nagy csörrenéssel betörik egy ablak. Elég rosszul lőnek a tovarisok, de ebben biztosan szerepet játszik a Nimródok géppuska sorozata. Elértük a házat, karanfogva behúztuk a derék M. Gézát, ki nem tud az egyik lábára ráállni. Bent a háziak nagy gonddal veszik ápolás alá.

Visszatérve saját egységünkre, a helyzet tarthatatlannak látszik. A gyalogság géppisztolytüze egyre erősebb, s egyre közelebről hangzik, orosznyelvű kiabálást hoz a szél. Harckocsijaink hátrálnak, beállnak valami fedezék mögé; a harc felderítés tulajdonképpen véget ért: a szovjet gyalogság elérte a Polgárdi benzinkutat.

December lévén, gyorsan beesteledett. A hangokból ítélve be voltunk kerítve.

Minden irányból orosz beszéd. Páncélosaim sehol, a túlerő elől valószínűleg visszavonultak. Bízom kiváló katonáimban, tudtam, hogy helyettesem, Sz. őrmester átvette a parancsnokságot és úgy jár el, ahogy kell.

Lassan hajnalodott... Mi következhet ezek után?

Ekkor megrendült a föld. Tüzérségi előkészítés nélkül rengeteg sárga Tigris dübörgött előre, mögöttük gépkocsizó lövészek, rajgépkocsijaikon ülve menetből mentek át támadásba. Percek alatt visszafoglalták Polgárdit s visszalökték az oroszokat Siófok- Enying vonaláig. Minket is az ellenlökés mentett meg.

Még jó pár napig ügyködtünk itt a Füle-Polgárdi-Lepsény háromszögben. A kisebb csatákról nem írok, a hadtörténelem ezekről meg sem emlékezik, de ennek a zömmel iskolákból, tanfolyamokból álló vegyes köteléknek mi voltunk a mozgó tűzereje. Hol itt, hol ott bukkantunk fel, lőttünk, ha löni kellett; hol földi célra páncélgránáttal, hol légire repeszgránáttal.¹⁴⁷ Nem volt itt tervszerű harcvezetés, ilyesféle lehetett a végvári élet. Néha fél napig is tétlenül dideregtünk lesálásban, majd ha valahol betört egy ukrán lovasegység, akkor odarohantunk, a Nimródok sorozatait határozottan nem szerettük, főleg a lovak rohantak el, ahányan voltak, annyifelé.

Nem céloim most az itteni harcokról, harcainkról beszámolni, lényeg az, hogy megérkeztek az ideirányított, erősnek tűnő német és nagyon leharcolt magyar csapatok. A szükségből bevetett iskolákat, kiképzőtanfolyamokat leváltották s öthet nap múlva, aránylag csekély veszteséggel, mindenki bevonult az eredeti támaszpontjára. Ekkor vezettem életemben utoljára harckocsi oszlopot. Igaz, hogy csak néhány kocsiból állt, de mégis csak az volt.

Áttelepülés

Veszprém részben kiürítve; Jutas a Rendes, a Mintaszerű, a Fegyelmezett Jutas hogyan néz ki! Irtózatos a szemét, a piszok. Szétdobált faládák, üres lőszeres rakaszok, kábeldobok, újságlapokat görget a szél. Mindenütt szalmacsomók, törek... Ez elképzelhetetlen volt itt, ahol egy utólag lehullott falevéért botrányt csináltak, még ősszel sem lehetett a nagy utcaseprés után a földön elsárgult levelet látni.

Kocsijaink begördülnek a páncélos körlet elé, nagy ovációval üdvözl mindenki. Kiigazítom 'elvágólag' megmaradt járműveimet s jelentem az illetékes parancsnoknak bevonulásunkat; aki nagy elismeréssel szól helytállásunkról.

Még két hét Magyarország van számomra. Veszprém már kihalt. Színház, mozi zárva, utcák teljesen elsötétítve, alig lehet valamit kapni. Az utak tele vannak a frontra menő, vagy onnan jövő fáradt csapatokkal, reménytelen menekültekkel.

Repültek a napok, december 24-én katonakarácsonyt tartottunk Jutason. Miután tűzifánk volt 'dögivel' a Bakonyból, az egyik hálóteremben befűtöttünk, az erdőből egy nagy fenyőfát hoztak. Mindenki hazagondolt, mindenki a jövőjére gondolt.

Két nap múlva Veszprém-külsőről kigördült a volt jutasi iskola negyedik szerelvénye és nekivágtunk a nagy ismeretlennek.

Jutas, mint a magyar honvédség tiszthelyettesképző bázisa, a fogalommal vált intézmény; később ócska kabarétréfák és destruktív, enervált írások célpontja, megszűnt létezni.

Dicsőség emlékének!

Kalandozások a Harmadik Birodalomban

Gross-Kirschbaum

Vasúti szerelvényünk 1944. december 27-től január 7-ig lassan, de biztosan döcögött Brno-Prága-Cottbus-Crossen menetvonalon Wandernig. Az utazás aránylag csendes volt. Kirakodás nyakig érő hóban. Elszállásolás helye: Gross-Kirschbaum. Csendes kis falu a háború előtti német-lengyel határon. Papíron minden úgy megy, ahogy kell: Őrség, ügyeletes tiszt, eligazítás, foglalkozási napló, de belül minden üres. Ezt nem lehet komolyan csinálni. Folydogál a kiképzés megmaradt néhány fegyverünkkel. Alig lehet járni a magas hótól. Az elkenődött hangulat javítására műsoros estet rendezünk. Ekkor voltunk talán utoljára 'állásszerűen' felöltözve.

Január 28. Vasárnap

Beesteledik. Délután 4 órakor már sötét van. Ellenőrzöm a belső és a külső őrséget, életemben most működök közre először tábori őrsők felállításában. (Milyen jó, hogy ezt annyit gyakoroltuk. A baj ott kezdődik, hogy alig van fegyver. Puskák és néhány magyar golyószóró, lőszer alig.) Sítalpas felderítő, élükön egy kiváló sportolóval fehér lepelben suhan el keleti irányban.

22. óra. Elöl lövöldözés közvetlen közletről, a falu széléről. A derék jutasi sorompóór, úgy, ahogy a szabályzatban írva van, torkaszakadtából kiáltja: 'Feegyveeeeerbe!'

Bumm. Dörren egy harcokocsiágyú. golyószórótűz szinte minden irányból. Fényjelző lövedékek villognak a sötét égen. Mint később megtudtuk, először a néhány főnyi őrség vette fel a harcot az óriási túlerővel, később beavatkozott a riasztott karpok serege is; de ekkor már hosszú sorban dübörögtek a T 34-esek, egymás után. (...)

Hajnal felé elcsendesedett a dübörgés. (...) Befutok a parancsnokságra. Akik

itt ragadtak az éjjel, már sokkal tájékozottabbak. Sokan elestek, megsebesültek, néhány házban a bennlévőket az oroszok lötték le, többen öngyilkosak lettek. Legvidámabb huszárszázados bajtársunk kiirtotta az egész családját, majd magával is végzett, mikor betörték az ajtajukat a szovjet katonák. Süket öreg állatorvos ezredesünket lelőtték, mert nem felelt a kérdéseikre. Az egészsből nem hallott semmit...

Telefon ide-oda. Még működik. Végre Wandern jelentkezik. Reppen felé szabad az út. Irány Frankfurt! Azonnal riasztunk mindenkit. (...) A falu nyugati széle, ahol a hallgatók körlete volt, már teljesen üres, ők még az éjjel folyamán visszavonultak nyugat felé. A falu nyugati végében volt egy óriási garázsszerűség (...) ott állt az iskola autóbúsa, két műmester, meg néhány karpos próbálja beindítani. Szerencse az akku elég erős volt, néhány nyekergés után felbög a motor. (...) Nagy nehezen odaérünk a parancsnokság elé, ott már vártak ránk vagy negyvenen, a családtagok, nőket, gyerekeket betuszkoljuk a kocsiba.

Végre Wandern. Ez még német kézen van. Menet tovább Frankfurtba. Ezt jelöltük meg gyülekezési célul. Itt van az iskola szinte hiánytalanul, a lovak felnyergelve, a járművek befogva, s meg vagyunk mentve, mert az élelmiszer és a cigaretták tartalékunk is beérkezett.

Az iskolatörzsszel rohangászunk az egyik parancsnokságtól a másikig, itt is van 'pup' (pályaudvar-parancsnokság), s bekövetkezik a második csoda: Sikerül ebben a nagy zűrben egy szerelvényt felhajtani. Tiszta véletlen, a nyugati front-ról ideszállított alakulatét kapjuk meg.

Sorakozót rendelek el. Furcsa ebben az idegen városban a magyar kürtszó. A trombitahangra a megrendült 'Jutas' visszazöttyen a régi fegyelemben. Villámgyorsan sorakoznak, szánalmasan kevés a fegyver, lőszer alig. Miután a vonat a légitámadások és a tüzérségi belövések miatt nem jön be a városba; érhető okokból biztosított menetben megyünk a néhány kilométerre lévő Pilgramba. Néhányad magammal lóháton előrevágtatunk a pilgrami állomásra, nehogy mások elhappolják a szerelvényt. Még nincs bent, s mire a gyalogmenetben jövő iskola is beérkezik, még akkor sincs a vonatnak híre hamva.

Egyszer csak mozdonydohogás hallik, befut a szerelvényünk.. (...) Villámgyorsan berakodunk, utoljára szállnak fel a golyószórós rajok. Éjjel 1 óraker nagyot rándul a szerelvény, a nyelvünket majdnem elharapjuk, de: ME-GYÜNK!

Aránytalanul zavartalanul döcögünk: Berlin – Leipzig – Chemnitz – Zwickau – Hof. Enni nem sokat kapunk, mozgókonyhánk az egyik pőrekocsin működik. (...) Reggelenként, ha a vonat állt valahol, a szakaszparancsnokok és a fiatal tisztek derékig meztelenül ledörzsölték egymást hóval, így még megfázás sem fordult elő a fűtetlen kocsikban. Parancsnokságunk ügyelt arra, hogy még ebben

a nehéz helyzetben is fegyelmezetten nézzünk ki, akinek szükséges volt, minden nap megborotválkozhatott.

Majd megérkeztünk Auerbachba. A német katonai szervezéstől rövidesen megkapjuk az eligazítást. Irány Grafenwöhr-Westlager. Grafenwöhr-Westlager hatalmas területen fekvő barátságtalan kiképzőtábor rengeteg fabarakkal, garázsokkal, hatalmas teremmel. Az itt lévő német tisztok (...) Csodálkozva nézték a mi mozgolódásunkat, újjászerveződésünket, katonás pattogásunkat. Innen-onnan sikerül némi személyi felszerelést, fehérneműt, ingeket, szappant, törölközőt szerezni, s pár nap múlva már elfogadható külalakban sorakoznak reggelente a századok és énekszóval vonulnak ki a közeli terepre. A legnehezebb feladat a néhány órás délelőtti kiképzést valamivel eltölteni.

(...) A német parancsnokságon bizonyos sikereket érünk el. Kapunk két darab német betűs írógépet, papírt, indigót, stencilt; fegyvert persze semmit. De a papírháborút már meg lehet kezdeni.

Március 15.

A parancsnokság elhatározza, hogy méltóan ünnepeljük meg. Rossz hírek a frontról. Elesett Veszprém és a fél Dunántúl. Egyre több a légitámadás.

Legnagyobb gondunk a kiképzés. A karpokat már nem lehet etetni azzal a mesével, hogy majd kapunk új fegyvereket. Látják, hogy mi van a németeknél. Nóta és jobbra-át balra-át. A fegyelem fenntartása érdekében reggel sorakoznak a századok. Jobbra nézz! Jelentés-adás, majd menet a kijelölt helyre, van bőven terület, csak mit gyakoroljunk?! Tavaszodik. Kék az ég, bomlanak a rügyek, lassan már a megtépett, foltozott köpenyek is lekerülnek. Néha-néha a németektől kapunk kölcsön néhány géppuskát, villám-géppuskát is pár száz tölténnyel, oktató táblákkal. (...)

Táborunk is egyre több mélytámadást kap; mint a dühös lódarazsak csapnak le az amerikai vadászok. Egyik reggel az iskolaparancsnokság is több találatot kapott.

1945. április 13. Péntek.

Egész éjjel berregtek a telefonok, futárok jöttek, mentek. Az amerikai páncélosok elérték Bayreuthot. Másnap reggel elrendeljük a menetkészültséget. A táborból beküldjük kocsijainkat és az autóbust a hozzátartozókért. Karavánunk elindul.

Időnként felbukkannak kis parancsnoki kocsijukon különböző német tisztok nagy rakás térképpel a hónuk alatt, a legtöbbje különböző erődítési munkára akarja az iskolát bevetni. Április 14-én indulunk a Westlagerből, s tartott a hosszú menetelés kilenc nap és kilenc éjjel rövid megszakításokkal és nagyon kicsi ellátmánnyal. (...) Ha estére beérkezünk egy kis faluba, sürgőszerű elhelyezés,

csűrökben, pajtában, istállóban – s ekkor lép működésbe a parancsnokság. Egy lapos platójú lovas kocsira van szerelve az „iroda” (egy ún. altiszti asztal), szék, írógép, sokszorosító gép. Készül a másnapi iskolaparancs. Én gépelek: a sokszorosítógépet egy gyertya lobogó fénye mellett tekeri valaki. Éjszaka van, mire kitapogatok egy fekhelyet (...)

Nabburg előtt vagy 15 kilométerre kapunk egy írásbeli parancsot, mely szerint az iskolát a Kossuth hadosztálynak rendelik alá és egyelőre műszaki erődítési munkára vetik be, Nabburgtól keletre. Mindez történt Guteneckben.

Úgy érezzük, hogy ... már csak egy nap a világ ... ki tudja mire ébredünk. Az „irodában”, szemergő esőben, a platós kocsin, imbolygó gyertyafény mellett F. Szilveszter törm forgatja a sokszorosító gépet, amelyből most angol nyelvű szöveg potyog ki. Igazolványt kap mindenki, mely bizonyítja, hogy felmutatója magyar, és a 'Royal Kinizsi Pál Honvéd Unteroffizier School' állományába tartozik. Talán hasznát vesszük.

Másnap összeáll bent a malomban a parancsnoki kar. Mit tegyünk? Összekötés senkivel. Rádiónk nincs. (...) Parancsnokságunk, várjuk a végét. Sehol egy lélek. Láncotalpak dübörgése. Géppuskasorozat.

Fehér zászló. 1945. április 23.

Valamit tenni kell. Óvatosan kikandikálok a függönyös ablakon. A falu szélén áll egy Sherman harckocsi, s körülötte néhány sisakos, géppisztolyos amerikai katona.

'Eh, mit, - essünk túl rajta, lesz ami lesz!' Megigazítjuk egyenruhánkat, meghúzzuk a derékszíjat, kesztyűben és sapkában határozott léptekkel kijövünk a házból vitéz Tóth Imre ezredessel és egy kürtőssel, nyugodtan, ügyelve a lépéstartásra, megyünk a harckocsi felé. Előtte mintegy tíz méterre megállunk, egyszerre tisztelgünk keményen, mind a hárman. Az 'amik' nem csinálnak nagy ügyet belőlünk. (...) Előkerül valami tiszt-féle, felírja az iskola nevét, létszámát, lóállományát. A feszült hangulat kissé felenged. Az amerikai tiszt a falucska főterére mutat, hogy ott gyülekezzünk. Ez rendben van, csak az nem tetszik, hogy azonnal odaáll körbe vagy hat harckocsi, s mindegyik csöve középre irányul. Sorakoztatjuk a legénységet. Halkan mondom, illetve kérem őket, hogy még egyszer utoljára pattogjanak, mintha Markóczy tábornok előtt sorakoznának. Hadd lássák ezek a kacsázó tisztek, milyen egy katonás fellépés.

Pillanatnyi ötlettől vezérelve, vigyázz-t és fővetést vezényelek, s németül jelentek az újabban előkerült németül beszélő tisztnek, akin már rendfokozati jelzések is vannak. Hanyagul, egy újjal fogadja a jelentésemet. Újra jelentem a létszámot, a családtagok, járművek stb. számát. Egyelőre internálva vagyunk, a még kinn lévő fegyvereket adjuk le, a legénység telepedjen le, verjen sátrat. (...)

No, hát ezen túl vagyunk! – gondoltuk, – Vége a háborúnak. (...) Hangulatunk úgy-ahogy kezd megnyugodni. Esteledik. Kimerülten fekszünk le, izgalmas nap volt a mai: találkozásunk a soha nem látott amerikai hadsereggel. Korán elalaszunk. Éjjel dörömbölés, lábdobogás ver fel. Zseblámpa fények villódnak. Két MP-s katoná rángat ki az ágyból. Letuszkolnak a malomudvarba, ott egy nagy csűr tele van katonáinkkal. Tisztek, tiszthelyettesek, hallgatók, legénység vegyessen. Az MP-sek gorombák, durvák. (...) Lassan pirkad. Aztán ismét 'Lec gó!' Kiengednek. Bekerülünk újra a térre, ahol tegnap sorakoztunk, a tankok még ott állnak, de ezek után a fene törődik velük, örültünk, hogy kikerültünk a csürből és újra katonáink között lehetünk. Álldogálunk a téren, átfázva, borostásan. Rémhírek (...), hírek. Végül: A közeli Chamba megyünk, gyalog. Ez bizonyult az igaznak.

A falu szélén hatalmas máglya ég: bakancsok, puskák, szolgálati könyvek. Közel menni nem tanácsos, mert az odakeveredett lőszer, néhány kézigránát időnként robban.¹⁴⁸ Újra gyalogmenet, de már amerikai kísérettel. Hajnali négykor ébresztő. Zárt rendben menetel az iskola, tisztjeink még az élen, a parancsnokok, én is lóháton, mindenki természetesen fegyver nélkül. Ügyelünk, hogy viszonylag katonásan nézzünk ki, ne úgy, mint Robin Hood csapata az erdőben. A menetoszlop elején és végén néhány US páncélgépkocsi bumlizik. Majd végre megérkezünk Chamba. (...) Másnap reggel 8-kor újra sorakozó, újra katonás formában állunk, jön dzsipjén egy MP-s őrnagy, angolul ismerteti a helyzetet. Tisztek, nős tiszthelyettesek, tiszt legények és a loápolók a lovaikkal itt maradnak a helyszínen. A tiszthelyetteseket, karpaszományosokat és a legénységet gépkocsin azonnal elszállítják. Pillanatok alatt kell búcsúzni. (...)

Katonáink elszállítása után Tóth ezredes 'tisztgyűlést' tart, az árokparton üljük körbe. Tárgy: a Harcászati és Szolgálati Szabályzat idevágó pontjainak ismertetése: magatartás a fogságban. Mihez van jogunk a Genfi Egyezmény értelmében és mihez nincs. Igyekszünk úgy viselkedni, hogy méltóságunkat megőrizve, eleget tegyünk furcsa kívánságaiknak. Mindannyian egyetértünk abban, hogy a lehetőségekhez képest 'állásszerűen' öltözünk, fegyelmet tartunk lefelé és fegyelmezetten viselkedünk fölfelé.

Mindezeket végig meg tudtuk tartani."

Magyar János (1965)

A visszaemlékezést¹⁴⁹ közlő Magyar János nem volt jutasi tiszthelyettes, de a néphadsereg katonájaként érdekes adalékkal szolgált a volt jutasi altisztekről.

„Működött valamikor a Veszprém melletti Jutason egy tiszthelyettesképző

Iskola. Az innen kikerült tiszthelyetteseknek nagy tekintélyük volt a háború előtti hadseregben. Ebből következik, hogy az új, háború utáni seregben kevésbé. Úgy tekintették őket, mint az embertelen, vak katonai fegyelem képviselőit, akik nem ismernek sem Istent, sem embert, sem politikát, csak a fegyelmet. Persze, ez nem lenne baj. Sőt, a profi hadseregekben is valami hasonlóra van szükség, de akkor még ezt nem tudtuk. Azt hiszem, néhányan azért a jutasiak közül is szolgáltak az új seregben. Ezt igazán nem lehetett tudni, ugyanis a dologból fogalom lett. Ha valaki az átlagosnál szögletesebb, katonásabb volt, arra ráragasztották a „jutasi” jelzőt, függetlenül attól, hogy járt-e már ott egyáltalán életében.

F. B. hivatásos főtörzsőrmester is ilyen volt Kecskeméten a hatvanas évek elején. Sovány testalkatú, kimondottan katonás egyéniség, természet meghazudtoló nagy hanggal. Szolgálatvezető volt, ha jól emlékszem, valami főnököfélé, azaz a többi szolgálatvezető előljárója. Mi, kiskatonák, rettegtünk tőle. Ha ügyeletes szolgálatban volt, pillanatnyi nyugtunk sem volt. Zengett a laktanya kedvenc mondásától: 'F. B. hivatásos főtörzsőrmester vagyok. Dicsérek és fenyíték, de inkább fenyíték!' A kiskatonák összes trükkjét ismerte, nem tudtuk 'átvágni' semmivel. Szóval mindig a helyzet magaslatán állt, (...)

Fekete Pál¹⁵⁰

„Bekerültem a Magyar Néphadseregbe, ahol abban az időben még bajtárs megszólítás volt,

Bocskai-egyenruha volt, Bocskai-sapka. Akkor még nem volt gimnasztyorka, nem volt pilotka – az a fejfedőféleség, melynek a neve magyarul ködvágó, olyan sapka, melynek az eleje is, hátulja is ugyanolyan, közepén szétnyílik, és éppen hogy csak elfedi a fejtetőt. A gimnasztyorka pediglen egy olyan zubbony volt, amibe úgy kellett belebújni. Tipikus régi orosz muzsikingből lett ez. Aztán jött a sonkanadrág, csizma, derékszij, és aki ránk nézett, az rögtön összetévesztett bennünket a 'dicsőséges felszabadító szovjet hadsereggel'.

Tehát bevonultam Budaörsre, ott Csernai őrmester úr kezei alá kerültem. Csernai őrmester úr még egykori jutasi őrmester volt, s a jutasi szellemiséget képviselte. A történelmi igazság kedvéért szeretnék néhány szót szólani erről. Az, hogy jutasi őrmester, a magyar történelemben a lejáratott fogalmak közé tartozik. Értünk alatta egy bunkó, ostoba, képzetlen, durva őrmestert, aki csak ordítani és káromkodni tud. Pedig valójában az egész Horthy-hadsereg gerincét nem a ludovikás tisztek képezték, hanem a jutasi őrmesterek, törzsőrmesterek, tiszthelyettesek. Ezek igen magas katonai műveltséggel rendelkeztek, de hangsúlyozom, nem csak katonai, hanem magyar történelmi, irodalmi műveltséggel és széles

körű hadászati ismeretekkel. Kiválogatták ide azokat a legtehetségesebb bevonuló magyar katonákat, akikkel úgy érezték, érdemes foglalkozni. Két év Hajmáskéren. Akik arrafelé élnek, vagy jártak arra, tudják, hogy az egy rendkívül zord, sziklás terep. Itt volt ennek az intézetnek a kiképzőközpontja. Ezen a terepen kapták ők a kiképzést. Még hozzá olyan kemény kiképzést, mely manapság az idegenlégióéhoz hasonlítható. Kegyetlen, testet-lelket próbára tevő feladatokat kellett végrehajtaniuk, fizikai teljesítményeik – ezt merem állítani – vetekedtek az idegenlégiósokéval. Esőben, szélben, sárban, ha kellett, szakadék fölött kifeszített köteleken keresztül mentek, s emellett, ahogy már említettem, nagyon alapos történelmi ismeretekkel rendelkeztek. Én nagyon sok jutasi emberrel beszéltem, és meg voltam döbbenve: elsősorban is mélységes hazafiság hatotta át őket. Másodszor rendkívül kemény katonai fegyelem, és ezt megkövetelték a közlegénytől is. De e mögött az igen szigorú fegyelem mögött volt egy atyás szeretet. Ezek a tiszthelyettesek a fronton inkább meghaltak, de egyetlen egy katonájukat sem hagyták ott. Képesek voltak kimászni a lövészárokból sebesült társaikért. A magyar baka őbennük látta az apját.

Ez után a kis kitérő után visszakanyarodnék Csernai őrmester úrhoz. Hogy milyen volt ez az élet? Ha egy kényeskedő kis úri gyerek lettem volna, hát bizony igen nehezen viseltem volna, de én egy nagy kalandnak fogtam fel az egész katonaságot, ezt a kéthónapos kiképzést. Elmesélek egy esetet. A pihenők alatt is állandóan ott kellett, hogy legyen a legénységgel az altiszt, az őrmester. Mindenféle tréfás jelenetek voltak, nem akarnám nagyon részletezni, hátha ezt a történetet hölgyek is olvassák. Az őrmester úrral én úgy ismerkedtem meg, hogy szabadidő alatt bementem egy másik körletbe, hogy beszélgessek egy barátommal. Bekopogtam, és mivel szabadidő volt, beléptem. – Szervusztok, szervusztok bajtársak... – nem vettem észre a Csernai őrmester urat. Erre ő odaintett.

– Honvéd! Maga nem tudja, hogy hogyan kell belépni egy legénységi szobába?

– Kérem szépen, kopogtattam.

– Na, fiam, menjen ki, és gondolkozzon!

Hát én kimentem, és gondolkodtam. Aztán bejöttem, és köszöntem tisztességgel.

– Jó napot kívánok! Kérek engedélyt a benntartózkodásra.

– Ez sokkal jobb már, de nem tökéletes. Maga, fiam, meg van ijedve.

– De kérem, én nem vagyok megijedve.

– De maga igenis meg van ijedve. Hozzanak neki egy csajka vizet, majd meg fog nyugodni.

Tudni kell, hogy az a négyszögletes honvéd csajka jó másfél literes volt. Azt tele engedték nekem vízzel, és ő mondta, hogy

– Igya csak meg, fiam, jót fog magának tenni.

– Sok.

– Ez nem sok.

Úgyhogy én kiittam azt a másfél liter vizet. S utána azt mondta:

– Most pedig megtanítjuk, hogyan kell bejönni.

Nos hát ez az a szöveg, amelyik nyomdafestéket tűrően nehezen reprodukálható, de azért amennyit lehet, elmondok belőle: 'Szobaparancsnok úr! Kérek engedélyt benntartózkodni a rozmaringgal felsöpört, szűzlány h...gyal fellocsolt, ezt és ezt szerető legénységi szobába.' Az 'ezt és ezt' egy bizonyos női testrészt jelöl. Én nem sértődtem meg, hanem úgy éreztem, hogy a Csernai őrmester úr, a maga jópofaságával meg férfiasságával, el akarja űzni azt az időt, amikor a kopasz még nem mehetett kimenőre. Én Csernai őrmester urat nagyon megszerettem, mert emberséges volt, derék volt. Amikor egymás között találkoztunk és látta, hogy valaki lógatja az orrát (egyébként ilyesmi, mint mostanság, hogy öngyilkos lett volna valaki, meg efféle, nem fordult elő), megveregette a vállát. – Csak fel a fejjel, gyerekek, olyan kemény ... legények lesztek, amikor innen kimentek, hogy a lányok... – és akkor mondta a továbbiakat. Valóban nagyon megszerettük ez alatt a kiképzés alatt mindannyian, és én az életem végéig a szíven örzöm ezt az embert."

Pardi Attila őrnagy

„1975-77. között, mint tartalékos tiszt hallgató katonai szolgálatot teljesítettem a tapolcai Dobó laktanyában, – vagy ahogy akkor nevezték – MN 1480 alakulatnál. A katonai szervezet akkori parancsnoka Váradi Miklós vezérőrnagy volt.¹⁵² Róla szeretnék megemlékezni. Váradi vezérőrnagy ízig-vérig katonaember volt. Már a megjelenése is tekintélyt sugárzott, fekete, szúrós tekintete, feszes testtartása volt. Tapolcán is tudták, hogy az 'öreg' Jutason szerezte az őrmestéri rendfokozatát. Akkor még nem tudtam, hogy mi az, hogy 'Jutasi', de későbbi tanulmányaim során (A jutasi altisztképző iskoláról írtam a főiskolai szakdolgozatomat) ráismertem arra a parancsnoki-vezetői stílusra, amit Váradi Miklós képviselt. Szinte az egész laktanyát áthatotta ez a szellem, az a kökemény, szilárd fegyelem – de ugyanakkor az emberséges bánásmód, a katonákról való mindenoldalú gondoskodás. Váradi vezérőrnagy megkövetelte minden tiszttól, tisztthelettől, rajparancsnoktól ugyanezen elvek betartását.

Reggel beérkezésekor kürtös fújta a parancsnok érkezését. Erre a jelre, aki az épületen kívül tartózkodott, vigyázzba vágta magát bárhol is állt, mindaddig, amíg a kürtös le nem fújta azt. A parancsnok mindennap a 'jó gazda' módjára

végigjárta a laktanyát. Egy zugot, egy zsebkendőnyi területet sem hagyott ki. Ahol szabálytalanságot észlelt, azonnal hívatta az illetékes parancsnokot és megszabta a határidőt a rendellenesség kijavításra. Általában rövidre szabta őket – de jaj volt annak, aki nem teljesítette.

Lassan és érthetően beszélt – kiabálni ritkán hallottam. A káromkodást meg egyenes üldözte. Ha meghallotta, hogy valaki (rendfokozatra való tekintet nélkül) káromkodik – azt nagyon megróta. Semmit el nem felejtett, ha kiadta a parancsot a végrehajtást szigorúan ellenőrizte. Nem lehetett kibújni alóla.

A rendet, a fegyelmet mindenkitől megkövetelte. Az étkezében a szalvétának, szivacsnak, poharaknak is meg volt az elhelyezési rendje, arról már nem is beszélve, hogy gyönyörűen 'elváólag' kellett lenniük.

A körletekben is ragyogó rend, tisztaság volt. Az ágynak úgy kellett kinézni, mint a gyufásskatulya – emlékszem még a törülközőket is madzaggal „lőttük be”, hogy elváó legyen. A katonáknak (rendfokozattól függetlenül) mindent megadott, ami járt, de meg is követelte mindenkitől a becsületes munkát és a hozzáállást. Kifejezetten nagy gondot fordított az étkezésre és az étkezési adagok szigorú betartására.

Az étkezébe belépni csak főhajással és ápoltt öltözékben lehetett, az étkezés ideje alatt illendően kellett viselkedni. Az ÜTI-től (ügyeletes tiszt – FF) meg is követelte ennek betartatását: ha valaki nem úgy viselkedett, fel kellett állnia és elhagyni az étkezdét.

'A katonát megrövidíteni nem szabad' – ez volt a jelszava. Sokszor személyesen ellenőrizte étkezés előtt a már elkészített adagokat, lemérette azokat és ha egy dekával is rövidebb volt, a szakácsok már mentek is a fogdába: mert a bajtársát megrövidítette. A sorkatonáktól is megkövetelte az ápoltt külsőt – három rend gyakorló ruha járt mindenkinek –, nem tűrte, hogy a katona foltos, szakadt, piszkos ruhában közlekedjen.

A '70-es évek közepén még nagy divat volt sok helyőrségben a 'szivatás', kitolás az újoncokkal. Váradi könyörtelenül megtorolta, ha tudomására jutott – de szerencsére nemigen akadt rá példa.

Nagy hangsúlyt helyezett a testnevelés fontosságára. A reggeli torna bizony nagyon kegyetlen tudott lenni (két és fél, három kilométeres futás, gimnasztika). Minden évben megrendezte a dandár sportvetélkedőt, amely kétnapos volt. Szerepeltek benne nehézatletika, könnyűatletika, labdajátékok. A győztesek jutalomszabadságot kaptak (3-4 napot), ami még nagy szó volt abban az időben.

A kiképzésre is nagy hangsúlyt fektetett (sokmillió rakétatechnikát üzemeltettünk). A foglalkozásokat rendszeresen és váratlanul látogatta. Még a foglalkozásvezetőt is vizsgáztatta és felelősségre vonta, amennyiben készületlenül tartotta a foglalkozást. Kemény és következetes katona volt. Saját erejéből, tudásával

érte el a jutasi őrmesteri rendfokozattól indulva a vezérőrnagyi sarzsit. De soha nem felejtette el, hogy mit tanult, mire képezték ki a jutasi altisztképzőben. Híres volt keménységéről, de híres volt bajtársiasságáról is. Hiába: Jutason végzett.”

BEFEJEZÉS

Tanulmányomban elsősorban az altisztképzés megszervezését és a Veszprém-jutasi altisztképző megnyitását kívántam bemutatni. Mindenképpen újra ki kell emelnem, hogy az 1924-ben megindított, egységes elvek alapján folytatott altiszt képzés a Veszprém-jutasi altisztképző intézetben kezdődött. Nem találtam olyan iratot, amely ezt a megállapítást megcáfolta, netán bizonytalanná tette volna.

Jutason valóban roppant kemény képzés, férfivá való nevelés folyt, amely az iskola elvégzése után az egyszerű embernek is módot nyújtott a felemelkedésre. Már a 30-as években is felülmúlta az azonos szinten lévők jövedelmét. Jelentős volt a lakbér-hozzájárulás, illetve az áthelyezéseknél – a gyakori díszlokációk miatt – a költözködési segély. Ingyenes volt a fogorvosi, orvosi és a kórházi ellátás, egész évben rendelkezésre állt a hévízi, balatonfüredi, balatonaligai üdülő, ahol minimális térítés ellenében üdülhettek családjukkal. Az anyagi juttatások mindig biztosították a megfelelő életszínvonalat, hiszen a honvédség vezetése szem előtt tartotta az úgynevezett 'egykeresős' családmodellt.

A tiszthelyettesek a hadseregen belül az államhatalom reprezentánsai voltak. Ezzel lehet magyarázni, hogy házasságkötés előtt nősülési engedélyt kellett kérniük, hiszen az altiszt nem nősülhetett rangon alul, vagy kétes egzisztenciájú hölgygel.

„A társadalom is nagy tisztelettel tekintett az altisztre, hiszen a tábori barna zubbonynak, az ezüst csillagoknak, kardbojtnak tekintélyét semmiféle civil nem tudta pótolni.” (K. Gy.) „És mindezért a nemzet, a jutasi honvéd altiszt jelölttől semmi mást nem kívánt, csak azt, hogy a rá váró feladatot hivatásszeretből és híven teljesítse, amely abban áll, hogy mint altiszt és oktató a hazának és a honvédségnek kötelességtudó, harcrakész, megbízható és vasfegyelemmel rendelkező honvédeket neveljen.”¹⁵³

A jutasi iskola képzését nagy jelentőségűnek minősítették, mert példamutató módon össze tudta kapcsolni a szakmai és az általános műveltséget. A hallgatókban olyan személyiségjegyeket alakítottak ki, melyek életük végéig elkísérték őket, ami a hivatás alázatos szeretetében, a bajtársiasságban, a haza iránti hűségben, 'az ezüst kardbojt becsületének' megvédésében nyilvánult meg.

Az altiszt kiemelt szerepet játszik majd a jövő hadseregében. Ez az életpálya munkalehetőséget is nyújtott rövidebb-hosszabb ideig. A jutasi iskolában folyt képzés és nevelés szellemét lehetne (kellene?) átültetni a mai kornak megfelelően. Azt az örökséget kell átörökíteni a mai altiszt, (tiszthelyettes, zászlós) növendékekbe, ami az iskola jelmondatában is szerepel: '(...) erős hit, és akarat'.

A hitnek óriási szerepe volt a fiatal hallgatók nevelésében: hitgyen és bizzon önmagában, bajtársaiban, előljáróiban, hivatásában. Ehhez pedig erős akarat szükséges. A jutasi iskolában a parancsnokoknak és oktatótisztéknek sikerült megvalósítani kemény, fegyelmezett és kitartó munkával azt, hogy az iskolából kikerülő altisztek mindazon szempontoknak megfeleljenek, amelyeket a csapatok követelnek meg tőlük.

Következetesen Veszprém-jutasi altisztképzőnek is nevezem az intézetet, hiszen ez fejezi ki legjobban kötődését a városhoz. Ezt a kötődést a város vezetése még azzal is erősítette, hogy álhatatosan kérte a Kormányzótól az intézet nevének megváltoztatását, hogy abban is kifejezésre jusson áldozatvállalásuk: az altisztképző Veszprémhez is tartozik, büszkéek az intézetre. Végül a Kormányzó helybenhagyta a város kérelmét, mint az a kiadott HM-rendeletben¹⁵⁴ olvasható: *'A M. Kir. jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézet elnevezését a Kormányzó Úr Ő Főméltósága 1927. október 17-i hatállyal a 1797/K.I.-1927 számú magas elhatározásával M. Kir. Veszprém-jutasi honvéd altisztképző és nevelőintézetre változtatta.'*

Végezetül egy-két példával szeretném érzékeltetni, hogy Veszprém város lakossága még most is – ha nem fokozottabban – magáénak vallja, érzi az altisztképző intézetet. Az 1990-es évek vége fele a 'vezérszobrokat' el akarták szállítani egy pontosan meg nem nevezett helyre. Ezt szerencsére a városvédő egyesület és Madarász Lajos igazgató megakadályozták.

A legutóbbi eset a Veszprém megyei Napló egy 2002. decemberi írásához kapcsolódik. Az újság beszámolt arról, hogy a Veszprém Megyei Levéltár – annak felújítása után – új épületbe, a 'volt szovjet laktanyába' költözik. A Napló következő megjelenésekor olvasói levélben egy veszprémi lakos helyreigazítást kért: nevezze az újság – és az újságírók is – újra a közismert néven az épületet, vagyis: **JUTASI ALTISZTKÉPZŐ INTÉZET.**

Somfai Balázs:

Új lakó a laktanyában: Levéltár

Épületünk történetének legutolsó fejezete a Veszprém Megyei Levéltárhoz kapcsolódik.

A megyei levéltár közvetlen elődeivel, a vármegyei levéltárral és a többi beolvadt elődintézménnyel együtt Veszprém megye történetének, a megye területén élő lakosság, a települések, testületek, hivatalok, intézmények, gazdálkodó és egyéb szervezetek históriájának talán legfontosabb történeti adatbázisát jelenti, legalábbis a XVIII–XX. század korára. Az elvonatkoztatott történetiség szolgálata mellett számtalan egyéni érdekű, társadalmi, politikai jelentőségű, gazdasági vagy más szaktudományos információ hordozójának, a jelenkorban és a jövőben is fontos okiratnak az őrzőhelye, mint minden közlevéltár, ez a levéltár is.

A levéltár épülete

A Veszprém Megyei Levéltár iratállománya sajnálatosan komoly veszteséget szenvedett a II. világháborúban, illetve közvetlenül utána. A háborús események sodrában, de lényegében emberi felelőtlenség következtében a jegyzőkönyvek sorozatának kivételével megsemmisült a kiegyezés és a háború közti polgári korszak iratanyagának legnagyobb része. Olyan lényeges és olyan tömegű dokumentum pusztult el, amely által hordozott információk pótlására vajmi kevés az esély valaha is.

Éppen a veszteségek pótolhatatlan mivoltának tanulsága okozta, hogy a háború után lassan magára találó megyei levéltárnak szinte ösztönévé vált az iratok felderítése, mentése, begyűjtése iránti különös késztetés. Az ilyen igények kielégítése egyébként az intézménynek nemcsak szakmai érdeke, hanem hivatali kötelessége is volt az 1950-es évek során megszerveződő központosított magyar levéltárügy intézkedései folytán. Évtizedek alatt állománya sok száz régibb vagy újabb iratképzőtől származó fondal gazdagodott, így anyagának terjedelme is folyamatosan gyarapodott. Az 1946-ban még alig 360 folyóméternyi polcot kitöltő és csak három megyeházbeli raktárhelyiséget elfoglaló levéltári anyag mennyisége az ezredfordulóra 12–13 ezer folyóméternyire nőtt, amivel messze túlszárnyalta a megyei (területi) levéltárak átlagos fejlődési ütemét. Az intézmény ezzel, valamint egyéb anyagi, személyi, szakmai előrelépésével az országosan is számon tartott nagy „vidéki” levéltárak közé küzdötte fel magát. Mindezen tényezők oda vezettek, hogy a Veszprém Megyei Levéltár lényegében permanens helyhiánnyal, elsősorban raktári férőhely hiányával küszködött évtizedeken át.

Az 1980-as évtized végének világpolitikai változásai áttételesen, de elemi erővel voltak hatással a levéltár életére, működésére is. A levéltár vezetése, jelölve annak, hogy reálisan látja helyzetét, a rendszerváltás után hivatalosan kinyilvánította, hogy a kimagasló történeti, műemléki, közművelődési és idegenforgalmi értékű Várból, ottani épületeiből – mert a székházon kívül a levéltár 1985 óta használója volt a Vár utca 6. sz. épületnek, a Havranek-háznak is –, hajlandó kivonulni, ha a város területén, más alkalmas helyen, kellő állapotú, megjelenésű, használati értékű és nem mellékesen: beépítésében bővíthető ingatlanhoz jut. Ez a merész kijelentés aztán találkozott a megyei önkormányzat azon törekvésével, amely egy elég bonyolult fejlesztési elképzelés révén egyidejűleg több intézménye jobb elhelyezését is nagyobb időtávra meg akarta oldani. Így került sor arra, hogy a levéltárfenntartó megyei önkormányzat évente sorozatosan megújított pályázatot nyújtott be az államhoz a Jutasi úti laktanyaépület levéltári célú felújítására. A kitartó akaratot végül siker koronázta, a megye 2002-ben elnyerte a magyar állam egymilliárd forintos címzett támogatását a mondott célra.

A szóban forgó épületről messziről látszik, hogy a monarchiabeli kincstári laktanya-építészet műve, utószülött alkotása. Szabadon álló, földszint + 3 emelet-soros, kétszeresen is szimmetrikus építmény. A 73 x 40 méteres alapú, 21 méter magas kubusban elhelyezkedő hatalmas létesítmény belső térkapcsolása roppant egyszerű: egy végigérvő belső folyosóra felfűzve nyíltak középütt eredetileg az irodai és a kiszolgáló helyiségek, a szárnyakban a legénységi körletek. Egy ilyen elrendezési sémájú és ekkora méretű épület nagy vonalakban megfe-

Madarász Lajos igazgató köszönti a vendégeket

lel egy levéltárnak. De mondhatjuk úgy is, hogy a kimondottan levéltári célból létesített új épület mint eszmei lehetőség után rögtön egy ilyen hatalmas, praktikus és jó állapotú épület következik a levéltárosok vágyaiban. Ámde ilyesmiről legfeljebb álmodozhat a legtöbb levéltár még ma is.

Ha egy város látható arculatáról, utcaképi megjelenéséről, történelem érlelte műemlékeiről beszélünk, nem könnyű egy alig nyolcvanéves építmény kvalitásairól szólni, ám neki is megvan a helye az összképben. Különösen úgy, ha figyelembe vesszük: az annak idején idegen haderő által birtokolt épületet akkoriban nem nagyon volt tanácsos szemügyre venni, amúgy is visszataszító, otromba betonkerítés választotta el a járda felől. A megújult és megszüpült épület léte mostanában tudatosodik a veszprémi polgár fejében is, bizonyosan. Érdemes hát néhány mondat erejéig foglalkozni vele. Látványában számos apró jellegzetesség mutatkozik. Már messziről feltűnik a szemlélőnek a masszív vöröskő-lába-
zat és a hasonló színű dísztéglafalsávok, amelyekkel jól összecseng a teltsárga vakolat, a világosabb sárga nyíláskeretek és a rozetták szürkéje. Komoly, de nem komor külsőt ad az ablaktengelyek kimért ritmusa és a bejáratok alig kiugró előtetői a játékosan lecsüngő lámpásokkal. Az út felőli főhomlokzatot az enyhén előrelépő középrizalit uralja – itt most állandó a zászlódísz –, amelyet visszafo-

gott díszű, ökorablakos timpanon zár le. Az udvar felől a lépcsőház képez hangsúlyos épületagot, az eléje kiugró földszinti belépőtér felett egy kisebb, jelenleg funkció nélküli terasszal.

Összességében az épület a nemzeti romantika némely elemét magán viselő és a hagyományos felületképzés egypár stílusjegyét szerencsésen vegyítő eklektika nem harsány, mégis harmonikus alkotásának tekinthető. Értéket képviselnek a főhomlokzatok falfülkéiben pózoló keménygipsz „vezérszobok”, kettő az út felől és kettő az udvar, az egykori alakulótér felől. Ezek egyértelműen és visszavonhatatlanul kinyilvánítják az épület eredeti rendeltetését. Harcias tekintetüket jobban elviseljük talán, ha elfogadjuk: az egykori intézet egykori jelmondata a világ bármely honvédő harcosának hitvallása lehetne: „*Erős akarat minden akadályt legyőz. Erős akarat csak erős hitből fakad.*” Bizonyos értéket képvisel az elülső díszkert és az udvar kertészeti kialakítása is, de a legjelentősebb alighanem mégis az épület maga: tömegalakítása, alaprajzi tagolása, tetőkiképzése, az egész létesítmény markáns megjelenése, perspektivikus távlatai. Mindezeket méltányolva kapott helyi építészeti védettséget Veszprém város szakhatóságától.

Az épület levéltári célú kialakításának előkészítésében tevékeny szerepet vállalt a levéltár. A legfontosabb szakmai cél volt a levéltári anyag biztonságos és praktikus elhelyezése, nagyobb időtávú gyarapodással is számolva; emellett az iratvédelem, a feltáró-feldolgozó munka, a tudományos és közművelődési munka és a kor kívánalmainak megfelelő ügyfél- és kutatószolgálat igényeinek kielégítése. Mindebben a legkorszerűbb informatika biztosítása.

Kiemelkedő eredményként könyvelhető el a 26 db, közel 100 négyzetméteres iratraktár kialakítása, egyenként általában 800 polcfolyóméternyi férőhellyel. Ez már önmagában hallatlan vívmánynak számít a hazai levéltárak világában! Közülük négy raktár gördíthető állványzattal van berendezve, ezeknek a kapacitása mintegy 30%-kal nagyobb. Méltán megemlíthető további két klimatizált raktár a legértékesebbnek tekintett anyagok számára, ami szakmailag országosan is példamutató dolog. Örvendetes fejlemény három nagyobb és egy kisebb rendezőszoba kialakítása is. Berendeztek és felszereltek még: egy korszerű restaurátorműhelyt, reprográfiai műhelyt és egy méretes kutatótermet 14 ülőhellyel, egy nagy térképasztallal és 4 mikrofilmolvasó fülkével.

A tervező és a kivitelező munka során ez esetben is bebizonyosodott, hogy egy épület azért leginkább arra való, amilyen célra eredetileg megépítették. Bizonyos körülményekkel itt is meg kellett barátkozni, pl. a helyiségek adott belmagasságával, amely nem engedte a raktári állványzat szintbeli megosztását. Vagy az alaprajz kötöttségével, amely miatt nem lehetett kiiktatni egészen a közlekedési-szállítási útvonalak némely helyen való nem kívánatos kereszteződését. És ha nem tűnik túlzásnak, megjegyzendő még, hogy amíg a folyosók kissé szé-

lesek, addig az irodák, dolgozószobák alapterülete egy árnyalattal szűkebbnek bizonyul a kívánatosnál.

Az épület felújításában felmerült a raktárak belső dobozszerű megvalósítása a szárnyakban a homlokzat kulissza jellegű megtartásával, mint a Hadtörténelmi Levéltár budai épülete esetében, de ezt aztán pénzügyi okból elvetették. Ehelyett a födémek megerősítése történt meg hatalmas acélgerendákkal. Sor került a hajdani liftek megújítására is, a földszinten kétfelé nyíló megoldással. Új helyre kerültek a vizes helyiségek, újonnan létesült a kazán és a kiemelt szerepű raktárak légkörét klimatizáló léghűtő és levegőpárásító-szárító berendezés. Az informatikai rendszert ellátó szerverszoba is klimatizálva van. Különleges feladatként jelentkezett még a levéltár szakmai örökségéhez tartozó, tulajdonát képező XVIII. század végi, fordított L alaprajzú vármegyei levéltári szekrénynek és két hasonló rendeltetésű XIX. századi bútornak, a veszprémi káptalan hiteleshelyi levéltára majdnem körbe érő szekrényosorának és Veszprém város levéltári szekrényének alkalmas elhelyezése. Mindegyik iparművészeti védettség alatt áll. Méretei és alakja folytán a vármegyei bútor elhelyezése jelentett igazán feladatot, amelyet sikerrel oldott meg az épület-felújítás tervezője, a budapesti Horber mérnökiroda. A hatalmas szekrény ma a közművelődési övezet, a nagyterem legfőbb dísze.

Az építómunka 2003 szeptemberétől 2005 augusztusáig tartott. Ez év augusztus 26-án zajlott le a székház ünnepélyes avatása; majd a raktárak hét hétig tartó feltöltése és a beköltözés után 2006 februárjában az intézmény megnyitása következett a nagyközönség előtt. A kivitelezés lebonyolítója a Veszprémer Rt., fővállalkozója a ZÁÉV Rt. volt.

Egy katonai tanintézet és egy közlevéltár mindennapi élete, működése alighanem erősen különbözik. Az azonban feltétlenül helytálló felismerés, hogy *a nemzet hivatásszerű szolgálatának eszméje és a mindenre kiterjedő fegyelmezett gondolata elválaszthatatlanul összeköti a két hivatást, a két intézményt.*

E sorsközösség alapján a levéltár tudatosan vállalja az épület katonai múltját, amelyről emléktábla és már egy szobor is tanúskodik. A levéltári székházat időnként felkereső katonai küldöttségek, egykori növendékek vagy családtagjaik, de minden más látogatócsoport is meglepéssel nyugtázza, hogy a hajdani katonai iskola épülete végre megszépült, sorsa jó kezekben van, dísze környezetének.

Az épület a rendszerváltás után kialakult új városrésznek, a *Bakonyaljának* legkorábban létesült ma is álló épülete, a közelebbi környék legtetszetősebb építészeti alkotása, és a szomszédos Kossuth-laktanya főépülete után a városrész legterjedelmesebb alaprajzú létesítménye. Hangsúlyos az épület a Jutasi út e szakaszának utcaképi megjelenésében, és talán a városrész tengelyét jelentő Török

Ignác utca felől is. Azzal, hogy a Török Ignác utcán beljebb álló egykori katonai raktárépületekben elhelyezett megyei múzeumi központ is itt formálódik, a levéltár máris egy városiasabb funkció katalizálója lett. Ebből a tekintetből azért sok még a teendő, egyebek közt a szomszédos, egykori szovjet színházépület és a levéltári felújításkor felvonulási épületként létesített szerény földszintes kiszolgáló-épület utcaképi effektusának javításában, a szomszédos parkoló és zöldterület kellő rendezésében.

A felújított épület lakossági kezdeményezésre – ami nagy szó! – 2007. augusztus 20-án átvehette a városi önkormányzattól az általa alapított „Virágos Veszprémért” plakettet. Még rangosabb elismerés, hogy a levéltár, illetve új székháza 2009 tavaszán elnyerte a „Helyi Építészeti Örökség” nevű nívódíjat. Az elismerési pályázatot a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium Területfejlesztési Szakállamtitkárságának Építésügyi és Építészeti Főosztálya megbízásából a VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht. hirdette meg.

Ha az épület fenntartására, üzemeltetésére, jó karban tartására mindig kellő figyelem fordul és kellő anyagiak jutnak, nem jelenthet leküzdhetetlen gondot a hajdani altisztképző épülete jövőjének biztosítása. Bízunk benne, hogy valóban így lesz!

A Veszprém Megyei Levéltár ünnepélyes átadásán elhangzott beszédekből

A Jutasi Altisztképző és a Levéltár¹⁵⁵

„Erős akarat minden akadályt legyőz – Erős akarat csak erős hitből fakad.” – olvasta hajdanán minden nap a Jutasi Altisztképző Intézet növendéke és oktatója ennek az épületnek a magasföldszintjén elhelyezett iskolai jelmondatát. Erős hit és erős akarat jellemezte mindenkori lakójukat is.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Jutasi Altisztképző Intézet épülete felébredt Csipkerózsika-álmából, ami az erős akaratnak és az erős hitnek is volt köszönhető. Ugyanakkor a jelentős áldozatvállalásnak is. Kevés szó esik manapság azokról az erényekről, áldozatvállalásokról, amelyeket egy közösség tett vagy tesz a HON védelme érdekében. Ez a nemes tett megjelenik Veszprém város és a megye esetében a Jutasi Altisztképző Intézet máig is látható épületegyüttesének megszületésekor, illetve ezt megelőzően a barakk-kórház építésekor is. Egy korabeli városi közgyűlési jegyzőkönyvben olvasható: *Veszprém megyei város közönsége áthatva attól a tudat-*

tól, hogy a honvédelem érdekeinek szolgálása minden polgárnak és minden közületnek hazafias kötelessége, hazafias áldozatkészségből ajándékba adja az altisztképző és nevelőintézet fejlesztésének céljára az igényelt földterületeket.

Az iskola helyén eredetileg katonai kórház volt, amelyet a Veszprém város által adott területen 1915-ben kezdtek építeni. A város az átadott földterületen kívül ingyen biztosította az építőanyagot, az áram- és a vízellátást is. A kórház-együttes 1916 júniusára felépült, benne egy 304 ágyas kórházrészsel a háborús sebesültek ápolására, és egy 150 ágyas járványkórház a fertőző betegek gondozására.

A Honvédelmi Minisztérium a harcok megszűntével a jutasi tábort 1921-ig kórházként, illetve 1924-ig tiszti üdülőtelepként működtette, majd 1924-ben a megalakuló altisztképző intézet céljaira használta fel. Az intézet 1924. november 6-án nyitotta meg kapuit, amely nagyon rövid idő alatt európai hírnévre tett szert.

Amint az altisztképző intézet birtokba vette az épületegyüttest, szinte azonnal átalakítási-bővítési munkákba fogott. Az altisztképző jellegzetes, és az itt látható épületének felépítése 1928-ban kezdődött, átadására 1929-ben került sor. Az építési versenytárgyalásokon érvényesült az a Honvédelmi Minisztériummal kötött megállapodás, hogy a veszprémi vállalkozókat előnyben kell részesíteni, ha egyébként megfeleltek a versenytárgyalás kiírási feltételeinek. Ennek megfelelően több veszprémi iparos is részt vett ennek az épületnek a megszületésében. Így az építési-tervezési munkákat Kürthy Lajos és Gyökeres János, a lakatosmunkákat Paksi Gyula, a szobafestés-mázolást Márky József, az asztalosmunkákat Hajda Gyula és Hoffmann Géza veszprémi iparosok végezték. Az altisztképző jellegzetes ún. „vezérszobrai” is ekkor kerültek az épületre. A homlokzati részt Árpád és Jutas vezér, a főbejáratot Kinizsi Pál és Szent László király szobra ékesíti.

Az építkezések és a katonai kiképzések gyakorlatilag az intézet megszűnéséig folytak. Amikor a világháború eseményei, a harcok egyre közelebb kerültek Veszprémhez, 1944. december első hetében megkezdődött a jutasi altisztképző kitelepítése, majd december 26-án, ahogyan vitéz Káplán György főhadnagy, páncélosoktató tiszt megfogalmazta: „*Veszprém-külsőről kigördült a jutasi iskola negyedik szerelvénye. Jutas, mint a magyar tiszthelyettes-képző bázisa, a fogalommal vált intézmény megszűnt létezni.*”

Az altisztképző épületei napjainkig sok megpróbáltatáson mentek keresztül. A II. világháború után szovjet csapatok foglalták el, majd 1951-ben a megalakult 15. honi légvédelmi tüzér hadosztály kapott helyet az épületegyüttesben. Az 1956-os forradalom után újra szovjet csapatok települtek a volt altisztképző épületeibe, amit 1990-ig használtak.

Hölgyeim és Uraim!

Mindenképpen szót kell ejteni az intézetből kikerülő növendékekről, a hely szelleméről is. „*Erős hit és akarat*”- olvasható az iskola jelmondatában. A hitnek óriási szerepe volt a fiatal hallgatók nevelésében: higgyen és bízson önmagában, bajtársaiban, előljáróiban, hivatásában. Ehhez pedig erős akarat szükséges. Egy jutasi iskolát végzett altiszt a következőképpen fogalmazta meg a növendékekkel, az intézetből kikerülő altisztekkel szembeni elvárásokat: „*A nemzet a jutasi honvéd altiszttól semmi mást nem kívánt, csak azt, hogy a rá váró feladatot hivatásszeretből és híven teljesítse, amely abban áll, hogy mint altiszt és oktató, a hazának és a honvédségnek kötelességtudó, harcra kész, megbízható és vasfegyelemmel rendelkező honvédeket neveljen.*” A jutasi altisztek – kikerülve a csapatokhoz – olyan katonai stílust teremtettek és képviseltek, amely méltán tette európai hírűvé az altisztképzőben folyó kiképzést és nevelést. Keményen megkövetelték a rend és a fegyelem betartását, de ez sokszor életet is mentett a különböző hadszíntereken. Sok csatát megnyertek, a végeredmény nem rajtuk múltott.

Kötelességtudat, fegyelem a munkavégzésben, pontosság és megbízhatóság, amit e szigorú falak között tanultak a növendékek. Ezek azok az erények, amelyek kapcsot jelenthetnek a Jutasi Altisztképző Intézet és a Levéltár szellemisége között. Ugyanakkor ez a közel 80 éves épület felújítása jelenti a hagyományok tiszteletét, a múlt emlékeinek megőrzését is. Úgy érzem, hogy Jutas eszmevilága töretlenül folytatódik.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Mementó – A veszprémi katonahősök emlékére¹⁵⁶

Hölgyeim és Uraim!

Nem hétköznapi feladatom szerint Veszprém város polgárainak nevében egy szobrot kell átadnom az új levéltárnak, vagy inkább felavatnom új helyén. Ez a szobor eddig is a várost gazdagította, hiszen a Művészetek Háza udvarán állt lassan egy évtizede, de most méltó és különleges helyére került. Sokan fogják látni ezután is, hiszen a levéltár maga is látogatott intézmény, és ez a városrész, ahová most került, sok ezer embernek az otthona. A levéltár, azaz a hajdani Jutasi Laktanya felújítása olyan szépre sikerült, hogy egészen biztos vagyok benne, a következő hetekben sok százan jönnek majd megnézni az épületet és találkozhatnak itt az udvaron R. Kiss Lenke szobrával. A művészről sajnos már nincs közöttünk, így nem lehet tanúja annak, hogy Mementó című műve új otthonot kapott. Mindig is veszpréminek számította magát, hiszen 1964-től a városban élt és így bizonyára öröme telne abban, hogy a mély értelmű, sok gondolatot hor-

Memento (R. Kiss Lenke alkotása)

dozó alkotása egy, a történetiségében is meghatározott városrészt díszít mától kezdve. (Csak zárójelben jegyzem meg, nem felejtettem el azt az ígéretemet, hogy egyszer, s talán nem is sokára állandó kiállításon mutathatjuk be gazdag életművét itt a városban.)

R. Kiss Lenkét mindannyian úgy ismerjük, mint kedves veszprémi szobrok alkotóját. Hadd emlékeztessenek a színház előtti szökőkút-szoborra, vagy a városháza melletti korsós lányra, amelyet a helyi köznyelv már csak Zsuzsiként emleget. A szobrászművész számára ez maga a halhatatlanság kezdete, amikor a szobraival együtt élők elfogadják művét, életük részévé teszik, befogadják érzelmeikbe, és kedveskedő névvel látják el, mint egy családtagot.

És íme, most Önök szembesülnek egy teljesen más művészeti kompozícióval, amely azt igazolja, hogy R. Kiss Lenke művészi eszközeivel mindig maximálisan tudott alkalmazkodni azokhoz a feladatokhoz, amelyet elvállalt.

A Memento nem a megszokott magyar hősi emlékművek gesztusait vagy éppen szimbolikáját utánozza, ismétli. Mindannyian ismerjük az első világhábo-

rús emlékműveket, a földre rogyó, a fegyverét el nem ejtő, a zászlót kezéből ki nem ejtő katonák országot beborító szoborseregét.

Volt szerencsénk látni magyar földön hamis és kiüresedett szovjet katonaszobrokat, amelyeket a kötelező, az előírt művészi teljesítés formált jellegtelené. S persze láttunk hasonló módon megformált sematikus partizánfigurákat, amelyek mögött nem éreztük meg a valódi helyállás, a valódi hazaszeretetet átsugárzó gondolatát.

A Mementó teljesen más. Ez a szobor lelket felkavaró, szívet megfájdító, ez a szobor minden időközön átnyúló gondolatot fejez ki. Az örök katona gondolatát. Ezen a tájon a katona-fogalom ezer esztendő tartalommal bír, mert lehet ugyan, hogy a fegyverek, az egyenruhák, a hadi stratégiák mások voltak, de a katona mindig ugyanaz. A hétköznapi létéből kiszakított ember, aki vagy saját, vagy mások akaratából fegyvert fogott, csatasorba állt, rohamozott és elesett. Ez a katona itt hős és áldozat, ezt siratja édesanyja, visszavárja kedvese, tiszteleg előtte bajtársa.

Ez a katona névtelen. A történelem csak a hadvezérek nevét őrzi, legyenek bár nagy csaták diadalittas vezérei, vagy csúful kudarcot valló tábornokai. A seregek katonáinak nincs neve, ők a közkatonák, akiket – tudjuk Petőfi verse óta is –, hogy mindenkinek tisztelni kell.

Ezek a katonák áldozathozók, mindig minden esetben a hazáért halnak meg, akár szülőföldjükön vagy attól távol. Az ismeretlen katonának a sírjára két botból ácsolt keresztet tűznek bajtársai, és arra a sisakját teszik emlékül és emlékeztetőül. A botok eldőlnék, a sisak elgurul és a föld betemeti. A sírdomb egygyé válik a réttel, a dombbal, a fű benövi, helyén virág nyílik.

R. Kiss Lenke alkotása, amely ismétlem, Veszprém e szempontból legihletesebb helyére kerül, ilyen mementóvá válik előttünk. A mű gondolatisága felerősödik itt, a hajdan volt Jutasi Altisztképző udvarán. Mert akiket itt képeztek, azok ugyan remélték, hogy soha nem kell fegyverüket használni, hogy nem lesz soha olyan helyzet, hogy a haza védelméért fegyvert kell fogni, de tudták, ha ez mégis bekövetkezik, a kötelességüknek eleget kell tenni és nem parancsszóra, hanem olyan belső erkölcsi erő kimondhatatlan, megfogalmazhatatlan parancsára, amelyet úgy nevezünk: hazaszeretet.

R. Kiss Lenke műve tehát többszörösen is szól a nemzet történetéről, a hazáját megvédő, azért minden áldozatot vállaló, köztük a legnagyobbat, az élet feláldozását vállaló mindenkori magyar katonáról.

Nekünk különösen kedves és lélekben erősítő alkotás ez, mert nemcsak egy veszprémivé vált művésznő alkotása, hanem nyugodtan mondhatjuk Veszprém ezeréves története ismeretében, ez a mindenkori veszprémi katona emlékműve is. Meghajtom fejemet előttük én is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Honvédelmi miniszteri rendeletek (Hadtörténelmi Levéltár)

Kiadó	Száma	Jelzet	év	Tárgy
HM	21938	/Eln.35.	1919.	Altiszti kérdés átmeneti szabályozása
HM	64170	/Eln.1.	1920.	Alantas tiszti tanfolyam
HM	4010	/biz.kiképz.	1921.	Hivatásos altiszti kar nevelése
HM	16771	/Eln. 10.	1921.	Hivatásos altiszti kar nevelése
HM	74881	/Eln. 11.	1922.	Jutasi barakkórház további felhasználása
HM	84798	/Eln. 11.	1922.	Jutasi barakkórház kihasználása
HM	8773	/Eln.1.	1924.	Altisztképző és nevelőintézet felállítása
HM	12401	/Eln. 11.	1924.	Altisztképző feláll. Örkénytáborban
HM	16815	/Eln. 1.	1924.	Altisztek vezénylese az alti. Képzőbe
HM	40066	/Eln. 9.	1924.	Altisztképző int-be szolg.vez. útbaindítása
HM	40074	/Eln. 9.	1924.	Altisztképző intézet új tanári állománya
HM	40076	/Eln. 9.	1924.	Jegyzőkönyv a jutasi szemléről
HM	40078	/Eln. 9.	1924.	Huszár altisztek vezénylese az intézetbe
HM	51024	/	1924.	Felvétel az altisztképzőbe
HM	40027	/Eln. 9.	1925.	Pályázati hirdetmény az 1925/26. évre
HM	1634 doboz	/Eln. Titkos	1926.	1927/28. költségvet. Év tervezése
HM	4060	/Eln. 9.	1926.	Alhadnagyi helyek beállítása
HM	13618	/Eln. 1.	1926.	Altisztképző intézet állománya
HM	40065	/Eln. 9.	1926.	Pályázati hirdetmény az 1926/27. évre
HM	40071	/Eln.9.	1926.	Növendékek felosztása
HM	227469	/Eln.9.	1926.	Kimutatás a tanórák (téli és napi) beosztásáról
HM	260	/Titkos I.	1927.	Ált. alapelvek a fegyvernek kik. rendszeréhez
HM	40011	/Eln. 9.	1927.	Iskolai végzettség egyenértékesítése
HM	40092	/Eln. 9.	1927.	Főpk-i szemle Jutason + kiképzési tematikák

HM	40101	/Eln.9.	1927. Felavatott IV. évesek felosztása a csapatokhoz
HM	40122	/Eln.9.	1927. I. évfolyam fegyvernemenkénti szétosztása
HM	40140	/Eln.9.	1927. I. évfolyam szétosztása
HM	40163	/Eln.9.	1927. Kiképzések szigorítása Jutason
HM	40176	/Eln.9.	1927. Osztályozási jelentés az 1926/27. évről
HM	40184	/Eln.9.	1927. Jutasi alti.k. pk. jelentése a képzésről, felszerelések igénylése
HM	40189	/Eln. 9.	1927. Az iskola neve Veszprém-Jutas
HM	225051	/Eln.9.	1927. Napi és tanórák felterjesztése
HM	225106	/Eln.9.	1927. Veszprém területátengedése Jutasnak
HM	225396	/Eln.9.	1927. Növendékek kimenőjének szabályozása
HM	227624	/Eln.9.	1927. Altisztképző évi jelentése. 1926-ról
HM	227714	/Eln.9.	1927. Alti.képző tiszti karának takarékos alapszabálya
HM	227821	/Eln.9.	1927. Jutasi alti.képző létszáma
HM	227834	/Eln.9.	1927. Fegyver, kerékpár és zsebrádió igénylése
HM	109436	/Eln. 9.	1929. Felvételi korhatár megemlése (tervezet)
HM	8340	/Eln.1.	1930. Az altisztképző lóállományának megemlése
HM	108968	/Eln.1.	1931. Az altisztképzés megoldása (előterjesztés)
HM	6945	/Eln. 9.	1932. Évi jelentés felterjesztése 1932/33. tanév
HM	111000	/Eln. 1a.	1932. MH szervezési intézkedése
HM	780	/Eln. 9.	1933. Lelkészi teendők ellátása Jutason
HM	7330	/Eln. 9.	1933. Évi jelentés felterjesztése 1932/33. tanév
HM	115000	/Eln. 1a.	1933. MH szervezési intézkedése
HM	108881	/Eln.1a.	1934. Csapataltisztképző szervezésére előzetes intézkedés
HM	119641	/Eln.1a.	1934. Kinizsi P. csapataltisztképző szervezése, feladata
HM	102722	/Eln.1a.	1936. Szervi határozvány a csapataltisztképző részére

HM	106027	/Eln.1a.	1936. Jutasi csapatalt. Képző felállítása
HM	62650	/Eln.10.	1939. HT (altiszti, tisztesi) állom. hiány pótl
HM	9998	/Eln.1a.	1941. Szervezési javaslat az alti.képző kettéosztására
HM	18122	/Eln.1a.	1941. Csapatalt. képző feláll. Javaslat
HM	52672	/Eln.1a.	1941. Csapatalt. képző nevének megváltoztatása
HM	59148	/Eln.1a.	1941. Altisztképző lóállományának felemelése

Horthy-kori parancsnokságok 1. doboz.: Decentralizáció folytán a vf. altisztek ügyei (Sz.n.)

Katonai objektumok építése: 105 és 106. doboz

Anyakönyvi lapok

Vasek (Vajtafy) Ottó ezredes	AKVI 07275
Csillagh Viktor ezredes	AKVI 34696
Beöthy Dezső ezredes	AKVI 15030
Matherny Ödön ezredes	AKVI 1890/1455
Kiskéry Lóránd ezredes	AKVI 1890/274
v. Vitéz Markóczy János vörgey	AKVI 1890/1470
v. Tóth Imre ezredes	AKVI 189/2564

Veszprém Megyei Levéltár

Veszprém város polgármesterének iratai	V. 173/b
1. 15.714	1917
2. 872	1944
3. 244	1945
4. 3585	1949

Érseki Levéltár és Könyvtár, Veszprém

Egyházmegyei iktató	Év.
1. 2555	1922.
2. 4856	1923.
3. 4315-4375	1941.
4. 505, 627, 774	1942.
5. 1721, 2109	1945.

Könyvek, folyóiratok

A jutasi iskola új kápolnája. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1941/11. VIII évf.

A jutasi iskola új protestáns imaterme. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1942/3. IX évf.

Az altiszti rendfokozati jelzések a múltból. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1935/6. II évf. 92-95. o.

Jutas. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1943/7. X évf.

Kinizsi nap Jutason. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1939/10. VI évf.

Kormányprogram – Magyarország 2002-2006. Complex jogtár, Kerszöv, 2002. május.

Schwoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai 1918-1945. Kossuth Könyviadó, Budapest, 1983.

Sikiképzés a csapataltisztképző iskolában. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1936/1. III évf. 83-89. o.

Almási Mihály: Jutas megtanított. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1943./2. X. évf.

Bangó Bálint: A csapataltisztképző iskola tüzérosztálya. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1940/7. VII évf.

Barna Imre: Az intézeti altisztképzés megteremtése folyamatának elemei a magyar királyi honvédségben. ZMNE, Akadémiai Közlemények, Budapest, 1992/1-2.

Cholnoky Jenő: Veszprém. Árpád részvénytársaság, Kalocsa, 1938, Hasonmás kiadás, Szokoly Antikvárium, Veszprém, é.n.

- Csala János*: Mit kaptam Jutastól. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1942/1. IX évf.
- Császár László*: Az altisztképzés. Magyar Katonai Szemle, 1939/2.
- Csirke János*: A jutasi építőszellem. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1943/12. X évf.
- Eszényi József*: A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara (1920 – 1944.). Püski kiadó, 1994.
- Gyimesi Gábor*: A Horthy-hadsereg hivatásos altisztikarának történetéhez (1924-1938). Hadtörténelmi Közlemények, 1972/2, Budapest, o. 99-121.
- Hende Zsolt*: Egy küzdelmes élet – Jutason át. Honvéd Altiszti Folyóirat, 2002/1. XIV. évf. 44-48. o.
- Horváth Endre*: A jutasi iskola évzáróünnepélye. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1939/10. VI évf.
- Kacsó Lajos*: Jutasi örökség: A tisztek helyetteseit képeztük. Honvéd Altiszti Folyóirat, 2000/1. XII évf. 50-53. o.
- Káplán György*: Első huszonnégy évem 1920-1944. Budapest, 2000. Kézirat.
- Káplán György*: Jutastól a komáromi szűrőtáborig. Honvéd Altiszti Folyóirat, 2000/1. XII évf. 53-55. o.
- Káplán György*: Nyugatos voltam. Egykori m. kir. pc. főhadnagy majd PW-310-3807635 sz. amerikai hadifogoly naplója 1944. decemberétől – 1946. márciusáig. Budapest, 1999. Kézirat.
- Lénárt Sándor*: Az első magyar altisztképző intézet kialakulása és működése (Örkénytábor és Jutas) 1924-1944. Szakdolgozat. Kossuth Lajos Katonai Főiskola, 1994.
- Vitéz Markóczy János*: Kiképzési segédlet. Turcsány Kft Nyomda, Budapest, 1939.
- Németh Imre*: Tisztelt tábornok úr! Honvéd Altiszti Folyóirat, 2000/3. XII évf. 47-50. o.
- Olasz Ernő*: Sportélet a jutasi altisztképző iskolában. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1941/6. VIII évf.
- Révy Kálmán*: Az egységes hivatásos altiszti kar. Magyar Katonai Szemle, 1935/3. 8. szám.
- Sebő Alajos*: Az altiszt szerepe a legénység nevelésénél. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1934/1. október, I évf. 19-21. o.

Szabó Sándor: Az altiszt mint előljáró. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1935/7. II évf. 76-77. o.

Szentirmai János: A hivatásos altisztek utánpótlása. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1940/5. VII évf. 14-15. o.

Varga István: A Képességvizsgáló Intézet. Honvéd Altiszti Folyóirat, 1936/5. III évf. 47-51. o.

Zatkalik András: Emléktáblát a jutasi őrmestereknek. Veszprém megyei Napló, 1999. 11. 19.

JEGYZETEK

- ¹ Kormányprogram – Magyarország 2002-2006., Complex jogtár, Kerszöv, 2002. május.
- ² A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény
- ³ Mindenképpen meg kell említeni *Eszényi József: A magyar királyi honvédség altiszti kara* és *Barna Imre: Az intézeti altisztképzés kialakulása Magyarországon* című doktori értekezését.
- ⁴ A kutatásokat a Veszprém Megyei Levéltárban, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban, a Veszprémi Érseki Levéltárban és Könyvtárban és természetesen a HM Hadtörténeti Levéltárban végeztem. Sajnos, a Hadtörténeti Levéltár jutasi altisztképzőre vonatkozó iratanyaga rendkívül hézagos. Az altisztképzőre vonatkozó irat csak elvétve található az Elnöki A, a 9., a 11. és más osztályok iratanyagai között. Igen sokszor kerültem abban a helyzetbe, hogy az átolvasott egyéb tanulmányokban, a hivatkozott irodalomjegyzékben felsorolt több HM-rendelet a Hadtörténeti Levéltárban nem volt előtalálható.
- ⁵ Kováts Sándor: Jutaspuszta. Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, Veszprém, 1998, 5. o.
- ⁶ Gutheil Jenő: Az Árpád-kori Veszprém. Veszprém, 1977.
- ⁷ Uo. 41. o.
- ⁸ Jellemző, hogy a jutasi őrmester tartásáról, fellépéséről még 80-90 éves korukban is felismerhető. Káplán György nyá. őrnagy így emlékezett vissza egy ilyen találkozásra. „*Kórházi kezelésem voltam, amikor a kórterembe egy új beteg érkezett. Feltűntek az idős ember mozdulatai, majd amikor a ruháját levetette, hajtogatta és akkurátusan a helyére rakta, bevillant: Úristen, ő egy jutasi őrmester. Beszélgetni kezdtünk, és sejtéseim beigazolódtak, a kórteremben egy volt jutasi őrmesterrel hozott össze a sors.*”
- ⁹ Dr. Tompa János dandártábornok, a szentendrei Altiszti Akadémia előkészítő törzsének parancsnoka kezdeményezésére 1999-ben emléktáblát avattak Szentendrén az alakuló tiszthelyettesképző iskola területén. Az emléktábla-avatással egy időben kiállítást is szerveztek a volt Veszprém-jutasi altiszti iskola életéből. (Jelenleg az iskola megnevezése: Központi Tiszthelyettesképző Szakiskola, Szentendre.) Sajnálatos, hogy a kiállított anyagokról nem készült jegyzék, illetve másolat. De egyben örömteli tény az, hogy az iskola 2003. május 29-én újra felvette a Kinizsi Pál nevet és egyben zászlószentelésre is sor került.
- ¹⁰ „*A magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35.000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is. A magyar hadsereg egyes alakulatait Magyarország az alábbi korlátozások mellett tetszése szerint határozhatja meg: a tisztek arányszáma, ideértve a törzsek és különleges szolgálatok személyzetét is, a ténylegesen szolgálók összlétszámának huszadrészét, az altiszteket pedig ennek tizenötödrészét ne haladja meg*” 1921. évi XXXIII. törvénycikk (...) 1920. évi júni-

us hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről: *A magyar hadsereg létszáma és tagozása: 104. cikk.* Ennek megfelelően a tisztek létszáma 1750 fő, az altiszteké 2333 fő lehetett.

¹¹ Hadtörténelmi Levéltár (*a továbbiakban HL*) Honvédelmi Miniszter (*továbbiakban HM*) 21.938/Eln.35.-1919.

¹² Honvéd Altiszti Folyóirat (*továbbiakban HAF*), 1935/7. július, II. évfolyam 76-77. o.

¹³ HL HM 16.771/Eln-10-1921., HL HM 1921/1211 doboz

¹⁴ Uo.

¹⁵ Schvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai 1918-1945, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983.

¹⁶ Uo. p. 93. Ebben Schvoy Kálmán félig-meddig tévedett. Az igaz, hogy a behívott 14-18 éves növendékek a képzés befejezése után ugyan jól képzett altiszt-sarjadékok lettek, azonban hiányzott belőlük a csapattapasztalat, az emberismeret. Kikerülve a csapatokhoz az iskolázatlan, de harci tapasztalatokkal rendelkező idősebb altiszteket lenézték, időnként a legénység előtt lejáratták azok tekintélyét. Sok esetben tapasztalatuk hiányát durvasággal pótolták, ami végül elvezetett a „hírhedt, durva, bakafaló” jelzőhöz.

¹⁷ Schvoy Kálmán a naplójában arról ír, hogy az első évfolyam oktatása 1923 őszén megkezdődött, amiben tévedett, hiszen a jelenleg fellelhető iratok tanúsága szerint csak 1924 végén kezdődött el az oktatás. Ugyanakkor naplójában megemlíti, hogy 1924 szeptemberében a honvédfőparancsnok kirendelte – mint a 9. honvéd gyalogezred parancsnokát – a német 1. hadtest zárógyakorlatára. A gyakorlat során találkozott Seeckt vezérezredessel is, aki „*hosszasan beszélt velem, minden felől érdeklődött, és nagyon elismerőleg nyilatkozott a jutasi altisztképző iskoláról. Irigylük tőlünk – mondta.*” Uo. 100. o.

¹⁸ HL HM 8773/Eln.1-1924.

¹⁹ A megnevezések a rejtés időszakában a tisztek ROSKA: „*Rangosztályba sorolt közalkalmazottak*”, és az altisztek RONKA: „*Rangosztályba nem sorolt közalkalmazottak*” megnevezését fedte.

²⁰ HL HM 40.066/Eln.9-1924. (5. hvddr 3945/eln.-1924)

²¹ De vajon melyek is lehettek ezen „elhelyezési és infrastrukturális” problémák? A trianoni békeszerződés végrehajtására kiadott szervezési intézkedésben (HL HM 16.000/Eln.1-1921) az Örkénytábor parancsnoka létszám-megerősítést kért az alábbi indokok miatt: „*Örkénytábor teljesen vízszintes területen fekszik, csatornázva nincs. Emésztőgödörök a talajvíz magasságában állandóan teltek, eső, zivatar esetén mindent elönt a fekália. Ugyanakkor a felgyülemlett szemét elszállítására is gondot jelent a kevés létszám miatt.*” Emellett az ivóvízellátó rendszer teljesen használhatatlan volt, teljes átépítésre szorult. Továbbá az altisztképző megalakítását elrendelő miniszteri rendelet 8. pontja azt is előírta az 1. vdd. parancsnokság számára – amely felelt az altisztképző működtetéséért is –, hogy biztosítsa „*a tábor egyéb részei hasonlóan mint eddig, a budapesti és szegedi dandárok céljaira, esetleges kihelye-*

- zéseikre akadálytalanul felhasználhatók legyenek”. Így véleményem szerint ezek az ismertetett problémák miatt is kellett új helyszínt keresni az altisztképző számára. (HL HM 8773/Eln.1.-1924.)
- ²² HL HM 12401/Eln. 11-1924.
- ²³ HL HM 12401/Eln. 11-1924. 2. számú betétív.
- ²⁴ A rendelet – 226.021/Eln.9.-1924. számú – nem található meg a HL-ban. Csak a 40.066/Eln.9-1924. számú rendeletben található rá utalás.
- ²⁵ Vasek Ottó alezredes (aki a névmagyarosítási mozgalom hatására a Vajtafy nevet vette fel), az altisztképző intézet első parancsnoka volt. Schvoy tábornok szerint kadetiskola-szerű intézményt csinált az iskolából.
- ²⁶ HL HM 40.076/Eln.9.-1924. A jegyzőkönyvet kézzel és ceruzával írták, az aláírások is ceruzával történtek és eredetiek. A jegyzőkönyv a 3. számú mellékleten olvasható.
- ²⁷ Ettől az időponttól kezdve – vagyis szeptember 15-től a jegyzőkönyv felvételének időpontjától – már semmilyen iratban nem található utalás Örkénytáborra, az esetleg megkezdett, vagy az ott folyó oktatásra. A továbbiakban minden ezzel a témával foglalkozó iraton az altisztképző intézet helyének Jutas van feltüntetve.
- ²⁸ HL HM 40.074/Eln.9-1924
- ²⁹ HL HM 40.074/Eln.9-1924. 3. o. Az utolsó mondat pirossal aláhúzva!
- ³⁰ HL HM 16.845/Eln.1-1924 és a 1701/Titk1.-1924
- ³¹ HL HM 16.815/Eln.9.-1924.
- ³² Ez valószínűleg összefügg azzal, hogy a 150 fővel induló első évfolyam mellett további 50-50 főt hívtak be a II. és a III. évfolyamra. A kiválasztás feltételeiről, a képzésről azonban pontos utalást nem találtam a HL-ban.
- ³³ HL HM 40.076/Eln.9.-1924.
- ³⁴ Az oktatás 3 évfolyammal való megnyitását több tény is alátámasztja. Így az altiszti kérdés megoldására készült HM-előterjesztésben olvasható: „*kiválasztott növendékek 1926-ban 2 évi, 1927-ben 3 évi, 1928. évtől kezdődően pedig 4 évi intézeti kiképzés után, elég fiatalon – egyesek 17 éves korban – kerültek, mint hivatásos altiszti sarjadedék a csapathoz*” (HL HM 108968/Eln. 1-1931), valamint az 1927. évi évről szóló jelentés. Ebben az iskola parancsnoka, Csillag Viktor ezredes azzal magyarázta a kikerült tisztetek hiányos képzettségét, hogy a képzés időtartama csak 2 év volt. De bizonyítja még az 1926. évi zászlószentelés is. 1926. augusztus 8-án Horthy Miklós kormányzó az intézetet meglátogatta és részt vett az intézet zászlószentelési ünnepélyén, annak egyik mozzanata volt a végzős növendékek – 2 év után – eskütétele is.
- ³⁵ Ha hihetünk a korabeli sajtónak, az oktatás megkezdését 1924. november első hetére teszi. A Veszprémi Hírlap 1924. október 26-i számában ír a Jutason megnyíló új altisztképzőről. Ebben bemutatja az építkezéseket, a felvételi korhatárt és a felvételi követelményeket. Megismertet Vasek Ottó alezredessel, az intézet első parancsnokával, aki tájékoztatja az olvasókat arról, hogy előképzettség szerint három osztály lesz és az „*az előkészítő munkálatok befejezésével már a jövő héten meg is akarja kezdeni az igazgató az előadásokat*”.
- ³⁶ Honvédelmi Közlöny, 1924. év 15. melléklete

- ³⁷ Bárhogy is fogalmazunk, gyerekek voltak még, akik igyekeztek katonaként viselkedni. Élményeiről és az altisztképző fiatal növendékeiről számol be Bernhardt János az *Őrszem* 1926. márciusi 20-i számában. „*Lassan haladok az úton, amíg fel nem tűnik a jutasi altisztképző és nevelőintézet bejárója. Már messziről meghallom az őr kemény, katonás lépteit. Mikor azonban odaérek, mosoly fut arcomra, mert az őrszem egy pötytöm kis emberke, aki végtelenül komolyan végzi feladatát, s be sem engedne a viláért sem, kellő igazolás nélkül.* Mint írja, a végtelenül komolyra erőszakolt arcon még látható a gyermekvilág mosolya, ugyanakkor „*Keresem rajtuk a gondtalan élet mosolyát – de nem találom.*”
- ³⁸ *Őrszem*, 1927. május 20., XIX. évfolyam, 6. o. A vf. (végtelosen felvett) altiszt megjelölés gyakorlatilag a hivatásos altisztet jelentette. A többi altiszt – bár 12 évre aláírta a „kötelezőt” – nem töltötte ki a 12 évet, pl.: idő előtt tartósan szabadságotlák.
- ³⁹ „K”-toborzás, vagyis kényszertoborzás, amit a katonai vezetés a gyakorlatban alkalmazott az egyre nagyobb hiányok pótlására. Nyíltan nem lehetett a békeszerződés határozatait megsérteni a kötelező katonai szolgálat bevezetésével, így minden helyhatóságnak meghatározták (kötelezővé tették), hogy hány főt kell „betoborozniuk”, hogy a szükséges katonalétszám biztosítva legyen.
- ⁴⁰ HL HM 109436/Eln. 9 – 1929. A javaslat mellett ceruzával a következő feljegyzés olvasható: „*Nem fog beválni, mert követelmény nagyobb – Toborzott ember kijött a tanulásból.*”
- ⁴¹ Az „Ág” szignó székelyudvarhelyi Ágotha Árpád tábornoké, akinek ebben az időben a nyílt beosztása a Vallás- és Közoktatási Minisztérium V/B osztályán főtanácsos, a rejtett beosztása HM 9. osztályán osztályvezető.
- ⁴² HL HM 108881/Eln. 1a-1934.
- ⁴³ A honvédség altiszt létszáma ebben az évben 2542 fő volt, amit HM 1000 fővel kívánt csökkenteni. A csökkentés mellett ugyanennyivel kívánta megemelni a tisztesek létszámát. Így a javaslat szerint a csapatoknál az alosztályonkénti 3-4 fős csapataltiszt létszám 1-2 főre csökkenne, a tisztesi létszám pedig 5-6 fővel emelkedik.
- ⁴⁴ HL HM 108968/Eln.1-1931. melléklete a 2003/K.I.-1931 HM előterjesztése az altiszt kérdés megoldásra
- ⁴⁵ HL HM 108968/Eln.1-1931. melléklete a 2003/K.I.-1931 HM előterjesztése az altiszt kérdés megoldásra
- ⁴⁶ HL HM 119641/Eln.1a-1934
- ⁴⁷ Vitéz Révy Kálmán: Az egységes hivatásos altisztikar. Magyar Katonai Szemle, 1935/3, 41. o.
- ⁴⁸ Uo. 45. o.
- ⁴⁹ HL HM 18122/Eln.1a.-1941.
- ⁵⁰ HL HM 42000/Eln.1a-1942
- ⁵¹ Hangodi László: Flígerosztály a Kinizsin 1943. (A Jutasi „Kinizsi Pál” Csapat Tiszthelyettesképző Iskola repülőszázada), Veszprémi hadtörténeti barangolások 3. Adatközlők: A Jutasi „Kinizsi Pál” Csapat Tiszthelyettesképző Iskola repülő-tiszthelyettesi évfolyamának volt növendékei közül Aradi Gyula repülő őrmester –

- Szombathely, Arató Ernő repülő őrmester – Tapolca, Dér Ferenc repülő őrmester – Gógánfa, Ternyei József repülő törzsőrmester – Szombathely, Tulipán Ernő repülő őrmester – Tapolca, Vadas Károly repülő őrmester – Tapolca. Továbbá Dóra Ambrusné (Dóra Ambrus repülő őrmester-pilóta hozzátartozója) Tapolca. Az adatközlőkkel 1985-1993 között készített interjúk hangszalagjai, az archív fotók és az archív fotók reprodukciói a szerző légiere-hadtörténeti gyűjteményében találhatóak.
- ⁵² Veszprémmegyei Újság (*a továbbiakban VmÚ*), 1915. január 17. 3. o.
- ⁵³ Veszprém r.t. város 1914. októberi közgyűlésén Óvári Ferenc napirend előtti felszólalásában felszólította a polgármestert: kérje a honvédelmi minisztert, hogy ne alakítsák át az Angolkisasszonyok zárdáját katonakórházzá. A város inkább ajánljon fel más középületeket a sebesültek elhelyezésére, így pl. a legényegylet épületét. VmÚ, 1914. október 18. 2. o.
- ⁵⁴ VmÚ, 1915. január 28. 3. o.
- ⁵⁵ Veszprémi Hírlap (*a továbbiakban VH*), 1916. június 25. XXIV. évf., 26. szám.
- ⁵⁶ Veszprém megyei Levéltár (*a továbbiakban: VemL*) Veszprém város polgármester iratai, V.173.b. 15.714/1917. Részlet a jegyzőkönyvből az 5. számú mellékleten.
- ⁵⁷ A szerződésben foglaltaknak megfelelően Veszprém városa a vízvezeték a kórház átadásáig kiépítette, illetve a kórház működésének időtartama alatt ingyen biztosította a vízellátást. A villanyvilágítást csak 1918-ra tudta a kórház megoldani, amit ifj. Stern Sándor készített. A villanyvezeték a Kossuth Lajos utca és a Jutasi út sarkán lévő transzformátortól indult (ami akkor a város széle volt) a Jutasi országút mellett a vasútállomás előtt lévő jobb- és baloldali kórházcsoportig. Ennek hossza kb. 2,5 km volt. Természetesen a város a villanyáramot is ingyen biztosította a kórház részére.
- ⁵⁸ Hoga György: A veszprémi kórház története, Veszprém, 1983, 84. o.
- ⁵⁹ VH, 1916. június 25. XXIV. évf., 26. szám.
- ⁶⁰ VH, 1928. szeptember 30.
- ⁶¹ Bővebben a „Jutasi építőszellem” fejezetben
- ⁶² HAF, Jutas, 1943/7. X évf.
- ⁶³ VemL, Veszprém város polgármester iratai, V.173.b. 244/1945
- ⁶⁴ Uo. A szerződés a HM HL 845/Eln-11/1932. szám alatt található. A Veszprém Megyei Levéltárban az 1942. július 01-i hitelesített másolata található.
- ⁶⁵ VemL, Veszprém város polgármester iratai, V. 173.b. 244/1945, 96 kgy. 510/6-1942. szám
- ⁶⁶ A „szabályok arra valók, hogy megszegjék”, mint ahogy ez 1942-ben történt. Veszprém város mérnöki hivatala jelentést készített az altisztképzőnél folyó engedély nélküli építkezésről. Ebben megállapítja, hogy a jutasi altisztképzőnél a honvéd kincstár „egy nagy három emeletes új épületet és egy nagy garage-épületet épített”. Az építkezést még ősszel megkezdte a kivitelező, Takács János veszprémi építésmérnök. A város az engedély nélküli építésért 100 pengő büntetést rótt ki rá és kötelezte a tervek bemutatására. VemL Veszprém város polgármester iratai, V. 173.b., 244/1945, 435 m.h. szám. 1942.

- ⁶⁷ Uo. 3256. szám/gt. 1943.
- ⁶⁸ Uo. 2761/1943. szám
- ⁶⁹ Uo. 4068. szám. eln.ép.ig-1943.
- ⁷⁰ 244/1945, 177. kgy. 3011/8-1943. szám. Ebben megemlíti az altisztképző, két hadianyaggyár, a honvéd repülőtér részére, illetve a hadiértéket szolgáló Budapest-Grác műút részére átadott területeket.
- ⁷¹ Uo. Jegyzőkönyv. A tárgyalásokon a HM-t dr. Noszlopy-Mihály Géza miniszteri tanácsos, vitéz Lakos Imre ezredes, Venghardt Ágost építészmérnök, Hortobágyi Károly százados, Demény Géza tisztviselő, a FM-t Forster István főfelügyelő, a tiszthelyettesképzőt Dettrich Kálmán alezredes és Krudy Géza százados képviselte. Veszprém város részéről jelen volt többek között Csomay István, Csomay Pál, Csernák László, dr. Szigethy Miklós főjegyző, dr. Tekerés Lajos helyettes polgármester, aki már a végeleges megállapodást mint polgármester írta alá. Lásd még a 1. jkvi. 3011/21-1943 és a 226. kgy. 3011/21-1943. számú véghatározatot is.
- ⁷² Uo. 214/8-1944. szám. A HM részéről jelen volt többek között dr. Lipóczy Miklós, Pápay László ezredes, az altisztképzőt Bitay István alezredes, Hárskuthy Lajos őrnagy, nemes Krudy Géza százados képviselte. Veszprém város részéről jelen volt dr. Tekerés Lajos polgármester, dr. László János városi ügyész, dr. Horváth Ferenc aljegyző, Bokrossy Jenő mű. tanácsos, Husvéth Márton városgazda.
- ⁷³ Káplán György: Nyugatos voltam, Egykori m. kir. pc. Főhadnagy, majd, PW-310-3807635 sz. amerikai hadifogoly naplója. 1944. decemberétől – 1946. márciusáig. Budapest, 1999. Kézirat. A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Írószövetség által meghirdetett irodalmi pályázat nívódíjas pályamunkája.
- ⁷⁴ Az elhaltakat 1992-ben áthelyezték a Vámosi úti temetőben kialakított német katonai parcellába. Veress D. Csaba feljegyzése alapján. Ezúton köszönöm meg segítségét és értékes tanácsait.
- ⁷⁵ HL HM 40.060/Eln. 9. o. – 1928.
- ⁷⁶ HL, Honvédségi Közlöny 1924/15. melléklete, Pályázati hirdetés (Az altisztképző és nevelő intézet I. évfolyamába
- ⁷⁷ Uo.
- ⁷⁸ M. Kir. Kinizsi Pál Honvéd Altisztképző és Nevelőintézet, 1928/ 1. doboz (HL)
- ⁷⁹ HL HM Titkos I. o. – 1927.
- ⁸⁰ Őrszem, 1929. október 20. 3. o.
- ⁸¹ HL HM 6945/Eln. 9. o. – 1928.
- ⁸² HL HM 102722/Eln.1a.-1936.
- ⁸³ Vitéz Káplán György nyá. alezredes – akit 1941-ben avattak hadnaggyá a Ludovika Akadémián –, 22 éves korában az 51. Páncélvadász zászlóalj tisztjeként megjárta a Don-kanyar poklát, bátor helytállásáért megkapta a „Signum Laudis” kitüntetést (Kormányzói dicséző oklevél, hadiszalagon a kardokkal), 1943 nyara óta oktató Jutason, ahol az ott töltött éveiről, az altisztképző kitelepüléséről írt emlékei a „Visszaemlékezések” fejezetben olvasható.
- ⁸⁴ HL HM 102722/Eln.1a.-1936. 36. o.

- ⁸⁵ HL HM 119641/Eln.1a-1934
- ⁸⁶ vitéz Vitéz Markóczy János ezredes: Kiképzési segédlet. Ezúton is szeretném köszönetemet kifejezni Káplán György úrnak, aki rendelkezésemre bocsátotta vitéz Vitéz Markóczy János „Kiképzés segédlet” című saját tulajdonában lévő könyvét.
- ⁸⁷ Uo. 451. o.
- ⁸⁸ Uo. 453. o.
- ⁸⁹ Uo. 345. o.
- ⁹⁰ Uo. 14. o.
- ⁹¹ HL HM 15.579/Alt. 9. o. – 1931.
- ⁹² Móri János nyá. dandártábornok, volt oktató, aki 2 évig volt az intézet tanára. „*Büszke vagyok, hogy ennek az elsőrendű intézménynek a tanára lehettem*” – említette egy beszélgetésünk alkalmával.
- ⁹³ Vitéz Markóczy János ezredes: „Kiképzési segédlet” 354. o.
- ⁹⁴ HL HM 15.579/Alt. 9. o. 1931.
- ⁹⁵ HL HM 15.579/Alt. 9. o. 1931.
- ⁹⁶ Dr. Eszényi József: A Magyar Királyi Honvédség altiszti kara (1920 – 1944.), 30. o
- ⁹⁷ Kézikönyv a honvédelmi és testnevelési ismeretek elsajátítására, m. kir. HM Kiképzési osztályának kiadványa, Budapest 1938., 39. o.
- ⁹⁸ Damó Elemér: A katonai erkölcs, kézirat, Budapest, 2001., 85-87. o.
- ⁹⁹ Horthy Miklós ezzel a látogatásával már – egymást követő években – másodszor tüntette ki az altisztképző intézetet. Első látogatására 1925. május 24-én került sor. Ekkor felavatta Veszprémben a Laczkó Dezső Múzeumot Klebesberg Kuno kultuszminiszter kíséretében. A jutasi altisztképző intézetet 9 óra körül látogatta meg Nagy Pál altábornagy, dr. Magyar Károly főispán és dr. Rott Nándor veszprémi püspök társaságában. „*A legteljesebb elismerés hangján emlékezett meg a nagyszerű rendről és kitűnő fegyelemről, melyet az intézetben látott.*” – írta a Veszprémi Hírlap 1925. május 31. száma.
- ¹⁰⁰ VH, XXXIV. évfolyam 33. szám, 1926. augusztus 15. (A zászlószentelési ünnepély 1926. augusztus 8-án volt. Az újság hetilap volt, megjelent minden vasárnap)
- ¹⁰¹ MOVE: Magyar Országos Véderő Egylet. 1918. novemberében alakult Gömbös Gyula elnökletével. 1919. februárjában feloszlatták, majd az év végén újjászervezték.
- ¹⁰² Bár a tudósítás nem említette, a válaszbeszédet Fülöp Lajos felavatandó növendék mondta el. – olvasható az Őrszem 1931. június 20-i visszaemlékezésében.
- ¹⁰³ Egy visszaemlékezés szerint a templom építésének kezdete a következőképpen zajlott. A kihelyezett század a gyakorlat befejezésekor díszszemlét tartott a falu főterén. A díszszemlét az intézet parancsnoka, Markóczy ezredes tartotta. A kemény jutasi legények földet megremegtető díszmenetben vonultak el parancsnokuk előtt, aki fogadta a tisztelgést, és – valljuk be –, büszke is volt fiaira a falu apraja-nagyja előtt. Közben a díszmenet alatt egy idősebb néni somfordált a parancsnok mellé, majd rövid tépelődés után megjegyezte: „*Szép, szép ez a parádé tiszt úr, de sajnós nekünk nincs katolikus templomunk!*” Markóczy ezredes talán még jobban megmerevedett. „*Hogy-hogy nincs?!*” Ott, azonnal döntött: a falunak jövőre állni fog a temploma.

- Még pihenésre sem hagyott időt. Azonnal megindult a tervezés, majd az építés. A következő évben állt a templom. Persze ezt nem hagyhatták a reformátusok sem, akik felbátorodva az eseten, megkeresték Markóczy ezredest. Nekik a megrongálódott templomukat és az iskolát újítták fel a jutasi őrmesterek. (vitéz Káplán György visszaemlékezése alapján)
- 104 A szövegben rendfokozati megjelölésként minden esetben az adott időpontban viselt tüntettem fel.
- 105 VH, 1942. szeptember 2., 1. o.
- 106 VH, 1942. október 28. 2. o.
- 107 Sajnos az iskola falán elhelyezett emléktáblán már nehezen olvashatóak a betűk. A felirat: „*Átépitették, megnagyobbították a jutasi hallgatók, Parádi János őrm, Pleva József őrm, Turai Károly őrm, Panák János szkv, Szabó Gyula szkv, Haspel Ernő őrv, Pilók Károly honv. 1943.* A református templomot felújító altisztek és tisztesek nevéit feltüntető emléktábla – melyet Móri János nyá. dandártábornok, volt intézeti tanár a saját költségén készíttetett – csak a bejárat melletti küszöbön hever.
- 108 HAF, 1941. november, VIII. évfolyam, 77-80. o.
- 109 HAF, 1942. március, IX. évfolyam, 90-92. o.
- 110 VH, 1929. augusztus 11., 5. o.
- 111 Benedek Viktorné: Ünnepek a Rab Máriánál, VH, 1942. szeptember 16., L évf. 74. sz. 2. o.
- 112 VH, 1942. szeptember 30. 1-2. o.
- 113 VH, 1943. május 30. és VH, 1943. június 2.
- 114 VH, 1943. szeptember 12.
- 115 Veszprém Érseki Levéltár, Egyházmegyei iratok, 1721/1945.
- 116 Uo.
- 117 Veszprém Érseki Levéltár, Egyházmegyei iktató 1945. évi, 2109/1945.
- 118 VH, 1929. augusztus 4., 2. o.
- 119 Őrszem, 1930. szeptember 20., 3-5. o.
- 120 HAF, 1939. VI. évf., 10. szám, október, 58-62. o.
- 121 HAF, 1940. április, VII. évfolyam, 78-82. o.
- 122 HM HL AKVI 34696
- 123 Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés (1938-1945), Peiti Real Kiadó, Budapest, 2003. p. 176. Ezúton is megköszönöm dr. Szakály Sándor segítségét, hogy rendelkezésemre bocsátotta feljegyzéseit, segítette munkámat.
- 124 HL HM AKVI 1890/1470
- 125 Svájcban ez az izig-véríg katona, aki nem tűrt meg semmilyen lazaságot sem magával, sem a beosztottjaival szemben, igen szegényes körülmények között élt. Amikor egy alkalommal vitéz Vargha Gábor, az intézet volt lelkésze, Markóczy tábornok volt munkatársa találkozott vele, alig ismerte meg szegényes és hanyag ruházatában. Meghívta Németországba, amit Markóczy elfogadott. Németországba érkezésekor egy klostromba helyezte el, ahol megfelelő ruhát kapott, így újra a megszokott megjelenésű volt. Itt tartózkodása alatt egy katonai megemlékezés is volt. Meglepetésnek Vargha lelkész kérte a német parancsnokságot, hogy hívják meg Markóczyt,

- amit a német fél teljesített. Vargha lelkész egyben tájékoztatta a németeket, hogy Markóczy egy magyar tábornok, a jutasi altisztképző intézet volt parancsnoka és a II. osztályú német Vaskereszt tulajdonosa. Természetesen a németek rangjához méltóan fogadták. Az „összeesküvésről” a tábornok nem tudott. Amikor megérkezett autóján, a vezénylő német parancsnok vigyáztt vezényelt, majd felhangzott a generalmarsch és jelentést tett Markóczy altábornagynak. Vargha lelkész elmondása szerint Markóczy sírt, mint egy gyerek. Majd azt mondta: *Gábor, te tettél engem újra emberré. Köszönöm neked.* (A történetet vitéz Káplán György mondta el Szentendrén, az altisztképző névadó ünnepségén, sajnos csak egy kis baráti körben.)
- 126 vitéz Káplán György nyá. őrnagy, volt intézeti tanár közlése alapján.
- 127 HM HL AKVI 1890/2564
- 128 A képeslapok Balogh Gyula gyűjteményéből valók.
- 129 Honvéd Altishti Folyóirat, 2002/1. január, XIV. évfolyam 44-48. o. Lejegyezte: Hende Zsolt törzsszázlós
- 130 Honvéd Altishti Folyóirat, 2000/3. október, XII. évfolyam. 51. o.
- 131 A pápai huszárok a két világháború között, Honismeret 2001/4. XXIX évf., <http://www.vjrktf.hu/honismeret.html> , 2003. január
- 132 Honvéd Altishti Folyóirat, 2000/3. október, XII. évfolyam. Lejegyezte: dr. Szanati József nyá. ezredes
- 133 MTV, Századunk, 2002. 03. 02. (www.mtv.hu/musorok/szazadunk/20020302/1940.html).
- 134 HAF, 1940. július, VII. évf. 82-86. o.
- 135 Mészáros Gyula: Megszállók és kiszolgálók elleni harc 1944-1956., Kézirat, a XX. Század Intézet támogatásával
- 136 HAF, 1942. 01/január. 10-13. o.
- 137 HAF, 1943. február, X. évfolyam 77-80. o.
- 138 Tóth Kálmán: Távol a hazától (dokumentumgyűjtemény), Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 2003.
- 139 A visszaemlékezés a HM HL AKVI 1890/2564 alatti „Kérdőív a ME 5000/1946. sz. rendelet végrehajtására” 26. pontja alatt található.
- 140 HM HL AKVI 1890/2564 melléklete: Jelentés a Magyar Tudakozó Irodának, Cham, 1946. június 5.
- 141 Koppányi Sebestyén: A magyar királyi „Kinizsi Pál” honvéd tiszthelyettesképző iskola, HL TGY 3147.
- 142 Részlet a szerzőhöz írt leveléből
- 143 Kenyeres Dénes: Huszárból lett harcokcsizó. In.: HAF, 2003/4. 58-60. o.
- 144 Részlet a szerzőhöz írt leveléből
- 145 Káplán György: Első huszonnég évem 1920-1944. Budapest, 2000. Kézirat. Káplán György visszaemlékezési különösen fontosak, alapvető forrásértékűek. Naplójában teljes részletességgel írja le az altisztképző harcait, kitelepülését, fogásba esését, megpróbáltatásait. De leírásában azt is láthatjuk, hogy a jutasi szellem mindenkor és minden helyzetben jelen volt. Tartásukat, katonai kötelességüket és főleg emberségüket soha nem veszítették el. Személyes elmondása szerint a hadifog-

- ságban is csak a jutasi iskolából valók tartották meg katonás megjelenésüket, tartásukat.
- ¹⁴⁶ Káplán György: Nyugatos voltam... i. m.
- ¹⁴⁷ Káplán György egyik beszélgetésünk alkalmával elmesélte, hogy főleg a jutasi altisztképző hallgatóinak szervezett, pontos és fegyelmezett harca Polgárdinál meglepte a támadó orosz csapatokat is, egy időre visszavetették őket.
- ¹⁴⁸ Valószínű, ekkor semmisült meg a „Kinizsi Pál” csapatalisztképző iskola magával vitt teljes iratanyaga és tárgyi emlékei.
- ¹⁴⁹ Magyar Szárnyak
- ¹⁵⁰ Fekete Pál: Egy élet regénye, Családja és élete történetét maga Fekete Pál meséli el (2003. július 01.) <http://dominium.hu/main.php?mode=hirek&hir=74>, 2006. 01. 23.
- ¹⁵¹ A szerző nyilván tévedett. A tiszthelyettes-képzés központja Veszprémben, a Jutasi Altisztképzőben volt. Hajmáskéren csak a tüzér tiszthelyettesek kiképzése folyt, de az is a Jutasi Altisztképzőhöz tartozott.
- ¹⁵² *Váradi Miklós vezérőrnagy* 1921-ben született. 18 évesen önként jelentkezett katonának és 1939. január elsején bevonult Mezőtúrra a 19. gyalogezred 19/2 lövész zászlóaljhoz. Három hónap múlva már tisztesiskolára vezényelték, majd 1940-ben a jutasi altisztképzőbe irányították. Az altisztképzőt kiváló eredménnyel elvégezte, és visszakérült Mezőtúrra alakulatához. 1943. március 1-jétől a keleti hadszíntérre irányították, ahol 1945. március 1-jéig – fogságba eséséig – szolgálatvezető, illetve szakaszparancsnoki beosztásokat töltött be. Hadifogságát – ami 1947. október 1-jéig tartott – a Cselgalinszk-i hadifogolytáborban töltötte. 1947-ben hazaérkezett, igazolták, de a hadseregből elbocsátották, azonban 1948-ban reaktiválták, és a Kossuth tüzértiszti iskolára vezényelték. A tiszti iskolát 1949-ben befejezte, kinevezték alhadnaggyá, majd igen rövid idő alatt – két év – elérte az őrnagyi rendfokozatot. Tüzér üteg-, osztály-, törzsparancsnok, majd 1953-tól már Polgárdiban a 28. av. dandár parancsnoka. 1962-ben a Szovjetunióba vezényelték „Különleges tanfolyamra”. Hazaérkezése után, 1963. február 15-én nevezték ki az újonnan szervezett tapolcai 5. önálló harcokosi ezred (ami a harcászati-hadművelési rakétaegységet jelentette) dandár (!) parancsnokává. Elévülhetetlen érdemei vannak a rakétadandár megszervezésében, kiképzésében. 1961-től ezredes, majd 1974. november 7-én kinevezték vezérőrnaggyá. Nyugállományba 1978-ban került. Meghalt 1989. október 24-én. Jellemzésében minden esetben kiemelték fejlett szervezőképességét, magabiztosságát. 1957-ben a MN tüzérfőnöke úgy jellemezte, hogy „(...) Kiváló parancsnoki tulajdonságokkal rendelkezik. Feszés, katonás fellépésű. Jellemének fő vonásai közé tartozik: az egyenesség, becsületesség. Beosztottjai – sokszor kemény szigora ellenére is – szeretik és tisztelik. Arcvonal előtti fellépése kemény, határozott, energikus.”
- ¹⁵³ Almási Mihály: Jutas, Honvéd Altiszti Folyóirat 1940/1. szám 83-84. o.
- ¹⁵⁴ HL HM 40.189/Eln.9-1927.
- ¹⁵⁵ A megemlékezést dr. Földesi Ferenc tartotta
- ¹⁵⁶ Az avatóbeszédet Dióssy László polgármester tartotta.

A SZERZŐRŐL

Nem Veszprémben születtem (Dávodon, egy kis Bács-Kiskun megyei faluban), de életem 58 évéből már közel háromnegyed részét itt, ebben a szép városban töltöttem.

A véletlen hozta, hogy ebbe a bakonyi városban költöztem. 1972-ben fejeztem be a katonai főiskolát, ahol helikoptervezetőnek képeztek ki. Miután abban az időben az országban csak itt, Veszprém mellett volt helikopter-bázis, törvényszerű volt, hogy ide helyeztek. Őszintén bevallom, nem sokat tudtam a városról. Azt hallottam, hogy nagyon szép, hogy csendes és tiszta a levegője, hogy vagy a szél fúj, vagy harangoznak: de ettől többet nem igen. Aztán az évek során –

főleg az elmúlt 10-15 évben – nagyon megszerettem. Magával ragadott a története, hangulata, kisvárosi bája. Fokozta kötődésemet az a tény is, hogy nagybátyám kiderítette: anyai ági ősöm itt Veszprémben volt várkatona. Lakása 1696-ban a vár nyugati oldalán, a tűztoronytól számított első kanonoki ház helyén állt.

1978-ban egy rövid kitérő után – miután a repülést abba kellett hagynom –, a megyei Hadkiegészítő Parancsnokságra kerültem, ahol a 2005. évi nyugdíjazásomig szolgáltam. Utolsó beosztásom toborzó osztályvezető volt.

Szintén a véletlen hozta, hogy a Jutasi Altisztképzővel foglalkozzak. A Nemzetvédelmi Egyetem hallgatójaként kezdtem el kutatni a hadkiegészítő parancsnokságok történetét, majd a doktori képzés során azt folytattam. Jutasra, az altisztképzőre egyik kollégám hívta fel a figyelmemet, illetve kért meg: keressek Jutasról levéltári anyagot. Majd összehozott a sors egy volt jutasi páncélos kiképző tiszttel: Káplán Györggyel, aki véglegesen megfertőzött a jutasi szellemmel. A doktori értekezésemet ugyan más témában védtem meg éppen a nyugdíjazásommal egy időben, de akkor már Jutas fontosabb helyet töltött be kutatásaimban.

Remélem, e kiadvánnyal sok tévhitet sikerül eloszlatnom a „jutasi őrmesterek-ről”. Nem voltak durvák, faragatlanok és embertelenek. Csak kemények, szigorúak – és rendkívül képzettek. Éppen Káplán György mondta: amikor a Ludovika Akadémiára járt, több alkalommal említették tanárai: *Ha fiatal tisztként valamit nem tudtok, keressetek meg egy Jutast végzett altisztet, kérdezzétek meg tőle. Ő biztosan tud rá válaszolni.*

„Erős akarat minden akadályt legyőz – erős akarat csak erős hitből fakad” – volt a Jutasi Altisztek jelmondata. Ők bizonyították akaratukat és hitüket. Ezt a kiadványt az ő emlékükhöz ajánlom.

Dr. Földesi Ferenc

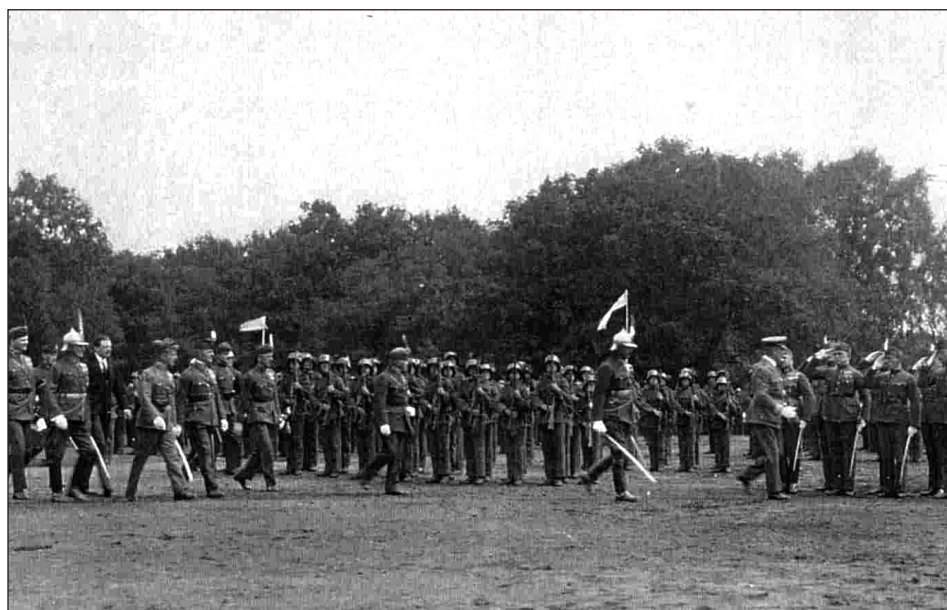
KÉPMELLÉKLET

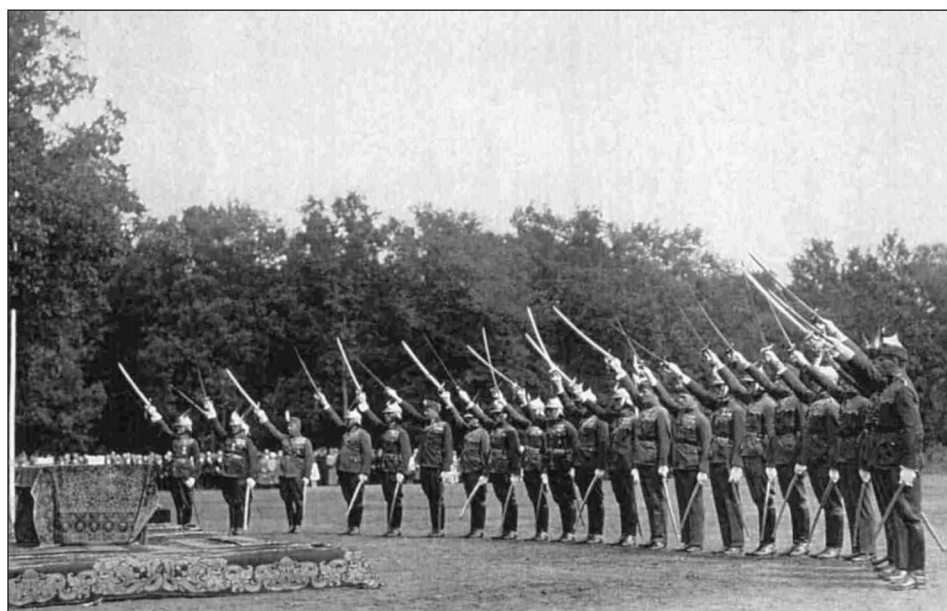
Jutas, végzett növendékek avatása

Zászlószentelés 1926-ban

Szemle az eskütétel előtt

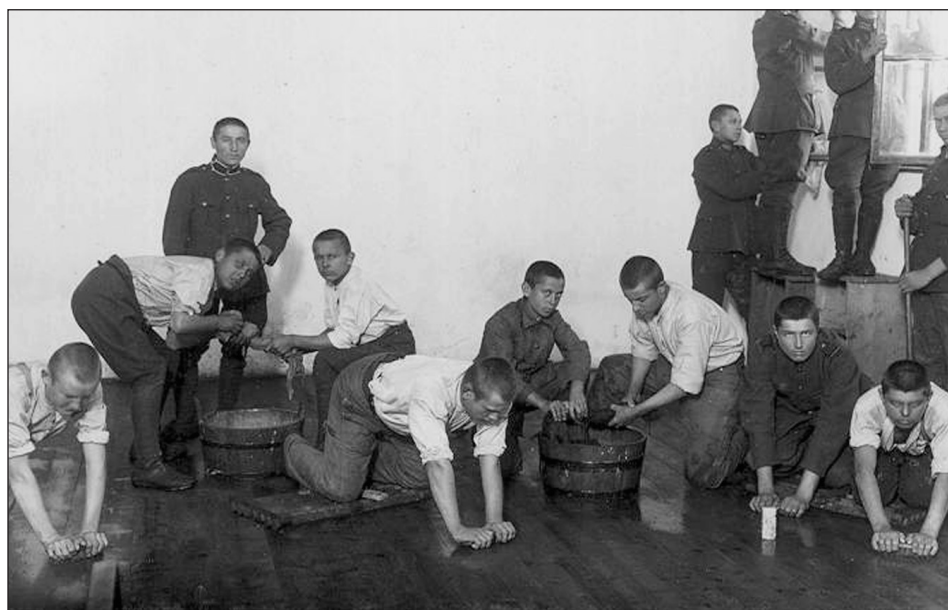
Növendékek avatása 1926-ban

Rott Nándor veszprémi megyés püspök

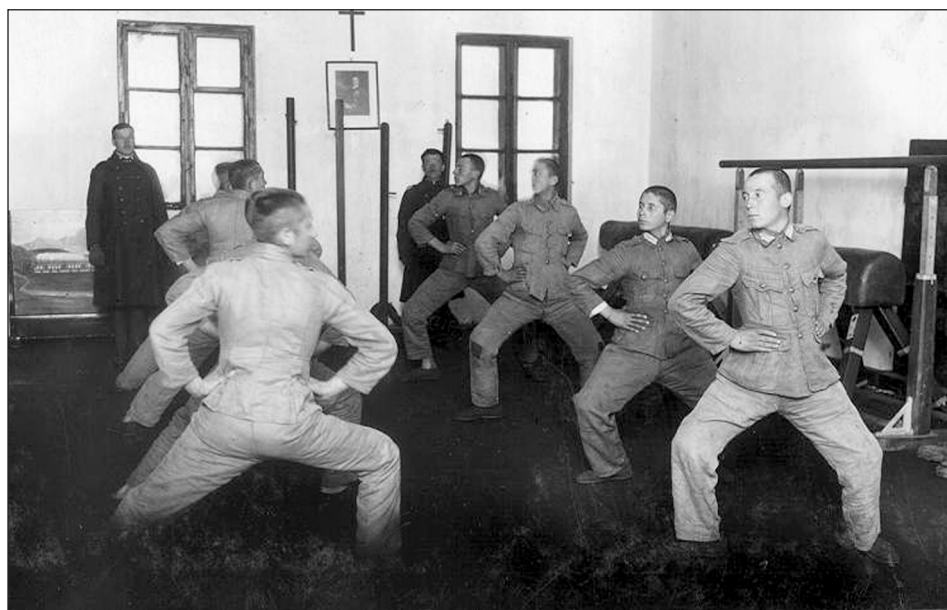
Avatási díszelgés

Kiképzési foglalkozás

Kiképzési foglalkozás

Kiképzési foglalkozás

Kiképzési foglalkozás

Lóápolás

Testnevelési kiképzés

Közelharc-kiképzés

Csapatpróba

Főőrség a bejáratnál

Altiszti laksor

Park és a parancsnoki épület a belső udvar felől

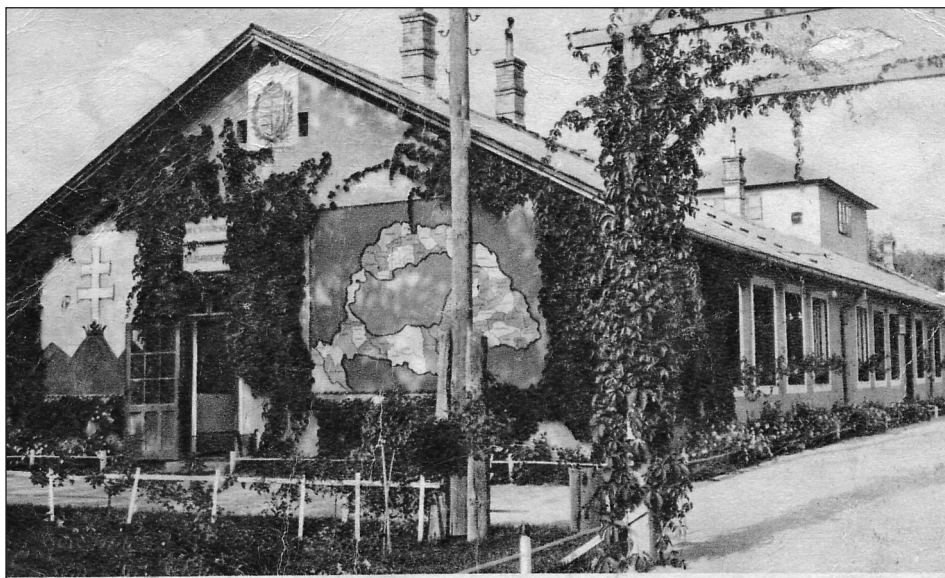
Az intézet parkja

Viktor pihenőhely

Viktor pihenőhely

M. Kir. Kinizsi Pál Honvéd csapat altisztképző iskola

Parancsnoksági épület

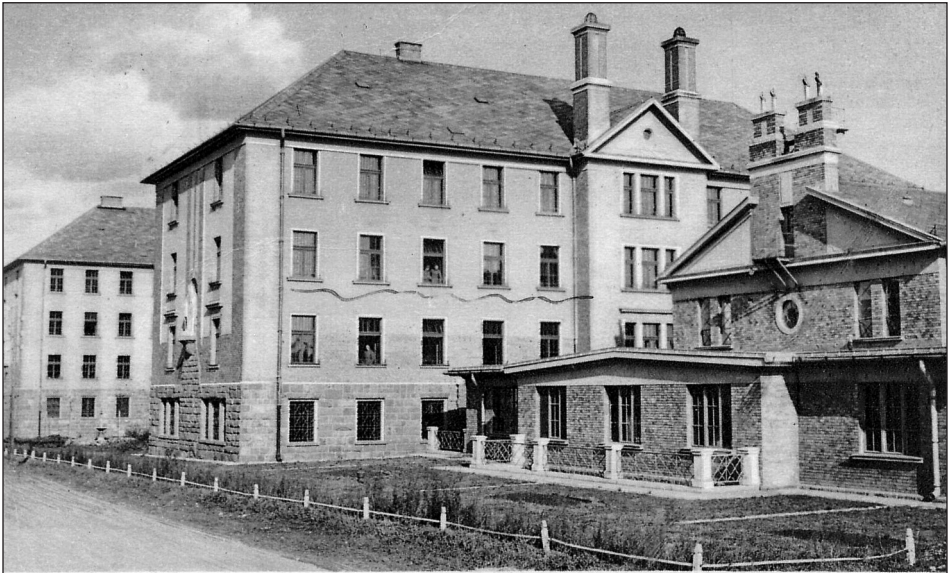
Parancsnoksági épület

M. Kir. Kinizsi Pál Honvéd csapat altisztképző iskola

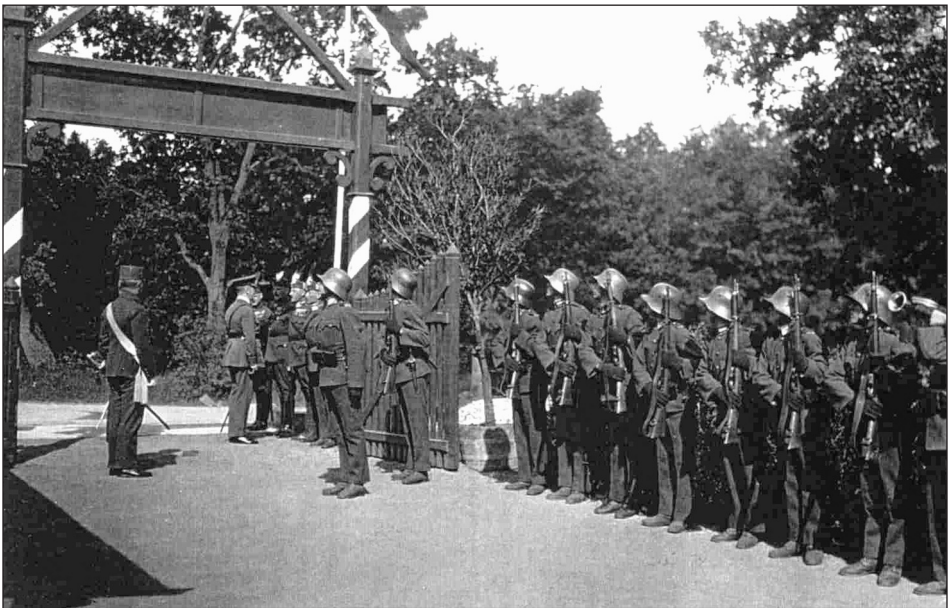
Főépület

A főépület hátsó része

M. Kir. Kinizsi Pál Honvéd csapat altisztképző iskola Főépület, gazd. hiv. konyha utcai része

Főépület és a gazdasági hivatal konyha utcai része

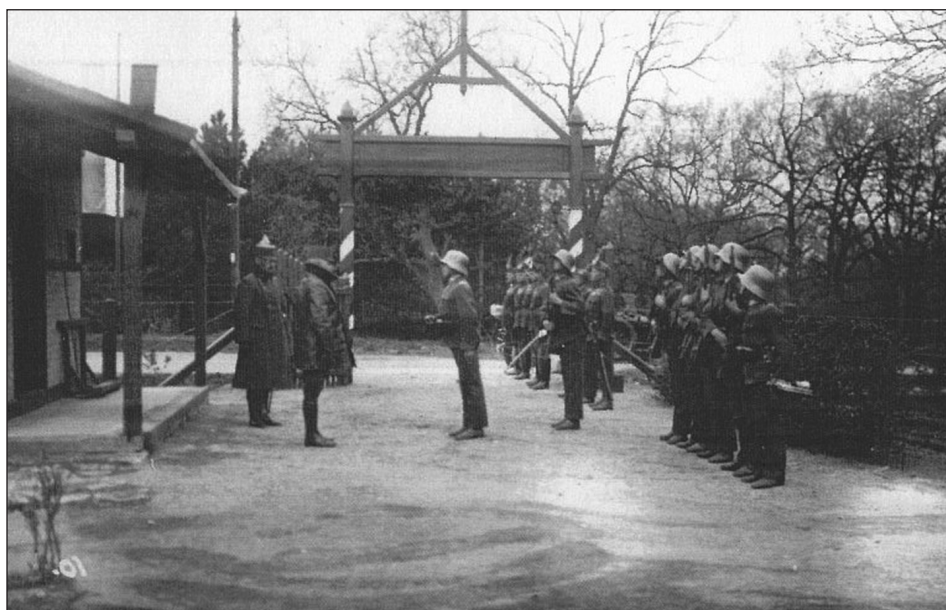
Növendéki díszszakasz

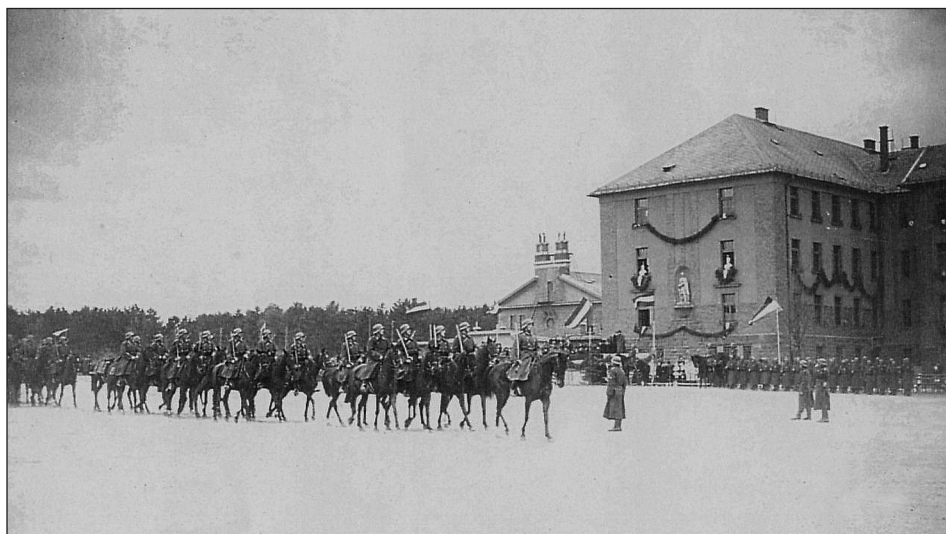
Horthy Kormányzó fogadása

Horthy Miklós első szemléje Jutason

Nagy Pál altábornagy szemléje Jutason

Altisztképző 1928

Sorakozó előtt

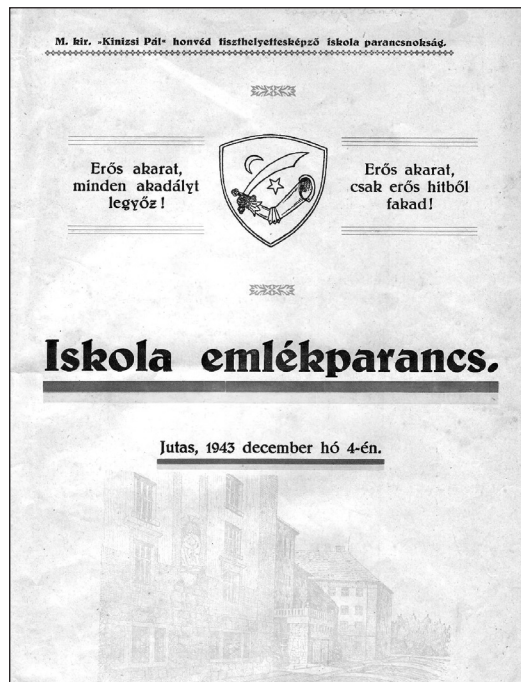
Március 15-i ünnepi sorakozó Jutason

Az intézet étkezdéje

Jutasi altisztek kontra Veszprémi Vasutas TC mérkőzés

Parancs a Hósi Emlékmű építésére

A jutasi Hósi Emlékműnek hőfagói és építési munkálataiért iskola parancsnoki dicséretben részesítem és részülre egy emléklapot, albumot és az iskola nagyérmét adom:

Kürti László őrm.,
Szabó István őrm.,
Majsi Antal őrm.,
Zsibai Nándor őrm.,
Inhoff Lajos szék.,
Uti László szék.

A Hósi Emlékmű hőműves munkálataiért isk. pl. dicséretben részesítem és részülre emléklapot, valamint az iskola érmét adom:

Erdélyi István őrm.,
Koppány István szék.,
Kobzos István szék.

A Hósi emlékmű villanyvillágítási munkálataiért isk. pl. dicséretben részesítem és részülre egy emléklapot, valamint az isk. érmét adom:

Burmészter Márton őrm.,
Domos Sándor szék.

Az Emlékmű vas és vízvezetési munkálataiért isk. pl. dicséretben részesítem és részülre egy emléklapot, valamint az isk. emlékérmét adom:

Szűcs György szék.,
Varga József szék.

3. A követség, lebontandó mérés, vadászlovaglás, érmeti és listeleklapjai által parancsnok szerint a díszmenet után Becsey Derró alá ossza ki. A győztesek neveit Száraz Alfréd szék olvassa fel.

vitéz **MARKÓCZY** vörög s. b.
iskolaparancsnok

A „Kinizsi Pál” jutasi Altisztképző Indulója
 Énekeltte: id. Szalontai Ferenc (sz. 1913), aki az incinlót a 1930-as években öcsétől (Imre) tanulta. Zongorára feldolgozta: Balogh Ferenc

hendőlettel

f Ha hazaszeretet él szívünkben,

mf él ni fog a hoh! szép országom, vég- leg. úgy szeretek, úgy imádlak te- gsd!

cresc..... f De így na zám örö- miest neked a- díom ut-olsó szóp vé-rem. Mig magyarke- bel le-vel,

ff s lenne szív dobog, El- ni jugsz szép hazám mig a Föld fo- rug! Rajta, ifjú nemze- dek,

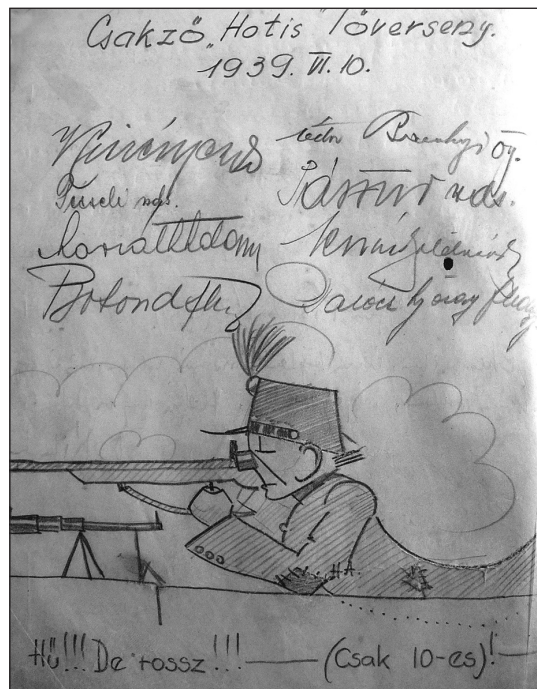
id az aka- lom! Munka és e- ró után a- si ker; hata- lom!

1. 2. 3.

A Jutasi induló kottája

Rajzok a veszprémi Kiskuti csárda emlékkönyvében

Növendéki tabló Variházy Oszkár századossal